

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

FELOLDHATLAN KÖTELÉKEK

OROSZ REGÉNY

IRTA
DETLEF KÁROLY

FORDITOTTA
ZICHY CAMILLA

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-10-1 (online)
MEK-14446

ELSŐ LEVÉL.

S a b u r o f f S t e p a n o v i t s c h M a x i m,
S i b i r i a k o f f I v a n o v i t s c h B o r i s h o z.

Nadeschdina, május 16. 185...

Valld be, hogy nem csekély meglepetésedre szolgál, hogy Nadeschdinából írok neked. Ugy van barátom. - Nem vagyok én a mi szent Oroszországunk oly hűtelen fia, a minőnek te festeni szoktál; visszatértem a nagy Bábelből, Párisból és mint Antäus, új bátorság és friss életerő feszíté keblemet, midőn lábam a hazai földet először érintheté ismét. A Dnjeper hullámozásának hallatára, a régi, szenvedélyes hazaszeretetet fékezhetlen hatalommal ébredt fel lelkemben és lázas türelmetlenség fogott el, mely a nyilsebesen odább repülő trojkának szárnyakat kívánt, hogy minél előbb apáim földjére repítsen.

Mielőtt utazásomról és megérkezésemről tudósítanálak, kíváncsi leszesz azon okra, mely végre valahára rábirt, hogy a külföldről megváljak. Te mindenben a rendet szereted, még a levelezésben is, és azt kívánod, hogy lelkiismeretes chronologiai következetességgel beszéljem el kalandjaim és útaim történetét. Ha tán még emlékezel azon levélre, melyet nekem Párisba írni kegyeskedtél, arról is meg fogsz emlékezni, hogy az nem volt épen nagyon udvarias irányomban. Ha megengeded, e tekintetben talán gyenge emlékező tehetségednek segítségére jövök, és állításom bizonyítékául felhozom azon támadásaidat, melyekre vonatkozni akarok.

Többek közt p. azt mondod, hogy az ifjú Oroszország (mibe én persze beleértetődöm) sokkal kényelmesebbnek találja Párisban mulatni és néhány »francia nyelven« irt füzetrel távolról reformálni a hazát, mint sem otthon, hűséges szorgalommal a kormányzás nagy gépezetében észrevétlenül közreműködni és az alattvalók jólétéről gondoskodni. Odább megjegyzed, férfiúra nézve nyomorult foglalkozásnak tartod, ha idejét beszédek és költemények faragására pazarolja, melyek egyedüli célja s haszna: hóbortos nőfejeket még jobban elbolondítani. Itt legalább egyenesen hozzám fordulsz épigrammjaiddal, miután szépirodalmi gyártmányaim voltak oly szerencsétlenek haragodat felkölteni. Episztolád végén pedig tudtomra adod, hogy a népnevelést, vagyis a felvilágosodást eszközölő miniszter, több kitűnő író és tudóst felszólított, hogy a népiskolák legcélszerűbb szervezésére javaslati pályamunkát készítsenek. Ezen közlemény szeretetreméltó kísérője a következő elmélkedés: ily munka persze jóval célirányosabb és érdekesebb volna a versírásnál!

S e megjegyzés igazságát el kell ismernem. Mindezekből azonban kitűnt, hosszas távollétem és tehetségeim elforgácsolása miatti bosszúságod.

Midőn együtt iskolában voltunk - te mint idősebb, a magas osztályokba tartozó tanuló, én mint a legjobb anya egyetlen, elkényesztetett, ezer könnyel elbocsátott kis fia, épen a kicsinyek osztályába léptem be - már akkor is tanácsadóm, protectorom voltál. Még pedig sajátságosan nyilatkozott nálad ezen méltóság. Minden lázadás és veszekedés alkalmával, sajátkezüleg elvertél rettentő mód, azonban másnak nem engedéd, hogy hozzám nyúljon. Levélileg és négy szem közt gorombaságokat mondasz nekem, a világgal szemben, leglelkesebb magasztalóim közé tartozol. Meg vagyok győződve, hogy általad oly gúnyosan becsmérelt beszédeim, könyvtárad legfeltűnőbb helyén állnak, pompás, gazdag díszkötésben. Ezen kicsi eltérést a múltba csak azért teszem, hogy tökéletesen számot adhassak magamnak azon befolyásról, melyet elejétől végig reám gyakoroltál. Szóval, barátom, leckézésed Nadeschdinából vett kellemetlen hírekkel találkozott, melyekben a hű Altaman¹ szomorúan festi le jószágom nyomorult állapotát és igazgatóm lelkiismeretlen csalásait.

¹ Kasznár.

Még egy másik körülmény is hozzá járult. Bizonyosan valami asszony! - kiáltasz fel. Félig-meddig, csak hogy ez egyszer nem asszony, de leány volt, igen fiatal, igen kedves leányka! F. herczeg legifjabb leányáról akarok szólni. E pajzán kis jószágnak az a szeretetreméltó szeszélye támadt, hogy engem kitüntessen és én már azon a ponton voltam, hogy óriási boldogodot kövessek el, t. i. hogy fülig belé szeressem. Képzeld azt a zenebonát! Az öreg herczeg örültnek hitt volna, ha leánya kezét megkérni merészkedem. Habár jó nemes családból származom is, (tudod, hogy apám családfáját egész a Warágaiak koráig tudta kimutatni,) az F. herczegé mellett nem állhat meg.

Hát még a többi! Szerény vagyonom és az ő királyi jövedelme! Szóval, örültség lett volna az egész; szerencsémre azonban, ezen érzés nem birt még annyi hatalommal felettem, hogy akaratomat is megbénítsa.

Hazatérve az orosz követ fényes báljából, hol Ilona herczegné kiváló szépen és nyájasan nézett ki, Bazilnak parancsot adtam málháim rendbehozására s a következő reggel már utban talált.

Nem álltam meg sehol! A föld égett talpam alatt; megfoghatatlannak látszott nekem, hogy képes valék hosszú hat évig távol lenni hazámtól. Kurskban néhány napig letartóztattak. - Emlékszel-e még unokahugomra, Paulowna Máriára? Csúnya, vad leány volt, szenvedélyes fekete szemekkel? Nyergeletlen lovakon lovagolt velünk és minden »hetz«-nek vezére volt. Most már rég felnőtt, és igen jól ment férjhez. Épen a nász-ünnepély után a mézeshetekbe pottyantam be nála.

Paulowna Mária nem szépült meg és nyugtalansága is a régi. Engem kétségbeejtene az ilyen asszony. Nem képes az ajtón kimenni anélkül, hogy ruháját el ne tépje; nem képes fölállni, hogy asztalt, széket, vagy legalább egy virágtartót fel ne borítson. Bele fog tiz munkába, hogy azt a tizenegyedik kedvéért abba hagyja. A könyveknek csak elejét és végét olvassa. De: les extrêmes se touchent. Férje, Pleszen báró, egy nyugodt, türelmes, egykedvű német ember, s ha valaki a világon képes ezen nyugtalan teremtetést a kellemnek legcsekélyebb árnyékával felruházni, bizonyára férje az. A nyugodt, finom modor, melylyel neje számtalan ügyetlenségét elpalástolja és jóvá teszi, valóban nagyon megnyerte vonzalmamat. Csak azt nem értem, mit szeretett meg unokahúgomon; nem szép, vagyona sem nagy, miután egy rakás testvérrel áldotta meg az ég... esze ugyan van, de az utóvégre sok nőnél található.

Sejtelmem sem volt ezen családi eseményről és képzelheted meglepetésemet, midőn néném büszke önelégültséggel beszélt nekem leányáról: la baronne de Plessen-ről, a hogy őt rendesen nevezni szokta. Az ifju férj pedig oly szívélyes szeretetreméltósággal hitt házához, hogy nem tehettem egyebet, mint nálok tölteni néhány napot, habár kissé nehezemre esett pár mértföldnyire Nadeschdinától, ismét státiót tartani.

Uj unokaöcsém Kursknak polgári helytartója, s így felhasználtam az alkalmat, hogy magamat általa a mostani kormány viszonyokba beavattassam. Lelkemre beszélt nagyon, hogy végre valahára valódi tisztességes orosz földesurrá váljak, szántsam földemet, mi irodalmi tevékenységemnek nem lesz hátrányára és biztosított, hogy Nadeschdina helyes kezelés mellett, háromannyit jövedelmezhetne, mint eddig.

»Az úr szeme hizlalja a lovat«, mondja már a bölcs is. No, majd meglássuk! Jelenleg még nem tervezgetek semmit, de örülök a nyárra. Anyagot gyűjtök ama munkára, melyről azt állítád, hogy nehezebb a verselésnél.

A néhány nap hamar elmúlt. Több mindenfélét összevásároltam Kurskban, mert szerencsémre eszembe jutott, hogy megfeledkeztem az ajándékokról embereim számára; pedig ha a földesur hat évi távollét után hazatér, a pópa és igazgatótól kezdve le a libapásztornőig, mindenki valami kis figyelemre számít, ha nem is volna más, mint egy szalag vagy nyakravaló. Unoka-

húgom sok belátással és tapintattal segített ebbeli munkámban; midőn azonban észrevettem, hogy le- és beszálláskor a kocsiajtón vagy hágcsón mindannyiszor megakad, és egy ruhát a másik után elszaggat, kénytelen voltam őt szolgálatkészségétől felmenteni, miután nász-készlete minden ruháját félteni kezdém.

Nadeschdinába irtam, hogy küldjenek élémbe lovakat, és így negyednapra Dimitri a kocsis, megérkezett a Tarantaszzsal. Szegény úgy örült nekem, mint a gyermek, és újra meg újra leborult előttem, homlokával érintve a földet, hogy hűségét és ragaszkodását bebizonyítsa. Derék legény vált belőle, kinek jól áll a körszakáll; Péterváron megirigyelnék tőlem a kocsisok e diszpeldányát. Utolsó perczben egy nagy kosár ennivalót pakoltak még a Tarantaszba, melynek tartama hetekre láthatott volna el.

Szivem dobogott, midőn a táj mind ismertebb alakot öltött. Tudod, hogy e kerületnek fő érdeke és különösen vonzó sajátága az, hogy az erdőség átmenetét képezi a puszták sivatag-jába. Pompás, véghetetlen fenyveseink vannak, melyeknek szélén hársak és nyírfák fényesen emelkednek ki a sötétlevelű alapról; s a mellett itt terül el a hullámos, pázsitos rónaság is ragyogó folyókkal, a síkság átlátszó délibábos levegőjével. Olykor-olykor az erdőség, mely többnyire csak sötétkék körvonalokban huzódik végig a látkör szélén, egyszerre közeledett és két oldalt szorosan az út mellett vonult el. A nap forró hévvel sugárzott le a fenyvesekre és a bennök rejlő fűszeres zamat, mind erősebb illattal tölté el a léget.

Mily balzsamosak, mily csendeseek a mi orosz erdeink!

Magány és árnyék vett körül. Utolsó éveim zajos élete után e méla csend, melyet alig szakított meg néha egy madárhang, mintegy álomba ringatta lelkemet. Imitt-amott a messziségben egy-egy falu tűnt fel, a számos nap-, eső- és szélbarnított skirták² hosszú sorokban emelkedtek fel egy halmon, a földesur gazdagságáról tanúskodva, kinek nem kell minden áron túltennie terményein.

Nagyobb érdekl, mint a minővel valaha bámultam a legbüszkébb székesegyházat, néztem vissza hosszasan a kis templom zöld kúpjára, míg az is eltűnt és csak az aranykereszt csillogott fel a távolságból, mint egy fényes, apró, csillagszerű pont.

Minden werstre, mely mögöttem elmaradt, gyorsabban lüktetett a vér ereimben, és mind hatalmasabban ébredt fel bennem az otthonlét gyönyörteljes érzete. Feloldhatatlan azon kötelék, melylyel szép hazánk minden gyermekét keblére öleli, akár ezer lélek ura legyen az, akár csak egy szegény mugik nyomorult izbjában. Bárhol legyünk - Róma nagyszerű Péter templomában, Páris tündérfényű operájában vagy a német fürdő zöld asztalánál - az ismert nyelv egy-egy árva szava, egy ukrainjai-dal halk refrainje - és felébred ismét, hatalmasan feldobogó szivünkben - az örök, ellentállhatlan hazaszeretet! Jól tudták uralkodóink mit tevének, midőn találékony kegyetlenséggel, száműzetéssel büntettek bennünket. Nincs nép, mely azt nehezebben tűrné, mint a miénk.

Bazil, ki Dimitri mellett ült a bakon, időnként hátrafordult hozzám s egy fára, parthelyre, vagy dombra mutatva szólt:

»Ott, Bârin, ott lőttük a nagy saskeselyüt; amott tanúlt meg tőlem horgászni; nemsokára azon dombhoz érünk már, hol a nagy tűzijáték volt a nagyságos úrnő felgyógyulásának tiszteletére.«

Felébredtek az emlékek mind s körülrepdestek mint a kalitból kiszabadult madarak. Oh mily boldog volt gyermekkorom!

² Gabnaaszttag.

Elöttem feküdt Nadeschdina az erdő zöld karjaiba zárva. Az úrilak vörös teteje keresztül csillogott a fákon. Üdvözlésemre a falunak apraja, nagyja a házak előtt állt, melyek, köztünk legyen mondva, igen szomorú benyomást tettek reám. Az egész népség virággal és zöld galyakkal várt.

»Isten hozta fiatal uraságunkat!« kiáltának teljes torokból földig hajlongva előttem.

»Hogy megnőtt! Mily nagy szakállá lett! És azok a szép fürtök, melyeket nagyságos úrnőnk annyira szeretett! Még ép oly jól néz ki!«

Igy kiáltanak minden oldalról. A falu utcáján lassabban hajtattam keresztül; a gyermekek éljenezve futottak a tarantasz mellett; a kutyák ugatva ugrálták körül a lovakat; a libák kiterjesztett szárnyakkal, hosszú nyakkal szaladtak odább; szóval, rettentő zenebona volt!

Az úrilak bejáratánál a pópa és a falu előljárói vártak. Az Ataman, ki példányképe az igazi, erős eszes orosz parasztnak, az évszázadok óta ily célra használt ezüsthálón kenyeret és sót hozott elémbé. Őseim házában a parasztok nevében fogadott, kérve, hogy kegyes uruk és apjok legyenek. A pópa áldást és rövid imádságot mondott reám, melyben minden boldogságot kívánt nekem és utódaimnak.

Elhiheted, ha mondom, hogy csaknem megszegyenülve érzém magamat. Én, ki rendesen nem szoktam zavarba jönni, alig tudtam szavakat találni, hogy e jó embereknek megköszönjem azon őszinte hűséget és ragaszkodást, melyet annál kevésbbé érdelek tőlük, miután szüleim halálával én lettem uruk és pártfogójuk s mégis oly keveset gondoltam velök.

Szerencsémre nem volt időm hosszas diktióra, mert a férfiak köre szétvált, hogy helyet adjon az öreg Dimitrowna Lisának, ki e szavakkal: »Hol van ő? Hol van ifjú uram, kit karjaimon hordoztam?« lábaimhoz borúlt és sirva csókolá kezeimet, ruháimat.

Hol Dimitrowna Lisa beszél, ott mások nem egykönnyen jutnak szóhoz. Dédelgetve s kérdésekkel elhalmozva, olykor elkiáltá magát:

»Mily pompásan néz ki! Egészen olyan, mint az öreg úr volt, csak szeme és haja az úrnőé!«

Fájdalmas érzelmekkel léptem a fölépcsőre, melyen utoljára csókoltam édes anyám szelid arcát, midőn Pétervárra menve, elváltam tőle..... ah! nem voltam jelen halálos ágyánál, a halál oly gyorsan ragadá el, hogy nem volt idejök engem visszahívni hozzá. Szeretett kedves anyám! Mily szép légvárakat építettünk együtt a válás előtt!

Ismerted atyámat, s ennélfogva tudod, hogy oldala mellett anyám nem lehetett boldog. Atyám a maga módjára szerette őt, de anyám gyöngéd természete nem illett az ő fékezhetlen vadságához. Gyermekeimlékeimhez tartozik azon borzasztó éj, midőn anyám velem a házból menekülve az erdőben tölté az éjt, mert ha apám dühös rohamaiban tombolt, még anyámra nézve is veszélyes volt hozzá közeledni. Az élet minden nemesb élvezetéről le kellett mondania. Az örök egyhanguság egyedüli változatossága a szomszéd földesurak látogatása volt, melyek mindig ugyanazon egy mulattatással álltak elő, t. i. társalgás a gabnaárak és juhnyájak fölött; azután bor, játék és szilaj tivornyázás, mely rendesen avval végződött, hogy a részeg kocsisok uraikat kocsijukba czipelték és elhajtottak velök.

Szenvedélyes anyaszeretetében vigaszt és feledést keresett sok mindenért. Mennyi küzdelmébe került, míg keresztülvitte apámnál, hogy számomra ügyes német nevelő vétetett a házhoz, s hogy később a lyceumba küldtettem.

Utóbbi a legnehezebb áldozat volt, mit szegény hozhatott. Elvált tőlem, kiben egész boldogsága összpontosult, egyedül csak azért, hogy környezetem durva befolyásától elvonjon és miveltebb légkörben neveltessen.

Midőn egyetemi tanulmányaimat bevégeztem, apám meghalt, és anyám utazni küldött, azt kívánva, hogy a külfölddel megismerkedjem. Mind azt a szépet, mi után ő egész életén át hiába sóvárgott, teljes mértékben a forrásnál kelle élveznem.

Tervünk szerint, visszatértemkor a telet Pétervártt vagy Moszkvában, a nyarat pedig Nadeschdinában akarta velem tölteni. Képzeletben már szép, művelt nőt látott oldalam mellett, önmagát pedig aranyfürtös unokák vidám körében - és életében tán először volt boldog! Ekkor meg kelle hálnia - s én nem voltam mellette, nem csukhattam le szelid, bánatos szemeit. Pedig még nem is volt öreg; oly ifjan ment férjhez, s ha dús barna haja előnyösen volt elrendezve, legfeljebb nénémnek lehetett őt tartani.

A mint keresztül mentem a házon s egymásután beléptem a régi, ismert szobákba, mindenütt feledhetlen kecses alakja tűnt elém.

Legelsőben is az ő szobájába léptem. Határozottan megparancsoltam, hogy az változatlanul hagyassék és úgy gondoztassék mintha úrnője még élne. Ott állt a varróasztal sötétre barnult mahagonfából, ügyetlen lábaival; előtte az ócska karszék szinevesztett bársonyával, melyben ülni szokott, míg én a másik ablaknál leczkéimet magoltam. A kis szentély szokott helyén állt és a kis lámpa, mely előtte égett ugyanaz volt, mely magányos halálóráját halvány fényével megvilágítja.

A bronze-óra is ott állt még a kandallón, aranyozott istenei és istennőivel, melyet, a gyermekfiú a világ legnagyobb műremekének tartott. Igen, minden olyan volt ott mint azelőtt, még a szárított rózsalevél-szag is, melyet anyám annyira szeretett, finom illatával tölté el a léget.

Az öreg Lisa a küszöbön elhagyott - sejté, hogy e perczben egyedül akarok lenni.

A ház e hat év alatt épen nem szépült meg. Még ugyanazon négyszögletű, formátlan, fából készült épület, melyhez atyám, jeléül annak, hogy ő is előrehalad az idővel, homokkő oszlopokon nyugvó erkélyt csatolt. Ez azonban már nem néz ki oly nevetségesen, mint azelőtt, miután dús vad szőlőindák futják be a házat, az oszlopokat és erkélyt. Az ablakok még ép oly kicsinyek és a szobák ha lehet még alacsonyabbak. Főkép az ebédlő és az elfogadó terem szorultak javításra, mert a falak megbarnultak és a bútorok régiek és izléstelenek. Azonban e nyáron még meg nem változtatok semmit, előbb szétnézek birtokomban. Egyelőre két szobát rendeztem be magam részére, úgy a hogy - édes anyám szobája mellett, az egyiket hálónak, a másikat nappalinak. Lisa Dimitrowna a leghasználhatóbb diványokat, székeket, asztalokat stb. lakosztályomba hurczolá és hófehér függönyöket aggatott az ablakokra, úgy hogy igen kényelmesen érzem magamat szobáimban, habár le kelle mondanom a fényűzésnek még árnyékáról is. A ház sajátképeni szolgaszemélyzete az öreg Lisán kívül, ki a legfelső hatalom, két csinos, ügyes leánykából áll, kiket anyám maga nevelt fel, s a kis Kostyából, kit ismersz és ki azóta nagy Konstantinná vált. Ő házi szolgám, inasom, míg Basil, ki meglepő ékesszólással beszéli el uti kalandjait, komornyiki állását makacsul követeli. Szakácsom kitűnő - első ebédemről ítélve, távollétem alatt semmit sem felejtett. Ő és Lisa tiszteletüket küldik és unszolva kérnek, hogy látogass meg mielőbb, mert »a fiatal uraság ugyancsak magára van hagyatva.« Még mindig a »fiatal uraság«-nak neveznek, habár harmincz éves ember létemre, nem tarthatok többé igényt ezen czimre.

Már néhány napja, hogy itt vagyok s még mindig csak tájékozással foglalkozom. Nyomorult jószágigazgatóm, ki megérkezésem előtt megszökött, istentelenül gazdálkodott. Ama pompás darab erdőséget a folyó túlsó partján, tudtomon kívül eladá, midőn pár évvel ezelőtt pénzt kívántam tőle. A helyett, hogy bevallotta volna, hogy üres a pénztár, potom áron elárverezé a birtok legszebb s legértékesebb részletét. - Igazad van barátom, nem jó ha az úr szeme távol van - s remélem, hogy elég jókor jöttem haza, némely dolog kiigazítására.

Légy szives számomra kikerestetni a császári könyvtárból azon könyveket, melyeknek jegyzékét ide mellékelem. Szükségem lesz rájuk nagy munkámhoz, mert ezennel tudtadra adom, hogy pályázni fogok, miután a közoktatás minisztere engem is pályázásra szólított fel.

Ha ügyes kertészt találsz, foglald le számomra. Legjobban szeretném, ha külföldi és nőtlen lenne. Ha mesterségét érti, pár száz rubel több vagy kevesebb nem tesz különbséget - a kertek egészen el vannak hanyagolva.

Nődnek kezeit csókolom, mondd nekie, hogy erős szándékom magamat a jó családapa szerepére qualificálni.

MÁSODIK LEVÉL.

S a b u r o f f S t e p a n o v i t s c h M a x i m,
S i b i r i a k o f f I v a n o v i t s c h B o r i s h o z.

Nadeschdina, május 28. 185...

Itt a pósta-nap s fel akarom használni az alkalmat, hogy neked elvonúltságomból irjak. Nyugodj bele azon szomorú körülménybe, hogy én is fáradhatlan levelezőid sorában helyet foglalok.

Első levelemet vetted; kérlek, siess a könyvekkel, mert roppant munkavágy fogott el. A szellemi tevékenység kétszeresen vonz, mióta kénytelen vagyok a gyakorlati élettel is vesződni.

Boldog vagyok, hogy itt lehetek; a pihenés gyönyörtelt érzete tölti el keblemet. Megvetéssel tekintek vissza közelmúlt éveim nyugtalan kapkodására és rohamos hevére.

Igazad van, ha az ifjú Oroszországot a közelében fekvő, komoly feladatokra utalod. Együtt kell élnünk népünkkel, ha javára akarunk működni. Őszintén meggyóonom neked, hogy a hosszas tartózkodás a külföldön és Pétervárt - hol minden feltalálható csak nem az orosz élet, - nagyon elidegenített az itteni viszonyoktól. Csak lassanként tudom ismét bele élni magamat a nép nyelvébe, szokásaiba és szükségéibe. Eddig még mindig bizonyos idegenszerűség fekszik köztem és környezetem között. Atyám ugyan nem volt kemény úr, de elnézőnek sem volt mondható. Csak annyit tett a parasztokért, mennyit érdeke követelt. A legcsekélyebb mulasztásért kegyetlen büntetést szabott rájuk s mégis fogalmad sincs mily szeretettel és tisztelettel beszélnek itt felőle.

»Ő igazi Bârin volt,« így vélekednek körülöttem, s úgy látszik, mintha az utolsó napokban többször hangoztatnák ezt, mintegy értésemre adva, hogy én még nem vagyok az, a mi ő volt nekik.

Bizonyosan igazat adsz nekem, hogy eddigelé gyakorlatilag még nem avatkoztam az igazgatásba. Legjobb akarattal sem lennék képes rá, s ugyancsak vigyáznom kell, hogy az Altaman előtt el ne áruljam tudatlanságomat. Szerencsémre Panophil eszes, becsületes ember, ki szüleimet határtalan hűséggel és ragaszkodással szolgálta. Csak neki köszönhetem, hogy Nadeschdina végképen tönkre nem ment jószágigazgatóm alatt.

Hogy különböző foglalatosságaimnak eleget tehessek, szigorú napirendet tűztem magam elébe, mely körülbelül a következő: Igen korán kelek s miután Lisa Dimitrowna az erkélyen felszolgált reggelimet (rémületére kávét iszom, ő fejét csóválja s azt hiszi, hogy nem vagyok többé jó orosz, mert a theát megvetem) Panophillal a szántóföldekre lovagolok, hol javában folyik a munka.

Fájdalom, nincs elég munkásom a szénatakarításra. Azonban remélem, hogy Poltaván néhány szabad parasztszaládot rábírhatok, hogy a nyarat jó bérért és ellátásért itt töltsék. A szénaterméstől rendesen a juhtanyára lovaglok. Itt rossz állnak a dolgok! A nyájaknak fele sincs meg többé, legfeljebb pár ezer darabom maradt meg. A rossz eleség folytán télen át betegségek származtak, s még a megmaradt juhok is lerágják gypjokat, mi nehezen orvosolható baj. A gypjújvásár alkalmával nem számíthatok valami fényes jövedelemre.

A lótanya még legtöbb örömet okoz. A lovak majdnem kivétel nélkül jól vannak tartva. Igen nemes fajaim vannak s főképen egy fakó hármast fogatom van, mely még Sz. Pétervárt is feltűnést okozna. Örvideni fogok, ha megmutathatom neked.

A déli nap hazatérésre készítet bennünket. Soha sem mulasztom el ebéd előtt, melynél Basil és Kostia majdnem nyomasztó figyelemmel szolgálnak fel, s melyet a barátságtalan ebédlőben egyedül költök el, újból felöltözködni. Azaz, a világért se hidd, hogy frakkban, a Wladimir-rend jellel gomblyukamban jelenek meg; öltözködés alatt nem értek egyebet, mint fehérneműt váltani és lovaglő kabátomat kényelmes háziöltönygyel felcserélni. Ezen szokáshoz ragaszkodni akarok, különben félek, hogy csakhamar túlságos fesztelenségbe eshetném. Embereim, kik atyámat csak a templomban látták más ruhában mint hálóköntösben, eleinte nem bírtak ehhez hozzászokni, s észrevevém hogy a két belső leány csinos, kíváncsi arcát többször dugta be az ajtón, mint épen szükséges volt. Csak arról akartak bizonyosságot szerezni, igaza van-e Kostianak, midőn azt mondja, hogy a nagyságos úr úgy néz ki, mintha esküvőre akarna menni.

Ebéd után könyvvel és szivarral leheveredem és egy óráig alszom. Azután a számlák és gazdasági könyvek egész halmazát nézem keresztül. A nap fenmaradt része céltalan séták, levelezés és irdogálás közt osztatik fel. Ez jelenlegi életfolyamom. S ha ekkor hozzá képezed a gyönyörű időt, s hogy a nyitott ablakon, mely mellett irok, viruló ákácok édes illata ömlik be; hogy szemeim előtt a sötétlő erdőség, a zöld rétek és csillogó folyam bájos képe terül el; hogy a mély csend csak néha szakítatik meg az istállóban álló lovak dobogása, vagy a szakács, a pázsiton játszadozó félmeztelen gyermekeinek vidám nevetése által - be kell vallanod, hogy elég okom van a megelégedésre.

A nagy hársfák a ház két oldalán nagyot nőttek, mióta utoljára láttad. Illatos virágaik között méhrajok zummognak - a mi kerületünkből szállítják Pétervárra a kedvelt hársfamézet - és a délutáni nap hiába igyekszik a sűrű leveleken keresztül utolsó sugaraival szobámba hatolni. A templom zöld réz-tornya és aranykeresztje, mely a park fái fölött csillog, is hozzá tartozik ezen elragadó kép összhangzatához.

Ha megkondúl az estharang, én is keresztet vetek magamra, meghajolva a sarokban függő szentkép előtt, és a kis meztelábások ablakom alatt félbeszakítva játékaikat, háromszor leborúlnak és homlokukkal érintik a földet.

Thea előtt még hozzám jön az Altaman a következő nap legfontosb teendőit megbeszélendő. Szeretem meghosszabbítani e társalgást; az Altaman jól beszél, s bizonyos naiv, találó kifejezésmódja van, mely nemcsak eredeti, de rendkívül vonzó és eleven. Hosszú ősz szakállával, az eleven, okos szemekkel, és herkulesi alakjával szép öregnek mondható. De sokat is tart ám magára; inge mindig hófehér és a vörösöví kék kaftán finom posztóból való. Még a legnagyobb hőségben sem cseréli fel könnyebbel e nehéz ruhadarabot, mely méltóságához hozzátartozik. Theára rendesen a pópa is beállit. Ahhoz is ragaszkodom, mert tudom, hogy édesanyám nagyon értékelte őt. Ámbár papnöveldeben nevededett, még sem oly tudatlan, mint paptársai rendesen szoktak lenni, és mit nagyon becsülök benne az, hogy - nem iszik. Ezért aztán szigoruan tartja szolgapapját és templomszolgáját is, és a mi templomunkban nem történhetik oly botrány, mint gyakran megesik másutt falun, hogy a pap, mig misét olvas, a diákont kénytelen oldalba döfni, hogy kijózanítsa, vagy hogy a felelgető énekek alatt a templomszolga után szalad, ki az adományszekrénygyel közelebből meg akar ismerkedni, a helyett, hogy valami csodatevő szent kép alá tenné.

Másutt elég gyakoriak az ilyen intermezzók, melyek különben meg nem zavarják a nép ájtatosságát. Sophron apó felesége, ép úgy mint minden pópa neje, ostoba és csacska, s az egész falu hirmondója. Igen komolyan kijelentém Dimitrowna Lisának, hogy nem kívánom házamnál látni a pópánét. Látogassa meg ő, ha úgy tetszik, ott aztán bizalmaskodhatnak kedvök szerint.

Az első napokban a pópa azon alázatos szerénységgel közeledett felém, mely rendjének különös sajátsága; vigyázva tapogatózott, meg nem tanultam-e én is külföldön azt a nagyúri

megvető lenézést osztálya iránt, mely nálunk mostanában annyira divatba jött. De midőn mindjárt megérkezésem után, vasárnap a misén megjelentem és a szentelt kenyér vételénél kezet csókoltam, csak úgy mint gyermekkoromban szoktam - akkor felbátorodott és most már jó barátok vagyunk.

Ha Sophron apó társasága nem is nyújt nagy szellemi nyereséget, legalább figyelmes hallgatóm van benne, ki felfogni igyekszik azt, mi engemet elfoglal. Csak néha, fejcsóválva mondja:

»Stepanovitsch Maxim, ön nem fog itt Nadeschdinában élni és halni, mint édesatyja; csakhamar szüneknek fogja találni e kört. Ugy látszik nekem, mintha egy század választaná el egymástól a mai s a tegnapi nemzedéket, olyannyira különböznek most a fiak az apától. Máshol is, vagy csak itt Oroszországban így van-e ez?«

Ekkor aztán fejtegetni kezdem neki, miszerint sietnünk kell, hogy elérjük azt, mit más nemzetek már régen birnak, s hogy óriási léptekkel kell haladnunk, ha csak megközelítőleg is utól akarjuk őket érni.

Ezen társalgásokat Kostia megjelenése szokta félbeszakítani, ki bejelenti, hogy a számovár forr. Dimitrowna Lisa sárga, aszott arczával és fogatlan szájával, nem épen elragadó háziasszony, azonban süteménye pompás, és matematikus pontossággal tudja eltalálni theám édességi fokát.

Hazatértem után nemsokára volt nevemnapja s ezen alkalomra névünnepet rendeztem, a mint azt feltettem volt magamban. Az egész falu meghívatott, férfiak, nők és gyermekek. Iván, a szakács, számos női segédcsapatot kért - s inkább mint valaha azt a benyomást tette rám, mint egy pasa a háremében - és hivatalos hevében még sűrűbben osztogatta a kis kuktáknak a csattanós pofonokat.

Valóságos vérengzés kezdődött a tyúk-udvaron; az öreg Tatiana keserű könyeket sirt kedvesei kora halála fölött. Juhok és borjak vágattak le. Több mint háromszáz embert kelle megvendégelnem, s e számhoz képest szükségesek voltak e nagyszerű előkészületek. Az udvaron, mely tulajdonkép csak egy nagy zöld tér, körülkerítve a konyhák, cselédházak és hambárok által, hosszú asztalokat terítettem, külön-külön a férfiak, nők és gyermekek számára. A pálinkamérést Bazilra bízam, miután meg voltam győződve józanságáról. A szabadban nagy üstökben forrt a schtschi és borsch,³ míg a sülték a konyhákban készültek. Minden asztalon az édes sütemények egész hegyei tornyosultak és a habzó kwas nagy hordókban jégen állva várta vendégeimet.

Midőn a nép összegyűlt, Sophron apó és én kiléptünk hozzájuk. A templomból előhozták a nagy bronze-kötésű bibliát, melyet egy ember alig birt czipelni, hogy az öt ezer étkezéséről szóló evangyélium felolvastassék. A pópa kérdőleg tekintett körül, midőn senki sem lépett elő a szent könyvet fejével támasztani. E perczben felmerült emlékemben egy hasonló ünnepély képe, melyen anyám két unokavéremmel együtt a pópa elé kísért és míg az ima szavait térdenállva ismételtük, a nehéz biblia ifju fejeinken nyugodott. Midőn a szent szertartásnak vége volt s én térdeltemből fel akartam kelni, hosszú fürteim, anyám büszkesége, melyeket apám parancsának daczára sem birt levágtatni soha, a nehéz rézkapcsokban megakadtak és csak nagy nehezen, sok hajvesztés után sikerült szegény fejemet a szentírás ragaszkodása alól kiszabadítani. A kis jelenet tisztán előttem állt. Az évek hosszú sora folyt le azóta; én magam álltam ott most mint férfi és úr - rajtam lett volna a sor fiamat oda vezetni. Az Altamannak inték, ki legifjabb fiával letérdelt, hogy a biblia fejkön nyugodhatott.

³ Orosz levesek.

A rövid istentisztelet után valamennyien állva helyet foglaltak az asztalok körül és nekem alkalmam volt hübéreseimet szemügyre venni. A parasztok majdnem kivétel nélkül izmos erős alakok, hosszú hajok mélyen aláhull homlokukra. Nem bírnak a kisoroszkok ravasz, eleven kifejezésével, ellenben nem is oly ügyes gazemberek mint amazok. A nők között kevés csinos arcot találtam, csak néhánynak állt jól a fehér vöröshimzetű ing és a sarafán. Leginkább mulattam a gyermekeken, kik még ezen ünnepélyes alkalomra sem öltözködtek fel túlságosan. A fiukon nem volt semmi, csak a vörös ing, és azok, kik vörös hajtókás csizmákban diszelegtek, határozott felsőbbiséget gyakoroltak a többiek felett.

Midőn vége volt az étkezésnek és a pálinka mindinkább emelte a jókedvet, férfiak és nők csoportokban álltak össze és elkezdtek énekelni. Ezt borzasztó volt hallani; minden kör mászt énekelt, a nők mint rendesen, a legmagasb hangokon rikácsoltak. Ezen ének csak úgy kelle-mes, ha messze távolból, folyón, pusztán keresztül hozza a szellő a rezgő hangokat. Valamennyi népdalunk megható, varázsos mélasággal bír; mintha az egész nép rejtélyes, öntudatlan vágyát fejezné ki bennök, a szellemi éjből való felszabadulás után. Ezeket felindulás nélkül hallani lehetetlen. Ellenben a tánczot kísérő dalok határozottan ellenszenvesek nekem. Egyhangú, dallam nélküli nóták azok, melyekben ugyanazon refrain ismétlődik, mind gyorsabban-gyorsabban, míg utóvégre vad és buta kiáltozássá fajul. A férfiak és nők külön-külön tánczolnak, csaknem sohasem tánczol a két nem vegyesen. Be kell vallanom, hogy ez az alsó osztályban szunnyadó állatiasságnak igen gyanús bizonyítékául szolgál. Semmiesetre sem lényegtelen körülmény miveltségi állapotának megítélésénél.

Rendkívüli visszataszító látványt nyújtanak az öregasszonyok, kik még nagyobb szenvedély-lyel tánczolnak, mint a fiatal lányok. Egy kis helyen, mely épen elég nagy, hogy a szabad mozgást meg ne gátolja, körben forognak, testüket ide-oda hintázva, karjaikkal folyvást fejeik fölött a levegőben hadonázva. A mozdulatok mind vadabbak lesznek, a tagok szét látszanak repülni; a férfiaknál az a vége, hogy szikrázó szemekkel földhöz vágják magukat és örült kurjongatással ütik-verik tagjaikkal a földet. A nők meg nem szűnnek addig, míg kimerülten össze nem rognak. Akkor ismét mások lépnek elő és helyettük tánczolnak, míg a körülállók lassan rákezdik ismét egyhangú éneküket. Ez hosszú órákig tart így, mert egyszerre négy vagy hat egyénnél több soha nem tánczol.

Estefelé még vadabb és örültebb lett a mulatság; már csak kevés volt köztük a józan és az Altamannak egész tekintélyére volt szüksége, hogy a nőket nyugodt távozásra s mámoruk kialvására bírja. Midőn már magasan állt a hold s a pópa és én sakksparthienkba voltunk elmélyedve, időről-időre az est méla csendjét még egy-egy vad kiáltás szakította félbe, melyben a dühössé fajult élvezet kitombolta magát.

Amint végig nézegettem a nők és lányok sorain, hiába kerestem a kis Varinkát, édesanyám keresztleányát, kit különös védelme alá vett anyám, házában neveltetett és kit mindenki játékszer gyanánt kényeztetett. Még apám is szívesen látta, ha a csinos, fekete szemű teremtes ügyes ujjacskáival cigarettet csavart neki.

Azt hittem, hogy a cselédség közt fogom találni, mert anyám komornává akarta nevelni s szándéka volt őt néhány évre Moszkvába küldeni, hogy ott minden szükséges képzettséget elsajátítson. Megérkezésemkor azonban annyi bajom volt, míg beletaláltam ismét magamat az új viszonyokba, hogy egészen megfeledkeztem a kis leányról. Csak midőn az ünnepélyen a sok ismert arcot ismét megláttam, feltűnt nekem, hogy a kis leány még be nem mutatta magát urának. Másnap tehát Dimitrowna Lisától számon kértem, mi történt vele, s más házhoz adták-e a leányt, mihez utóvégre engedelmem is szükségeltetett volna.

Az öreg mélyebben fejére húzta keszkenőjét, mi rendesen rossz kedvének jele, és morogva szólt:

»Varinka elrejtőzik a Bârin előtt, mert fél tőle. Szégyent hozott az úrnő sirjára. Hisz mint kisasszony úgy nevelték s nem mint nyomorúlt parasztleányt! S nem-e úgy őriztem őt az úrnő halála után, mint ha csak anyja lettem volna?»

»Mi történt?» kérdém, türelmet vesztve Lisa erkölcsös kitörései fölött. Parancsomra a kis Varinka bűne egész terjedelmében elémbre terjesztetett. A faluban eddig csak ritkán történtek ilyen vétségek. Apám e tekintetben kérlelhetlen szigorú volt. A leányt megveszszőzték s éveken át a legnehezebb munkára volt kárhoztatva; a legényt pedig besorozták: a legkeményebb megfenyítés, mely orosz embert érhet, mert a huszonötévi szolgálat őt végkép elidegeníti családjától, faluja- s hazájától, s megszüntet minden köteleket, mely boldogságát képezé. A ki egyszer átélte a véghetetlen kétségbeesést, mely ujonczozás alkalmával az országot végig dúlja, az tudja, hogy a nép szemében katonának lenni a legnehezebb sors, mely embert érhet.

Ezen erélyes rendszabály részint elijeszté a falu ifjúságát, részint pedig csak azért nem fordultak elő ily esetek, mert ha előfordultak, az illetők, félve a büntetéstől, mindent elkövettek, hogy a következményeket észrevétlenül elrejtsek. Ha tavasszal a hó felengedett, erdőben, mezőn, a kerítések és bokrok mögött, gyakran találtak kisgyermek-hullákat, vagy legalább azoknak csontváz maradványait, ha télen át a farkasok a többi eltakarították.

Az orosz nő nem fogja rászánni magát, hogy gyermekét megölje, de annak kitevését, akármilyen belőle azután, nem tekinti bűnös tettnek. A legtöbb nagyváros lelenczházai bizonyítják, hogy az emberek, fájdalom, nem csak azon szerencsétlen lényeken szoktak túltenni, melyeknek létele is már bűn, de hogy az alsó osztályok erkölcsileg oly süllyedtek, hogy még a törvényes gyermekeket is csak kényelmetlen tehernek tekintik. »Majd gondját viseli az Isten!« ebben megnyugosznak és a legjobbak még azok, kiknek a lelenczházat felkeresni nem esik terhükre. Mily gyakran megesik, hogy hideg éjjel, a gyermeket kis kendőbe begöngyölítve teszik le az első ház küszöbére, hol reggel valaki ugyan megtalálja, de rendesen - megfagyva!

A kis Varinka ébreszté bennem ezen épületes gondolatokat; én, mint ura, köteles voltam őt és ügyét bíróságom elé vonni. Szerencsétlenségére nem volt mit tenni! A bűnös nem tartozott embereim közé, de idegen plottnik⁴ volt, ki a fűrészmalom építkezésén dolgozott és már két hónappal ezelőtt elhagyta ismét a környéket. Ha a párt össze akartam volna adni, mi ez esetben legegyszerűbb megoldás lett volna, elébb a plottnik urával kelle értekeznem. Szívesen megtettem volna ezt, mert a csinos kis jószágot, kivel gyakran játszadoztam, teljes szivemből sajnáltam; azonban gondolni sem lehetett arra. A falusi Don Juan rendszerint le volt már kötve, - nős volt!

Lisa Dimitrowna minden módon sürgette, hogy a leányt előhivassam és jól lehordjam; mindeddig nem nyilvánít megbánást és a legkomolyabb intésekre kotnyeleskedik.

Ez kellemetlen dolog volt; ismerem asszonyaink virtuozitását a könyhullatásban s azon módszer, melyhez földesuraink az ilyen jelenetek megszüntetésére nyúlnak, s mely az illető egyén bottal való kiutasításából áll, nincs inyenre. Azonban tekintélyemet először kellett érvényesítenem s ezért előhivatám Varinkát.

Fényesre font tekerccsekkel, csinos öltözetben jelent meg. Az ajtóban megállt s fejét oly mélyen hajtá le, hogy alig tudtam égő arczába tekinteni. Szép leány lett belőle, és az az alávaló kópé, az a Plottnik, jó izlést tanusított. Mily pompás feleség lett volna Kostia számára.

⁴ Ács.

Nem tudtam, hol kezdjem; szívesebben mondtam volna el székfoglalómat a parlamentben, minthogy itten erkölcsi szónoklatot tartsak! A dolog még bonyolultabbá vált, midőn első szavaimra lábaimhoz borúlt és zokogva kiálta:

»Bârin, bârin csak meg ne vesszőztessen, ezt nem tudnám eltérni, inkább vízbe ölöm magamat!«

Hiába igyekeztem őt megnyugtatni, egyre sirt és jajgatott. Az öreg Lisa, kit a kíváncsiság a mellékszobába csalt, sem jött segítségemre, és én titokban Plottnikot és Varinkát egyaránt a pokolba kívántam. Végre mégis sikerült értésére adnom, hogy nem szándékozom őt megbüntetni, miután gyalázatát elegendő bűnhődésnek tekintem; azonban tehetségében áll vétkét jóvá tenni azáltal, hogy ha gyermekének hűségesen gondját viseli. Ha e tekintetben kötelességét komolyan és hiven betölti, bocsánatomra számíthat. A leány nagy szemeket meresztett reám. Szegény! azóta tán senkisé sem szólt hozzá nyájasan! Azután halkán kért, nem kegyeskedném-e őt elküldeni; itt nem mutatkozhatik, mert csak gúnnyal s megvetéssel találkozik; annál inkább, mivel még mindig rossz szemmel néznek reá, az úrnő egykori részrehajló szeretete miatt.

Kérése jogosult volt s megígértem, hogy a kerület fővárosában vagy más faluban fogom elhelyezni, hol addig maradhat, míg a dolog feledésbe megy.

Midőn szegényke eltávozott és Dimitrowna Lisa reggelimnél felszolgált, azonnal észrevehem, hogy igen rossz kedvű volt. Komolyan kinyilatkoztatá, hogy eljárásomat Varinka iránt túlságos kegyesnek találta.

»Az öreg nagyságos úr ezt semmi áron nem tette volna,« szólt fejcsóválva, »lesz most hadd el hadd! Ha Varinka elmondja, hogy az úr még tán meg is dicsérte, maholnap a falu minden zige-zúgában gyermekrivást fogunk hallani.«

Megharagudtam.

»Te hallgatni fogsz, és ne merészed Varinkát csak egy rossz szóval is illetni.« - Félig nevetve hozzá tevém: »Ha szerencsédre az úr Isten nem áldott volna meg oly arczczal, mely mindörökre megóvott a kisértéstől, bizonyára te sem lettél volna jobb a többinél.«

Látnod kellett volna a dühös tekintetet, melylyel megragadta a boros üvegeket és kiment az ajtón. Bármily öreg is, még sem türi a feltűnő rúttságára vonatkozó célzást.

Hogy este azután czitrommal kellett innom a théát, mit nyáron nem szívelek, egyedül e megjegyzésem következménye volt. Midőn okát kértem, Lisa szárazon felel: »hogy megsavanyodott a tejszin.« Több ideig tartott, míg irántami ragaszkodása és szeretete ismét felsőbb-ségre jutott - addig mindenféle rendetlenséget kelle tünnöm a házban.

Hogy a földesúr szerepébe már beleéltem magamat, abból láthatod, hogy az Altaman panaszaiiban az idő járás felett, teljes szívből osztozom. Én is szeretném, ha a nap melegen sütné a gabonára, ha a burgonyaföldekre lanyha eső hullana, ha a szénakazalokat szellő sem érné - s mindezt egyszerre, egy és ugyan azon időben! -

Tegnap este hosszú értekezésem volt a Kluschnikkal,⁵ ki nemcsak ravasz csaló, de elég ügyes, rajta nem kaphatni magát, - ezen épületes társalgás következtében másról sem álmodtam, mint az idegen munkások szemtelen követelményeiről, kik a magas béren kívül, még hihetetlen kenyér-, hal- és húsadagokat is igényelnek.

Az a két-három hét, mit itt töltöttem eddig, már is elidegenített a külvilágtól. Azon dolgok, melyek nem rég még teljes figyelmemet birták, ma már mérhetlen messzeségben tűnnek fel,

⁵ Kulcsár.

mint egy szétfosló árnykép. Bizonyos lelki nyugalommal veszem kezembe a lapokat és könyveket, melyeket hetenként a városból hoznak. A míg hozzám érnek, az esetek, melyek a világot folytonos érdekeltségben tartják, rég elmúltak, és helyükbe mások merültek fel, melyekről sejtelnem sem lehet. - Azonban úgy látom, hogy nem sokáig élvezendém a magányt, végre még is meg kell látogatnom szomszédaimat. Képzelem, hogy nem fejlík ki közöttünk meleg bensőség, miután ezen jó emberek észjárása legkevésbé sem azonos az enyémmel. Koronként azért magukhoz fognak hívni, és én kénytelen leszek elmenni.

A nagy távolságoknak köszönhető, hogy megérkezésem hire még eddig sehová nem jutott el, különben Alexandrovitcs Iván és Ivánovitcs Sándor nem késtek volna ily soká öreg barátjuk fiát felkeresni.

A közel jövőben ne keres másutt, csak zord utakon, a gyorsan repülő troika szárnyain. - A troika - mely beláthatlan messzeségeket átsiet, nem nemzetünk, hazánk jelképe-e?!

HARMADIK LEVÉL.

Nadeschdina, június 8. 185...

Mindenek előtt köszönet a könyvek gyors megküldéséért. Rendkívüli hasznát vehetem és egyelőre a munka vázlatával foglalkozom, mely legközelebb már el is készül. További kérdéseid és célzásaid, néhány napra derült hangulatba hoztak. Mindeddig még azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy téged aggodalmaid alaptalanságáról biztosíthatlak. Előleges tudakozásaim folytán megnyugodhatsz annak tudatában: hogy *hölgyek* nem léteznek e vidéken. Ez annyit akar mondani, hogy nem léteznek itt női lények, sötét szemekkel, kecses alakkal, kik elegáns életöket selyem uszályaikon vonszolják végig a salonokon; kiknek finom társalgása francia esprit-től ragyog és kik öröklétek óta veszedelmesek voltak szegény barátod nyugalma nézve; kik őt a komoly munkától tartóztatták; syrénák gyanánt csábították, vonzották; - és ő nem dugta be füleit viasszal, mint hajdan hős Odysseus, hanem mámoros elragadtatással hallgatta a csábos hangokat; - kik legszebb kincsét, fiatalságát rabolták el tőle, míg ő - nem barátom - ez igen kemény volna - míg ő életét elálmodozta, eljátszotta és belőle nem maradt hátra egyéb - mint néhány illatos levélke, néhány selymes hajfürt és fonnyadt, száraz virág! -

Határozottan rossz kedved volt, midőn nekem írtál. Ha nem is tagadom meg rokonságomat a »korunk hőseivel«⁶ kit szegény Lermontoffnak még sirjában sem tudsz megbocsátani, mégis reméltem, miszerint még be fogom bizonyíthatni, hogy az általad felsorolt reliquiákon kívül, még értékesebbet is tudok felmutatni a letűnt idők romjaiból. Mért sujtod haragod villámával a kecses alakokat, melyek ifjú koromat mosolygva körül lebegtek? Mindegyiknek csókja egy jó, egy szép eszmét ébresztett bennem, s a legjobb, a mit irtam és teremtettem, akkor jött létre, midőn lelkemet szenvedélyes vágy vagy bánatos emlékezés töltötte be! -

Ismétlem neked - most mindennek vége. Más feladat vár reám. A legjobb úton vagyok, már mint a te felfogásod szerint, tizennégy rangrendünk egyikének hasznos tagjává válni. A háttérben, még egy nyugodt, kényelmes házasság eszméje is kezd felderengeni. De kissé nehéz feladat lesz, itt a vidéken egy ugynevezett »férjhez adandó« leányra akadni.

Midőn e napokban az illatos hársak árnyában heverésztem, és a templomból szertartásunk érzékies, titokteljes éneke a csendes levegőn át egész hozzám elhatott, lelkemet édes ábrándba ringatva - azon gondolkoztam, minőnek kellene lennie jövődöbeli nőnek. Külföldit, de meg kivált német nőt, soha sem választanék. Azon tudatban, hogy már végtelen idők óta a par excellence anyák és házi asszonyok hírében állanak, az utóbbiak elvesztették a szerető és feleség legfőbb báját. Ha visszagondolok a balga, ügyetlen modorra, melylyel oly német nők fogadtak házuknál, kik az első művészek és írók nevét viselték; ha visszaemlékezem mily érezhetővé vált, épen nevők által, a szellemi és testi báj hiánya, mely egyedüli feltűnő tulajdonuk volt - borzadály fog el a gondolatra, ily nő oldalánál tölteni el egy egész életet. Eszményem e téren abban összpontosúl, hogy mindenki, ki finom, mivel természettel bir, a jövődöbeli Saburoffnét e szavakkal jellemezze: *voilà une femme distinguée*.

Ennek titkát csak a mi orosz hölgyeink birják, és sem a francziák sem a németek meg nem közelítik őket még távolról sem. Az első, egész a Faubourg St. Germainig túlságosan grisetteszerűek; az utóbbiak pedig - túlságosan szőkék és unalmasak. Én csak *egy* szőkét szerettem életemben - anyámat s azért gyűlölöm a többit, mert hozzá egy sem hasonló.

⁶ Korunk hőse.

Végre még is elhatároztam magamat a szükséges látogatásokra. Nem oly könnyű vállalat volt ez, mint a minőnek látszik. Lovaim pompásak, de valamennyi kocsim desperátus állapotban van. A tarantasról, mely ide hozott, Bazil azt állítja, hogy Bârin létemre nem járhatok rajta. Legkevesbé pedig, ily szép utakon s ragyogó időjárás mellett. Egy kis phäetont úgy a hogy összeütöttek; legalább meglátszott még rajta letűnt elegáns ifjúsága. Valami harmincz werstnyire van a legközelebbi jószág, melynek birtokosa: Kachanowszky Petrovitsch Nikolai. Ott kell első látogatásomat tennem, mert ő jogosan számítja magát házunk legrégibb barátai közé. Engemet különösen szeret, nem csak azért, mert érdekeimmel és foglalkozásommal rokon-szenvez, - de mert egykor fontos szolgálatot is tettem neki.

Ha nem csalódom, te soha sem láttad nálunk Kachanowszkyt, sőt jelenlétedben tán nem is említettett, sem ő, sem családja, miután az, mi egy időben a kerület egész nemességét fellázította, azóta régen feledésbe ment. Petrovitsch Nikolai nem nagybirtokos, azonban jószágja mind a mellett elég szép, és minekutánna ő szorgalmas és elmés igazgató, természetesen szép jövedelmet húz belőle. Neje, egykori hűbérese saját falujából. Feltűnő, sőt csodálatos szépség lehetett, mert még ma, holott kilencz vagy tiz gyermeke van, melynek legidősbike velem egykoru, még mindig szép, deli jelenség. Ivanowna Varvara a kluschnik leánya volt, és az ifju földesur oly szenvedélyesen megszerette a fiatal hűbéres leányt, hogy kijelenté, miszerint nélküle többé élni nem tud. Elvitte egy évre Kurskba, hol egy tisztességes háznál némi felületes nevelésben részesült; azután házához vette, a cselédség Ivanowna Varvarának hitta; Ugy járt mint a dáma és csakugyan annak magatartását is elsajátította. Annyi veleszületett tapintattal és kecscsel birt, hogy még e kétértelmű helyzetben is meg tudta magát becsülni; gyermekeit feláldozó szeretettel nevelte, s a legokosabb mit Petrovitsch Nikolai életében tett, az volt, hogy néhány év mulva kedvesével egybekelt. Azonban ezen eljárás nem törvényesíté az előtte született gyermekeket. Miután mindkettő igen szeretetteljes szüle volt, nagy bánatot okozott nekik a körülmény, hogy legidősb fiaik nem tartoztak a szabad nemességhez. Minden oda célzó kérvényük határozottan visszautasított a kormány által. Valószínűleg azért neheztik annyira ezen utólagos törvényesítéseket, hogy az ilyszerű viszonyok el ne harapózzanak túlságosan.

Anyám, ki Ivanowna Varvara iránt mindig őszinte részvéttel viseltetett, gondjaiban is osztózott, és engem rá birt, hogy az akkori miniszterrel, W. gróffal való ismeretségemet, Varvara érdekében felhasználjam és kérvényét ajánlatommal támogassam. Közbenjárásomat siker koronázta és egy külön prikas⁷ születési nemességgel és jogokkal ruházta fel az öt idősb fiút.

A család e hirt leirhatatlan megindulással és örömmel fogadta, s azóta bennem látja egész nemzetsége jóltevőjét.

A mint már emlitém, megérkezésem hire nem előzte meg látogatásomat, s midőn troïkám a kapun bekanyarodott, valódi örömrivalgás fogadott, mely a család fiutódainak erős tüdőiről fényesen tanuskodott. Petrovitsch Nikolai csattanós csókok között ölelt hatalmas keblére, esküdve, s a szentekre hivatkozva, hogy épen ma akart a templomban viaszgyertyát gyújtani szerencsés hazatértem siettetésének érdekében. Ivanowna Varvara, kit lopva láttam elillanni, hihetetlen rövid idő alatt elegáns s izlésteljes öltözetben jelent meg, egyetlen leánya kíséretében, ki azóta szép nagy leánynya nőtt.

Nemes, nyugodt szeretetreméltósággal fogadott, mely minden salonban kellemes hatást idézett volna elő, s én valódi örömmel csókoltam a fehér, gondosan ápolat kezét, melyet meleg részvéttel elémbe nyújtott. Szívélyesebben mint szokás, érinté ajkaival homlokomat, s figyelmesen szemügyre véve engemet halkan szólt:

⁷ Okmány.

»Mennyire hasonlít kegyed édes anyjára Stepanovitsch Maxim, csak haja nem oly világos barna, mint az övé volt. Kétszeresen kellesz szeretnem kegyedet, mert élémbe varázsolja őt, kinek barátsága nekem a legértékesebb, legboldogítóbb kitüntetés volt.«

E szavak nagyon megörvendeztettek; bebizonyíták nekem, hogy Ivanowna Varvara, hiven betöltött kötelességeinek tudatában, hiu álszeméremből multját nem tagadja meg.

»Leányomat, Sonját, aligha fogja felismerni; hat év nagy idő, egy serdülő fiatal leánynak..... No, szólj már egyet, Sonnitschka... Stepanovitsch Maximnak azt kell hinnie, hogy nevetlen vagy, mint egy parasztleány.«

Sonja természetesen vérpiros lett és, az anyja kívánatára francia nyelven hozzá intézett kérdéseimre csak oui Monsieur, és non Monsieur feleleteket nyertem. Ő szüleinek és fivéreinek bálványa és tekintettel e gyöngéd családi érzelmekre, megadással néztem az elmaradhatlan zongora-produkcióknak elébe.

Miután csak délután érkeztem, meg kelle ígérnem, hogy ott töltöm az éjt, és földesuraink egész, lélekölő vendégszeretetét szótlantul, vagyis: jajkiáltás nélkül eltűröm: szóval, agyon kínálatom, agyon etetem magamat.

Alig volt vége a theának, nagy tálczán gyümölcsöt, édességet és süteményeket adtak fel.

»Stepanovitsch Maxim, kérem, izlelje meg ezen dinnyét és diókat; Ivanowna Varvara sajátkezűleg főzte be. Hát ebből a czukros eperből s marmeládeokból nem parancsol, Ivanowna Varvara ép oly jól készíti, mint Kiewben, pedig ott kapni a legjobbakat.«

És egész hegyek tornyosultak szerencsétlen barátod tányérán.

A három legidősebb fiu nincsen idehaza. Az egyik Charkowban tanul s a mint mondják igen ügyes, a másik kettő a mérnöki intézetben neveltetik Moszkvában. A többi hét, kit egymásután bemutattak nekem, francia nevelő alatt még a háznál van. Pompásan bánik el a vad fiukkal.

Valóban, csak nem ildomosak lettek s egy jele szót fogadtak. A francia már idősebb ur, s valami katonás van magatartásában, sőt olykor kifejezései is az őrszobára emlékeztetnek.

Tudományossága nem lesz valami kitűnő, de ez nem is szükséges itten. Mindenesetre engedelmes, fegyelmet ismerő gyerekeket nevel belőlök s nem kinozza őket haszontalan tanulás-sal. Ugy sejtem, hogy tulajdonképen nem nevelői pályára készült ember ez, hanem inkább valami altiszt a francia hadseregből, ki a Krimi háboru után anyanyelvét felhasználta, hogy általa magasabb állásra vergődjék. Azonban ebbeli gyanumat elhallgatom, nehogy elrontsam a derék Petrovitsch Nikolai örömét, ki nem kevésbé büszke reá, hogy fiainak nevelője valódi, igazi, született francia.

»Lássa Stepanovitsch Maxim, a nevelés, igen a nevelés a fődolog!« szólt hozzám, midőn dolgozószobájában magunkra maradtunk. Miért neveztetik e hely dolgozó szobának, az megmagyarázhatatlan, mert különös gonddal van elhárítva minden, mi céljára, rendeltetésére emlékeztethetne. Csak egy ócska, poros téntartató azon kétes fogalomra utal, hogy Petrovitsch Nikolai, itt tán néha írni is szokott. Ellenben, feltűnő mennyiségű és változatosságu pipát, különböző dohányféléket és szivarokat tartalmaz.

Elmélyedve nézte tschibukjának kékes füstfellegeit.

»Alexandrowna Liuba, az ön édes anyja, kit Isten és a szentek magokhoz hittak, épen úgy gondolkozott. Mily nehezére esett akkor öntől megválni, azt legjobban tudja az én Varvarám, és mégis meghozta az áldozatot: »Maximomból tudós, mivel embernek s finom urnak kell válnia;« ezek voltak mindig az ő szavai. Nőm, ki mindenben édes anyja példáját követé,

gyakran ismételte előttem ezen szavakat, s mindannyiszor, ha nem akartam kirukkolni a sok pénzzel, melybe a fiuk nevelése került, újból meg újból előhozattak.«

»Hja! az ön anyja, Stepanovitsch Maxim! milyen asszony volt az!....«

»Szelid és finom, előkelő és mégis oly egyszerű! Még most is emlékezem a napra, az is május végén volt és én éppen Nadeschdinára érkeztem. Atyja, a pusztára kocsizott, Stepanovitsch, és anyja magánosan volt otthon. Tán éppen Önre gondolt, mert láttam, hogy sirt.«

Még inkább zavarba jöttem mint rendesen, mert azt hívtam, hogy kellemetlen lesz reá nézve, ha észreveszem búsongását. Ezért hát mindenféle ostobaságot hoztam elő, igyekeztem mentül többet nevetni, szóval vígnak látszani, - de nem voltam az; mindenféle járt az eszemben, Ivanowna Varvarát illetőleg, kit napról napra jobban megszerettem. És tulajdonképen arról akartam volt beszélni édes anyjával, mert száz werstnyire nem volt nő, ki úgy tudott volna tanácsolni, mint ő. De ha szobájába léptem, és az uton szépen elrendeztem magamnak a mondandókat - ...a mint megláttam őt, oly sajátságos érzés fogott el, mintha templomba lépnék, és nem mertem volna a világért hangosabban szólani sem.

»S a mi azt illeti, Stepanovitsch Maxim, anyjának olyan modora van... - de hisz legjobban tudja önmaga, de én soha nem mertem volna Nadeschdinában többet inni, mint a mennyit egy fiatal leányka is elbir... Tehát, a mit mondani akartam... a mint beszélek, beszélek és szeme közé sem merek nézni Liuba Alexandrownának, mert a sirástól vörösek voltak még... egyszerre csendesén karomra teszi fehér, átlátszó kezét, szemembe néz és szól:

»Petrovitsch Nikolai, mért nem veszi el Ivanowna Varvarát? Itt volt ni! Eleinte mindenféle zilált dolgokat kezdtem hadarni, azután összeszedtem magamat s elmondtam neki mindent, hogy mennyire kinoznak engem rokonaim, hogy én, nemes ember létemre nem vehetek el egy paraszt leányt; hogy még hagyján, ha valami tisztességes polgárnak volna leánya, de így, egy hűbérest, ki fején hordja még a keszkenőt - ez lehetetlen; az egész szomszédsággal összevesznék! Anyja nyugodtan végig hallgatott, azután elő kezdte sorolni az okokat, miért lett most kötelességemmé Ivanowna Varvarát nőül venni. És egekig magasztalta őt, mily szép, mily okos asszony, mily rendes a házam azóta, mily jól neveli gyermekeit, s végre, hogy én magam is csak általa lettem rendes, munkás és derék!

Akkor egyszerre világos lett előttem... csak akkor vettem észre mily kincs volt nekem Varvara,... s valóban... sírva fakadtam mint a gyerek! És midőn Liuba Alexandrowna hozzátevé, hogy feleségemnek hű barátnője lesz, hogy ő maga fogja bevezetni őt a szomszédoknál és ismerősöknél... akkor nem birtam többé magammal!... mint a bolond futottam le az udvarra, befogattam és nyilsebesen hazahajtottam. Vasárnapra rá a pópa megesketett.«

Képzelheted mily élvezettel hallgattam Petrovitsch Nikolai történetét. Hisz a legkedvesebb anyának egy új jellemvonása volt ez, mely a szende képet még szebbnek tüntetné fel!

Oly soká voltam távol, hogy már egészen idegen, objectiv szemmel nézem gentilshommes carnagnardsjaink életmódját és szokásait. Ha lassankint belenőttem volna valószínűleg nem tűnne fel oly kellemetlenül az éles ellentét, mely az egészet jellemzi. A fényűző elegánziával párosul a legrondább szegényesség és e vegyülék a primitif, a félvad jellegével bir, mely határozottan visszataszító. Most sérti érzékemet, hogy Kachanowszky, ki jelenleg már gazdag ember, rozzant faházban lakik, mely egy szikrával sem jobb a parasztokénál, csak valamivel nagyobb. Sötét, barátságtalan, félrecsapott fedelű épület. A falak mélyen alászálltak a földbe s a lépcsőkön, melyek hajdan felvezettek, most lefelé kell menni. A szobák alacsonyok, imitt-amott lepattant a vakolat s a mohával s kócczal bedugott gerendahasadékok kikandikálnak a világba. A kopott, rozzant padlón végig suhognak a hölgyek drága selyem-uszályai, mintha csak fényes parquet volna. A vendégszobában, melyet salonnak is szoktak elkeresztelni, pompás mahagonfa bútort áll, melyet Kachanowszky elutazásom idejében hozatott

Moszkvából. A fehér burok alatt az avatatlan valami drága damasztot, vagy bársonyt gondol s nem sejt, hogy az ártatlan fehér gyolcs, durva zsákvászonnyal takar, mely azóta egyre várja fényes borítékát. »Rosz idők járnak« szólt nevetve Petrovitsch Nikolai; ha esztendőre Moszkvába megyek, hozok egy vég selyemkelmét. Kétkedem, hogy szavát beváltsa, miután hat éve, hogy ismétli e tréfát. Földesurainkra nézve jellemző, hogy házakban mindig található valami készíttetlen, nem együvé tartozó, mit ők azonban annyira megszoknak, hogy éppenséggel nem zavarja őket többé.

Vacsora előtt Kachanowszkyval végig mentem a falun. Itt aztán persze, sokkal jobban nézett ki minden, mint nálam. Csinos tág házak, melyeknek ablakai s lépcsőzete azon diszes faragványokat tünteték fel, a miket minden orosz késsel, fűrészszel oly ügyesen tud készíteni. Az udvarok hambárokkal voltak körülvéve, melyekben a takarmányt és gabnát rakják el télire. A Bârin szigorú fegyelem alatt tarthatá embereit, mert feltűnő rend uralkodott mindenütt s a hibás helyek új deszkákkal voltak kijavítva. A falu utcája is jó karban volt, csak itt-ott ücsörgött egy eltévedt borju, vagy künn feledt disznó, mely a kerítésen tört át. Petrovitsch Nikolai elégedett mosolylyal fogadta elismerő szavaimat.

»Mindent véghezvittem parasztjaimmal, csak arra nem birtam őket rávenni, hogy kertészkedjenek,« szólt hozzám Nikolai. »Évenként különböző magvakat osztok el köztük, hasznát azonban soha sem veszik. Pedig ezen istenáldott földnek nem kell egyéb, minthogy belédugja az ember a dinnyemagot, hogy százszoros kamattal fizessen, s mégis lustábbak, semhogy oly hasznat húzzanak belőle, mely nem elkerülhetetlenül szükséges az életfentartáshoz. Azonban nem restellik nyáron az én kertjeimből lopni azt, mit ők termelni elmulasztottak.«

Az utolsó házakhoz értünk és Petrovitsch Nikolai, ki nem szokta meg a járást, (a földesur csak kocsin jár) fáradtan ült le egy kőre. Csak egyes ablakokban látszott még világosság. A leányok halkán beszélgetve ültek az ajtóknál, és lopva pillantottak az idegen Bârinra; a férfiak nagyjából a juhtanyán voltak, hol a nyírás valamennyit elfoglalá. Egyik-másik a fiatalabb legények közül, lustán a földön bevert s olykor-olykor egy-egy fogást tett a balalaikán. Mily sajátságos varázs terül el ily esti csendben az orosz falun. Mily kifejezhetetlen béke! Nem hallatszik itt a gőzmozdony éles füttye; nem robog el mellette zúgva, füstölögve a végtelen hosszú vonat; nincs ide közel főút, melynek lármája e méla csendet megzavarhatná! Valódi esemény, ha a keskeny úton, mely erdőn, pusztán kanyarogva fut keresztül, a troika apró csengettyűje megcsendül, de az is csak távolból köszönt, hogy a merész hármast fogattal ismét nyomtalanul tűnjék el a kéklő messzeségben. A virágos ingoványokból sűrű ködök szállanak fel, s lassankint közelebb huzódva a pusztát fehér fátylaikkal elborítják. A távoleső ménesekből lovak nyerítése s nyugtalan dübörgése hallszik át az ábrándos nyugalmon, míg az esti szellő, mely könnyű, illatos fuvalommal lengi át a tájt, a juhtanyából kiható dalokból, szárnyaira kap egy-egy daltöredéket, s elviszi magával az elhaló hangokat messze, messze, mint egy lélek méla sóhajtását.

Mily mély, mondhatnám szenvedélyes mélaság vonúl át népdalainkon - s nem-e e titkos érzés füzi együvé oly szorosan az orosz népet? Tartósabb, hatalmasabb kötelék a fájdalom az örömnél!

Mi az, hogy keblünk mélyéből soha sem szárnyal föl az öröm ragyogó dala? hogy az északi sark jéggé dermedt tengerétől kezdve, egész a fekete tenger fényes hullámkebeléig, hatalmas folyóink mentében, sűrű erdeink ölén, zöld pusztáink magányában, az elveszett rongyos kozák faluban s az aranykupolás, gazdag Moszkvában, csak egy hang tör utat magának, a fájdalom, a panasz egy szívszaggató hangja, mely méla visszhangjával eltölti az egész, végzetlen, nagy orosz hazát?

Melyikünk bir kiszabadulni a nyomasztó hatás alól, mely megbénítja a szabad lélek minden merészebb szárnyalását? Én nem tudom megmondani neked, mi az, de felhozom legjobb

költőnk szavait, azon költőét, ki úgy mint senki más, felismerte lényünk legtitkosabb rejtekét, s elénkbe tartott egy képet, melyben ijjesztő hűséggel ismertünk önmagunkra s melynek egész jelentőségét csak az utókor fogja kellőleg méltányolni. Nem kell, hogy ezután még megnevezem, tudod, hogy G o g o l N i k o l a i ról beszélek.

Azt mondja, hogy a halálvágy egy megfoghatatlan érzése vett erőt rajta, midőn napokig utazott a végtelen pusztákon keresztül - feje fölött a kéklő égboltozattal, - mert úgy látszott neki, mintha minden körülötte, az eleven lénytől kezdve, egész az elenyésző puszta folyóig és lengő fűszálig, reá függesztené kétségbeesett fáradt tekintetét, mintha tőle várna valamit, oly valamit, melynek sejtelve sötétén, megértetlenül nyugszik lényök mélyén, s melynek megváltó jelenségét várják örök idők óta! - S önmagának s nekünk e megható szavakkal válaszol: (N i c o l a s G o g o l Correspondence avec ses amis.) »Máxfél század letűnt, mióta Péter czár a civilizáció fényes szövétnekét lobogtatá hazánkban, kezünkbe adva a haladás lehetőségét s eszközeit, megnyitva előttünk a szellemi munka tág terét; és sikságaink, pusztáink ma is még mint akkor, elhagyatottak, magányosak, laktalanok; minden körülöttünk, ép oly barátságatlan és sivár; s mai napig úgy látszik, mintha saját hazánkban idegenek volnánk.«

- - -

»Nos, Stepanovitsch Maxim, mi a manó lelte magát, hogy oly ábrándos lett mint egy fiatal leány menyegzője reggelén?« - szólt Petrovitsch Nikolai, úgy megveregetve vállamat, hogy összeresztentem belé. Nem csak oly erős mint a medve, de még enyelgése, tournurje és járása is emlékeztetnek maczkó barátunkra. Utnak indultunk hazafelé. Egy kis szolga lélekszakadva jött elénkbe, jelentve, hogy Ivanowna Varvara az estebéddel vár.

Az ebédlő fényesen ki volt világítva s a nyitott ablakokon az illatos esti léggel együtt egy-szersmind a szunyogok milliárdjai vonultak be.

Az ezüst és arany szentképekkel telt szekrénynek két oldalán óriási pávalegyezők lógtak, melyeket két szolga megragadott, és szakadatlanul fejünk fölött lebegtetett, hogy a makacs mosquitók legalább a vacsora élvezetében meg ne gátolhassanak. Az asztal nyögött a sok ó divatu ezüstnemű alatt, mely kissé furcsán vette ki magát a sárga, csorbás ködedény mellett.

A menu-t nem kell felsorolnom. Tudod, hogy falusi nemeseink asztalán mindenütt változatlanul egyforma marad. Báránysült képezi az ebéd fő elemét, mely körül a többi étek szokott sorozatban csoportosulnak. Petrovitsch Nikolai és fiai feltűnő bravourt fejtettek ki az evésben, s a francia nevelő, kinek, a mint látszik a velős eledel egészségére válik, teljes erejéből igyekezett az urak példáját követni. Anya és leánya közt ülve, hasztalan iparkodtam tányéromat a folytonos inváziótól megmenteni. Ilyenkor Ivanowna Varvara sértve megjegyzé:

»Mi persze nem szolgálhatjuk ki úgy, a mint azt Pétervárt és Párisban megszokta, Stepanovitsch Maxim! Nekünk nincsen francia szakácsunk.«

S hogy e szemrehányás rajta ne száradjon, barátod kénytelen volt a legnehezebb műtétekre kárhóztatni gyomrát.

Midőn Kachanowszky szobámba kísért, nevetve mutatott egy hatalmas, ágyam mellett álló botra; mondva:

»Ha éjjel az átkozott patkányok és egerek meg találnák zavarni, verjen közibéjük a mint bir. Egyébíránt nyugodt lehet, az ágyban nem keresik fel. Mi már annyira megszoktuk e pokoli lármát, hogy még kis Sonnitschkám is nyugodtan alszik mellette. Belé nyugszunk, mert nincs mit tennünk mást!«

A kilátás nem volt kellemes; leirhatatlan ellenszenvem van ezen állatok iránt. Alig oltottam el gyertyámat, behuzva a függönyöket, melyek moskitók ellen védelmeznek, midőn a láрма

megkezdődött. Mint bűsz démon sereg rohantak elő minden zugból, s a lárma után ítélve, a patkányok legalább birka nagyságúak lehettek. Megadtam magamat, s miután párszor csatáztam velök, a zenebona elcsendesült s nyugodtan alhattam. Azonban nem volt semmi kedvem még egy második éjjelt is így átkinlódni és erősen feltettem magamban, hogy más nap haza megyek.

Kora reggel már az ajtó előtt a lépcsőn ülve találtam Petrovitsch Nikolait, élvezettel költve el egy pohár theát a másik után. Csinos, göndör haju barna legény, vörös ingben, alázatos magatartással állt előtte, és ravasz, okos szemeinek ártatlan kifejezést igyekezett kölcsönözni.

»Mit mondasz, Andruschka? - Nem mondhatsz semmit, nincs mit mondanod,« förmedt rá ura, ugyanazon ismétlő szójárást használva, mely a parasztok sajátja.

»Bűn, de még milyen bűn! atyját megverni a legnagyobb bűn a világon! Gyermeked ép úgy tesznek majd veled.« No beszélj hát számár! (Ezután záporként következtek a szitkok, melyekben nyelvünk különösen gazdag) »Tán nem ütötte a fehér haju öreg embert?«

»Igen, de a Bârin nem tudja, hogy nem tehettem másként, meg kellett tennem.«

»Kellett?! és Petrovitsch Nikolai fenyegetőleg nyult botja után, úgy hogy Andruschka tisztelteljesen hátrált.«

»Apám részeg volt és a feleségemet megverte.«

»Feleségedet?! Nagy dolog! Bizonyosan megérdemelte a feleséged; ő egy hiú, lusta bolond. Mert főköttöt visel és Varvara Ivanownánál komorna volt, azt hiszi, már több a paraszt asszonynál.«

»Mondd meg neki, hogy legközelebb, ha vele találkozom letépem fejéről a főköttöt, hadd tanulja meg ő is a keszkenőt viselni.«

Ugy látszott, hogy ez Andruschkát bántotta, mert ingerült hangon felelt:

»Feleségem jó. Moss és főz rám, s rendben tart mindent. De verni nem szabad őt senkinek, azt magam végzem, ha megérdemli.«

Petrovitsch Nikolai nehezen palástolta el mosolyát:

»Ez egyszer« szólt szigoruan »és mert először történt, hagyján. De ha valaha ismét panaszt emel rád apád, minden tagodat összetöröm. Mit gondoljon a falu, ha ily példát adsz? A mig apád él, hatalma van fölötted és feleséged fölött. Ha olyankor üt, midőn nem érdemelitek, számítsátok be máskorra, a midőn megérdemeltétek volna. S most pusztulj és nézz a lovak után. Őrizkedjél tőlem, mondom, őrizkedjél!«

Petrovitsch Nikolai megpillantva engem, szemeivel intett:

»Pompás legény, ugy-e bár?« s rámutatott a távozó Andruschkára, »legjobb kocsisom, úgy hajt mint az ördög, de kurtán kell tartanom!«

A többi családtag is összegyűlt. Legelőbb Varvara, ki nagy megütközéssel hallotta elutazási szándékomat. Reggeli után egy sétát tett velem a kerten keresztül, melynek virágültetményei nagyon el voltak hanyagolva, és anyai részvétellel kérdezősködött házi életem fölött.

»Dimitrowna Liza öregedik« szólt fejcsóválva, »fiatal szemek kellenének háztartása élére. Nősülnie kell Stepanovitsch Maxim, különben agglegény válik belőle.«

Oly anya szájában, kinek eladó leánya van, mindig gyanusak az ily nyilatkozatok. Tréfásan biztosítám Ivanowna Varvarát, hogy magam is törtem már azon az eszemet, azonban kell, hogy időt vegyek magamnak, széjjel nézhetni az ország leányai közt.

Ép oly melegen bucsúztunk, mint a hogy üdvözöltük egymást. Petrovitsch Nikolai három csattanós csókot nyomott orcámra, felesége dédelgetőleg simítá meg hajamat és lelkemre köté, hogy jó szomszédságot tartsak. Sonja meghajtá magát s a pukkerli bizonyára igen kecses lett volna, ha esetleg nem lép túlhosszu ruhájára. Ezáltal aztán oly zavarba jött, hogy csak akadozva tudta előadni anyja által súgott kérését: hogy t. i. francia olvasmányt lássam el.

Jó emberek, az egész környéken bizonyára a legjobbak - de azon gondolatra, körükben tölteni életemet, elhül bennem a vér.

Kachanowszkyban igyekeztem munkám iránt érdeket ébresztetni, azon reményben, hogy tőle, ki oly jól ismeri a népet, hasznos tanácsot és utasítást nyerhetek. Ebben csalódtam.

»Pétervári eszme«, szolt gúnyosan, »iskolák, bolondság! Télen, ha az embereknek nincsen egyéb dolguk, mindig találkozik valaki, ki írni s olvasni tud s megtanítja rá azokat, kiknek tanulási kedvük van. Sok oly földes urunk van, ki csak akkor hozat a boltból papirost meg tentát, ha az ispravnikot⁸ várja, s a jobbágyok feletti lajstromokat emlékéből tudja, de nem könyveli. Engem tehát ne kérdezzen Stepanovitsch Maxim, én már vén vagyok az új rendszerre. Ha legidősebb fiam helyemre lép, akkor ő majd segédkezet fog nyújtani - de én nem értek hozzá.«

Midőn saját házam előtt megálltam fogatommal, kellemes, otthonias érzés fogott el; még Dimitrowna Liza redős arculatját sem találtam rútnak arra, hogy megcsókoljam.

»Valahára, itt a Bârin!« szoltak az emberek örömmel. Ugy hiszem hat évi távollétemet nem érezték annyira, mint e pár napot. Megszokás, barátom, nemde? - A nyári napok hosszabaknak látszanak mint valaha. Mennyit lehet dolgozni ezen csendes elvonultságban. Félek, hogy ma-holnap kifogyok a munkából. Mivel töltssem be a szabad órákat? Írás meg olvasás már nem elégséges.

Ha bevégeztük sakkpartienkat, a pópa meg én, gyakran hosszasan ülünk egymással szemben, szótlantul. Annyira megszokta, hogy csak az én beszédemet hallgassa, hogy saját jószántából, soha meg nem szólal. Mit is mondhatna? Hogy a templom födelét ki kell javítani? hogy a Kluschnik meglop s gyermekének keresztelőjén champagnit adott fel, valódi krimiai champagnit; hogy a szolgapap elcsempészi a szenteknek áldozott viaszgyertyát, átolvasztja és ismét eladja a parasztoknak? - Mindezt nélküle is tudom. S így mindketten hallgatunk.

»Szolt hozzám Stepanovitsch Maxim?« kérdi ilyenkor hosszas szünet után.

»Nem szoltam« felelek, »de azt hiszem, hogy Dimitrowna Liza behozathatná a samovárt.«

Két nappal később.

Helyre kell igazítanom egy állításomat, melynek e levelem kezdetén kifejezést adtam. A sors összehozott azon hölgyek egyikével, kiknek jelenlétét azelőtt tagadtam. Igaz, hogy nem tudom, kicsoda, hol lakik, állandó vagy csak mulékony tünemény-e e környéken? Mindez előttem még talány. Nem is kutatom, de bevárom csendesen, hogy a szeretetreméltó sors ezek fölött is felvilágosítással szolgáljon. Engedd tehát, hogy elbeszéljem neked e találkozást, mely magában véve ugyan nagyon ártatlan és mulékony volt, de itt e magányban fontos esemény jellegét veszi fel. - Elmondtam már neked, hogy előbbi igazgatóm a folyón túli pompás erdőt tudtomon kívül eladta. Ez annyira bántott, hogy mindeddig még nem tudtam rászánni magamat, kirándulásaimat egész odáig irányozni, minekutánna minden egyes fa, meddő sajnálatot ébresztett keblemben, s én e kellemetlen benyomás elől gyáván hátráltam. Tegnap azonban, a verőfényes nap s a felhőtlen kék ég messzibbre kicsaltak. Vállamra vetettem

⁸ A kerületi rendőrség főnöke.

fegyveremet és magammal vittem a kis Vaniát, hogy réczére vadászsunk. Nem mintha nagy vérengzést akartam volna véghez vinni ezen ártatlan állatok között; nem vagyok oly szenvedélyes vadász, a puská csak ürügy és tarisznyámban gyakrabban rejtőznek könyvek mint kezem által elejtett vad. Inkább a csónakázás kedvéért mentem ki. Mily élvezet, ha a habok lágyan ringatják a kis csónakot, ha az a nádas folyó mentében lassan odább uszik, a hullámozó zöld káka mintegy simogatva legyinti meg a haját és halk susogással ismét összehajlik.

Vania, ki úgy uszik mint a hal, leveté egyetlen nyári öltönyét, a vörös inget és mint a legügyesebb vizsla, apportierozta a néhány réczét, melyek vérszomjomnak áldozatul estek. De csakhamar beleuntam a tréfába, midőn a nap mind forróbb hévvel csókolott, s jónak láttam a közel erdő enyhe árnyát fölkeresni. Vaniának megparancsoltam, hogy ladikomnak és az átszellemült réczéknek gondját viselje, s kiszállva a tulsó parton, belemélyedtem a sűrűbe, hol gyermekkoromban oly hosszú sétákat tettem és ősszel oly féltékeny lelkiismeretességgel szedtem mogyorót.

Egy tisztás, melynek szélén keskeny kocsút vezet el, kellemes pihenővel kínált. Egy sűrű bokor árnyában leheveredtem a puha, ruganyos fűbe s álmos szemekkel néztem a napsugarak játékát a finom zöld leveleken. Jó darab ideig elmerengtem így, sőt tán aludtam is, midőn lódobogás üté meg fületem, még pedig jó közel.

Vigyázva felemelkedem s az ágakat széthajlítva, végig tekinték a pár lépésnyi távol kocsúton. Két lovas tűnt fel, egy hölgy s egy úr. Természetesen csak az első ragadta meg figyelmemet, már a ritkaság kedvéért is.

Ő lovagolt elől, még pedig meglehetősen erősen ügetve. Csaknem közvetlenül előttem megállítá lovát, egy gyönyörű aransárgát és kísérőjét közelebb inté magához. Arczát nem láthatám, miután kicsi hamuszín lovaglólalapja fölé sárga nyers-selyem baschlikot húzott, mely fejét s nyakát egészen beburkolva, a nap és por ellen védelmezé. A hamuszín lovaglőöltöny nehéz, simulékony redői, nyulánk, hajlékony alakot körvonaloztak, melynek kényelmes és biztos tartása az ügyes lovarnőt árulta el. Az egész megjelenés a distinguált előkelőség jellegével bírt; a kifogástalan, szürkekeztyüs apró kezecskétől kezdve, egész a lovagostorig, mely művészi munkával ellátott gombjával hanyagul csüngött alá a nyeregből. Azalatt, hogy szemügyre vettem a hölgyet, az úr közelébe ért.

Egy pillantásra felismertem benne a németet. Széles, szelid arcza, melyet most a hőség és fáradság vérvörösre festett, a fehér-szőke, rövidre nyírt haj, a rövid, zömök alak - mind megannyi nemzetiségi tulajdon volt. Valószínűleg valami előkelő hölgy jószágigazgatójával, gondolám magamban.

A lovagnő felemelé ostorát, rámutatott egy facsoportra s német nyelven, melynek hangsúlyozása azonnal felismerteté az orosz nőt, szólt:

»Csak ezeket vágassa le, hogy szabad kilátás nyíljen a folyóra. Jegyezze meg jól magának a helyet, kedves Müller« tevé hozzá szíves nyomatékkal, mely különösen érvényre juttatá hangjának érces megható csengését, mely az olasz nőkére emlékeztetett.

Tehát nem csalódtam: Müller! Hisz így híjják csaknem valamennyi igazgatónkat.

»A mint parancsolja grófné,« felelt Müller úr tiszteletteljesen és kopott tárczájába jegyzeteket írkált írónjával.

Én mozdulatlan álltam, nehogy a szép ismeretlen váratlan jelenlétem által megijesztessék. Szépnek kelle lennie! Ezt alakja is elárulta, melynek kecses, lágy körvonalai, inkább egy épen felvirúlt leánykára, mint asszonyra emlékeztetének; hangjának édes, ifju zengzete is kezeskedett szépségéről. Realisztikus lovagja nélkül, úgy tűnt volna fel nekem a szép nő, e költői,

nesztelen erdőmagányban, mint valami eleven álomkép, vagy a letűnt idők egy megtestesült emléke.

Ugy marasztaltam őt lelkemben, úgy vágytam vonásait megpillanthatni, melyeket az irigy baschlik még mindig makacsul elrejtett előlem. Vágyam csakhamar teljesezésbe ment.

Miután a német ismét zsebre tette tárczáját, az amazon megsarkantyuzta lovát. Néhány lépés után a ló megbokrosodott és félre ugrott. Az ostor nem használt, a ló megállt.

»Méltóságos grófné, a ló ismét fél a fatörzstől úgy mint a multkor, menjünk inkább vissza, még szerencsétlenség érhet bennünket« kért az igazgató rimázkodó hangon.

»Nyugtassa meg magát,« hangzott a visszautasító válasz, »ön tudja, hogy teljesen hatalmamban van lovam. Maradjon hátra, ön nem segíthet rajtam. De ma meg kell történnie, előre!«

Egy világ rejlett e hatalmas szavakban! A hölgy rendkívülileg kezdett érdekelni. Müller további esedezései számba sem vétettek. A grófné néhány lépéssel hátráltatá lovát. A nemes állat reszketve állt, felborzasztott sörénnyel és hosszú farkával nyugtalanul verdesé oldalát. A nő lehajlott a ló nyulánk nyakára, nyájasan megveregeté és megnyugtatólag beszélt hozzá. Azután előre kényszeríté.

Ismét félre ugrott, s ugyanazon helyen reszketve, tüsszögve állt meg. Müller ur ismét hangoztatá intő, megvetett szavait. Felegyenesedtem, hogy szükség esetében kéznél legyek. A grófné egy darabig uyugodtan hagyta állni a lovat, és czirogatta, veregette. Azután feloldá a baschlikot és hanyagon hátra veté mintha a küzdőtért biztosan szemügyre akarná venni. O barátom, mily csodaszép vonások bontakoztak ki a selyemből! A dús fekete hajzat nehéz, fényes tekercsekben nyugodott a hófehér nyakon és sötét háttért képezett, melyről még márványszerűbben emelkedett le a halovány, nemes, büszke élű arc.

Egyszerre - egy rövid, tűzes kiáltás, erős suhintás az ostorral a ló legérzékenyebb részére, egy második suhintás - és örült ugrással vágatott át a fekete fatörzsön, mely az ut közepén feküdt. Röviden zabolázva az amazon által, a ló csak nem gyertya-egyenest felágaskodott. Mint a nyíl előrerohantam s hatalmasan megragadtam a kantárszárat - a legroszabbbtól féltem.

De a bátor állat már engedelmeskedett a szokott kéznek. Bár izzadtan és a felindulástól reszketve, de nyugodtan állt.

Egy idegenkedő, meglepett tekintet lövellt reám két fekete, bársonyos szemből, melyek majdnem túlságos nagyságukkal, sajátságos fénynyel világíták meg a finom, halovány arcot.

»Pardon Madame, je crains«.....

»Il n'y avait rien a craindre Monsieur« válaszolt a grófné előkelő hidegséggel. És ostora aranyos fogójával könnyedén eltola kezemet a kantártól, melyet még mindig erősen tartottam, oly mozdulattal, a hogy valami igen terhes legyet szoktunk eltávolítani.

Meghajolva visszaléptem és köszöntve megemelem kalapomat. A hölgy csak akkor látszott észrevenni, hogy körébe tartozó ember áll előtte. Finom pir lebbent át arcán, és utánozhatatlan kecses mozdulattal lehajolva hozzám, nyulánk, gyermeteg ujjainak hegyével kezemet érinté:

»Merci Monsieur, je vous salue«⁹ szólt halkan. S tova száguldott, gyors lován.

Megálltam s utánna néztem; oly formán, mint a mesebeli gyerek, kinek csodamadara, mely őt ritka szerencsére segítse, kezei közül szállott el. Lobogó lovagruhája átszillámlott még a lombokon - azután vége volt az egész tüneménynek. Csaknem sajnálat fogott el, midőn még a

⁹ Köszönöm uram, üdvözlöm önt.

köpczös, jóindulatu igazgatót sem ismerhetem fel többé, ki oly nyájasan köszöntött. Azután lassan visszaballagtam a ladikhoz, hol Vania a réczékre hajtott fővel, nyugodalmasan aludt és hazaérve Dimitrowna Liza által szemrehányásokkal fogadtatám, a miért elkéstem az ebédetől.

A mi legsajátságosabb ezen találkozáson - az - hogy valahol már láttam ezt az arcot. Hiába lapozgatom végig emlékeimet, vajjon Pétervártt, Párisban vagy Baden-Badenben volt-e -? De annyi bizonyos, hogy e hatalmas, csodaszerű szemek nem csak álmomban tekintettek rám. De hol? Mikor?

Vajjon viszontlátom-e a merész amazont? Tán esetleg a pópa vagy Kachanowszky tudnak róla valamit. De nem szeretem e kérdezősködést, melyhez mindjárt kommentárokat szoktak csatolni.

Na! ime egy jó hosszú levél. Te bizonyára Istenben bízol, hogy e tünemény épen csak tünemény maradjon.

Chi lo sa?

NEGYEDIK LEVÉL.

U g y a n a z, u g y a n a h h o z.

Nadeschdina, június 16. 18..

Igazán nem szükséges, hogy a még hiányzó egy könyv miatt annyira fáradj és mozogj. A munka beküldési ideje ismét elhalasztatott és így untig elég időm lesz egész kényelemmel elkészíteni. E meleg, napsugáros időny nem is munkára való. Kissé hanyag lettem, de majd kipótlok ismét. Még egyet. Olgáról teszesz említést utolsó leveledben. Tudom, hogy soha nem láttad jó szemmel, hogy véle szakítottam s mégis be kell vallanod, hogy balgaság lett volna tőlem, ha magamat akkor örökre lekötöm, míg az életet még csak hírből ismerém és a gyermekes fürtök még ziláltan árnyalák be illetetlen homlokomat. Vérző szívvel váltam meg tőle és évek multak, míg áldott képe lassanként elmosódott. Sok másnak karjaiban még mindig az ő szerelmére vágytam.

Most már nyugodtan hallhatom nevét, s meg vagyok győződve, hogy ő sem emlékszik meg rólam fájdalommal. Azt mondod, hogy szivedre hatott, és valóban fájt, midőn Olga kérkedőleg szólt boldogságáról, melyről az arcán meghonosult fájdalmas vonás nem épen fényesen tanuskodott.

Kedves barátom! Ha a nők már boldognak látszanak, akkor már nincsenek messze tőle, hogy valóságban is azok legyenek. Hogy második fiát utánam Maximra kereszteltette, annak örülök, ámbár azt hiszem, hogy azáltal szándékos önkínzással egy oly múltra akarja emlékeztetni magát, melyet felednie üdvösebb volna reá nézve.

Tán nem jót tesz neki a pétervári levegő. Nem vagyok elég hiú, szenvedő kinézését egyedül a magam róvására tenni. Tudakold meg, nem kíván-e férje számára hivatalt a balti tartományokban. Miután a német nyelvet tökéletesen bírja, azt könnyen lehetne kieszközölni. Csak néhány sort kell írnom a miniszternek, ki örömet tesz nekem szívességet. Örvidenék, ha szolgálatot tehetnék ezáltal Olgának. De nem kívánom, hogy valaha megtudja közbenjárásomat, tán mégis sértené őt. Üdvözzölj tőlem, s mondd meg neki, hogy keresztfiamnak tekintem a kis Maximt.

Miután a legszükségesebben túl vagyunk, elmondhatom neked a nagy újságot, mely annyival inkább meglepett, miután oly helyről érkezett, a honnan legkevésbé vártam.

Merész lovagnőm, a nyulánk leányszerű alakkal és bátor akarattal, a mesésen vonzó szemekkel és elutasító magatartással, nem más mint: Urussoff Michailowna Véra grófné! Mikép jutottam ennek tudatához, mindjárt meghallod.

Kurskban lakó élénk, kedélyes unokatestvérem Paulowna Mária, e napokban irt nekem egy érdektelen családi ügyben, mely nem tartozik ide. Végül hozzáteszi, hogy nagyon lekötelezném, ha Urussoff grófnőt, kinek jószága az enyémtől nem lehet nagyon távol - miután mindkettő ugyanazon kerülethez tartozik - adandó alkalommal meglátogatnám, és intézetbeli barátnőjét figyelmeztetném (mindkettő kolostorban nevedett), hogy igen szép volna tőle, ha nem ejtené el végkép a levelezést. »E kérésemet különösen szívére kötöm, kedves cousinom,« írja Paulowna Mária, »mert Michailowna Véra a legszeretreméltóbb lények egyike, melyek e földet szépítik, és mert köszönettel fog tartozni érte, hogy ezen ismeretséghez alkalmat nyújtottam.«

Mint női levelekben rendesen szokás, itt sem hiányzott az utóirat, mely természetesen a levél főindokát tartalmazá: »Világfi létére, salonügyességének nem lesz nagy feladat, kitudakolni, vajjon engedett-e már annyira a grófné elutasító hidegsége férje irányában, hogy idővel a

közeledés lehetősége érvényre juthasson. Urussoff a Kaukázusban kitüntetéssel szolgált és a pétervári legmagasabb körökben határozottan óhajták, hogy... de ez oly gyengéd pont, hogy levélileg nem érinthető.«

Gróf Urussoff Michailowna Véra! Tehát ez volt ő?! Te persze nem tudod, mi minden csatlakozik e névhez! Te akkortájt az amuri küldetésben voltál, és nem hiszem, hogy egész a Mandschurei belsejéig elhatott volna azon esemény hire, mely nem csak a pétervári magas orosz társaságot lázítá fel, de Európa minden fővárosában, hol orosz követségek vannak, a legnagyobb felindulást idézte elő.

Gróf Urussoff Michailowna Véra! Most már tudtam, miért voltak oly ismerősök vonásai, hol tekintettek reám e szemek. Valóban égek a vágytól meggyőződhetni róla, mily módon fejlődött ezen elragadó leánybimbó. Mint varázsütésre lelkem előtt állt a jelenet, mely első találkozásunkat jellemző.

Vagy hat évvel ezelőtt, tehát kevés idővel külföldi utam előtt történt. Kedély állapotom a legkellemetlenebb volt a világon! El voltam határozva rá s mégis küzdöttem még az eszmével, az Olga s köztem létező viszonyt felbontani, mert tudtam, hogy halálra sebzem szívét, ha szándékomat teljesítem. Feltettem magamban, hogy csak elutazásom után, ha akarva nem akarva, már belenyugodott a hosszú válásba, fogom nyugodtan, hosszadalmas magyarázatokkal megírni neki azt, mit élő szóval elmondani, nem volt morális bátorságom. Másrészt meg, e mód is kegyetlennek és gyávának látszott nekem. Nem olyan volt-e ez, mintha saját lelkiismeretem előtt szökném?

A hadügyminiszter Lewaschoff gróf, fényes tánczestélyt adott, melyre az egész pétervári társaság hivatalos volt. Palotájának roppant termei zsúfolásig teltek meg a társaság színével, javával; beleunt az ember a sok ragyogó gyémántba, virágba, rendjelbe, idegen egyenruhába, aranyozásba és selyem suhogásba.

Nem lévén kedvem a tánczra, karonfogva jártam végig a termeket Makaroffal, a híres arczképfestővel, kit nemcsak művészete tesz feltűnő alakká, de érdekes feje és félelmetes szemei is, és kinek sötét, gúnyos eszmejárása, pompásan illett zilált kedélyhangulatomhoz. Szemügyre vettük a hemzsegő tömeget, én ismerős arcok után keresgélve, ő a mint mondá »modell«-re vadászva. Ugy látszik, nem lelte meg a mit keresett, mert mind kedvetlenebb lett és végre untatva felkiáltott:

»Beleuntam mindezen ugynevezett szépségekbe, melyekben állítólag oly gazdag a mi Pétervárunk! Valamennyi egy kaptafára van! Ha női arczképet kell festenem, már előre tudom, milyen lesz. Ugyanaz az arczforma, ugyanaz a fehér homlok, mely mögött egy szabad, magas gondolat sem rejlik, ugyanaz a száj, melyen megfagyott a szokott mosoly, ugyanazok a fényes, de mélységtelen szemek, s végre mindig s mindenkor a biztos, öntudatos magatartás! Az itteni élet, melyben csak egy nagy, jó társaság létezik; s azonfelül semmi más - minden művészt, megfojt, megbénít, megöl!«

Ismertem már haragjának e merész de mulékony kitöréseit és mosolyogva kértem, milyen különös szépség után vágyik.

Nem felelt, de magával ragadva, felvillanyozva kiáltott:

»Látja, ott! Megtaláltam! Ez Mignon legtökéletesebb eszményképe! Csak szárnyak hiányzanak neki, hogy e prozai földön tulemelkedjék.«

S számba sem véve, hogy minden lépéssel a hölgyek uszályain gázol, áttört a tömegen, és vitt magával a legközelebbi terembe, mely csendesebb volt és kevésbé ellepve zajtól és emberek-től.

Közvetlenül előttünk egy fiatal leány és egy öreg nő léptek be, kik úgy mint mi, egy perczre, vissza akartak vonulni a fárasztó zsibajtól. A fiatal leány háttal állt hozzánk és az öreg hölgygel beszélt, ki fáradtan ereszkedett egy karosszékbe. De midőn felegyenesedett és szemei rajtunk nyugodtak, igazat kelle adnom Makaroffnak és mint ő, önkénytelen felkiálték: Mignon! Ily égi, bájos teremtés lebeghetett a német költő szemei előtt, midőn ama megindító, költői alakot megteremté. - Még igen fiatal leányka volt, lágy, zsenge, gyermekies idomokkal. Legfeljebb tizenhat, tizenhét éves lehetett; szerény, félős mozdulatai elárulák, hogy csak rövid idő óta, vagy tán először jelenik meg a nagy világban, nem az arcz finom tojásdad formája, nem a tiszta, nemes metszésű arczél, nem a pompás hajzat, melynek sulya alatt a kis fej csaknem meghajlani látszott, nem ezek vonzották oly ellentállhatlanul, első látásra a szemlélő tekintetét, de a szemek - e szemek melyeket multkor viszontláttam, - e fekete, bársonyos, feneketlen mélységű szemek, melyek sejtelmesen, mélán néztek az élet elé - a megtestesült tragikum végzetes szemei egy mosolygó gyermekarcban. Ő maga nem birt ezen sajátságos ellentét tudatával; elfogulatlanul csevegett kisérőnőjével, ki anyja vagy nénje lehetett; ártatlan, gyermekes kíváncsisággal vizsgálta a fényes társaságot, s csak, midőn Makaroff folytonos bámulatát észrevevé, borítá el arczát setét pír; egy pillantást vetett reá - oly hideget és büszkét, apró száját oly energiával vonta össze, hogy a gyermektől valóban nem várta volna senki.

Művészi enthusiasmus a helytelenségre ragadta Makaroffot, mely egyelőre nem engedé, hogy a hölgyeknek magunkat bemutassuk. Azonban egy ismerőstől megtudtuk a nevét: Suboff Michailowna Véra. Az öreg nő nénje volt, ki őt felnevelte és most garde de dame-ja szerepét viselé. Szülei régen elhaltak, nővére férjhez ment és legidősebb fivére Suboff ezredes, volt most már egyetlen támasza és védelme.

Viszontlátta-e őt később Makaroff, beteljesült-e szenvedélyes kívánsága s lefesthette-e mint Mignon - azt nem tudom.

Akkor este csakhamar elváltunk egymástól; azután elutaztam és Olga képe még mindig sokkal nagyobb hatalommal birt fölöttem, semhogy másképp emlékeztem volna meg a szép leányról, mint egy álomszerű költői tüneményről.

Körülbelül egy éve lehettem Párisban és kellemes garçon tanyámat követségünkhez közel ütöttem fel, - miután bizonytalan időre attachéja voltam - midőn egy szép reggelen váratlan látogatás lepett meg, a császár tábornok-segédjének, Bach tábornok személyében. Ő édes anyám távoli rokona volt, és ámbár az a hír járt róla, hogy magas állását csak elegáns tánczának és azon szives készségnek köszönheté, melylyel a komikus »élő képek« előadásánál rózsaszín tricotban mint negyvenéves Cupido szerepelt, én nyájas, nyílt modorát szerettem és őszinte örömmel üdvözöltem őt lakásomon. Tőle mulatságos tudósítást várhattam az utolsó pétervári saisonról. Jobban nálánál senki sem tudott előadni pikáns dolgokat. Miután mindenfélét rapportírozott, egyszerre elkomolyodva szólt:

»Egy igen kellemetlen dolog, mely a császárt nagyon felbőszíté, az Urussoff Léonide-féle affaire.«

»Urussoff? Constantinovitsch Léonide, ki a gárdánál van? -«

»Ugyanaz,« intett a tábornok, »most ki van törölve az ezred lajstromából és gyalázatosan közkatonává degradáltatott.«

Erre körülményesen elmondta a következőket, miket ezuttal tudatok veled is, s mik akkor valósággal megrendítőleg hatottak reám. Hogy előkelő társaságunk felületes míveltsége alatt, a bestialitás és nyersesség ily undok söpredéke rejtőzhessék, azt soha nem hittem volna, és ennek felismerése szégyenpírral borítá arczomat.

Suboff ezredes nénjével és fiatal nővérével, Michailowna Véréval az Italianska egyik csinos házában lakott. A Suboffok nem tartoznak a legnagyobb arisztokrátiához, de a név egy ősnemes nemzedéké, mely történelmünkben többször kitüntetéssel fordul elő. Suboff ezredes általános tiszteletben és becsülete minden kétségen felül állt: azonban kérlelhetlen egyenessége, hajthatatlan becsületérzése és ridegsége, mely csaknem közel járt a tulszigorhoz, alattvalói előtt különös félelem tárgyává tévék.

A fiatal urak nem igen szívesen látták, de legtöbb ellensége volt a gárdatisztek közt, kiknek könnyelmű életmódja és katonai képtelensége elég alkalmat szolgáltat neki csipős satyrája gyakorlására. Lelkének minden szeretete és gyöngédsége ifjú nővérében összpontosult, kiből a nagy korkülönbség következtében inkább gyermekét látta mint csak nővérét.

Féltékeny gonddal őrködött felette, s midőn bemutatta a szép leányt a nagy világban, a bámulat és elragadtatás, mit megjelenése előidézett, büszke örömmel töltö el szívét,

Egy este, - már a farsang vége felé volt - Michailowna Vérének egymagában kelle estélybe mennie egy ismerős családhoz. Nénje roszul érezvén magát, nem kísérhette el és fivére, ki hivatalosan volt elfoglalva, csak azt ígérte meg neki, hogy később szintén utána menend.

Virággal setét hajában, habzó selyemtől körülsuhogva, nem sejtve semmit, könnyű léptekkel sietett le a lépcsőn, midőn kocsiját bejelenték.

A hintó a lépcső előtt állt, a kocsiajtó nyitva volt, az inas - az ő inasa, a mint hitte, - beemelte őt, kényelmesen belenyomta magát a ruganyos párnákba - és tova robogott a hintó gyorsan, szokás szerint.

Csakhogya ma az ut, az angol rakpart-ig igen hosszúnak látszott előtte, daczára a gyors hajtásnak. Az ablakok sűrűn meg voltak izzadva, s nem vehette ki milyen utcákon megyen végig a kocsis. Ha egy utczalámpa derengő fénye olykor bevilágított egy perczre, úgy tűnt fel neki, mintha valami idegen équipageban találná magát; de semmi esetre sem volt az a hintó, melyen rendesen szokott járni. Tán más kocsit választott mára a kocsis. Megmagyarázhatlan aggodalom szállta meg. Megrántotta a zsinórt, mely a kocsis karjára huzva, arra szolgál hogy a megállásra figyelmeztesse. Vagy a zsinór szakadt el, vagy a kocsis nem akart figyelni, mert megállapodás nélkül vágatott tovább.

Véra megkísérlé az ablakokat lebocsájtani, legalább arról akart meggyőződni, hogy hol van? Attól félt, hogy a kocsis részeg talál lenni és tévedezve viszi őt, ki tudja hová? Azonban - nem volt mitől félnie, hisz a kocsis mellett ott ült az inas, szükség esetében az is rendre tudja utasítani a kocsist. Az ablakok bizonyosan a nedvességtől és hidegtől voltak megdagadva annyira, hogy minden fáradsága kárba vészett. Nem bírta leereszteni.

Végre valahára célhoz értek! A kocsi tompa zajjal berobogott egy ház kapuja alá. A gázlámpák fénye, melyek az előcsarnok belsejét kivilágíták, a sötétséget megszokott szemeit sérté. Egy inas ki emelé őt a kocsiból - egy másik levette válláról a bundát - körül tekintett. - Az első volt-e ő? Nagy estélynek kellett volna lennie, és semmi sem mutatott vendégek jelenlétére. És azután - nem! Ez idegen ház volt! Gazdagon, diszesen berendezett ház, szőnyeges lépcsőkkel, virágok közt fehérén tündöklő szobrokkal - de -ő nem ismerte e házat - ő még nem volt itt soha!

Kezét homlokához emelé.... álmodott-e? Ez csak valami tévedés következménye lehet. Bizonyosan! Ez az - a kocsis eltévesztette utját - el akart innen sietni. Valóban, igen kellemetlen eset!

Véra gyorsan visszafordult az inashoz mely őt fogadta, tudtára adva, hogy rögtön ismét kocsijába akar szállni és haza menni, vissza - midőn a kocsi kirobogott a kapun. - Már most mi tévő legyen? Egy fekete ruhás komornyik közeledett hozzá és alázatosan szól: »Nem akar-e tovább fáradni nagyságos kisasszony? Már várják!«

Véra a szavakat hallá, de alig figyelt értelmökre.

»Várnak?« kérdé gépiesen.

A komornyik igent intett.

»Istenem!« kiálta a fiatal leány növekedő aggodalommal, »hol vagyok? Kocsim elment, s nekem vissza kell térnem! Meg nem foghatom, mikép követhetett el a kocsis ilyen hibát!«

Még mindig ott állt a lépcsőn, tehetetlenül körül nézett - nem tudta elszánni magát a felmenetelre. A család, mely e házban lakik, őt bizonyosan meg fogja ítélni, meggondolatlan kis bolondnak fogja tartani, hogy nem vette mindjárt észre az ismeretlen környezetet és inasának parancsot adott a visszatérésre. Mit volt mit tennie? Az első csarnokban a cselédségnél nem maradhatott, várva, míg kocsit hoznak, vagy a házi fogatot rendelkezésére bocsájtják. Valami mentséget, magyarázatot elő kell hoznia - bármily kínos helyzet is reá nézve, magát idegen háznál ily módon bemutatni.

»És - várták őt! Nem azt mondta-e az inas? Ez csak tévedés lehet. Ki várhatná itt őt?«

A család nevét kérdezé. A komornyik úgy látszott nem hallá kérdését, mert mélyen meghajolva, csak arra kérte Vérát, kegyeskednék őt követni. Fenn majd értesülni fog a többiről is.

A komornyik előre ment. Véra követé. Pompás salonba vezető ajtót nyitott, melynek padozatját puha szőnyeg fődte. Elegáns selyem kerevetek és karosszékek szándékos rendtelenségben álltak körül, értékes jó képek disziték a falakat és nehéz gazdag függönyök voltak leeresztve az ablakok előtt. A kandallóban pattogott a tűz. Véra dideregve közeledett a tüzhöz, midőn az inas eltűnt - valószínűleg hogy jelenlétét a ház asszonyának bejelentse.

Idegesség nyughatatlanság vett erőt rajta. Utóvégre is, az egész legföljebb komikus intermezzoval fog végződni, gondolá - azonban, addig is, a helyzet egész nyomasztó súlyával nehezedett lelkére. Még fiatal volt arra, hogy nyugodt ügyességgel túl tehesse magát a percz kellemetlenségén. Körülötte oly csend volt! A háziasszony soká váratott magára!

Fáradtan leült, de ijedten felugrott megint - úgy látszott neki mintha közelgő hangokat hallana...

Feszülten figyelt. Nem! Csalódott! De most ismét! - Kaczagás! - pohárcsengés. - Nem - nem - minden csendes megint! - Még mindig nem jelent meg senki!

Nesztelenül közeledett azon ajtóhoz, melyen belépett - halkán megnyomta a kilincset, aztán erősebben - mit? - lehetséges volna ez?... zárva volt!

A vér lázasan szívének tódult - feje égett - térdei roskadoztak.

Mit jelenthet ez? Fogva? - Miért? Valami kalandornőnek tartják-e, ki komédiát játszott?

A második ajtóhoz sietett. Reszkető kézzel választá szét a nehéz redőket - ez is zárva! - Mi ez?! Hová jutott?! - - Egyszerre - öntudata csaknem elhagyá - a szegény gyermek! valamennyi apró incidens, mely meglepte bár, de azért nem nyugtalanítá, kínos tisztasággal merült fel előtte.

Nem az ő kocsija volt, nem is az ő inasa! Azért nem hallott a kocsis, azért ment el oly gyorsan a kocsi, azért nem várt az inas. Mindent értett most már. - Mindent! De miért mind ez? Arról most már biztos volt, hogy nem jó szándékból csalatott ide! Mi várt reá? Hogyan menekülhet

innen? - Félénken tekintett a sötét zugok felé, melyekbe az egy lámpának gyér világa alig ért. Ugy érzé, mintha mindegyikből egy új ijesztő valaminek kellene előtűnnie.

Ekkor a másik oldal felől hangokat hallott.... egy irtózatosszerű veszedelemnek sejtelve tűnt fel előtte, kezeit égő homlokára kulcsolá nem mert tovább gondolni.

De nem! - Nem szabad kétségbeesnie! - A legmagasb, a legszentebb mivel bír, itt veszélyben forog - becsülete! - A félénk gyermeteg leánya - egy perc alatt lett bátor, elszánt nővé, ki a borzasztó helyzeten, melybe egy kegyetlen végzet sodorta, higgadt tekintettel pillantott végig!

Menekülnie kell innen minden áron - - és ha az nem sikerül - életét drágán fogja eladni! -

Fivérére gondolt..... de az ő ereiben is vas és érc kering!..... ezt be fogja bizonyítani!!

Mind e gondolatok nyilsebességgel villantak meg agyában.

Csak fegyvere nem volt a védelemre - szükség esetében.

Ott - a kandalló párkányán - - oda rohant s felvett egy tscherkesztőrt mely ott hevert. - Kirántá hüvelyéből és élet megvizsgálta. - Oh! itt egy barát - éles volt.....

És aztán a tűz, az is segítségére jött..... egy égő üszök sem rossz védelmező.....

Összeharapta fogait - csak nyugodtan - nyugodtan - elébb látnia, hallania kell.

Tán csak izgatott agyának rémképe volt mind ez, semmi más -

De nem; - az ajtó előtt, melyen belépett, ugyanazon hangokat hallá - többen voltak - - hangos, nevető - - indulatos hangok.

Az ajtó megnyílt - - három ur, civilizált öltözetben jelent meg a küszöbön.

Véra a kandalló mellett állt, halott halványan, szikrázó szemekkel. Ruhája redőibe rejtve görcsösen fogta a törte.

Egy tekintettel szemügyre vette a belépőket. Ismeretlen volt előtte mind a három. Csak távolról derengett fel benne a sejtélem, hogy ezen urakat valahol gárda-egyenruhában látta már.

»Eh bien, ma douce colombe,¹⁰ nem unta el magát a hosszú idő alatt?« nevetett az egyik ifjú, szép de eltorzult vonásokkal, míg néhány lépést tett előre. Véra büszkén felemelte fejét és jéghidegen szólt:

»Kérnem kell önöket uraim, rögtön kocsit rendeltetni számomra, mely hazavihessen. Bizonyosan csak tévedésből hozott kocsim ezen előttem egészen ismeretlen házba. Fivérem, Suboff ezredes már igen nyugtalan lesz miattam.«

Észrevéve hogy a másik kettő e szavaknál meglepetten összenézett: azt, ki őt megszólította és hozzá közeledni akart, visszavonta és halkan, de izgatottan szólt hozzá. Azonban, úgy látszott, hogy az meg félig részegen nem akart szavakra hajtani, mert gúnyosan kiálta: »Mi a patvar! - Akár az igazi, akár nem - de szép, az ördögbe is, szebb a másiknál, és egy csókot kell adnia akár akar, akár nem!«

Gyorsan feléje ment.

De Véra, mint a villám lehajlott a tüzhöz, és egy nagy égő üszköt felkapva onnét, fenyegetőleg forgatta a közeledő elé, hogy a szikrák pattogva repültek szélylyel és az urak megdöbbenve hátráltak.

¹⁰ Nos szelid galambom.

»Még egy lépést« - szólt lihegve - »és ön meg fogja bánni, hogy ily végletekre kényszerített. - Ön látja, hogy nem vagyok oly gyámoltalan, a mint hitte,« - és magasra emelte a csillogó tört, melyet másik kezében tartott.

»Vigyázzon,« kiáltott az urak egyike, »ruhája meggyulladhat - -«

Megvető mosoly vonult el Véra ajkain - valóban, az nem lett volna a legrosszabb!

Bátor magatartása, és büszke energiája részint kijózanította az urakat.

Halkan és hevesen beszéltek együtt.

Véra feszülten hallgatódzott, hogy a társalgásból legalább valamit megértsen. - Kitűnt, hogy a másik kettő barátjukat, a kolompot - mert határozottan az volt - rá akarták bírni, hogy bocsássa szabadon a fiatal leányt.

»Hogy aztán a világba kiáltsa, mi történt itt,« - kiáltott dühösen amaz, - »érdemes volna ily szépséget fogni, hogy aztán ismét elbocsássa az ember!«

A többi nyomatékosan ellene beszélt és Véra hallá a mint mondák:

»Nem fogja saját szégyenét hirdetni - nem tudja hol van - nem ismer bennünket - mivel bizonyítaná - senki sem fog hitelt adni neki.«

A néhány percz éveknek tűnt fel Véra előtt.

Égető, tehetetlen haraggal érzé, mily borzasztó, döntő óra ez egész életére nézve.

Az a szép, kimerült arcú, ismét néhány lépéssel közelebb lépett - Véra erősebben fogta a tört - ő megállt és durva nevetéssel szólt:

»Szép gyermekem, miután annyira szenteskedő szerepet játszik - untatni kezd bennünket. Mi vig estére számítunk, s e Judith allüreok, nagyon utunkba vannak. Gondosan kocsiba helyezzük magát és elbocsátjuk. Azonban, egy feltétel alatt - hogy a kasani szent szüz képére esküszik - hogy el nem árulja az itten történeteket.«

»Nem esküszöm« - szólt Véra határozottan.

»Nem?« kiáltott ő vadul. »Óvakodjék! égő üszke és töre nem keltenek bennünk különös tiszteletet.« -

»Azonfelül oly szép; hogy egy ölelése megér egy sebbel vagy égetéssel.«

»Nem esküszöm« szólt a fiatal leány zavartalanul. »Ha beszélni akarok, nem is köt egy oly eskü, melyet becstelenek csikartak ki tőlem.«

Ellenfele fel akart pattanni, de a másik kettő útját állta.

»Háborítlanul le mehet a lépcsőn. Itt a kocs elviszi önt háza közelébe.«

- Véra kétkedőleg nézte őket sorba. Igazat mondtak, vagy csak csel volt-e ez, hogy fegyvereit lerakassák vele és védtelenül álljon előttük.

»Becsületszavamat adom önnek,« szólt az egyik előlépve.

»Egy férfi becsületszava nyomorúlt dolog! - De itt - e helyen kimondva, istenkáromlássá válik!«

»Mit követel megnyugtatóására?«

»Hijja fel szolgáját, hogy kíséren a kocsihoz. Ugy hiszem, emberei jelenlétében szégyelni fogja magát, egy védtelen nőt insultálni.«

Csengettek.

A komornyik megjelent; csodálkozva pillantott végig a csoporton. Ura ajkát harapdálva, czimboráival a terem közepén állt - a kandallónál a fiatal leány, magas fenséggel, szikrázó, szenvedélyes szemekkel.

»A kocsi álljon elő« hangzott a parancs, »Te lekiséred e hölgyet.«

Véra a kandallóba veté az üszköt, és büszkén mint egy királynő, lassú léptekkel, szemmel tartva az urak minden mozdulatát közeledett az ajtó felé, melyet a komornyik nyitva tartott.

Fellélegzett! - Már biztosítva hitte magát, midőn a szemtelen egy gyors mozdulattal oda rohant s nyúlánk természetét vadúl magához karolva diadalmasan felkiáltott:

»Megvagy valahára, szép begyes galambom! - Szabad léssz! - de azért nem volt mondvá, hogy csók nélkül bocsájtak!«

De még mielőtt a tett követhette volna szavait, dühös sikoltással visszatántorgott - arczáról ömlött a vér - Véra a törrel megbélyegezte arczát.

Őrült düh vett erőt rajta, mit a fájdalom és szégyen még vadabbá növelt - kezeivel fojtotta volna meg a lányt, ha a többieknek nem sikerül, az őrvongót visszatartani.

A dolog roszúl végződhetett volna - és a jelenlévők ijedten adtak jelt a fiatal leánynak - hogy távozzék, minél hamarább. Véra lerohant a lépcsőn.

A kapu előtt állt a kocsi, ugyanaz, mely ide hozta őt - belé veté magát s oly sietséggel, hogy még bundáját is elfeledte magára venni, s csak hosszasb kocsizás után, midőn a hideg át meg át járta már gyenge testét, vevé észre, hogy csak egy könnyű kis burnus takarja vállait.

Arczát kezeibe rejté!

Mit élt át! - Nem volt az csak kínzó, nehéz álom, nem! mert különben a gyalázat nem égetett volna keblébe oly sajgó, izzó sebet!

Vajjon csak az áldozat választásában történt-e a tévedés - egy másiknak sorsa érte-e utól őt, az ártatlant, tisztát - az most már mindegy volt neki!

A szégyenfolt ráragadt! Nem létezett semmi, mi e ronda, undok perczet megsemmisítse, nem történtté varázsolja át.

Mint egy mérges féreg, előlte egy percz alatt ifjúságának fényes, boldog, üde virágát!

A kocsi megállt, az inas kiemelé őt. - A fogat tova robogott, és ő itt állt, könnyű báli öltözetben - a hideg éjben - a végtelen város egy távol eső részében, melyet nem is ismert!

O! ez csaknem még rosszabb volt!

Mily találkozásoknak volt kitéve itten! Hová?

Késő volt már, éjfélén túl, kocsinak még nyoma se látszott - közel volt az ájuláshoz. - Lábai, a könnyű czipőben megdermedtek, alig birt már járni - és hová menjen? Hogyan találja fel magát? Itt ismeretlen volt - melyik út vezet hazafelé?!

Az őrvárat közeledett lassú, szabályos léptekkel.

Elébe ment.

A vezető altiszt durván karonragadta és fenyegette, hogy a rendőrségre kísérteti; mit keres itt ily késő éjjel?

Még ezt is!

Görcsös sirásba tört ki! Az altiszt erre figyelmes lett a szegény leányra, ki szólni sem birt már. Közelebb lépett hozzá és meglepetésére a leány francziául szólítá meg és könnyezve esdekelt, kísérné el őt fivéréhez Suboff ezredeshez.

A tiszt kétkedve hallgatta szavait. - Suboff kisasszony e roszhirü városrészben, mely egészen más hölgyek által szokott látogattni - még pedig így, éjjel - báli öltözetben! Ah hah!

Véra megérté a gúnyt, midőn a tiszt mondá:

»Suboff ezredeshez akar menni? Természetesnek találom, hogy az ezredes szívesen fogadja az ily bájos, kedves látogatást, csak nővérenek nem szabad kiadnia magát.«

E hang arczába kergeté a vért.

»Látni fogja uram - úgy van - kérem, kísérjen el a házig. Én valóban Suboff ezredes nővére vagyok. - Kocsisom és inasom részegek voltak« - nem tudta már, mily valószínű dolgot mondjon - az igazat, a történeteket, el nem mondhatá. - »A kocsi feldőlt - eltörött - a lovak elragadtak - és gyalog kelle folytatnom utamat.«

A tiszt mosolygott.

»Kérem, kisasszony, nekem egészen mindegy lehet mi hozza önt ide. - Ha kívánja, elviszem önt az Italianszkájába, mely úgy sincs nagyon messze ide. Igaz, hogy ép oly szívesen kísérném el saját lakásomra is!«

Véra összeborzadt - gyalázatra gyalázatot tetéznek!

Szótalantul, kíváncsi kérdéseire nem is ügyelve járt a tiszt mellett. Vad gondolatok tomboltak agyában, nem érzé már a hideget, mely tagjait mindinkább elzsibbasztá.

Végre ismerősebbek lettek az utcák.

Az Italianszkájába értek.

Előre sietett, mintha a mentség elébe repülne - házuk ki volt világítva - természetes - hisz mindenki virrasztott - várták, keresték őt!

Megrántá a csengetyüt, rögtön ajtót nyitottak.

Maga az ezredes jelent meg a küszöbön - Véra szólni akart - de nem birt - ájultan rogyott fivére lábaihoz.

Az ezredes felvevé a könnyü alakot - feje keblén nyugodott, haja felbomolva, körülfolyta őt mint egy hosszú setét köppen.

A tisztet, - ki a jelenetnek tanúja volt, s ki sejteni kezdé, hogy tán mégis maga Suboff kisasszony lehetett, - az ezredes rövid szavakkal felkérte a várakozásra, miután fontos közlendője van még, és avval felvitte Vérát, hölgyei gondjára bízva őt.

Midőn eszmélete visszatért, Véra elmondta fivérének a történeteket, miket egy óra multával Suboff ezredes a császár kabinetjében ismételt Bach tábornok-segéd jelenlétében, kitől e részleteket bírom.

Soha sem jött napfényre, vajjon személyes boszut akartak-e állani Suboff ezredesen, vagy a kivitellel megbizott egyének tévesztették-e el a személyeket Az ezredes kocsisa és inasa másnap reggel a rendőrség által holtrészen találtatott egy távoli városrészben s nem vallottak mást, minthogy egy másik háziszolga parancsot hozott nekik, hogy messzire elmenjenek a kocsival, a többire nem emlékeztek. Valószínűleg szándékosan leitatták őket.

Az ezredes némán hallgatta nővére történetét Azután hevesen, apró részletek után kérdezősködött, remélve, hogy valamely kis detail tán nyomra vezethetné.

Véra figyelmezteté őt, hogy neki úgy rémlett, mintha már látta volna az egyiket a gárdatisztek között.

A tiszt, ki Vérát az utcán előtalálta, semmi gyanússal nem találkozott akkortájt, és nem tudott semmiféle utasítást adni.

Suboff ezredes felállt és nővérét megcsókolá.

»Hová?« kérdé Véra aggodalmasan.

»A császárhoz« felelt ő »még ezen órában elégtételt nyersz!«

Rögtön felvevé dísz-egyenruháját, keblére tűzte a sok rendjelt, mit becsülettel kiérdemelt, és a tiszt által kísérve a téli palotába hajtatott.

A toronyóra két órát ütött. A Néva melletti végtelen palotában minden csendes volt, minden nyugodott. Az őrtálló tiszt ijjedten és meglepetve hátrált, midőn az ezredest teljes díszben megpillantá.

»Mi történt? Mi tetszik?«

»A császárral akarok beszélni, azonnal!«

»Lehetetlen! Ő felsége csak egy óra előtt tért hálósobájába.«

Van egy szó, mely a nap és éj minden órájában megnyitja a téli palota kapuit, egy szó, melynek hallatára a császár az álom karjaiból felrebben, komoly munkáját oda hagyja, zajos örömeiből kiragadja magát. Suboff ezredes ismerte e szót, de egyszersmind a veszedelmet is, mely annak könnyelmű használatával együtt jár s tudta, hogy mit kockáztat, ha most »zézam« gyanánt előhossa. De ismerte a császár nemes, igazságos szívet is.

»Fontos hírek a Kaukázusból, melyek egy percznyi mulasztást nem tűrnek.«

A tiszt kétkedően tekint rá.

»Jelentse be a tábornok-segédnek, ki ma ő felségénél szolgálatban van,« szólt az ezredes türelmetlenül, »ismétlem; Suboff ezredes fontos híreket hoz a Kaukázusból.«

A tiszt bement.

Néhány percz múlva a tábornokkal együtt tért vissza.

»Ön, Suboff!« kiáltott az, meglepetten nézve az ezredes halavány arcát.

»Kérem, kegyelmes uram, azonnal látnom kell a császárt.«

»Ő felsége éppen most aludt el, nem várhat-e a dolog holnapig?«

»Nem! kegyelmes uram! A legfontosabb híreket hozom a császárnak, neki rögtön hallania kell azokat,« felelt szilárdan az ezredes.

»Kövessen tehát!«

A tábornok gyorsan haladott előre, a pompás, gyéren világított termeken és folyosókon keresztül.

A kevés lámpák fénye itt egy arany keretet, ott egy márványszobrot, amott meg egy bibor bársony függönyt emelt ki a derengő félhomályból.

Suboff ezredes nem vette észre e szunnyadó császári lak sajátos varázsát.

Most érkeztek a császár lakosztályába. A tábornok halkan váltott néhány szót az előcsarnokban virrasztó komornyikkal. Az fejcsóválva hallgatá a tábornok szavait, aztán eltűnt a császár hálósobájában, nesztelenül nyitva meg annak ajtaját.

Néhány percz mulva intett az uraknak.

Beléptek.

A császár elhagyta volt ágyát és magára kapta közönséges egyenruháját. Az ágya melletti karosszékekben ült. Hatalmas, lángoló szeme, pillanatig vizsgáló tekintettel nyugodott Suboffon, ki csak nehezen tudta leküzdeni rettenetes felindulását.

»Mit hozol?« kérdé röviden, »hireket a Kaukazusból?«

»Nem, Felség!« felelt Suboff, térdre ereszkedve.

»Nem?« kérdé a császár. Mi történhetett Suboffal, kit a császár ismert, mi őt ily merész lépésre készíthet! A császár sötéten összevonta szemöldeit.

»Kelj fel. Beszélj, de röviden - mit akarsz?«

»Igazságot nővérem számára.«

»Nővéred számára?«

A császár azt hívé hogy rosszul hallott. »Megörültél, vagy....?« Nem végzé, de homlokán ijjesztően megdagadtak az erek.

Bach tábornok többször biztosított róla, hogy azon perczben nem értette, hol vette Suboff ezredes a bátorságot, a császár megsemmisítő tekintetét elviselni.

Egy parancsoló kézmozdulatnak engedelmeskedve, az ezredes elő kezdé sorolni ezen éj eseményeit.

Már az első szavakra a császár érdekeltsége látszólag növekedett. Felállt, imposans alakja mind egyenesebbre feszült és kezeit hátán összetéve, lassan fel és alá kezdé járni a szobában. Olykor, olykor megállt az ezredes előtt és keményen szeme közé nézett, mire az, előadását félbeszakítá és a császár tekintetét tiszteletteljesen de bátor szilárdsággal viszonzá.

»Azt mondd, hogy nővéred azt hiszi hogy ezek gárda-tisztek voltak?« kérdé a császár, midőn Suboff végzett.

Az ezredes meghajtá magát:

»Ugy sejti, felség.«

»Sejti?« nevetett a czár röviden, haragosan.

»Nyugodtan mondhatod hogy e sejtelem bizonyosság. Ilyféle hős tetteket csak e hadtesttől lehet várni. Most ez egyszer, meg fogják érezni kezem súlyát. Kérlelhetlenül fogom büntetni ezen ős nemzedékek elkorcsosult sarjait!«

A tábornok-segéd sokat mondó tekintet vetett az ezredesre.

Ezen ezred már régóta szálla volt a császár szemében. Az utolsó háboruban rosszul verekedett; a parancsnok hallatlan csalásokat és sikkasztásokat követett el és a pazarlás és minden hozzá tartozó undok, aljas bűnök örült, zabolátlan szelleme ütötte fel tanyáját ezen előkelő fiatal emberek soraiban.

»Hány az óra?« kérdé a császár a tábornokhoz fordulva.

»Négy óra mult, felség.«

»Hat órakor a gárda valamennyi tisztje az arany teremben együtt legyen. Hallod: Valamennyi! egynek sem szabad hiányzania. Menj!«

A tábornok tiszteletteljesen meghajtva magát, sietve távozott.

A császár a hátramaradó vállára nyugtatá kezét.

»És te, menj haza és ugyanazon időre jelenj meg nővéreddel együtt dolgozó szobámban. Becsülete meg lesz mentve.«

»Rajta marad a szenny« szólt az ezredes sötéten, »nem mindenki fog hinni ártatlanságában.«

»Szenny? Ha én jól állok érte?!« pattant fel a császár.

Az ezredes hallgatott és megcsókolá a kezét, mely kegyesen nyújtott feléje.

Mily módon vitte véghez a tábornok, hogy a sok gárda tisztet, ki elszórva minden városrészben Péterváron és a környéken lakott, a kitűzött órára összegyűjtse - arról nem tett említést:

Egy perczczel a kiadott parancs után, számtalan kozák vágatott minden irányban az óriási városon keresztül.

A császár parancsolt - hat órákor, a parancsnoktól kezdve, le az apródig a tisztek pompás, gazdag egyenruháikban szórtalanul vártak az arany teremben, melyet az óriási, malachit oszlopokon nyugvó karosgyertyatartók csak gyéren világítottak meg.

Szigoru parancs volt adva, hogy ne engedessék meg nekik egymás közt szót vagy tekintetet váltani.

A palota őrség tisztjei, folytonosan fel s alá jártak a sorok közt, hogy a parancs teljesítésére felügyeljenek.

A beszivárgó derengő napfény még küzdött a leégett gyertyák rezgő világával.

Egy bizonytalan, félelmetes, gyászos valami tölté el a léget e csendes, hallgatag teremben.

A császár izgatottan járt fel s alá dolgozó szobájában.

Hogy csaknem szeme előtt, környezetében, a nemesség egy leányán ily merényletet merészkedtek elkövetni, legjobban bizonyítá neki a mély, minden jót káromló romlottságot, mely utóljára is csak az ország felbomlását vonhatja maga után.

Midőn Suboff ezredes nővérével belépett, elébe ment a fiatal leánynak és vizsgálón, hosszasan tekintett reá.

Véra halott halvány volt. Az élet egyedül még csak nagy, sötét szemeiben látszott rejtőzni, melyek még nagyobbaknak tűntek fel a mély árnyak által, miket ez éj kinja hagyott hátra körülöttük.

»Már láttam önt« szólt a császár lassan. »Ön kolostorban nevedett és az arany érmet kapta?«

Véra mélyen meghajta magát.

»Nehéz csapás méretett reá. Ön egészen hibátlan? Egészen? Nem adott-e okot valamikor, egy kis meggondolatlanság által, melyet fiatalsága eléggé kiment, hogy könnyelműen lehessen ítélni ön felől?«

A leány felveté hosszú selymes szempilláit. Mint egy szemrehányó tekintetet vetett a császárra és arczán a büszkeség egy fenséges kifejezése terült el.

»Sire!« szólt halk de szilárd hangon, »akaratlanul felséged már is érezteti velem a rajtam elkövetett sértés lealázó következményeit. Még néhány órával ezelőtt, felséged nem intézte volna hozzám e kérdést.«

A császár szívélyesen nézett a leányra.

»Hány éves?«

»Tizenkilencz, felség!«

»Tizenkilencz! mily fiatal!« szólt a császár halkán.

Azután egy székhez vezeté a fiatal leányt, leületé, s egy ezüst csengetyüt megbillentve, melynek hangjára a segéd-tiszt megjelent, parancsot adott, a tiszteket egymásután bekísérni a kabinetbe, még pedig a legifjabbikkal kezdeni.

Mindegyik katonásan köszönve lépte át a küszöböt s mozdulatlanul megállva, válaszolt a kérdésekre, melyeket a császár hozzá intézett.

A császár teljes magasságára felegyenesedve, állt a szék mellett, melyen Véra ült.

Valahányszor a rövid vizsgálatnak vége volt, letekintett reá, - a leányka tagadólag rázta meg fejét - a császár távozásra intett.

Az elbocsátottak egy másik ajtón át távoztak.

A szemle már jó ideig tartott.

Suboff ezredes arcza mind sötétebben elborult - utoljára is, Véra tán csalódott. A bűnösök tán nem voltak ezek között - de aztán - hol keresse őket?

Midőn ismét megnyílt az ajtó, szép elegáns tartásu tiszt jelent meg.

»Hogy hinak?« kérdé a császár.

»Constantinovitsch Léonide, Urussoff gróf.«

E hang hallatára Véra felugrott, s az árnyékból mely eddig eltakará, kilépett a fényes világosságba.

»Felség!« kiálta reszkető ajakkal, »ráismerek Urussoff grófra, s jelöl annak hogy én sem vagyok többé előtte ismeretlen, ám vallja be, mikép jutott e sebhez, mely arcza baloldalán látható.«

A gróf elhalványult, midőn Vérát ily váratlanul maga előtt látta.

»Felelj nyomorult! Ki ezen hölgy?« kérdé a császár dörgő hangon.

A gróf megsemmisülve állt ott, szólni nem mert, félt, hogy a császár haragját még jobban felingerli.

»Tehát én mondom meg, hogy ő kicsoda! - Most még Suboff kisasszony, de egy óra múlva Urussoff grófnénak fogják hini, és becsületes nevét egy gazemberével fogja felcserélni!«

Véra még halaványabb lett és a halálos gyűlölet egy sötét, kétségbeesett tekintetével nézett végig a grófon.

A szegény leány tudta, hogy nincs más mód becsülete mentségére - de hogy e mentséget egész élete boldogságával kell megvásárolnia - ez a gondolat öldöklő súlylyal nehezedett ifjú, ragyogó, ártatlan fejére.

A császár átérté felindulását.

»Nyugodjék meg. Ne higgye, hogy kényszeríteni fogom önt e nyomorútnak oldalán tölteni életét. Csak a nevét adja oda önnek, mely e perczen még csak itt, előttünk, de a világ előtt még nincsen meg becstelenítve. Ha Ön egyszer Urussoff grófné, és az ő, valamint czinkosai jószágainak fele, önre át van ruházva, a gróf kardja ketté töretik, és ő mint közkatona a Kaukázusban vérével moshatja tisztára nevét.«

A gróf a császár lábaihoz borúlt, de az megvetéssel taszította el magától.

»Ki a másik két gazember? Nem egészen oly elvetemültek mint te, s azért ér téged a legnagyobb büntetés. Azonban egészen büntetlenül ők sem maradnak.«

Akadozva nevezé meg a gróf a neveket.

»Rögtön elfogatandók« parancsolá a császár a tábornoksegédnek.

»Felség« szólt ez halkán, »a szolgálattevő komornyik épen most jelenti a metropolita megérkezését.«

»Azonnal a kápolnába kísértessék, hogy az esketésre szükséges előkészületeket rögtön elvégezhesse. Fél óra múlva ön Urussof grófot is oda kíséri.«

A többi rövid szavakkal elmondható.

Suboff Michailowna Véra a császári kápolnában Urussoff gróffal megeskettetett.

Maga a császár vezeté oltárhoz a szép leányt. Suboff ezredesen kívül csak a legszükségesebb tanúk voltak jelen. Bach tábornok és egy palotás hölgy tartották a koronákat a jegypár fejei fölé.

Ritkán mehetett még véghez ilyen szertartás hasonló viszonyok között.

A tábornok észre vevé, miként borzadt össze Véra, midőn a metropolita az ő kezét és a grófét megragadá, hogy stólájával összekösse.

Öntudatlanul oly mozdulatot tőn, mintha a császár lábaihoz akarna borúlni, és látható volt, mily iszonyú erőmegfeszítésbe került nyugodtan, helyén maradni.

A mint be volt végezve az esküvő és a menet a mellékterembe vonúlt, a császár előrelépett és Urussoff grófné karját a magáéba fűzve, jelt adott Bach tábornoknak.

A tábornok a grófhöz közeledett, ki komoran földre szegezett szemekkel semmit nem látszott észrevenni, és elkérte tőle kardját. Miután összetörte a kardot, gyors mozdulattal letépte válláról az aranyos vállbojtokat, melyek a tisztség jelvényeit képezik.

»Urussoff Léonide« szólt a császár kemény, csengő hangon, »te még ezen órában a fegyencz-csapattal a Kaukaszba indulsz. Urussoff grófné ezentúl az én védelmem alatt áll.«

S evvel bevégeződött ezen esemény, mely a mint könnyen képzelheted, hallatlan sensációt csinált.

A gróf nagy befolyású családja mindent elkövetett, hogy az elítélt számára kegyelmet eszközöljön.

Mind hasztalan volt!

A gróf két czinkosa a fővárosból száműzetett és vagyonuk fele Urussoff grófné javára elkoboztatott.

Mindezeket akkor Bach tábornok beszélte el nekem, ki még az esemény közvetlen benyomása alatt volt, miután nagy részt ő maga is szerepelt benne.

Most már fogod érteni, miért érdekel oly különösen a Véra grófnővel találkozás.

Ily kivételes sors, kivételes nőt alakíthatott belőle. Szépsége nagyszerűen felvirúlt - de mikép fejlődött szellemi élete?

Unokahúgom soraiból sejtem, hogy azóta nem látta többé a grófot.

Vajjon lehetséges lesz-e, hogy e válasz örökké tartson, abban kételkedem.

A császár meghalt - Véra védtelenül áll, míg a gróf rokonai semmit sem fognak kísérletlen hagyni, hogy az ítélet megsemmisítését kieszközöljék. Mily szomorú bonyodalmakat hozhatnak e körülmények Véra grófné szép fejére - ki tudná megmondani?!

A mint találkoztam ismét szép szomszédnőmmel, és félig-meddig tájékozva leszek felőle, - tudósítani foglak, úgy mint eddig.

ÖTÖDIK LEVÉL.

U g y a n a z u g y a n a h h o z.

Nadeschdina, július 2. 185...

Még sem válaszoltál utolsó levelemre. Tán hallgatásod által akarod tudtomra adni rosszalásodat az amazonnal való találkozásom felett.

Isten bizony - ártatlan vagyok benne! Kérd számon a zöld erdőtől, Paulowna Mária unokahúgomtól: tedd felelőssé érte a véletlent, ha úgy akarod még végzetemet is!

- Engemet e különböző tényezők mindenestre rendkívüli hálára köteleztek, miután oly szép, oly csodaszerű lényen hoztak összeköttetésbe, mint a minő Urussoff grófné.

N é l k ü l e mind sulyosabbá válnék helyzetem egyhangúsága, minthogy nem is sejteném, hogy a folyón túl egy oly élet folytatja napjait, mely ha nem csalódom, legbensőbb gyökeréig rokon az enyémmel.

Krasnói-Selón voltam.

Sőt, eddig már kétszer voltam ott. Unokahúgom kívánsága sokkal inkább összhangzott szívem titkos vágyával, semhogy teljesítését sokára halaszthattam volna. A legjobb ürügy alatt mutathattam be magamat Urussoff grófnénál.

Még ha közelebbi ismerkedés után, szellemi jelentősége nem felelt is volna meg kivételes szépségének, még akkor is reméltem, hogy házával oly érintkezésbe fogok léphetni, melyet itt már fájdalmasan kezdek nélkülözni.

Ha falun lakik az ember, még pedig Oroszországban, feltűnően hamar veszíti el a társalgási modor biztonságát és könnyedségét!

Midőn hálósobámba léptem, hogy hajamnak utolsó coup de brosse-t adjak, észrehevém, hogy Bazil nagy önelégültséggel keríté elő egy elegáns utazó öltözék részleteit, melyet Párisban vettem, de eddig még nem viseltem.

»Már csak meg kell látszani a nagyságos urunkon, hogy külföldről jön. Minek volna a sok szép holmi?«

»Miért nem veszed elő ugyanazt az öltözetet, melyben Petrovitsch Nicolainál voltam?«

Bazil megvető arczkifejezéssel felelt:

»Amaz elég jó volt o d a! De most a Bârin egy előkelő grófnét megy látogatni, ki télen Pétervárt lakik!«

Belenyugodtam e finom megkülönböztetésbe, miután mulattatott figyelemmel kísérni az oroszok ritka tehetségét, melylyel a rangkülönbségek, a társadalmi állások iránti tiszteletet mérlegelni szokták.

Más-más szavakat, tekinteteket, hajlongásokat használnak a földesúr, gróf vagy herceg irányában. Ez annyira megy, hogy képesek viseletük által elárulni a különbséget, mely szerintük oly két egyén közt létezik, hol az egyik ötszáz léleknek ura, a másik meg csak négyszázé.

Krasnói-Seló tulajdonképpen csak tizenhat werstnyire van innen s így hát ez a legközelebb eső úri lak.

Azonban ha kénytelen az ember útját a híd felé venni, mely több werstnyire van Nadeschdinán túl - akkor jóval hosszabb lesz a távolság.

Nyár derekán, ha sekély a víz, imitt-amott át lehet menni rajta kocsin, rendesen azonban dereglyén.

A folyó kénye kedve szerint határoz a földesurak közlekedése fölött. A híd rendesen oly roz-
zant állapotban van, hogy életveszéllyel jár a kocsin való átmenet; a dereglyéket pedig igen
gyéren járatják, tavasszal és ősszel azonban, a hatalmas áradat miatt nem is közlekednek.

Ezeknél fogva nehezebb Krasnói-Selóba jutni, mintha a távolság háromszor, nem tizszer
annyi volna, s valószínűleg e körülmény lehetett oka annak, hogy a grófné jelenlétéről mind-
eddig nem is hallottam volt semmit.

Tegnap ugyan, midőn Sophron apónál kérdezősködtem felőle, bevallá, hogy kissé ismerős
előtte a grófné. Párszor Nadeschdinába jött misére, mivel Krasnói-Selóban még nincsen temp-
lom.

Többet nem tudott felőle; e nyáron még nem látta őt.

Nem csekély feladat volt tüzes lovaimat a dereglyén nyugodtan tartani. Határozott szándékuk
volt a kocsit hátrafelé a folyóba tolni, és mindnyájunk vállvetett erőlködésével sikerült csak
őket féken tartani.

Az út Krasnói-Selóig az erdőn visz keresztül.

Az erdőtől kilépve nemsokára felmerül a szép nagy falu, festőileg elhelyezve az alacsony
dombon, mely egy csendes árnyékos tó rezgő vizében tükröződik.

Szép kép ez, mely itt elterül a szem előtt; egyike azoknak, melyek láttára önkénytelen fel-
sóhajtunk: Istenem beh szép! oly nyugodalmas, békés benyomást tesz.

Az erdők sötét körvonalai messze hátramaradnak a ködös, összefolyó távolban - közbe
felmerül a puszták fényes zöldje, mint egy habos, csillogó tenger - a közelebb fekvő hullámos
gabnaföldeken átvonul a lanyha szellő, amott meg a folyó tükre csillámlik felénk.

És milyen csend - milyen magány!

Nem igen távol a falutól emelkedik az úri lak, egy imposans fehér kőépület. Félig villa, félig
kastély, földszintből és egy emeletből áll, pompás nyitott oszlopokon nyugvó tág előcsar-
nokkal, melyhez széles márvány lépcső vezet, és nagy ivű boltozatos folyosókkal, gazdag
növényzettel befutva, melyek két oldalról a kastélyt a hosszú és tág üvegházakkal kötik össze.

Bár késő délután volt már, a hőség még mindig nyomasztó volt, és a ház valamennyi lakója, a
belső hives termekben látszott időzni. Senki sem volt látható. A magas ablakok nyitva álltak
és a lanyha szellő olykor-olykor egy selyem függönyt lebbentett ki az ablakon, vagy meghin-
tázta a viruló indákat, melyek az oszlopokat körülfutották.

Az előudvart egy fákkal és bokrokkal szegélyezett pázsitos tér képezé, melyet vasrostély külö-
nitett el az uttól.

A kapu nyitva állt s a finom kavicsokon alig hallatszott phaetonom robogása.

Csak midőn a lovak hangos nyerítéssel fejezek ki meglegedésüket az elért árnyék fölött,
lépett elő egy tisztességes szolga, fekete frakkban, fehér nyakravalóval, és tiszteletteljesen
válaszolt kérdésemre:

Itthon van-e a grófné?

A nagy harang meghúzására, több oldalról elősiettek a szolgák fogatokat átveendő és embe-
reimről gondoskodva.

Az udvarmester - bizonyosan az volt - felszólított, hogy kegyeskedjem őt követni, és az előcsarnokon keresztül egy salonba vezetett, hol várásra kért fel, míg úrnőjének jegyemet kézbesíti.

Kíváncsian körütekinték.

Akaratlanul is a berendezésen, a környezeten kerestem valami különczködést, valami jelt, mely a birtokosné egy előszeretettel, egy sajátságát elárulja.

De minden eleven szín, szembetűnő fényűzés, szándékosan ki volt zárva.

Tág terem volt, mely az épület egész mélységét elfoglalni látszott, mert míg egyoldalt az ajtók a nyitott csarnokba vezettek, addig a másikon egyenesen a széles tornácra nyitak, melyről pompás kilátás kínálkozott a kerteken át a parkra, tóra és környékére.

A redőnyök le voltak eresztve, a napnak egy sugara sem lopódzhatott be rajtok.

Kellemes, hűs félhomály derengett a teremben, melynek jóltevő hatását még emelték a hamvas márvány-falak és a világos zöld selyem függönyök, melyeknek gazdag, nehéz redői a földön úsztak és a helynek bizonyos fris enyhe kinézést kölcsönöztek.

A hasonló színű kerevetek, karos székek és pamlagok elrendezésével, bizonyosan több apró szobát igyekeztek képezni az egy nagy teremből, s mondhatom: e szándék pompásan sikerült.

Néhány nagy levelű pálma és más levélnövény ügyes felállításával, a szobrok, virágtartók és üveg-ellenzők segítségével, különböző kis telepzet jött létre, melyeknek mindegyike rendkívül otthonias, nyájas benyomást gyakorolt.

Elég időm volt, mindent figyelmesen szemügyre vehetni és választásomon megállapodni, hol, melyik kedves kis helyen lesz majd legkellemesebb a szép grófnővel csevegés: ott a pompás kandalló mellett-e, melynek kecses formái és művészi munkája Olaszhon műremekeire emlékeztetett; vagy pedig ott a középben álló nagy kerek-asztalnál, mely tele volt rakva albumokkal, könyvekkel, rajzmappákkal, s mit egy kaukazusi aranyszövetű drága szőnyeg borított; vagy amott a kettőnek való kis diványon, mely körül a magas márványtartókból kihajló viruló Nerium splendens egész kis bosquettet képezett; - vagy végre a mély, boltozatos ablakmélyedésben, mely a sűrű selyem redők összevonása által titkos, rejtett kis kabinetté vált?

A nagy tükrök, arany keretükben, alakomat számtalan példányban tükrözték, a mint a hölgyekre várva, fel- és alájártam a teremben.

Vagy nem voltak feltalálhatók a hölgyek, vagy pedig az öltözködés tartóztatá őket; de mondhatom, hogy nagyon örültem, hogy Bazilra bízam toillettemet, különben igen rosszul éreztem volna magamat ezen elegáns salonban.

Miután hosszabb idő lefolyt, ismét belépett az udvarmester, ki jelenté, hogy a grófné ugyan nincsen jelen, miután nagyobb sétára kiment, azonban Wasziliwna Julia azonnal meg fog jelenni.

Az ember tetszett nekem; jó, öreg képe volt és biztos, de azért mégis tiszteletteljes magatartása, első perczre felismerteté benne az előkelő ház jól iskolázott szolgáját.

Miután a redőnyöket kitárta volna, kérdést tett nálam, itt e teremben akarom-e bevárni a hölgyeket, vagy pedig szobámba kívánok-e visszavonulni.

Az előbbi választám és a szolga távozott.

Vajjon ki lehet ez a Wasziliwna Julia?

Társalkodónő, garde de dame vagy néni?

Az ajtófüggöny szétvált és egy öreges nő, világos, uszályos selyemruhában suhogott be rajta, tekintélyes embon point-al, jóságos sima arczczal, melynek összhangzatát csak egy szeszélyes, majdnem gyermekies kifejezés zavarta meg.

Nyájas előzékenységgel üdvözölt, bocsánatot kérve hogy ily soká magamra maradtam. Miután kényelembe helyezte magát és a kísérő komornát egy pohár jeges víz után küldte, hamar megismerkedtünk.

- Tehát Paulowna Mária férjnél van? És ön üdvözlét hoz nekünk tőle? Na, akkor tán még is rászánja magát Véra, hogy neki írjon! Tudnia kell, hogy sok dologban rettenetes bajom van Véréval; ha látogatásokról van szó, vagy levélírásról, meghívásokról - hisz érti mit akarok mondani Stepanovitsch Maxim: mindazon dolgokról, melyek a világgali közlekedésre vonatkoznak - akkor Véra azt mondja: »Igen, néni«, - tehát a néni volt előttem - »azonban azt hiszi-e hogy meg is teszi? Isten ments! S így volt az Paulowna Máriával is. Hányszor unszoltam őt: írj már Máriának! Hisz együtt voltak a kolostorban és Mária mindig nálunk töltötte a szünidőket - az ön unokahuga ugyan Mária, de mellékesen mondvá, szívből örültem neki, ha ismét bucsút vett tőlünk... ez a nyugtalan természet! Nem, ez elviselhetetlen volt! - Ő tulajdonképen Véra egyetlen barátnője - mással Véra nem is kötött barátságot soha. Hugom nem szereti a »barátságokat,« hidegnek és zárkózottnak tartják őt, ön is észre fogja azt venni Stepanovitsch Maxim, és már előre meg akartam önnek mondani, mert ő az egész világ iránt olyan - persze, engemet kivéve! De én úgy is tekintem ám őt, mint saját édes gyermeket! Midőn melléje jutottam, még alig tudott állni, és máig sem hagytam el egy napig is. - Ugy van, úgy van biz a - csak neki éltem, és vele viseltem el mindent!«

Itt elhallgatott az érdeemes hölgy és szelid megindulásba esett, valószínűleg, saját tökéelyeinek elismerése fölött.

Legjobb akarat mellett sem tehettem mást, mint résztvevő arczczal érthetetlenül susogni:

»A grófné bizonyosan nagyra becsüli az ily áldozatot - nem mindenki oly boldog családjában birhatni ily önmegtagadó nemes lényeket« stb.

Wasziliwna Julia igen kegyesen fogadá e phrázisokat, s a mint látszik, némi kis figyelmekkel könnyen megnyerhető; azután folytatá:

»Nem is képzeli Stepanovitsch Maxim, mennyire örülök az ön látogatásának, és Vérének is kellemes lesz - bizonyosan az lesz!« azonban itt, némi kis ingatagság hallatszott ki hangjából.

»Whistezik ön?« Elég szemtelen voltam azt állítani, hogy a whist szenvedélyeim egyike. Egyelőre legalább a néni kegyeiben akartam befészkelni magamat, ha az netán a hugánál nehezebben sikerülne.

»Hisz ez pompás!« felelt Wasziliwna Julia, most már egész derülten. »Ön persze itt marad! Nem, nem Stepanovitsch Maxim, ön hosszasan tartózkodott külföldön, hogy el ne feledte volna már a mi jó orosz vendégszeretetünket. Arra vissza kell önt emlékeztetni ismét. Csak nem utazott annyi werstet, hogy oly látogatást tegyen itt, mintha Pétervárt lenne? A lovaknak egy éjjel az idegen istállóban kell állniok, hogy benső igazi barátság fejlődhessék. Ma este az orvos is eljő nejével, akkor negyedik lehet a whistnél, mert az igazgató elutazott. Azután meg Párisról is beszélnie kell nekem! De, ebbe a mi magányunkba, csak ritkán téved idegen. Már két hónapja hogy Krasnói-Selóban vagyunk és az orvoson kívül még senki sem volt nálunk.«

»Rendesen itt tölti a grófné a nyarat?« vágék közbe.

»Hisz épen ez a baj« felelt Wasziliwna Julia és csaknem komikus panasszal tekintte rám, - »oly szép villája van Pétervár mellett a szigeteken és nem lehet rávenni őt, hogy ott lakják. Négy-öt évvel ezt a házat építetté itten s a régít lebontották. Mióta az épület elkészült, alig

birja bevárni tavasszal, hogy odahagyhassa a várost. Most már arról is beszél, hogy a jövő telet itten töltsük... de már abba soha sem egyezem bele!«

»Ez a hely ugyan olyan szép« - feleltem, egy csodáló tekintetet vetve az ablakon át a tájra - »hogy nem vehetem rossz néven a grófnétől, hogy itt jobban szeret tartózkodni mint Pétervár közelében.«

- »Igen, igen, elég csinos ez a hely« - válaszolt az öreg hölgy kövér fehér kezeit nézdegélve, »de már kérem Stepanovitsch Maxim, milyen mulatság ez? Nappal oly meleg van, hogy a szobában kell maradni. Nekem nincs az a természetem mint niecemnek, ki e hőségben, a forró napon, órahosszat képes lovagolni és sétálni. E hőségben alig szeret az ember öltözködni - ezért is kellett oly soká várakoznia. Előbb egész toilettet kelle csinálnom, mert úgy a mint voltam... nem - így nem fogadhattam volna önt!«

Itt képzelő tehetségemnek tág tér nyílt, magamnak a jelmezt kifesteni, melyben a jó hölgy akkor lehetett.

- »És este« folytatá Wasziliwna Julia - »hol a tornáczon ülhetne az ember - annyi a szunyog, hogy alig lehet kiállni. Már most kérdem, hol itt a falusi élet élvezete?«

Igyekeztem a társalgást a grófnéra visszavinni, mi egyébiránt elég nehéz volt, miután Wasziliwna Julia legszivesebben beszél önmagáról, saját személyéről, hajlamairól, passzióiról stb.

Ő azon nők egyike, kik még meglelt korukban sem tudják levetközni az iskolásleány sajátságait.

Minden jósága mellett - mert valóban jó szive van - oly érzékeny és szeszélyes, hogy a grófné türelmét gyakran kemény próbára teszi.

S a j á t kényelme, s a j á t jóléte első sorban áll; mindamellet pedig azon szent meggyőződésben él, hogy egész élete nem volt egyéb, mint környezetéért való folytonos önfeláldozás.

Ha a grófnő, egy vagy más eltérő véleményét nem fejezi ki a leggyöngédebben, Wasziliwna Julia képes könyekre fakadni s ilyenkor megesik, hogy napokig szobáiba zárkozik, vagy pedig elég hallhatóan parancsot ad málhái elrendezésére... míg az egész, egy megindító kibéküléssel végződik, mely scénát az öreg dáma különösen szereti, miután ez alkalommal elősorolhatja a grófnőnek hány éjet virasztott át ágya mellett; mikép rabolták el niéce-je betegsége, a skarlát meg himlő, az ő legszebb éveit; és hogy most is minden perczben kész, szeretetét a legnehezebb áldozatokkal bebizonyítani.

Másrészt azonban meg van elégedve ha apróságokban meghódolnak hiúságának, és miután a maga módja szerint szereti is a grófnét, utoljára belenyugszik annak kívánságaiba is.

De persze, azért el nem engedi a folytonos feleselést és örökké felmelengeti a rég elmúlt, kellemetlen dolgokat, melyekben különösen gyönyörködik... szóval, soha nem hajol meg más akaratának anélkül, hogy azt a gyötrő mindennapos házi háborút újból ne kezdene, melyet közönséges, félműveltségű nők oly virtuozitással folytatnak, az erősebbek és kitünőbbek ellen.

Wasziliwna Julia, fájdalom oly nőjellemet képvisel, melytől szegény Oroszországunk hemzseg. Főkép a falusi kis-nemesek leányai s feleségei járulnak nagy számmal e szeretetreméltó zászló alá.

Lomhán heverni a házban, a komornákkal fecsegni, nyaláncskodni és kiewi gyömolcsöket enni, s estefelé magokat felcziczomázni, ez képezi jóformán egész életüket. Valóban, odaliszkszerű existenczia, az ázsiai befolyások egy utóhangja ez!

Oh be sajnáltam az ifju nőt, kinek egész támasza és védelme, e megöregedett gyermek!

»Nem szokott-e a grófné olykor külföldre menni?« kértem a nénitől, mindent megkísértve, hogy a ház asszonyáról és életmódjáról némi tudomást szerezzek.

»Két nyarat töltöttünk Németországban, mielőtt Krasnói-Selóra jöttünk« - szólt sóhajtva az öreg dáma. Vérának sajátságai, csaknem azt mondhatnám, bogarai vannak. Minden áron, újdonság új, saját terve szerint készült házban akart lakni. De nem csak az, még a kertek, a park is, minden átalakított. Soha sem tudtam felfogni, minek vállalta magára Véra e rettenetes terhet! Napjait építészekkel, kertészekkel tölté, s alig maradt ideje, melyet nekem szentelhetett.

Én megértettem a grófné indokait.

Krasnói-Seló az Urussoff család birtoka volt.

Véra mindent megtett hogy e név hordozóinak nyomát megsemmisítse, kioltsa, feledésbe ejtse - ő maga szegény, mégis kénytelen volt az Urussoff nevet viselni!

Wasziliwna Julia és én, már a legjobb barátok voltunk! Még az orvosnő iránti ellenszenvét is megsúgta titoktartás ígérete mellett. Folytonos háborúban él az orvosnéval, de mégis, nehezen tudná nélkülözni.

Helyeinket megváltoztatva a nyitott ablakba ültünk, mely a kertre nyílik.

Előttünk állt egy kis asztal, mindenféle hűtőközzel; Wasziliwna Julia evett, ivott, egy cigarettet szítt, s minden perczen csengetett, a komornától vagy inastól a legkülönbözőbb tárgyakat kérve, s egyre biztosított, hogy az ég nem áldhatta volna meg nagyobb örömmel: mint a minőt az én látogatásom okozott neki.

Erre természetesen nem tehettem egyebet, mint kezet csókolva, mindenféle hódoló és hízelgő dolgokkal válaszolni.

Olykor-olykor türelmetlen pillantást vetettem az órára.

Már két óra múlt el és még mindig nem jött a grófné.

Valóban, nem Wasziliwna Julia miatt tettem meg e nagy utat. Kissé szórakozottan kezdém hallgatni a jó nő beszédárját - ekkor - valahára! - Ő volt!

Lassan jött fel a széles sétányon, mely a parkból a kerten át vezet.

Én jó szememmel tisztán kivehettem őt, míg ő nem láthatott. Először kissé rövidlátó, másodszor nem is emelte föl tekintetét az ablakok felé.

Széles karimájú szalmakalapját, mely tán túlságosan meleg lehetett, szalagján fogva a földön vonta maga után.

A sötét, egyszerűen rendezett haj, mely csak gazdag tömörsége által vált pompás diszszé, hátra volt simítva homlokáról, melynek szép, tömör domborúsága azáltal még csak jobban kiemelkedett. A hőség nem látszott meg arczán, sőt ellenkezőleg, annak rendes halaványságát még átlátszóbbá tette.

Öltözékén nem tűnt fel semmi ékszer, semmi élénk szín. A hosszú, fehér, nyakig érő egyszerű ruhát csak lilaszín öv szorította derekához és hasonló színű szalag huzódott át a nehéz tekercseken is, melyek kis fejét többször körülfonták és még a nyakra is mélyen alácsüggték.

Szemlesütve járt; hosszú, sötét pillái finom árnyékot vetettek a márvány tiszta arczbőrre, s a mint így nyugodtan, lassan közelebb jött és nyulánk, összhangzatos alakja mind fényesebben emelkedett le a fák zöld háttéréről, úgy tűnt fel nekem, mint Byron gyönyörű versének megtestesülése, midőn a költő mondja: She walks in beauty like the night! Szépségben lépdel, mint az éj!

Közvetlenül a tornác előtt az udvarmester, ki bizonyosan úrnője jöttét várta már, elébe lépett és ezüst tálcán jegyemet nyújtá át.

Szórakozott tekintettel nyúlt utána, de nevem olvasására meglepetés tükröződött arcán.

Néhány kérdésére, mit az öreg szolgálóhoz intézett, ki mélyen meghajolva állt előtte, az halkan válaszolt.

Nem hallhattam ugyan mit beszélt, de láttam, hogy távozó-félben ismét visszafordult és az öreg embert közelebb inté magához. Bizonyára valami igen szíves, nyájas dolog lehetett a mit a szolgálónak mondott, mert annak öreg arcát a meleg hála kifejezése világítja meg, és csaknem szenvedélyesen csókolá meg úrnője ruhájának szegélyét.

A szép nő még egyszer nyájasan intett neki fejével, és a házba lépett.

Várakozástelinen tekinték az átellenemben lévő ajtóra, mely minden perczen megnyilhatott.

Valószínűleg elébb még a sétában rendetlenségbe jött öltözkén igazított valamit. De nem - halkan suhogni kezdtek a függönyök, szétváltak és Urusoff Michailowna Véra grófné előtttem állt.

A nagy fekete szemekben már nyoma sem volt az ábrándos mélaságnak; - nyugodt, élénk tekintettel csüngtek rajtam.

A tökéletes világhölgy, a szeretetreméltó, vendégszerető háziasszony könnyű nemes modorával üdvözölt és mondhatom, hogy mélyebb tisztelettel hajoltam finom, apró keze fölé, mintha az egy főhercegnő keze lett volna.

»Ön előttem nem idegen, Saburoff« szólt francziául, »több oldalról már gyakran és sokat hallottam önről. Unokavére sokat és szeretetteljesen beszélt Nadeschdináról és édes anyjáról. Azonfelül önmaga is gondoskodott róla, hogy nevének jó hangzása eljusson még azokhoz is, kik nem oly szerencsések önt személyesen ismerhetni.«

Ezzel mosolyogva mutatott a könyvre, mit még mindig kezében tartott.

Utolsó művem volt!

Bámulj meg kedves barátom, hogy én, mint író azonnal el nem vesztém fejemet, midőn a legszebb asszony ily nyájasan nyilatkozott műveimről. Azonban, külsőleg ép oly nyugodt és egykedvű maradtam, mint a ház úrnője és körülményesen feleltem Paulowna Máriára és férjére vonatkozó kérdéseire.

»Reméllem, hogy egy időre be fogja érni a kevéssel mit Krasnói-Seló nyujthat«, szólt a grófné lekötő hangon, mely csaknem szívélyes volt, »nagy örömet fog ez által okozni nénémnek, mert a mint épen most hallom tőle, ön elég szíves volt magát a whistre felajánlani.«

»Méltóságos grófné nem játszik?«

»Nem,« felelt hanyagul, »nem értek a whisthez, vagy is jobban mondva, egy játékhoz sem -sőt mondhatnám, hogy ellenszenvvel viseltetem a kártya iránt.....« tevé hozzá, mintegy habozva.

»Michailowna Véra mindjárt a német fürdők játéksarlangjaira gondol, melyektől valósággal irtózott,« jegyzé meg a néni.

»Dehogya« - felelt a grófné elutasítólag, »kegyed tudja hogy az emlékek nem birnak felettem annyi hatalommal.«

Meglehet, hogy tekintetem igen is kutatólag nyugodott rajta, vagy hogy e szavakat, idegennek jelenlétében tulságos őszintének hitte; de könnyedén elpirult, mi arcának leirhatlan, leánydad bájt kölcsönzött, és egész lényén a legszeretetre méltóbb zavar tünt fel.

De mint valaki, ki megszokta már az önuralmat s minden, még legcsekélyebb gerjedelmét is le tudja küzdeni: ügyesen más fordulatot adott a társalgásnak, utazásaim felől kérdezősködött és érdekeltséggel tudakolta: meddig szándékozom Nadeschdinában időzni. - Szóval, egész tökélylyel teljesíté azon kötelességeket melyekkel a vendég iránt tartozik az előkelő, finom házi asszony.

Mindeddig meg nem emlékezett még első találkozásunkról az erdőben s miután tudni akartam, vajjon csakugyan fel nem ismert-e vagy fel nem akart-e ismerni, én voltam az, ki szóba hoztam.

»Még bocsánatért kell esedeznem grófné«, szóltam kis szünet után, midőn Wasziliwna Julia egy perczre eltávozott, »hogya engedelme nélkül jószágai határát átléptem.«

»Mennyiben? - Csak nem azért, mert sziveskedett unokahuga üdvözleteit személyesen átadni?«

»Nem azért grófné, de multkori kirándulásom miatt, mely egész erdejébe vitt, a hol alkalmam volt önt mint kitünő lovarnót bámulhatni.«

Szándékosan úgy tett mint ha nem hallaná utóbbi szavaimat és nagy ügyességgel kisiklott a kérdés alól.

»Elfeledi ön, hogy Oroszországban annyi a terünk, hogy nem szükséges határainkat oly gondossal őriznünk. Azonfelül, még nem is érzek magamban valódi birtokjogot az erdő ama része iránt. Csak nem rég vétetett meg igazgatóm által, ki igen becses szerzeménynek tartja.«

»Ha úgy van, akkor ő mindenesetre jobban védte urnője érdekét, mint az én igazgatóm az enyémet.«

Meglepetve tekintre rám.

Elbeszéltem neki, hogy éppen ezen erdő azelőtt Nadeschdinához tartozott, s hogy legkedvesebb gyermekkori emlékeim e helyhez fűződnek.

»S ezért« tevém hozzá, »engedje grófné, hogy olykor, olykor határába lépjek, s ha ott találkozom vélem, gondolja meg, hogy szívesen keresi fel az ember egy boldog múlt, bármi csekély nyomdokait.«

»Örömet fog szerezni nekem, uram, ha ezentúl is csak úgy mint saját birtokában fog ott járni, kelni. S ha már egyszer a folyón innen van, folytassa utját tovább is - és az Krasnói-Selóra fogja önt vezetni.«

Köszönve meghajtam magam.

Valóban igen nagyon szeretetre méltó volt, s alig kívánhattam volna szívesebb fogadtatást.

Daczára annak úgy látszott nekem, mintha mindenben a mit mondott és tett, csak egy szükséges, elutasíthatatlan kötelességnek hódolna - igaz, hogy igen kecses módon hódolt meg.

A mint átellenemben ült, a nap bucsúzó sugaraitól rózsás fénybe burkolva, figyelemmel kísérem őt.

Vonásai oly nyugodtaknak látszottak, tekintete oly elfogulatlan volt s mégis erőt vett rajtam a meggyőződés, hogy ezen egyhangu külszin alatt, egy meleg gazdag élet rejtőzik, melynek nyilvánulását azonban, ő gondosan, nem, féltékenyen uralja.

Vajjon kinek fog megnyilni e csodavilág, gazdag, pompás, káprázó színeivel!

Kinomra, ismét hozzánk szegődött Wasziliwna Julia.

»Mi baj Alexei-vel? Elküldted őt?« szólt a grófnőhöz fordulva.

»Igen rosszul nézett ki; félek, hogy komolyan megbetegszik az öreg. Feküdni küldtem.«

»Tehát nem ő fogja szolgálni a theát?« kérde az öreg hölgy boszusan.

»Nem! A mint megjő az orvos, meg kell őt néznie. Valóban aggódok miatta.«

»Mi lesz végre - csekélység! Te túlelnéző vagy a cselédség irányában. Velem soh' sem gondolsz. Tudod, hogy idegeim nem türik, ha más adja fel a theát mint Alexei. Csak ő tud nesztelenül felszolgálni, a nélkül hogy minden csészével s kanállal csörömpölne. Ugy hiszem, kimerültebb vagyok mint Alexei, kit csak a meleg viselt meg kissé - de rólam nem gondoskodik!«

Wasziliwna Julia mélyen sértve, durczás képpel ült le.

Egy perczig valami csodás kifejezés lángolt fel a nagy fekete szemekben; szenvedélyes türelmetlenség, titkos, visszafojtott harag - azután gyorsan leereszkedtek ismét a hosszú, selymes pillák - midőn tekintetével találkozott.

A grófné lehajtott, a néni kezét gyöngéden megcsókolá és kérve szólt:

»Nem haragszik már reám? Én magam fogom készíteni a theát, s meglássa mily ügyes leszek. Még nesztelenebbül fogok mozogni mint Alexei.«

Az öreg hölgy kibékülten mosolygott és egyelőre hallgatott, mi azonban nem tartóztatá később minden csésze theánál megjegyezni, mennyire rontja, kényezteti Michailowna Véra a cselédséget, milyen természetes az, ha e hőségben halovány az ember - mily végtelenül szenved alatta ő maga is!

A várt házaspár, az orvos és neje megérkeztek.

Mindkettő nem született orosz, hanem kurlandi, azonban már oly hosszasan élnek Oroszországban hogy németiségükről csaknem megfeledkeztek.

Az orvos most egy főherczegi jószágon van alkalmazva, mely Krasnói-Selóval határos.

Tulajdonképen, csak az asszonyról szabad szólni e házaspárnál, mert a férj nem egyéb mint egy melléklet, Karlowna Annájának egy töredéke.

Fiatal korában igen szép lehetett, és éles, ritka tehetségü észszel bir. Azelőtt nevelőnő volt férje szüleinek házánál és így természetes ha most, házasságában is, férjében csak legidősb tanítványát látja.

Az orvos szerény, jóságos egyénisége mellett, nem volt nehéz e fensőbbiségre jutni. Most mint hajdan bámulja nejét, és mindent a mit mond e szavakkal igyekszik érvényre juttatni: Karlowna Anna is így vélekedik.

Még orvosi működését is ellenőrzi; az orvosnak minden rendeletről számolnia kell, és a legcsekélyebb gyógyszer használatát kellő indokolással kell támogatnia.

Különben igen tiszteletre méltó személy, s a grófné állítása szerint - ki a kellemetlen benyomást, mit védenczének elhanyagolt öltözéke és határozott fellépése reám gyakoroltak, tőle kitelhető módon igyekezett egyensúlyozni - minden áldozatra kész, erős, nemes lelkü nő.

Egy szegény parasztgyerek ágyánál képes átvirrasztani az éjet, de ép oly bőven mint szeretét, osztogatja a poffokat is, ha a pátiens elhanyagolja rendeleteinek pontos teljesítését.

Férjét gyakran szakítja félbe e szavakkal:

»Hallgass, Feodor! Nem értesz hozzá!«

És Jegorovitsch Feodor nyájas mosolylyal fogadja el a rendreutasítást és egyszerűen szól: Igaz, Annám többet foglalkozott e dologgal mint én.

Nem mondhatni ugyan, hogy az orvos a sajátyszerű állás által, melyet nejével szemben elfoglal, nyer a közönség előtt - azonban, széles, viruló arczán oly tiszta becsületesség, oly ártatlan jószág tündököl, hogy akarva nem akarva megbarátkozik vele az ember.

Én, mint e családi kör idegen tagja, az első üdvözlések és kérdezősködések alatt, csak mint hallgatag szemlélő szerepeltem; - az orvos és neje t. i. minden másodnap jelennek meg itt és a házhoz tartoznak.

A grófné a beteg Alexeiről beszélt az orvossal és észrevevém, hogy még e nehézkes, esetlen személyiség sem tudja kikerülni a varázst, melyet Michailowna Véra idegenszerű, előkelő szépsége mindenkre gyakorol. Csaknem azt hiszem, hogy Karlowna Anna nem helyeselte volna a kifejezést, melylyel férjének vízkék szemei a szép, halovány arczon csüggttek.

Készséggel felajánlá segítségét, midőn a grófné felszólítá, hogy a beteget látogassa meg. Midőn már az ajtóban állt, neje hatalmas hangon utána kiáltott.

»Hová mész Feodor?«

»A grófné kíváratára Alexei-t megyek megnézni.«

»Beteg? Mi baja?«

»Hisz épen azt várom férjétől, hogy mondja meg, mi baja« - felelt a grófné mosolyogva.

»Csak sokat ne rendelj. Mindig elfelejtet, hogy e népet egyszerű szerekkel kell gyógyítani, miután természetök még nem szokta meg a sok gyógyszert.«

A grófné véget vetett a sok intésnek, mert betette az orvos után az ajtót.

Most felém fordult Karlowna Anna és rendszeres vallatást kezdett, hogy egyszerre megtudja, ki vagyok, honnan jövök, mit csinálok, mik terveim a jövőre nézve.

Ha idegenekkel érintkezik, úgy látszik elvül tüzte ki magának, minél több kellemetlen igazságot mondani barátjainak - sőt az illető idegeneknek is. Kivált Wasziliwna Julia nagy adagokban kapja azokat, s igaz hogy ő, hanyag indolenziájával és bizonytalanságával az orvosnő önálló, tevékeny jellemének legélesebb ellentétét képezi.

Azonban legrövidebb idő alatt én is megkaptam igazság rátiómat.

»Valóban Stepanovitsch Maxim, bámultam magát! Hogy tudta Nadeschdinát oly soká egy lusta csalóra, arra a haszontalan igazgatóra bizni?«

»Hosszasban voltam távol, semhogy helyesen ítélhettem volna a jószág viszonyai fölött.«

»Hisz épen azt mondom! Hogy lehet idegen, nagy városokban kóborolni és nem gondolni saját vagyonával! Ez a mi fiatal orosz uraink modora! - Nem akarom önt a többivel egy sorba tenni, de sajátképeni szent kötelességeire ön sem gondolt. - Hát most mit csinál? Gondját viseli az igazgatásnak.«

Szerencsémre igennel válaszolhattam, különben se vége se hossza nem lett volna a dorgáló prédikációknak.

»Ön író, nemde? Még nem olvastam semmit munkáiból. Regények és költemények nem számomra való olvasmány. Ez olyan előkelő hölgyeknek való mint Urussoff grófné, kik egész nap nem tudják mitevők legyenek, hogy az idő muljék.«

»Azt hittem, hogy a grófné nagy figyelemmel kíséri jószágai kezelését.«

»Igen, ide s tova lovagol az igazgatóval. Valóságos gyermek, s jóformán semmi sem érdekli. Szíve jó és nem kevés, de az élet komoly oldalát, a munkát s gondot távolról sem ismeri.

»Ugy, nem fogja fel az élet komolyságát?«

»Nem! Emlékszem, hogy még ismeretségünk első idejében, azon törekedtem, hogy ki tudjam, vajjon milyen cél, milyen feladatot tűzött ki magának a grófné. Tudja-e mit válaszolt nekem?«

»Nos, kíváncsi vagyok.«

»Nagy szemeivel hosszasan, mozdulatlanul rám tekintett és aztán lassan szólt: Igyekezni akarok, a tegnapot feledni! - Őszintén bevallom, hogy meg voltam lepetve e felületesség által; eleinte nagyobb jelentőségű nőnek tartottam.«

»Azóta nem is igyekszem többé közelebb jutni hozzá. Mindig készen találok ha szegényei számára nagy pénzáldozatokra van szükségem, ha humanistikus ujitásokat akarok keresztül vinni. Azonban ha felszólítom, hogy személyesen vegyen részt a nyomorultak felsegélésében, - kérésemet rendesen visszautasítja.«

»Ezen szenvedés túl haladja értelmemet,« szól ilyenkor, »s mert csak bőségemből, a feleslegesebből, tehát minden áldozat nélkül adok, nem is fogadhatom el érte a köszönetet.«

Növekedő érdekek hallgattam e sajátságos szavakat.

Szegény Véra! Érteni kezdtem őt! Mily erőszakosan, mily borzasztóan törhetett meg szellemi élete, hogy e reménytelen, fáradt szavakra fakadhattak ifju, viruló ajkai!

Oh, bár csak egy napot teremthetnék sivár létébe, melyet érdemesnek tartana a visszaemlékezésre!

»Nem mindenki bír a személyes, tettleges irgalom adományával,« szóltam megindulással, »ha a grófné hidegszívű és könyörületlen volna, bírhatna-e e meleg részvétellel beteg szolgája iránt?«

»Ne értsen félre!« kiálta hevesen Karlowna Anna, kinek igazságszerető lelke felháborodott azon gondolatra, hogy tán sértőleg és nem elég méltányosan nyilatkozott a grófnőről. »Michailowna Véra jó és nyájas környezete iránt, sőt bámulatra méltó megadással türi nénye hallatlan szeszélyeit; csak azt akartam kimutatni, hogy a nemesebb, magasabb iránt nem bír érzékkel, s nem tudja felfogni saját önző személyünk feláldozását egy nagy cél oltárán.«

»De igaz, jó hogy eszembe jut.... Stepanovitsch Maxim, ön a francziát és oroszot egyaránt bírja és mindkét nyelven tökéletesen ír. A kerületben most sok gyermekbetegség uralkodik és valódi jótétemény volna, ha a tudatlan falusi orvosoknak, kik nagyrészt nem is tanultak s nem is tudnak semmit, írásbeli, helyes orvosi utasításokat lehetne kézbesíteni; annyi gyermeket juttatnak föld alá, hogy valóságos vétek! - Nem fordítana le oroszra egy pár szakaszt Trousseau franczia művéből: le traitement de la fièvre scarlatine et de la rougeôle.¹¹ Férfjemnek nincs ideje és én hibásan irok oroszul.«

Karlowna Anna pompásan érti az emberek hasznos kizsákmányolását a köz jó érdekében.

Egyelőre mindent megigérttem, hogy a további magyarázatok alól kitérjek, - melyek valószínűleg a gyermeki fejlődés minden korszakán keresztül vezettek volna, elkezdve a fogzástól - egész - ki tudja meddig?!

¹¹ A vörhenyláz és vörös-himlő gyógy módja.

Ezalatt a nálunk szokásos gyorsasággal beállt az éj.

Lámpások, gyertyák hozattak be, és a játék-asztalok felállítottak.

Wasziliowna Julia, ki lomhán emelkedett fel egy diványról, hogy még lomhábban ereszkedjék egy másikra, láthatólag felvidult a kártyák láttára.

»Hát Jegorovitsch Feodor hol marad?« kérdé kedvetlenül, »szeretném tudni, miért tart Véra oly hosszú értekezletet vele!«

»Legyen esze, Wasziliowna Julia« felelt Karlowna Anna élesen, »egy beteglátogatás tán csak fontosabb a whist-parthienál. - - - Azonban igaz, hogy férjem mindig túlságos hosszas magyarázatokba ereszkedik betegeivel.«

A belépők mindkét oldalról szemrehányásokkal fogadtattak, melyek csak akkor szüntek meg midőn a grófné az előcsarnokban előkészített thea-asztalhoz ment, az ide-oda suhanó szolgáltnak halk parancsokat osztott és az orvos hűséges előterjesztvényt tett nejének Alexei láza felől.

Hogy különös figyelemmel játszottam volna, az nem állithatom; csak szerencse-csillagomnak köszönhetém, hogy Wasziliowna Julia kegyét, kinek társa voltam, végkép el nem vesztém.

Oly jó kártyám volt hogy csak oda kelle dobnom, s minden jól ment.

Lelkem egészen másutt tévelygett!

Thea után a grófné elhagyta volt a termet, és a nyitott ablakokon keresztül láthatám sugár fehér alakját, a mint árnyszerűen fel és alá lebegett a tornáczon.

Néha, néha megállt az ablakok egyike előtt, és tekintete átfutotta a terem belsejét.

Vajjon mily gondolatok rejtőzhettek e nyugodt, mesésen szép, látszólagosan élettelen vonások mögött?

Megemlékeztem ama szenvedélyes, villámszerű ragyogásról, mely e sötét szemeket egy percze megvilágítja, midőn a néni gyermekies szemrehányásaival tetézte, - s bár csak villámszerű, - s ép oly mulékony volt e sugár, még is észrevettem, és benne egy büszke, szabad lélek létezését láttam, mely kinosan és némán hajol meg egy kérlelhetlen, megmásíthatatlan kényszerűségnek.

Napjai rendesen ezen egyhangú egyformaságban folytak le; állandó környezete e kevés emberből állt, kik nem bírták felfogni sem természetét, sem benső magasabb lényegét, sőt a kik nem is szerették. Nénjének szeszélyes, követelő ragaszkodása ki nem elégíthetné ifjú, forró, szeretet után vágyódó szívét.

Szegény Véra! Aranyat, gazdagságot adtak neki egy szétrombolt boldogságért és azt hitték, hogy dúsan kárpótolva van a veszteség - míg lelke egy meleg napsugarat szomjazott, mely a megtört virágokat újból kicsalja a megfosztott, sivár kebelből.

Mindezek a gondolatok egymást üzve zajongtak agyamban s egy ellentállhatlan hatalom a fehér, nyulánk nő felé vonzott, ki nesztelen sétáját ismét folytatá.

Közbe a Wasziliowna Julia és Karlowna Anna többé-kevésbé heves vitái folytak fülem hallatára. Mindkét nő, ki bizonyára különben egy nyugtalan kopékától elijedt volna, whistben nem bizott egymásba. Minden ütés utánszámoltatott, kimutatott, és csak az orvos engesztelő gyenge kísérletei bírták rá a veszekedőket a kibékülésre, mely alkalommal a coalitio ellene támadt és mindenért őt, az ártatlant okozta.

Ő már megszokta ezt és a kényelmes, nyugodt mosoly még akkor sem tűnt el arczáról, ha neje keserűn megjegyzi:

»Játékban ép úgy mint az életben, szórakozott, meggondolatlan vagy. A szerencsét rendesen elszalasztod, csak hogy kényelmedben meg ne zavartassál!«

Tudni való dolog, hogy az orvosné lelkét égető nagyravágyás emésztí, és élete kinja azon megmásíthatlan körülmény, hogy férjének nincsen arra való személyisége, hogy állásában gyorsan emelkedhetnék. Miután azonban gyöngédsége nem tart lépést nagyravágyásával, egy alkalmat sem mulaszt el hogy sértett érzéseit tolmácsolja.

Mily sötét volt az éj! A park facsoportozatai fekete maszszák gyanánt tűntek fel; a teremből kiható világosság éles körvonalokkal rajzolta a tornácra az ajtókat és ablakokat. Hüvös szél keletkezett, mely a nehéz selyem redőket lassan ide-oda lebbenté.

»Véra! - Milyen könnyelmű vagy! Meg fogsz hűlni!« kiáltott Wasziliwna Julia, ki diadalmasan beszédte a hatodik ütést.

»Valóban grófné, ez igen meggondolatlan öntől, még kendőt sem vett magára« - szólalt fel Karlowna Anna parancsoló hangja. »Most van épen a gonosz lázak ideje, s főkép az ön házánál az ember ki van téve azoknak, a közeli álló víz miatt.«

»Ne aggódjék« - felelt az ifju grófné szeliden, »edzett vagyok s nem egy könnyen hülök meg - ezt Jegorovitsch Feodor legjobban tudja.«

»Mindez ki nem zárja az óvatosságot« válaszolt Karlowna Anna makacsul, »én nem tanácsolom, hogy tovább künn maradjon. E lázak gonosz betegségek - nem használ azok ellen semmi gyógyszer - még a legnagyobb D i g i t a l i s adagokat is hiába alkalmaztuk. - Nemde Feodor, az öreg Nikitánál sem használt semmit? Mindjárt C h i n i n á t tanácsoltam, de te ismét csak a magad feje után indultál, s nem hallgattál rám!...«

»Véra!« kiáltott újból a néni. »Ne kinozz már s gyere be! Tudod mennyire aggódom ha beteg vagy. Emlékezzél, midőn számárhurutod volt és a kolostorból haza hoztak, mennyit szenvedtem akkor miattad.... Nem, Karlowna Anna - kérem, kérem... a dáma enyém....«

S mindkettő jogot emelt a szerencsétlen káró dámára.

Ezalatt a grófné belépett, további intéseket és felszólalásokat kikerülendő - s nem messze tőlünk alacsony karosszékben helyet foglalt.

Fejét karjára támasztva az előtte fekvő könyvbe tekintett, de csak csekély figyelmet szentelhetett az olvasmánynak, mert jól láttam, hogy nem forgatta a lapokat.

Le nem irhatom neked, mily gyermeked, leánydad volt e helyzetben a szép alak. Az egyszerű fehér ruha, a nehéz fonadékok, a gyengéd, csak nem túl finom arc, elevenen visszaemlékeztettek a serdülő leánykára, kit hat évvel ezelőtt láttam először.

Szemeinek bánatos kifejezése, mely akkor azért vonzott oly saját szerüen, mert még egy meg nem oldott talány volt, fájdalom, jogosultságát megtalálta.

Olykor fölemelé a könyvről szép fejét, s különös vizsgáló tekintettel szemlélt bennünket. Ajkai alig észrevehető gúnymosolyra huzódtak, ha Karlowna Anna és néne összevesztek - s önkénytelenül, büszke mozdulattal emelte magasbra homlokát.

De mindez csak pillanatig tartott - s mintha jóvá akarná tenni e percznyi, csaknem akaratlan ellenszegülést, - még mélyebbre lehajlott ismét könyvére és homlokát fehér, finom kezeibe temeté.

Midőn egy inas az estelit bejelentő, a grófné elhagyá visszavonult helyét és az előkelő, öntudatos ügyességü házi asszony ismét előtérbe lépett.

Karomat kérve nyájas kézmozdulattal a többieket is követésre inté.

Több szobán mentünk keresztül, mielőtt az étterembe értünk és ő nem mulasztá el, engemet gyakran egyre-másra figyelmeztetni, miről hitte hogy érdekelhet - egy-egy jó kép - műbecsü virágtartó stb.

Az egész berendezésben, a rövid magyarázatokban, melyek az angol minta szerint felszerelt és művészien kiállított könyvtárra vonatkoztak, a grófnő eredeti, mivel izlést és átértzett, éles ítélő-tehetséget tanusított.

Hangja különös vonzó bájjal bír; teli, lágy és egyenlő ha nyugodtan, felindulás és sietség nélkül beszél. De azért nem lesz egyhangúvá, mert a hallgató kéri belőle, hogy e hang a szenvedély és odaadás minden emelkedő és zengzetes fokozatára képes.

Az étterem sötét deszkázatu falaival, tölgyfából faragott, csak nem a terem tetejéig érő pompás buffetjeivel, magas hátú diszes székeivel, melyek oly masszívok, hogy fáradságba kerül már megmozdításuk is - ugyanazon izlésteljes eleganciát tüntet fel, mely a krasznói-selói uri lakot átaljában jellemzi.

A szolga személyzet, itt is, mint rendszeren szokott lenni nagy uraink házában, rendkívül számos volt. A hány személy, legalább is annyi inas! Nem voltak egyenruhában, de a nemzeti öltözetet hordták, a ránczos vörös inget, s fölötté a fekete ujjnélküli bársony felöltőt.

»Nem csodálkozik niéce-em ez újabb bogara fölött, hogy szolgálainak nem ad egyenruhát?« kérde Wasziliowna Julia.

»Feltűnt - de kellemesen.«

»Ön ebben bizonyosan úgy érez mint én« szólt a grófné élénkebben mint eddig. »Midőn egy szép, illatos tavaszi napon, hol minden zöldelt és virult, először megláttam inasaimat aranyhímzetű öltönyeikben a fák és virágok között, az a csillámos fény annyira sérté szemeimet, hogy rögtön parancsot adtam, hogy falun csak nemzeti öltönyüket viseljék. Az egyenruha jó városban, hol az egész élet színlött, üres, mesterkelt.«

Karlowna Anna bámulva nézte a grófnét; meglepte őt e nyilatkozat, mely saját egyenes eszejárásával megegyezett, s mit nem várt volna a grófnőtől.

Az ifju grófné percznyi élénkségét azonban rögtön követé ismét a szokott nyugalom, midőn Wasziliowna Julia sajnálkozását terjedelmesen kezdé fejtegetni a kellemetlenség fölött, mely azon körülményből ered, hogy a szolgálkat a távolban meg nem lehet különböztetni a parasztoktól.

Az esteli oly későre maradt - így szokás ez itt falun - hogy utánna csakhamar szétoszlott a társaság.

A grófné, kecses büszkeséggel hajtá meg fejét s felkért, hogy itt időzésem alatt nem saját embereim által szolgáltatassam ki magamat, de az ő személyzetét vegyem igénybe.

Wasziliowna Julia, ki álmos volt már - úgy hiszem, tulságos sokat evett - keresztet vetett reám, megáldott, fiának nevezett és jó éjt kívánt az idegen fedél alatt.

Az inas két ezüst karosgyertyatartóval előre ment a szép arányban épült széles lépcsőkön s felkisért az emeletre, hol a vendég-szobák vannak. Még egyszer lehajoltam a párkányon, s utoljára még megpillantám a grófnőt, a mint gyertyával kezében szobájából kilépett, egy csendes, fehér tünemény - egy kép, melynek varázsát hiába igyekszem leírni.

»A méltóságos grófné még a beteg Alexei-hoz megyen« szólt az inas, ki tekintetem irányát követte.

Bámulod, hogy vele álmodtam?!

Alig tudtam feltalálni magamat idegen környezetemben, midőn másnap felébredtem.

Lelkem előtt elvonult mindazon kiválóbb emberek emléke, kikkel életem útján eddig találkoztam. És a központ, melyben a sugarak mind összefolytak, melyet a csillámló tó, a viruló kert, a pompás ház mintegy keretbe foglalt - a halovány, sugár nőalak volt, a nagy, fekete szemekkel!

Felugrottam s hevesen kitártam az ablakot!

Ragyogó, meleg napvilág, reggeli, üde illat, a madarak öröm-dalai áradoztak be a nyitott ablakon

Kora reg volt és az egész házban még életjel sem mutatkozott.

Gyorsan felöltözködtem, anélkül, hogy az inast felköltöttem volna, ki szobám előtt az előcsarnok puszta földjén aludt.

A hölgyek felkelte előtt kerten, parkon át a tóhoz akartam még menni. A tornác előtt megálltam és teljes lélekkel magamba szittam a harmatos, ragyogó reg varázsos szépségét.

Ekkor egy ajtó halk nyikorgása hallatszott fejem fölött - a grófné hosszú fehér reggeli ruhában - lépett ki a tornácra.

Még fel nem tette a széles karimájú szalmakalapot; arcára az álom finom átlátszó pírt lehelt; könnyű, ruganyos léptekkel sietett a tornác széléhez és sugárzó tekintete bele mélyedt a pompás, illatos virágtengerbe, a harmatos bokrok és fakoronák lombsátoraiiba, melyek susogva kerültek el lábai alatt.

Lelke legbensőbb rejtekéből jött érzéssel, vágyva tárta ki karjait, - hogy a bő ujjak hátra estek és a csodaszép idomok felragyogtak a fényes napsugárban - mintha e túl gazdag darabka földet, mely szüzsies szépségben előtte feküdt, sóvár szívére akarná karolni.

Haboztam - közeledjem-e hozzá, vagy csendesen távozzam?

Ő magányosan hitte magát - azonban mégis észrevehetett s akkor ügyetlenség lett volna őt nem üdvözölni.

Gyorsan határozva felsiettem a lépcsőkön és elfogulatlanul, a falusi szép reggelt dicsérve kívántam neki jó reggelt.

Még sem látott volt, mert mélyen elpirult, és zavartan simitá le a bő ujjakat egész az apró kezekig. Néhány szó után ismét távozni akartam, s vonatkozással emlitem, hogy tán elég szerencsétlen valék őt reggeli sétájában zavarni.

»Maradjon Stepanovitsch Maxim,« felelt a grófné, és a szeretetreméltó háziasszony ismét felsőbbbségre jutott »legyen kísérem; csak meg kell néznie Krasnói-Seló kertjét, parkját, engedje hogy vezetője lehessenek.«

Nem tudom mikép történt - a grófné nyájasabb, kevésbé visszautasító modorának, vagy a friss, éltető levegőnek hatása volt-e - de már nem féltem oly tárgyakra vinni a társalgást, melyek szükségképen a multakra emlékezteték szép kíséremet.

Megállt velem egy szökőkút előtt, melyet egy Najád műbecsü szobra diszített. Kérdésemre, vajjon Olaszországból hozta-e e kincset, azt felelé, hogy rendeletre készíté Pétervártt egy német művész.

Valódi mestermű volt, s különös finomságot s művészi ihletet árult el az idomok nemessége és a ruházat lágy redőzete.

Közelebbi vizsgálat után feltűnt nekem egy bizonyos hasonlatosság kísérőnőmmel, mely főképp a magatartásban és az arcél jellegében rejlett. Önkénytelenül tekintetem a szoborról a grófnőre tévedt - összehasonlítani - a hasonlat elvitázhatatlan volt!

Kitalálhatta gondolatimat s mintegy megelőzőleg szólt:

»Ön is úgy jár, mint mindazok, kik e szobrot látják; a szobrász, mielőtt még e megbizással felkerestem volna, fivérem számára mellszobromat készítő s valószínűleg akaratlanul a Najádnak is néhány vonást kölcsönzött a közvetlenül előtte készült műből.«

»Nem először történt, hogy a grófné jelensége a művész lelkében alvó eszmét életre ébresztette.«

»Ön oly befolyást akar nekem tulajdonítani, melyet vissza kell utasítanom;« válaszolt ő ridegen;» minden művészi eszme a lélek mélyén fejlődik s külső befolyások csak futólagosan és esetlegesen működhetnek közre e nagy és lassu benső munkában.«

Én nem utasítottam vissza magamat.

»Itt mégis ellent kell mondanom, grófné, bár általánosságban osztom nézetét. Azonban ezen egy különös esetben nem csak hogy vissza nem vehetem szavaimat, de be is fogom bizonyítani állításom jogosultságát. Annál szívesebben teszem azt, mert ez alkalmat nyújt, a régibb ismeretség jogát érvényre juttatni.«

A grófné tiszta márvány homlokára felhő ereszkedett. Karját a szobor talapzatára támasztva oly arczkifejezéssel hallgatta szavaimat, mint valaki, ki ildomosságból kénytelen még némi érdekeltséget is színlelni.

Erre aztán elmondtam neki, mit neked is elbeszéltem már, hogy Makaroffal együtt ama bálban láttam, s hogy az előbbi benne találta megtestesülését ama Mignon eszménynek, mely már régen kifejezetlenül egész művész lelkét eltölté.

Nem pillantott fel egyszer sem a mig beszéltem s ezen első találkozásról nem látszott megemlékezni.

»Értem, sőt természetes is, hogy a művész esetlen csodálatáról végkép megfeledkezett a grófné. Tán az alkalomra sem emlékszik már vissza. Csak félig meddig tudom magam is az időszakot - az akkori hadügyminiszter, Lewaschoff gróf báljában volt, vagy egy évvel a grófné....« - elakadtam - mert azon a ponton voltam, hogy rengeteg otrombaságot mondjak. Egy sötét, fenyegető, megsemmisítő sugár villant meg hatalmas szemében - halott halvány lett - s rekedt, elfojtott hangon szólt:

»Mért nem végzi be mondatát? Egy évvel Urussoff grófhhoz való férjhez menetelem előtt!«

Mint az iskolás gyerek álltam előtte, zavartan, ijjedten.... megátkoztam kotnyeleskedésemet, mely e veszedelmes utra csábított. Ezen egy szó, zsenge barátságunkat örök időkre veszélyeztetheté.

»Igen, úgy hiszem egy évvel férjhezmenetele előtt történhetett;« ismétlém szavait, minden áron elfogulatlanságot színlelve. »A mint mondtam, nem emlékszem tisztán az időpontra. Néhány nappal később, miután azon előnyben részesültem volna, grófnét először láthatni, külföldi utamra keltem, melyről csak rövid ideje hogy visszatértem. E sok évi távollét előtti események és adatok jóformán elmosódtak emlékemben.«

E nyugodtan mondott szavak által időt akartam engedni neki, hogy ismét magához térjen felindulásából.

Mélyen és nehezen lélekzett, ajkainak ideges rezgése, keble szenvedélyes viharát árulta el. De nagy mérvű önuralmat szerezhetett e hosszú éveken át, mert ép oly gyorsan, a mint a vad, elfojtott szenvedély kitört, ép oly gyorsan le is küzdött ismét.

»Akar-e a parkon keresztül menni?« kérdé röviden, megszakítva az előbbi társalgás fonalát - hangja még mindig reszketett kissé - s az órára mutatva, szólott: még elég időnk van. A mint látja, mi vagyunk az egyetlenek, kik a kora reggelt szeretjük; néném, s jóformán az egész ház hosszasan szeret aludni.«

Tovább mentünk.

A kert ültetvényei, bár izléssel rendezve, nem voltak kivételes szépségűek.

Szökőkutakat, szobrokat, virágcsoportozatokat, puha, szépen nyírt pázsiton - utóvégre mindehütt talál az ember, hol megvan a lehetőség és hozzávaló képesség, ilyeneket előállítani és fenntartani.

A kertet a parktól magas kőfal választja el, s midőn az alacsony ajtó küszöbét átléptem - megálltam s az elragadtatás egy felkiáltását nem tudtam visszafojtani.

A végtelen park, mely egyik oldalról a dombon lefelé húzódik egész a tóig - a másikon pedig messze távolban az erdőbe vész - nem volt más mint egy ős rengeteg.

Évek óta nem dolgozott itten kertész-olló vagy egyéb szerszám.

Az egykori ültetmények elvadulva, magas, lengő pusztafüvel ellepve, élősdű növényekkel benőve - - csak keskeny, letaposott ösvények kanyarogtak a zöld tömkelegben. Szélvész törte-fák elszáradt ágaikkal, életgazdag, viruló társaik lombos karjaiban csüggték. A ragyogó fény és lombtömegekben e fekete, porhadó fatörzsek csaknem fenyegető sötétben néztek ki, mintha a körülöttük zöldelő buja életet átkozva irigyelnék.

A komló és vad-szőlő a bikk és nyírfákon felkúszva, kecses füzérekben lengett alá a szellőringatta lombos sudarakról, s egymásba fonódva lence hidakat képezett.

Az ezüstös pusztai fűz, mely holdsütötte éjjelen szellem alakjával ijesztgeti az utazót, hosszú hajzatával átfonta a sötét, zord fenyvesek szurós ágazatját. Az orgona és mogyoró bokrok szabadon terjeszkedve a buja talajon, erdővé tömörültek az erdőben.

Földünk szüzies szívóssága, mindennek a gerjedő élet túláradozó, dúsgazdag elevenességét kölcsönzé.

És most, ezen üde reggelen, egy fénytengertől körüláradozva úgy érzem, mintha életemben először látnám, mily kimeríthetetlen szép lehet a természet, ha az ember szerénytelen kezével távol marad tőle és a nagy ősművészt saját kifogyhatlan teremő erejére bizza.

A levél, virág, fény és fűzér tömkelegből, sajátyszerű, csábító varázs szövődött a lélek körül - mind mélyebben, mélyebben akart volna az ember elmerülni e zöld, titokteljes világban!

Hát még azon hatalmas érzés, hogy itt így tovább, mind messzebb, messzebb vándorolhatsz, anélkül hogy véghez érsz - mert hiszen a park összekél az erdővel - és az erdő, ah! az egy orosz erdő - mind távolabb húzódik, a folyó hű kísérője lesz, és a folyó, sok száz werstnyire hullámoztatja futó habjait, míg végre a nagy folyammal egyesül ott, ott lenn, hol a sivár, fa nélküli pusztá kezd meg ijesztő uralmát!

Végzetetlen, végzetetlen - határ és korlát nélküli minden a mi szép orosz hazánkban!

A grófnőhez fordultam, ajkamon lebegett a szó - ő nem ültethette át e fa-óriásokat - és visszaborzadt a gondolattól, ezeket életök viruló nyarán meggyilkoltatni, kiirtatni - és mégis, hisz mindent újjá akart teremteni, semmit sem akart meghagyni és megkimélni, mi a gyűlölt emlékeket felidézhetné.

»Ön a multnak viruló sirt teremtett,« szóltam halkan.

Komoly, gondolkozó pillantást vetett reám, de nem válaszolt és hosszasan szótalánul jártunk egymás mellett.

»Forduljunk vissza Stepanovitsch Maxim, vagy elkészünk.« Hangja lágy volt és érzésseljes s keze könnyedén karomat érinté. Mintha egy ki nem mondott kérdésemre akart volna felelni, hozzá tévé:

»Meddig tartott míg sikerült az emberi kéz nyomát eltörölni? - Öt évvel ezelőtt, midőn e házat építtetém, megparancsolám, hogy senki többé át ne lépje a park ajtaját. Azonban egész tekintélyemre volt szükség, hogy a fő-kertészt e, szerinte barbár rendelet megtartására rábírjam. Rajtam kívül ritkán tévedt ide valaki és így lassanként hozzá szoktak az emberek, hogy észrevétlenül közvetlen szomszédságukban e rengeteg támadt, néném soha sem lépi túl a kert határát, s ezt, - mint sok mást - megmagyarázhatatlan szeszélyeim egyikének tartja.«

»Szeszélynék!« kiálték hevesen, »valóban oly kevésbé képes ő, e részben együttérezni kegyeddel?«

A grófné nem válaszolt.

Egy ág, melyet elfoglaltságomban elmulasztottam utjából eltávolítani, lekapta fejről a szalma-kalapot - s még mielőtt lehajolhattam volna utánna, a grófné felvette, mélyebben homlokára huzta, s összeköté lobogó szalagjait.

Tán tartott tőle, hogy már el is késett, mert lépteit meggyorsítá és egy-két oda vetett kérdést kivéve, nem is jött többé létre köztünk tartósabb társalgás.

A reggeli teremben már jöttünket várva találtuk Wasziliwna Juliát, bő, világos színű pongyolában, mely gömbölyü alakjának még terjedelmesebb kecsket kölcsönzött.

Kérdéseire válaszolva, melegen, sőt elragadtatással beszéltem a vadonszerű park varázsos, sajátságos szépségéről.

»Ezt nevezi szépnek Stepanovitsch Maxim!« kiálta Wasziliwna Julia és bámultában elfeledé cigarette-jét meggyújtani. »No, már e pontban nem értem izlését! Hisz egy lépést sem tehet az ember anélkül, hogy a bokrokon meg ne akadna, a galyak ruháját le ne tépjék, a vékony cipőn keresztül a tövis bele ne furódjék a lábba: - ez is szép? - - - Ön is csak Véra iránti udvariasságból dicséri e barbarizmust.«

Nem ellenkeztem, félve a feleseléstől, melyre nagy kedvet mutatott Wasziliwna Julia, ki rossz kedvvel kelt föl.

Az orvos és neje már elmentek.

Jegorovitsch Feodor ugyan szivesebben mulatott volna még, hogy egész lelki nyugalommal ihassa meg theáját a bájos háziasszony társaságában. Azonban Karlowna Anna nem teljesíté férje e szerény kívánságát - s míg szegénynek állva egy pohár forró théát kelle magába önteni, bájos neje tőle kitelhető ékesszólással festé le azt az elhagyatott, borzasztó állapotot, melynek okvetlenül martalékul esnék, ha ő, Karlowna Anna, védangyalként nem állna oldalánál, hogy könnyelmű hajlamait meggátolja.

Én is készültem a haza menetelre, és megköszöntem a nyájas marasztalást azon ürügy alatt, hogy otthon sürgős teendők várnak reám.

Wasziliwna Julia igen kegyes lett, midőn megígértem, hogy ezentul kiegészítendem whist-partieját, s ha nem kecsegtetem magam hiu képzelődéssel, erre még a grófné borongós arcza is felderült.

Troikám a nagy lépcső elébe állt és lovaim nyugtalan dübörgéssel vártak.

A grófné műértő tekintettel simogatta a pompás állatok hosszú sörényét és a bámuló Bazil ruhája szegélyét csókolá.

Én tiszteletteljesen ajkaimhoz emelém a szép nő fehér kezét. Ő nyájasan köszöntött még szemeivel.

Az én Dimitrim, ki az idegen uraság előtt ki akarta mutatni egész mesterségét, oly gyors mozdulattal fordítá lovait, hogy azok mint a szélvész rohantak ki a kapun.

»Már hiába, a régi barátok mégis csak a legjobbak« szólt Dimitrowna Liza, »a Bârin most nem jött meg oly vigan, mint multkor Petrovitsch Nikolaiéktól.«

Bazil felsőbbbsége tudatában csak mosolyog és öreg anyóának nevezi ki nem ösmeri a világot. - Krasnói-Seló oly szép mint a czár téli-palotája Pétervártt.

»Stepanovitsch Maxim« szólt Sophron apó este a sakkipartie alatt, »ön szórakozott, három huzással mattot mondhatott volna.«

Összerezcentem. - - Gondolataim Krasnói-Selón tévedeztek. - Mit csinált, hol volt ő e pillanatban? - A tornáczon járt fel s alá, nyugtalanul, mint háborgó lelke megtestesülése? - Vagy a néninek felolvasott, nyugodt, édes hangjával, míg az elaludt belé? - És ő, a könyven át, azokkal a feneketlen, talányos szemekkel a sötét éjbe pillantott-e ki - elmerengve, ki tudja, min? - kérve, sejtve, ki tudja mit? - s a mellett oly fáradtan ah! halálos fáradtan!

HATODIK LEVÉL.

U g y a n a z, u g y a n a h h o z.

Nadeschdina, jul. 30. 185...

Tudtam, hogy így fogsz irni, nem is vártam egyebet.

Minden tekintetben igazad van; - intéseid, félelmeid tökéletesen jogosultak - és mégis nem felelhetek neked mást, minthogy Vérát szeretem, szeretem oly szenvedélylyel, oly örülettel, mely előtt minden mit valaha éreztem, színtelen, holt hamuvá süllyed.

S egyszersmind könyörületes, sajnálkozó szerelem az mely lelkemet eltölti!

Hogyan? - E csoda-bájos lény végig zárandokolja az életet, a nélkül hogy megismerné azt, azt az egyet, egyetlent, mi mellett a legmagasztosabb és legszebb csak nyomorult pótlék gyanánt tűnik fel nekünk?! Meg ne tudja ő soha, hogy szíve rejtett aknájából egy aranyos, égi boldogság jöhet napfényre, mely egy varázs ütésre kiolthatja multját, melynek fájdalmaira, gondjaira, könyeire mosolyogva fog visszapillantani, mert ah! mily könnyűvé lesz az ily teher, ha a mérleg másik oldalát a szerelem isteni, kifogyhatatlan ajándoka tölti be!

Egész lényét, annak szabad fejlődését egy nehéz, átokszerű nyomás köti le - pedig mily pompásan virulna fel, ha kellő fényt és meleget találna!

Minden, mit az ég a nőnek adhat, hogy a tökély polczára emelje, benne pazarul fel van halmozva - lelke, szíve kincseket rejt - - csak egy hiányzik - - - az éltető sugár!

Oh hagyj!.... nem előzőm meg a végzetet - nem is játszom veszélyes fegyverrel.... nyugodtan várok.

Félre ne érts!

Ne hidd, hogy Véréért fáradozom, úgy, a mint sok nő kegyére törekedtem; ne hidd, hogy azon viszonyok egyikébe akarok ereszkedni vele, miket ép oly könnyű szerrel oldunk fel, mint a hogy megkötöttük; miket mindannyian meg szoktunk ismerni; - nem - erről szó sem lehet! Hisz mondtam már hogy szerelmem egy könyörületes, irgalmas, szánakozó szerelem!

Egy boldog napot, egy fényes órát szeretnék árva, fénytelen életébe vinni; óvni, őrizni akarom őt, - körülvenni azon féltékeny, dédelgető gonddal, melylyel egy szeretett gyermek fölött őrkdünk!

A szenvedélyek minden visszas összeütközésétől távol akarom őt tartani, mert az csak még kinosabban emlékeztetné őt a feloldhatlan súlyos lánczokra.

Oh, csak ifjuságát el ne merengje e sivár, hiu, önfeláldozásban, - emelkedjék szellemi szabadságra, - ragadja ki magát e hasztalan életből! - Lelkét akarom felemelni - azt akarom birni - nem szívét!

Bizzál bennem! nem fogom megzavarni nyugalma, de látogatásaimat sem fogom beszüntetni.

Egyet ígérek neked: becsületszavamat adom, hogy nem én fogom első kimondani a döntő szót.

Meg vagy nyugtatva egyelőre?

Lásd, nekem úgy tűnik föl e nő, mintha a nem érdemlett, ártatlanul szenvedett szerencsétlenség sugárköre őt szentté avatná.

Mióta tisztában vagyok magammal, s tudom hogy szeretem, oly félénkség fog el ha hozzá közeledem, minőt eddig nőkkel szemben soha nem ismertem.

Bármily barátságos alakot öltött is viszonyunk, egymással érintkezésünk ha lehetséges, még hidegebb, kimértebb lett.

Magában véve csekélység, azonban meg fogja neked magyarázni főntebbi szavaim vonatkozását, értelmét, ha azt mondom - hogy még kezet sem csókolok többé neki. - Még e közönséges, állandó udvariasságot is, mely nálunk Oroszországban a társadalmi kötelességek egyike, még ezt is mellőzöm - hogy - hja! az ok miért - épen az ő természetében és kivételes végzetében gyökerezik.

Az ő hidegsége és büszke tartózkodása csak arra való, elejétől fogva lehetetlenné tenni minden közeledést.

Nem kellene nőnek lennie, hogy annak tudatában ne legyen, hogy ő szép - csodálatosan, nemesen, elragadóan szép - s nem kellene, hogy multja az legyen a mi, hogy bármily férfi nyílt bámulatában ne csak sértést lásson.

Ez aggódo félénkséget benne legyőzhetni, elhíttetni vele, hogy köztünk még mások is léteznek, nem csak lelkiismeret nélküli, durva gazemberek - ahhoz sok idő és véghetetlen óvatosság szükséges. Én megkisértettem és úgy hiszem, hogy részben sikerült is nekem, a mennyiben irányomban legyőzte kissé azon hideg bizalmatlanságot, melyet minden idegennel szemben érez.

A jelek, melyekből e sejtelmet meríteni bátorodom, ugyan igen kétesek, - azonban egyelőre beérem ezekkel is.

Egészben véve még ritkán láttam a grófnét. Ne hidd, hogy mindennapos vendég vagyok Krasnoí-Selóban - az ott is, nálam is csakhamar feltűnést okozna.

Találkozásaink könnyen megszámlálhatók.

És mégis oly tüzetesen, oly teljesen ismerem lelkét, gondolatait, mintha életünket együtt éltük volna.

Ha egyszer azt az egyet benne feltalálta az ember, könnyű őt kiismerni.

Egész szellemi és gyakorlati élete, beteges érzékenységgel forog egy pont körül: azon szerencsétlen folt, melyről azt hiszi, hogy azt megsemmisíteni nem bírja semmi, senki.

Ebből ered a folytonos igyekezet, a világtól elvonulni, személyiségét minél észrevétlenebbé, egyszerűbbé tenni. Valamint a hosszú, gazdag redőzetű öltönyök, melyeket rendesen visel, a fehér és szürke színek, miket kizárólag szeret, szépségét ugyszólván szintelen fátylakba rejtik - úgy fáradt apathiája, akaratnélküli közömbössége által igyekszik elzárni benső világát is minden tekintet előtt.

Már gyakran gondolkodtam a kérdés felett, nem létezett-e valóban semmi más mód becsületét a világ előtt megmenteni? Joga volt-e a császárnak ily önkényes vas akarattal, saját belátása szerint alakítani a leány sorsát. Az ártatlanra nehezült a büntetés legsúlyosabb része - és ők azt hitték, hogy i g a z s á g o s a n cselekedtek! - - -

Az időjárás gyönyörű - ama változatlan tisztaságu, felhőtlen nyári idő ez, mely hónapokig szokott eltartani. Az égboltozat, csaknem kérlelhetlen kékséggel, mint egy ércz harang domborul a szomszéd föld fölé. A hőség kiállhatatlan volna, ha környékünkön az erdők és mocsárok nedves kigőzölgése nem enyhítenék.

Pompás, termékeny esztendőnk lesz!

Az Ataman véleménye szerint, az ég e figyelemmel akarja ünnepelni hazatértemet. Emberi emlékezet óta nem volt ily bő áldás.

Az aratás megkezdődött és a földek úgy néznek ki mint a cigánytábor. A Poltawából érkezett munkások családotul telepedtek le ottan. A nők és gyermekek a nyomorult szekereken hálnak, míg a férfiak a pusztta földön végig heveredve töltik az éjt.

Az apró, borzas szőrű lovak szabadon eresztve lótnak, futnak, nagy nehezen keresve össze eledelüket, mely kinézésük után ítélve, vajmi szegényes lehet; - rút, kóczos pusztai komondorok morogva nyujtóznak a tüzek mellett, és éhes, sóvár szemekkel őrzik a bugyborékoló üstököt. A tüzhely néhány összehordott kőből áll, és minden család a kluschniktől kapott élelmi szerekből, külön készíti ebédjét.

Ha esős idő talál beállni, e szabad ég alatti nomád élet kellemetlenné fog válni. Azonban azt állítja az Ataman, hogy ezen emberek teljesen hozzá vannak szokva ezen életmód viszonyosságaihoz, s az egyetlen házias változás, melyet eső esetében szükségesnek találnának, az volna: hogy a férfiak éjjel a szekerek alá bujnąnak, hogy legalább felülről át ne ázzanak.

Nomád vér foly ereikben, hiába!

Rendesen egyszer hetenkint vagyok Krasnói-Selón. Az utat lóháton szoktam tenni; oly sekély lett a víz, hogy egy helyütt biztosan átgázolhatok rajta, anélkül hogy a víz magasabbra érne, mint legföljebb lovam czombjáig. Ha az erdőn keresztül veszem az utat, megkimélem a kocsit nagy kerülőjét és két óra alatt helyt vagyok.

Wasziliwna Julia szívébe zárt.

A jó hölgy unja itt magát, mert kevés az alkalom a pletykára; a grófné tulajdonképen senkivel sem érintkezik. Egyetlen egy családot kivéve, nincs is több szomszédok.

A határos jószágok mind igen távol vannak - Nadeschdina a legközelebbi - és kivétel nélkül csak bér-földek, melyekből a jószágigazgatóknak a lehető legtöbb jövedelmet kell huzni, de hol a birtokosok soha nem tartózkodnak.

A főherczeg uradalmi ugyan határosak Krasnói-Selóval, és különösen szerencsés véletlen, hogy az orvosi residenciának kitűzött falu oly közel fekszik.

Krasnói-Selóra tehát ritkán jön vendég és innen ered a nagy öröm, melylyel Wasziliwna Julia megjelenésemet rendszeren üdvözölni szokta.

Kinomra, vaskövetkezetességgel igényli társaságomat a whist-nél - azonban ezáltal úgy szólván megvásárlám azon szabadalmat, whist előtt és után zavartalanul mulathatni a grófnővel.

Karlowna Anna is elnéző szemmel lát, mióta figyelemmel hallgatom a kerületi egészségi állapot feletti részletes előadásait és csakugyan kezeibe szolgáltattam már a kívánt munka legnagyobb részét.

És Véra hogy fogad?

Sehogy!

Ez annyit akar mondani, hogy se nem mosolyog, ha megérkezem, sem sajnálkozást nem tanusít, ha elmegyek. De észrevettem, hogy azon napokon, melyeken jövök, nem tesz többé oly hosszú sétákat.

Minden est úgy mulik mint az első.

Mi a whiszt-asztalnál ülünk és a grófné a tornáczon élvezzi a csendes, hűvös, illatos levegőt.

Olykor, olykor a salonba lép, megáll egy perczig asztalunknál és fél-mosolylyal hallgatja Karlowna Anna kitöréseit, ha kegyetlen emlékező tehetségével, az elkövetett hibákra figyelmezteti Wasziliевна Juliát.

Midőn multkor megérkeztem, Alexei, ki ismét jól van, arról értesített, hogy Wasziliевна Julia nem érzi jól magát s egyelőre nem fog megjelenni, a grófnő pedig még szobáiban van.

Még eddig nem láttam a grófné lakosztályát és így némi kíváncsisággal követém Alexeit.

Részint a tornác felé, részint a másik oldalon a kert felé fekszenek e szobák és a könyvtár által vannak elválasztva a salontól.

Midőn kitarta az ajtót, mely az előszobából a grófné termeibe vezet, zongora szó úté meg fületem.

»Ez a grófné« válaszolt kérdésemre Alexei.

Meghagytam neki, hogy érkezésem bejelentése által a grófnét foglalkozásában meg ne zavarja és nyugodtan leültem a könyvtárban, hová a zengzetes hangszer érczes hangja teljes tisztasággal elhatott - és hallgatóztam.

Alexei hátra huzta az ajtóredőket és tekintetem az előttem fekvő szobasoron tévedezett.

A sötétszinü kárpitok és ibolyaszin bársony függönyök, kellemes, komoly benyomást tettek reám és a sűrű sötét perzsiái szőnyegen a legnehezebb lépés is nesztelenné vált.

A grófné háttal felém, a szoba közepén álló zongora mellett ült. Az egyik ablakon, melynek redőnyei nyitva álltak, a kápráztató napvilág, széles ár gyanánt vonult be az árnyas szobába, melynek derengő homályában, a grófné fehér alakja fényt árasztó jelenségnek tűnt fel.

Soha sem volt még köztünk szó a zenéről, s ezért sejtelmem sem volt a grófné feltűnő tehetségéről, ámbár sejtem, hogy kolostori nevelése következtében ő sem volt ment ezen elháríthatatlan szokástól.

Chopin egy Notturnóját játszá, ugyanazt, melyet csak nem rég hallottam volt a mester egyik leggeniálisabb tanítványától Párisban.

E Notturmo Chopin legcsodásb szerzeményei egyike, mely már akkor jött létre, midőn idegei az izgatottság legmagasb fokára értek.

Egy hozzá közel álló hölgygyel való ismeretségem következtében, épen e Notturmo történetét ismerém.

Chopin s e hölgy egészségük helyreállítására a Középtenger partjain töltöttek egy időnyt. Lakásuk - a szigeten mást nem kaphatván - egy elhagyott, omladékos kolostor, hiányosan összeütött celláiból állt, melyek rendesen idegeneknek adattak ki, ha a helyiség félelmetes lakálytalansága el nem riasztotta a vendégeket.

Chopin el volt ragadtatva az ódon, romszerű épület fekvésétől s azon vadregényes zománcztól mely az omladékos falakat a középkor sötét, titokteljes fátylaiba burkolá.

Az egykori refektoriumban állíttatá fel zongoráját - és míg társnője a hajósokkal a tengerre ment, Chopin a magányos, nagy teremben hangszerén egy más világba élte bele magát, mely a csodálatos hangokra feltárta előtte titokrejtő, sötét kapuit.

Egy este, midőn a fergeteg hazatérésre készteté a hölgyet, Chopint halaványan, feldult vonásokkal találta a zongoránál, melyből ujjai elragadó, sajátyszerű hangokat csaltak ki, mintha e varázsos zengzetek által akarná védelmezni magát a borzadályok ellen, melyeket beteg képzelme idézett fel.

S e jelenet benyomásait tolmácsolja az említett Notturmo.

Lágy, édes szerelmi dal az, melynek búbajos zengedelmét lassanként tulhangozza a mystikus templomi ének, melyet karban énekelnek a siri nyugalomból feltámadt szerzetesek szellemei, kik fehér, halotti fátylaikban, lassan, kísértetes léptekkel vonulnak át az omladékos sötét keresztfolyosókon s mind közelebb, közelebb húzódnak feléje, míg daluk irtózatossá válik, hatalomra növekedve egyesül a tenger dörgő morajával, a vész üvöltésével, és a kinzott, isszonyatgyötörte emberi szív kétségbeesett jajkiáltásával!

E képek vonultak el lelkem előtt, míg a grófné játékát hallgatám.

Mily szenvedélyes lélek, mily hatalmas érzelemgazdagság nyilvánult e hangokban!

Ritkán hallottam játszani nagyobb technikai tökélyvel, s majdnem soha ily elragadó, közvetlen felfogással, mely egygyé olvadva a művel, azt nem tolmácsolá csupán, de saját génuszával ujjá teremté.

»Ön itt Stepanovitsch Maxim?« szólt a grófné és szinte kellemetlen meglepetés rejlett a kérdésben.

Lassan felállva, odahagyta volt a zongorát és ekkor észrevette jelenlétemet a könyvtárban.

»Szememre akarja-e lobbantani, hogy nem háborgattam és magamnak oly élvezetet szereztem, mely ily módon, ily teljesen még alig volt osztályrészem valaha? Hogy kegyed pompásan játszik grófné, azt megvárhattam, de hogy a művészet felkentjei közé tartozik, azt nem is álmodtam volna!«

»Évek óta E. tanítványa vagyok« felelt könnyedén, »ne csodálkozzék hogy ily mesternél tanultam is valamit.«

»Átaljában, soha nem csodálkozom semmin mi grófnével kapcsolatban áll,« feleltem komolyan, »mert kegyed csodálatos lény. Ha most azt állitaná, hogy Puskin verseit kegyed írta, és Aisamovszky képeit kegyed festette, föltétlenül elhinném.«

»Nagyon le vagyok önnek kötelezve e jó véleményért,« felelt hidegen, - azonban alig észrevehető mosoly deríté ajkait - »mondhatom, sokat feltételez rólam!«

»Mindent - csak akarnia kell!«

Félbeszakítá a társalgást, azt kérdezve tőlem: nem akarnék-e véle a doktornak elejébe menni; egyúttal az istállókba is bele pillanthatok, s véleményt mondhatok az új paripa fölött, melyet az igazgató nem rég vett számára, s mely állítása szerint kitűnő, sőt ritka szép fajta állat.

Midőn később az általános társalgás folyamában Wasziliowna Juliának egy megjegyzést tettem a zongora feltűnő szép hangja felett, Karlowna Anna beleszólt:

»Valóban, nem értem kegyedet, Michailowna Véra! Mért nem állítja a zongorát a salonba? Nem gondol arra, hogy másoknak is örömet szerezne vele?«

»Nem, arra nem gondolok,« válaszolt a grófné közönyösen.

»Ez igen megrovandó önzés, kedves grófné; nemcsak önmagunk számára birunk ily tehetséggel. De persze kegyedet semmi sem érdekli, mi saját személyén kívül fekszik.«

»Nem, már ebben igazat kell adnom Vérának,« kiáltott közbe Wasziliowna Julia. »Ön Karlowna Anna, ön persze nem bír idegekkel - de ha nekem itt, a salonban, p. whist alatt mindig zongorázni kéne hallanom nem - én képtelen volnék rá - idegeim nem bírnák el!«

»Ne beszéljen örökké gyöngé idegekről,« kiálta az orvosné dühösen, »hányszor mondtam már önnek, hogy nem is tudná mi az, idegekkel birni, ha dolgoznék. Ha például úgy mint én, kénytelen volna mindig az udvaron keresztül a konyhába menni, s a mellett olyan cselédje volna, ki kását sem tud főzni.«

Wasziliowna Julia, gyenge kísérletet tett, előkelő hölgyi tekintélyét fenntartani, mi Karlowna Annával szemben nem igen jól sikerült.

Ha holdasak az éjjelek, gyakran még késő este lovagolok haza.

Kimondhatatlanul megnyugtató hatással vannak reám e csendes órák.

Minél messzibbre távozom Krasnói-Selótól, annál élénkebben lép a grófné képe lelki szemem elé - nem úgy, a mint most a külvilágnak mutatja magát, de a milyenné fejlődött volna, ha a bájos fiatal leány, kit hat évvel ezelőtt láttam, a boldogság és szerelem meleg napját élvezni vala.

Az ábrándos merengés elringatja lelkemet, míg a folyóhoz érek.

Az erdei utat már oly jól ismeri lovam, hogy alig kell róla gondoskodnom.

De a vitzől - mely a holdfényben úgy ragyog mint folyékony ezüst s halk susogással mossa lovam lábait - eleinte mindig visszaretten.

Még engemet is meglep egy sajátszerű, vágyó nyugtalanság, ha a gázlón átkelek és lovam minden mozdulatára szikrázó gyöngy eső hull le körülöttem.

A végtelen néma magány - a hallgatag sötét erdő, a nád phantasztikus hajlongásai - egy megnevezhetetlen, megfoghatatlan, méla-szomorú valami, mely a levegőben látszik lenni - minden mámorítólag hat az érzékekre -azt hinnéd, hogy a megigézett, varázsos világon te maradtál meg egyedül - egyedül!

A vasárnap Nadeschdinának különösen élénk színezetet kölcsönöz.

Néhány szomszéd birtokon nincsen templom, s ennek következtében a földesurak és parasztok ide jönnek misére.

A kocsikon, talyigákon, tarantaszokon, sőt olykor egy-egy elegáns hintón kívül, még könnyű szekerek is állnak a templom előtt, melyek csaknem leroskadnak a töméntelen dinnye és egyéb pompás gyümölcs alatt.

Az istentisztelet után olyan vásárféle fejlődik, mi népünk természetes elevensége által, mit beszédben, mozdulatban tanusít, vidám, kellemes látvánnyá válik.

Ha nem is jelenek meg minden vasárnap a misén, azért soha el nem mulasztom e mulatságos bazár látogatását. Valóban genre-képre való látvány, ha a félmesztelen kis gyerekek, az óriási dinnyékkal melyeket néhány kopékáért szereztek, futásnak erednek, hogy valami zúgban, ha lehetséges héjastól elköltsék. A múlt vasárnap eseménydús nap volt házamra nézve!

Hallanod kellene, mily kimeríthetlen ékesszólással tudja azt leírni Dimitrowna Liza. És milyen ájtatos hallgatósága van a két belső leányban!

Az öreg már régebben értesített, hogy egy szomszédbeli kisbirtokos leánya, valami Petrowna Zsófia, egy tschinownikhoz¹² megyen férjhez, ki a kerületi fővárosban a birói táblánál hivatalnok. Állítólag, fontos személy a vőlegény, az elnök jobb keze, s ha egy eladási okmányt, kellemetlen hosszadalmasság nélkül akar az ember bejegyeztetni, a legjobb mód az, ha a szolgálatkész Antonowitsch Gregor kezébe csúsztatnak egy vörös bankjegyet (tiz rubelt).

¹² Hivatalnok.

Az esküvő Nadeschdinában ment véghez.

Ily előadásokért rajong a női közönség; én már rég nem voltam jelen ilyen szertartásnál, de azért még sem vágytam utána.

Ámbár egyházi szertartásunk érzéki varázsa iránt igen fogékony vagyok, mégis mindig sértő benyomást tettek reám a nászceremoniák úgy a templomban mint azon kívül.

Csak a nagy téren akartam végig menni, hogy a zajos, élénk képen, melyet nyújtott, egyszer végigpillantsak s gyönyörködhessem a hegyekké tornyosult gyümölcshalmazokban.

Az árnyékban álló kocsik között észrevettem egy diszes hintót, pompás hármas fogattal, a kocsis és inasok nemzeti öltözetben.

Egy sejtelem villant meg agyamban, mely bizonyossággá vált, midőn közelebb lépve a hintó ajtón megláttam a grófi koronát, alatta egyszerű U.-val s a szolgák alázatosan köszöntöttek - a grófné és Wasziliwna Julia a templomban voltak!

Oly hevesen léptem be a mellék ajtón, mely csak az én használatomra létezik, hogy majdnem félre löktem a diakónust, ki a füstölővel éppen a szent képek előtt volt elfoglalva.

Miután a templom igen nagy és egészen meg volt telve, egyelőre nem fedezhettem föl Vérát.

Az esküvő még nem kezdődött meg, csak a misének lett éppen vége.

Már középen állt a vörössel borított asztal, mely az oltárt helyettesíti - kereszt, biblia, a nászkoszorú, aranyozott ezüsből, üvegkövekkel ékesítve, az asztalon feküdtek.

A templomszolgák - két öreg, fehér szakállu kopasz paraszt - ma kevésbé voltak piszkosak mint rendesen; csaknem azt hihette az ember, hogy víz és szappan iránti ellenszenvök nem egészen legyőzhetetlen. Kiválóan szép volt Mitraphan, ugyanaz, ki a szentelt gyertyákat el szokta csempészni a szent képek alól, és ki általam kérdőre vonva, s figyelmeztetve a nagy bűnre, mit ezzel az ég ellen elkövet, naivúl válaszolt: hogy az ily szent, sokkal előkelőbb, semhogy ily ocsmány kis viaszgyertyára súlyt fektetne, de legkevésbé akkor, ha a gyertya oly vékony, miután az itteni parasztok igen fukarok.

»Már most kérдем a Bârint« tevé hozzá tüzesen, »mit gondolhat avval, például a szent Tychus? A szent Tychus Sodanskban egy kolostort bír, mely csaknem egészen tiszta ezüsből készült - ezt jobban tudja a Bârin mint én - és a gazdag emberek, kik oda zarándokolnak, ezüst gyertyatartókban oly vastag gyertyákat égetnek mint a karom - ni már most mit gondolhat a nyomorult vékony viaszgyertyákkal itt Nadeschdinában?«

S e szavaknál szemrehányólag tekintett reám; már hogy gondolhatom én, hogy a hatalmas szent Tychus ily apróságokkal bibelődhetik!

Minden fáradságom kárba ment, nem tudtam megértetni vele, hogy azért mégis hiba, hiba s lopás, lopás marad.

Ő megmaradt állításánál és egészen tűzbe jött a szentnek nagylelkűsége fölött: a Bârin soká oda volt, oly emberek között, kik rosszabbak még a törököknél is, kik nem is üdvözlik a templomot, ha elmennek mellette - azért feledte el, mily jók a mi szentjeink!«

Nem-e nevetni való dolog ez? - s én meg sirhatnám felette!

Tehát, a mint mondtam, az öreg Mitraphan különösen kicsipte magát.

A kaftánt derekán szorosan összeszorította a széles öv, és térdig érő csizmáin feltűnt nekem valami fényeszerű tisztaság.

Az említett csizma nem az övé, tudja isten kiről származott rá, tulságosan nagy és ha a mise alatt az adomány szekrényével végig megy a templomon, maga után vonszolja s rettentő lármát csinál vele.

Midőn a pópa megjelent, a jegyesek az asztal elé léptek, a népség előre tódult és így lehetővé vált a templom másik oldalát is vizsgálat alá vennem, mert egy fehér ruha tündöklése Vérát sejteté ott velem.

Nem csalódtam, ő volt.

Mélyen lehajtott fővel mozdulatlanul térdelt. Vajjon imádkozott-e, nem tudom; ajkait össze vonta és kezei csaknem görcsösen voltak keblére kulcsolva.

Megérezhette, hogy tekintetem rajta nyugodott, mert fejét lassan felém fordítá és a szemekben, miket reám emelt, egy tünde, fényes örömsugár villant meg.

Köszöntem és halkán elmondtam neki, mily boldoggá tesz jelenléte Nadeschdinában.

»Elfelejtette Stepanovitsch Maxim, hogy templomban nem szabad társalgást kezdeni?« felelt a grófné, és hangján szokatlan, játszi pajzánság hangzott keresztül.

»Hallgatni fogok és ájtatos néző leszek, ha grófné megígéri, hogy kérésemet teljesíteni fogja.«

»A nélkül, hogy tudnám miről van szó?«

»Hiszi, hogy olyasmit követelhetnék kegyedtől, mi nyomasztó kötelességé válhatnék?«

»Nem« - válaszolt rövid meggondolás után, és miután még térdelt, én lehajoltam hozzá s mélyen tekintheték szemébe, mely oly meleg bizalommal nyugodott rajtam mint még soha!

Még háromszor keresztet vetett magára; aztán felállt és a szertartás tartama alatt mellettem állva maradt.

Wasziliwna Julia, ki a menyasszony szüleit csak felületesen ismeré, rábirta a grófnét az ide jövetelre, hogy e figyelem által a jó embereknek örömet szerezzen.

Ez volt meglepő jelenlétük titka.

A pópa megkezdé beszédjét, miután előbb az ur-vacsorát nyújtotta volna a jegyeseknek.

A vőlegény a tschinownik eszményképe volt; a törvény-teremben megőszült, porlepte, szúette hivatalnok, piszkos sárga arczczal és kiálló pofacsontokkal. Az orr, egy közönséges orosz orr volt, alul széles, felül lelapítva, s a nagy okuláris, mely rajta diszelgett, megtette tán a magáét, hogy e feltűnő arczrészt elcsúfítsa.

A hajzat minél gyérebben volt képviselve tisztességes koponyáján, de e kevés a legnagyobb gonddal előre volt fésülve és provenci olajjal összeragasztva.

Nem igen jól látszott érezni magát a szent szertartás alatt.

Nem mintha a házasságtól riadt volna vissza!

A világért sem!

De egy tschinownik, ki egész életén át egyebet sem tett, mint hajlongani, alázatosan sarokba huzódni, előljárói tekintetes, nagyságos vagy pláne méltóságos árnyékába rejtőzni, és ki átlátta és tapasztalta, hogy e kétes félhomályban sokkal könnyebben halad az ember, mint a fényes nap és világ szemeláttára, az mindig kellemetlenül érzi magát, ha valami alkalommal kénytelenségből az első szerepet viszi, s magára vonja a közönség figyelmét, szóval - ha feltűnik!

Igen, úgy van, Antonovitsch Gregor óvatos ember és ismeri a világ folyását!

Hányszor változtak már előljárói mióta ő szolgál!

Az egyiket kitették, mert eladta a téntát, papirost, s egyéb apróságokat, melyek tulajdonképen a korona tulajdonai voltak; eladta - valószínűleg azon célból, hogy a hosszadalmas írásbeli elintézését rövid, szájbélivé változtassa; - egy másik meg pár ezer rubelnyi ajándékot zsebre tett, s e kis figyelem viszonzásául a vizsgálatnál ítéletét oda módosította: hogy tanulmányozása folytán világosan kiderült, hogy a meggyilkolt sajátkezüleg vetett véget életének - a holtak mindegy lehet már most az ítélet - őt már nem hozza többé életre, akár így, akár amugy hangzik!

Szóval - az elnökök nem sokáig maradtak helyben - de Antonowitsch Gregor valamennyinek jobb keze volt.

A tollak és papiros jövedelméből neki is meg volt a maga apró része s más alkalommal sem maradt hoppon!

Igaz, hogy igen szerény jövedelem volt - de annál biztosabb!

Már kis jószágot is vehetett magának és evvel elérte kívánságainak ne továbbját - már most földbirtokos volt.

Antonovitsch Gregor nem sokat tartott az élet magaslatairól - oly roppant szembetűnők ott az alakok s egy kis haszon mindjárt mindenkinek szemet szúr.

Az engedelmeskedés és alárendelés megszokása valószínűleg arája választásánál is főirányadó volt. Örülni fog, ha sikerülend neki, a háztartási pénzből néhány kopékát nejétől elcsempészni - azonban - minden egyébben neje uralkodni fog felette. És mondhatom, a leány tudni fog hozzá; az az erős, derék alak, a teli piros arczczal és a kemény szürke szemekkel jó papucskormányt fog vinni!

Most még fiatal és az ifjuság szépitő, enyhe bája ömlik el a szögletes idomokon.... no de várj, kedves Antonovitsch Gregor, rövid idő múlva, ha a lármás kis sereg már össze-vissza fogja dúlni a házat, vége lesz ezen bájnak! Féltékeny, kérlelhetlen szemmel fog örködni fölötted - egyre fog hajszolni, hogy keress, szerezz pénzt, vagyont; nem azért ment ő férjhez ilyen kopasz emberhez, hogy öltözkén tul tegyen még az isprawnik vagy rendőrkapitány neje is.

És nem lesz ő házadnak valami nagyon elnéző ura! Tudod-e kedves Antonovitsch Gregor, hogy ő még a régi módi asszonyok egyike, kik ép oly ügyesen kezelik az ostort, mint a tút, s ha nem is rendel különösen kegyetlen büntetéseket, keze mégis súlyosan fog leereszkedni a szolgáló barna arczára - vagy tán még - ..., valódi szerencse, hogy ideje korán megtanultad, miként kell tűrni a heves, indulatos úr természetét - házas életed boldogságánál nem fog kárba veszni e tudományod!

A menyasszony divatosan és gazdagon volt öltözve és falusi szokás szerint egy színes, áttört himzetű törölköző kendőt viselt egyik karján.

A rokonok inkább kíváncsian, mint résztvevőleg körülállták a párt, köztük volt Wasziliwna Julia is, ki leereszkedő modorral a társaságba vegyült, mely kitüntető tisztelettel viseltetett iránta.

A pár mögött állt a nyoszolyó-leány és vőfény. Ezeknek legfontosabb teendője a nászkoronákat a pár feje fölött tartani, miután a pópa az asztalról felvette azokat és egy perczre a menyasszony és vőlegény fejére tette.

A nyoszolyó-lány magas, erős leány volt, kinek a nehéz nászkorona nem esett terhére.

Nem úgy a vőfény.

Jóval alacsonyabb volt Antonovitsch Gregornál s csak ha lábujjhegyre ágaskodott és karját keményen megfeszíté, sikerült neki úgy tartani a koronát, hogy az a vőlegény fejével nem jött kellemetlen érintkezésbe.

De nem sokára belefáradt a hosszas erőködésbe.

A korona lassan alább-alább hanyatlott a gyenge kezekkel és végre a szerencsétlen Antonovitsch Gregor fejére ereszkedett, mélyen lenyomva orrára, a nagy okulárist.

A kis ember ilyenkor ijedt mozdulatot tett, hogy ismét magasabbra emelje a koronát. Ezen alkalommal, mindannyiszor a korona leveleibe és diszeibe akadt néhány hajszál és ennek következtében a boldog vőlegény kiragadva boldogsága egéből - könybe lábadt szemekkel fájdalmasan összerezsent.

Ez gyakran ismétlődött és oly komikus benyomást tett, hogy csak nagy nehezen sikerült komolyságot fenntartani.

Szegény nem védelmezhetette magát.

Egyik kezében az égő viaszgyertyát tartá, a másikat a pópa a menyasszonyéba tette volt, az egyesített kezeket a himzett törölközővel összefűzve.

Midőn a pópa most a kendő egyik végét fogva, szokás szerint háromszor körüljárta az oltárt a jegyesekkel, a vőlegény kinjai tetőpontra értek - a kis vőfény folyvást feljebb rángatta a koronát és míg a szemüveg már csak az egyik fülön csüngött alá, a gondosan rendezett hajzat keserves rendetlenségbe jutott.

Midőn végre valahára a szertartás be volt fejezve és a pópa a szokásos szavakkal; csókoljátok meg egymást - Áment mondott az egészre - Antonovitsch Gregor elébb kendőjével letörlé homlokáról a sűrű verejtéket, helyre tolta haját és okuláját, s csak azután közeledett nejéhez, ki e gyöngéd szerelmi bizonyítékot - melyet a templom parancsolt - rendkívüli nyugalommal látszott bevárni.

Nem tudom a grófnő is észrevette-e e jelenet komikumát.

Eleinte figyelemmel kísérte a párt, azonban később leereszté hosszú szempilláit és ilyenkor aztán nehéz kiolvasni mozdulatlan vonásaiból, mit érez, s mi történik keble mélyén.

De nekem úgy látszott, mintha egy perczig megvetőleg bigyesztette volna fel ajkait, mintha magában azt gondolná: ezek lennének azon emberek, kikkel társalognom kellene, ha nem temetkezném inkább a szép, nemes magányba!

Azonban szokásos, ritka önuralmával és könnyű modorával azonnal a párhoz közeledett és midőn a menyasszony kezét akart neki csókolni, Véra nem engedé, hanem megölelte a fiatal asszonyt, mi Wasziliwna Julia részéről a megelégedés hangos nyilatkozatait vonta maga után.

Az öreg hölgy a legkellemesebb hangulatban volt!

A kis szórakozás jól esett neki, s így igen szívesen fogadta indítványomat, hogy a nagy hőségben ne menjenek rögtön haza, de inkább nálam pihenjék ki magukat néhány óráig.

»Bele fog-e egyezni, a grófnő e tervbe?« kérdém habozva.

»Véra sokkal jobban van nevelve, semhogy kellőleg ne tisztelné kívánságaimat,« felelt tekintélyesen az öreg dáma.

Czélom el volt érve - most már minden áron ragaszkodni fog az eszme kiviteléhez.

Dimitrowna Lizának - ki szintén a templomban volt és az elegáns, előkelő hölgyeket kíváncsi szemmel nézegette - halk parancsot adtam, mit az elégedett fejbőlintással fogadott.

Ez már aztán neki való dolog volt! - Fiatal ura vendéget lát; mindent el kell követnie, hogy azt ne találja valaki mondani, hogy rosszul tartott háza van.

»Stepanovitsch Maxim azt állítja, hogy meleg lesz még haza menni« - szólt a néni, midőn a templomajtóba léptünk, s az utolsó kocsi is elrobogott a násznép utolsó tagjaival; - »oly szíves volt bennünket meghíni, hogy Nadeschdinában töltsünk pár órát - természetesen nagyon illetlen volna, ha a szivességet visszautasítanók!«

Vérára néztem. Jóllehet, hogy vonásaim némi aggodalmas várakozást árulhattak el.

»Édes néném tudja, hogy szívesen teljesítem minden kívánságát« felelt szeliden a grófné félig felém fordulva, mintha azt mondaná: Nos, meg van velem elégedve?

Én meghajtam magam és karomat nyújtám az öreg hölgynek, hogy a házba vezessem, miután nem volt már érdemes még egyszer kocsiba szállni.

A grófné elől ment, könnyű fehér ruhája, habosan, átlátszón mint a felhő lengte őt körül; járása oly ruganyos és nyugodt volt, mintha csak végig osonna a földön.

Eszembe jutott Makaroff mondása, midőn először megpillantá őt: csak szárnyak hiányzanak neki, hogy e prózai földön túlelmedjék!

Olykor visszafordult felém, egy-egy kérdést intézve hozzám; ez-e a pópa háza, merre vezet ezen út, s több efféjét.

Csak felületes kérdések voltak, miket hiedelemből tett, és mégis boldogítottak engem - zengzetes hangját hallhatám, láthattam kecses mozdulatait, ha a szél fényes hajában játszott és ő ismét hátra simítá homlokáról az akaratos apró fürtöket.

Az emberek homlokukkal érinték a földet, ha mellettük elmenénk és a grófné nyájasan viszonzá az alázatos köszöntéseket.

»Mily szép hölgy!« hallám őket mondani - »ugy néz ki mint az angyal!«

Igen - mint az angyal!! -

Dimitrowna Liza ezer bókkal s üdvözlettel fogadá a hölgyeket. Közte és Wasziliwna Julia közt, rögtön élénk társalgás fejlődött, mely szüleimtől kezdve, lassanként az egész szomszédságot körébe vonta.

Mellesleg mondva, Dimitrowna Liza majdnem a lehetetlent vitte véghez.

Az ebédlő kényelmes benyomást tett és az örökölt szép régi ezüst holmikkal ellátott asztal sem vált szégyenére.

Sophon apó is beállított. Már a templomban észrevette a hölgyeket és később velem is látta őket menni. Jó reggelinek sem volt ellensége, és azt kilátásba helyezték a vendégek.

Basil és Kostia büszkék voltak reá, hogy ily előkelő társaságot felszolgálhattak és tőlük kitelhető ügyességgel teljesíték kötelességüket.

A grófné el volt ragadtatva a kilátástól, melyről azt állítá, hogy szebb a Krasnó-Selóinál, miután innen a folyót is beláthatja az ember. És ő jobban szereti az eleven, folyó vizet, mint a sima, egyhangú, csendes tavat!

A grófné a kertet akarta megnézni és Wasziliwna Julia kijelenté, hogy képtelen e hőségben még csak egy lépést is tenni.

Egyedül mentünk tehát.

Érdekléssel hallgatta a kert újabb berendezésére vonatkozó terveimet, és örömmel nézte az óriási, pompás vén fákat, melyek évszázadok óta Nadeschdina földszét képezik.

Önkénytelen szülőimre, gyermekkoromra tért a társalgás. Tulajdonképpen mind eddig soha sem beszélünk volt e tárgyról kimerítőbben, mert társalgásunk inkább csak élénk töredékekből állott.

Gyakran észrevettem, hogy a grófné kitért a tüzetesebb beszélgetés elől; vagy tökéletes hallgatás, vagy valami felületes, közömbös tárgy felhozatala által.

Nem szeretett hosszasan beszélni. Ma azonban, ő maga kérdezősködött anyám után.

»Nem bírja arczképét?«

»De igen« válaszoltam, »még pedig igen jó a kép és fiatal leány-korában ábrázolja őt. Édes anyám oly keveset változott és arcza oly feltűnően ifju maradt, hogy mai napig is tökéletesen hasonlónak találom a képet. Meg szabad önnek mutatnom, grófné?«

Intett és én visszavittem őt a házba, egyenesen anyám szobájába.

A küszöbön habozva megállt.

»Ez igen szíves öntől, Stepanovitsch Maxim,« szólt akadozva, »de félek, hogy tán fájdalmasan érintem legszentebb és bánatos emlékeit. Nem fogja-e önt sérteni, ha az idegen e küszöböt átlépi?«

Oly szép, oly bájos volt, amint félénken és mégis kérve rám tekintett, - hangja oly édesen, oly lágyan simult szívemhez - hogy egy perczig ellentállhatatlan vágy ragadott meg - oda borulni lábaihoz is elmondani neki - hogy - - de nem! - Nem volt szabad - nem akartam! - megesküdtem rá önmagamnak!

»Ki oly gyengéd kézzel érinti a multat, az soha nem sérthet« válaszoltam halkán, és belépésre kértem őt.

Sajátságos módon fel voltam indulva, midőn őt e szobában láttam. Gondolkozva, elmerengve nézte édes anyám képét.

»Mily szép lehetett édes anyja! de bánatos kifejezés ül vonásain.«

»Ő s e m volt boldog.«

»Ő sem volt boldog?« ismétlé lassan. -

»Élete oly ellentmondást mutat fel, melyet még gyermeke iránti szeretete sem tudott elsimítani. Kérdezetlenül férjhez adatott apámhoz, ki sokkal idősebb volt nálánál és természeténél fogva semmi tekintetben nem bírta méltányolni sem szívét, sem szellemét.«

»Paulowna Mária gyakran emlegette édes anyját, kihez oly kegyelettel és ragaszkodással csatlakozott, hogy a vad és nevetlen leányt ily megindító mély érzésre képtelennek hittem.«

»Senki sem kerülte ki szelid, jótékony befolyását. Nézzte meg s mondja, ezen érzésteli, nyájas szemek nem hatnak-e mindenkire jóltevően, megnyugtatóig.«

»Midőn négy évvel ezelőtt az első nyarat töltöttem Krasnón - élt-e még akkor?« kérde a grófné érdekeltséggel.

»Ez volt halálának éve. Ha életben maradt volna« tevém hozzá kitörő felindulással, »Ön sem érzene magát oly magányosnak, megértetlennek - Véra, ő lelkét megvigasztalta, felemelte volna - - ő önre nézve is tulságos korán halt meg!«

»Ne rólam beszéljen« szólt a grófné elutasítólag »inkább anyjáról beszéljen, mondja el nekem, mit tett ő, hogy az élet terhét nem csak elviselte, de résztvevő szívet őrzött meg, mely minden szenvedőnek bánatában osztozott.«

Körülnézett, ülő helyet keresve - és én az ócska karszékhez vezetém, mely anyám kedvenc helye volt. Én véle szemben állva a kandallóhoz támaszkodám. És a mint beszéltem, a múlt ah oly elevenen tünt fel előttem. - - Nem kell megírnom neked, mit beszéltem, - - hisz részben, ifjuságom kedves társa voltál és ugyanazon imádatteli szeretettel csüggtél anyámon - mint én magam!

Midőn elhallgattam, a grófné, gondolataiba elmélyedve szólt:

»És nem honosult meg szívében keserűség és megvetés környezete iránt?«

»Hogy lehetett volna az? Ő feladatának élt - és az e két szóban foglalható össze: szeretett és megbocsájtott!«

»Néki ez nem lehetett nehéz« szólt a grófné komoran, »ugy állt az emberek előtt mint egy szent! Nem kelle félnie, hogy minden szóban, minden pillantásban csak bizonyítékát keressék annak, hogy a ki n e m érdemelt szerencsétlenség jogosan nehezedik reá!«

»Grófné!« kiálték ijedten, »ki ébreszthetett önben ily kinzó gondolatokat?«

»Ki?« kérdé keserűn, »Stepanovitsch Maxim, ön a mi világunkban élt - igazán ismeretlen maradt volna ön előtt, miként beszéltek eleinte Urusoff grófnéról?«

»Ne feleljen!« folytatá meglepő szenvedéllyel, »ön kiméletből bizonyosan megtagadná az igazságot! - - Mi önt először Krasnoi-Selóra csalta - nem volt-e egy neme a kíváncsi érdeknek? - tudni szeretete volna, miképen viselem megmásíthatatlan sorsomat, miképen hatott reám kivételes végzetem? Hagyja - - közeledésében csakugyan azt találtam, mit már ezerszer tapasztaltam. - - - Hogy e perczben azonban így beszélek önhöz, bebizonyíthatja önnek, hogy később beismerém, hogy ön jobb a többinél és nemesebb indoktól vezéreltetett felém. - Részvété szerény, tiszteletteljes és kevésbbé nyomasztó, mert nem tolakodó.«

Mit felelhettem erre?

Az egyetlen, mihez e szavak ellentállhatatlanul vonzottak - ezt az egyetlen nem tehettem! Nem karolhattam őt szívemre, nem mondhattam meg neki, hogy kimondhatatlanul szeretem, hogy érzem, miként e szerelem őt minden szenvedésen tulragadhatná!

Tudtam-e, vajjon elég bátorsággal, elég akaraterővel bír-e, hogy a sok akadálylyal megküzd-hessen, s nem-é inkább össze fog-e rokadni az új teher alatt, mintsem vigaszt, emelkedést találni benne?

E szenvedélyes szavak is csak kinzott lelkének egy kétségbeesett felkiáltása voltak, mely nem keresett viszhangot, sőt ellenkezőleg - feledést követelt - - mert változásra nem számíthatott az állandó viszonyok között.

A grófné felállt.

Ismét bámulatra méltóan nyugodt volt, csak, mint mindig ha benső felinduláson ment keresztül - még halaványabb a szokottnál, míg szemei még nagyobbaknak látszottak és csodás fényben ragyogtak.

»Nélkülözni fogják a ház urát, és a délutáni nap hazatérésre int.«

A szent szekrényke előtt letérdelt és alázatosan lehajtott fővel, keresztet vetett magára.

»Önért, boldogságáért imádkoztam. Stepanovitsch Maxim,« szólt egyszerűen, »ez az egyetlen mód, melyben barátságáért való meleg hálámat nyilváníthatom.«

Ezzel kezét nyújtott, azt a finom, átlátszó kezét, melyet ez egyszer - meg is csókoltam - és mily kegyeletes érzéssel! - - - - -

A mint az étterembe léptünk, Wasziliowna Juliát feloldott főkötővel találtuk; lábait elnyújtotta a mennyre birta, cigarettet szítt, közbe nyalánkságokat evett, vagy méhsert ivott - szóval a kényelem és jólét képe volt!

Sophron apó szunyókált és szürke szakállja mélyen aláereszkedett a barna selyem hosznján.

Dimitrowna Liza az öreg hölgy előtt állt és nyelve bámulatos gyorsasággal pergett. - Kachanowszky Petrovitsch Nikolai házassági regényéről volt szó, melyet Wasziliowna Julia még nem ismert.

Már csak a végét hallám:

»Én csak egyet mondok Matuschka¹³ - nem jó ha egy Bârin rangján alól házasodik. De Petrovitsch Nikolainak szerencsésen sikerült a dolog. És mi a szép Barischnit¹⁴ Nikolajowna Sonját illeti, nem látszik meg rajta, hogy nagy apja mugik.«¹⁵

»Francziául beszél és zongorázik. Hisz egy egész templomi ruhát himzett aranszálakkal Sophron apó számára. Már az bizonyos - ha a mi nagyságos urunk akarna - - Petrovitsch Nikolai többet adna a leánynak mint fiainak s a fivérek nem haragudnának érte, mert nagyon szeretik egyetlen nővérüket.«

Hamarjában elősorolta még, mi mindent vett a kerületi főváros vásárán, Ivanowna Varvara.

Azután még az ezüstkészletek jöttek szóba, miket Ivanowna Varvara már most készített leánya kiházásitása esetére.

Wasziliowna Julia, ki igen kegyesen fogadta a szeretet és tisztelet nyilvánításait, melyekkel Lisa őt elhalmozá, erre megjegyzé:

»Már a maga urának nem kell sietnie a nősüléssel. Erre olyanok vannak kényszerítve, kiknek senkijük nincs, ki házuknak gondját viselné. Ki tudja, hogy a fiatal urnő oly jól fog-e hozzá érteni, mint maga!«

Az öreg hölgy a ház belsején végig akart pillantani. - Nehézkesen karomra támaszkodva, körülzippelteté magát és minden áron szobáimat is látni akarta.

E perczben különös meglepédesemre szolgált, hogy Párisból való elutazásom előtt, elvettem bizonyos képeket, milyenek minden garçon lakásban találhatók, s melyek éneklő és tánczó hölgyeket ábrázoltak, mindenféle könnyű öltözetekben és merész állásokban.

Szégyletem, rösteltem a szülei házba ily könnyelmű holmikkal visszatérni!

Tudod, hogy nem tartozom épen a szent Antalok sorába, azonban soha nem találtam különös élvezetet oly kalandokban, mikben többnyire csak azért veszünk részt, hogy elmondhassuk később - hogy ezt is átértük!

De semmi áron nem akarnám, hogy a nő, kit szeretek, nálam oly dolgokat pillanthasson meg, melyektől kedvetlenül, ha nem is épen sértve fordulna el - mert oly rosszak nem voltak e képek, jobb műizlésem van, semmint határozottan rosszakat vehettem volna.

¹³ Anyám.

¹⁴ Nagyságos - kisasszony.

¹⁵ Paraszt jobbágy.

Midőn Wasziliwna Julia a kéziratokkal és papirosokkal megrakott íróasztalt meglátá, tán eszébe juthatott, hogy én könyveket is irtam, s hogy hamarjában valami arra vonatkozót mondjon, azt kérdé:

»Tehát itt szokott írni?«

»Igen, itt irok,« válaszoltam én ép oly szellem dúsan; s e nagyszerű eszmecsere, még a szép grófnő ajkain is mosolyt idézett elő.

Véra egy könyvben lapozgatott.

Az én Russalkám¹⁶ volt új kiadásban.

»Ezt még nem ismerem,« szolt, »el szabad vinni magammal? Az én könyvszállítmányaim nagyon rendetlenül érkeznek Pétervárról. Már többször irtam e könyv miatt, mely a Journal de St. Pétersbourg-ban oly fényes kritikával találkozott, és még ez ideig sem küldték meg.«

Kértem őt, hogy tartsa meg a könyvet, mert nincs szerző, ki ellent tudna állni a kisértésnek, hogy műveivel ne kedveskednék mindazoknak, kik némi érdeket tanusítanak működése iránt.

De kikötöttem magamnak, hogy bele írassak néhány sort, még pedig kijelentém, hogy nincs oka versektől tartania, hanem kedvencz költője, pár szavát fogom csak bejegyezni.

Byron lemondásteli versszakát irtam:

Farewell! if ever fondest prayer
For other's weal availed on high,
Mine will not all be lost in air,
But waft thy name beyond the sky.¹⁷

»Ez is imádság« szoltam, midőn komoly tekintettel végig futott a sorokon.

»Köszönöm,« felelt ő, fel sem pillantva a könyvről.

A mint anyám szobái mellett elmenénk, az öreg dáma az ajtóra mutatva kérdé, hogy az hová vezet.

»Üres szobákba, melyek csak ritkán nyílnak meg,« feleltem közömbösen, Dimitrowna Lisa fenyegető beszéd árját egy szigorú pillantással elnémitva.

Elviselhetetlen lett volna nekem, ha e kíváncsi pletykaság tanyát üthetett volna fel ott, hol minden tárgy, maga a lég is kapcsolatban állt legdrágább emlékeimmel, melyekhez e naptól fogva elválszólóan hozzá fűződött egy szép, halovány nő-alaknak képe nagy, szomorú szemekkel.

»Nem haragszik ezen ártatlan eltérés miatt, melylyel az igazság ellen vétettem?« kérdém halkán a grófnőtől.

»Már hogy lehetne! Hisz semmi a világon sem bánt engemet sem jobban, mint ama kényelmes, olcsó sajnálkozás, mely kíváncsisággal és kegyetlenséggel párosul.«

A kocsi mellett lovagolva a hölgyeket a folyóig kísérem. Ott leszálltam és vélők léptem a kompra, hogy a nyugtalankodó lovakat tarthassam.

¹⁶ Hableány. - Vizi tündér.

¹⁷ Isten veled! - Ha másokérti
Legfőbb imánk viszhangra lel -
Nem veszt az enyém se légbe -
Neveddel száll az égbe fel.

Kéréseimre a grófné is kiszállt a kocsiból, bár mosolygott aggodalmaim felett.

Külső veszedelmekkel szemben, nőknél ritka bátorsággal bír a grófné, nem azért mint ha azoknak egész nagyságát nem ismerné - hanem úgy hiszem - mert az életet megveti.

A mint haza tértem, a ház oly üresnek, oly magányosnak látszott, mintha halott feküdnék benne.

Hisz csak mint egy mulandó, illanó tünemény lebegett végig rajta!

Sophron apót megkértem, maradna itt ez este, hogy legalább legyen kinek beszélni a látogatásról.

Sophron apó érdeke különösen a néni felé fordult, kit tiszteletre méltó hölgynek déklarált. Oly elfogulatlanul lehet vele társalogni, nem is kell félni, ha mindjárt valami bambaságot is talál az ember mondani.

»Hát a grófnő, hogy tetszett önnek?«

Sophron apó gondolkodólag simogatta végig ősz szakállát. Soká megfontolta a dolgot s úgy látszott nem talál szavakat, melyek eszméjének megfelelték volna.

»Mondok önnek valamit Stepanovitsch Maxim. Szent egyházunk oly Krisztus képeket bír, melyek sajátságos hatalommal vannak felruházva. Akár hol jár és kel az ember, azok örökké reá néznek, mintha Isten ezáltal be akarná bizonyítani, hogy ő folyvást gondoskodva örködik fölöttünk. Ha lelkiismeretünk jó, azt nem bánjuk - belenyugszunk, hogy Isten szeme alatt vagyunk, mindig s mindenkor - de ha vétkesek vagyunk - akkor e szemek, melyek örökké, mindenfelé követnek, borzasztóak - nyugtalanítanak, kinoznak, üldöznek. A grófnőnek ily szeme van! - Szeliden néznek arra, ki tisztelettel közeledik hozzá - de kérlelhetlenek, megsemmisítők annak, ki tisztátalan érzelmeket táplál.«

Valóban, csaknem meghódoltam az öreg éles belátásának.

Ő is sejtette, hogy Véra másféle lény, mint azok, melyekkel eddigelé élete és tapasztalása körében találkozott.

Paulowna Mária még mindig nem kapott választ.

Az általa rám bízott kérdés megoldásához még egy hajszállal sem állok közelebb mint első nap - majdnem szégyellem az indokot, mely először Krasnói-Selóra vezetett.

A grófról soha nem tétetik említés; úgy látszik, hogy létezésének emléke itt végkép ki van törölve. Még a cselédség és jobbágyság sem emlegeti soha - valószínűleg alig ismerték és jól érzik magukat a grófné szelid uralma alatt.

Én azonban, nem tudom lerázni magamról a nyomasztó előérzetet, hogy valamikor, egyszerre csak fel fog merülni, mint egy kisérteties, félelmetes árny, hogy Véra életét végkép s mindenkorra sötétségbe temesse.

Isten óvja őt.

»És téged!« teszed hozzá te, én édes barátom!

Hadd nekem a mig tart édes álmomat, mely az álmak rendes sorsában fog osztozni - hirtelen ébredés fog következni utánna!

HETEDIK LEVÉL.

Nadeschdina, augusztus utolja 185...

»Légy férfi!« szólnál hozzám, ha szemtanuja lennél ama hatalmas felindulásnak, mely egész valómat végig dölja.

Arany fátylon keresztül látom már csak a világot, és szemem káprázik a fénytől - - -

Talán, míg irni fogok neked, képes leszek magamat némi tiszta felfogásra kényszeríteni, zilált gondolataimat rendbe szedni, és a viszonyokat, melyek körülfontak, higgadtan megítélhetni.

Mindenek előtt - ne hidd, hogy megszegtem adott szavamat..... nem én árultam el első a lelkem mélyén szunnyadó titkot.

Véra, ki melegen érez, Véra, ki ha oda adja magát, határtalan odaengedéssel, az érzélem egész, gazdag özönével boldogít - Véra mondta ki a megváltó szót!

Hogy felismertem őt e büszke nyíltságban, ez alázatos, hűséges bensőségben!

George Sand mondata felett: hogy a férfi egész életével sem hálálhatja meg kellőleg a női szerelem áldozatát - sokan mosolyogtak - én most értem - értem oly nővel szemben mint Véra!

Nem egy szenvedélyes indulat első hevében beszélt ő - nem, nyugodtan; - végig tekintve minden leküzdendő akadályon, beismerve mindazon következményeket, melyek e szóhoz csatlakoznak, - előre látva minden lemondást, minden önmegtagadást. - -

Miképp történt?

Hadd szedjem össze kissé gondolataimat, háborgó érzelmeimet, hogy körülményesen elmondhassak neked mindent; - az egész mindenség ködös képpé gomolyúl előttem, szédülök azon egyetlen bizonyosság tudatára - hogy szép, meleg szíve enyém - egyedül - egyedül csak az enyém!

Senkinek a világon legkisebb része sincsen benne!

Istene és világa vagyok, barátja és kedvese; semmit sem szeret rajtam kívül! - Ég és föld, napfény és vízi enyhesség összeszővetkeztek, hogy költészetekkel ezen édes, mámorító szóba elvegyüljenek!

Mit a költők valóban átéreztek, mi igazán a szív meleg lüktetéséből áradott - az örök időkre megmaradt, a míg emberek léteznek, kik emberileg, igazán éreznek.

Ugy, amint öt száz évvel ezelőtt Francesca di Rimini és Paolo Malatesta, szerelmet vallottak egymásnak - úgy mi is!

Nem kellene egyebet tennem, csak e csoda szép helyet kellene idéznem, mely a szerelem bensőséges, igaz nyilvánulását oly utánozhatatlan bájjal tükrözi.

Ismered e szavakat, melyek a pokol borzadalmi közepette, az élvezett boldogság varázsát felidéznek:

»Mulatságból olvastunk egy nap együtt.
»Hős Lancelotról kit befont szerelme,
»Egyedül voltunk, nem gondolva rosszat.
»Gyakran találkozott tekintetünk már
»S halványult orcánk, majd meg elpirula -
»De mi legyőzött végkép, az e hely volt:«

És aztán:

Az nap nem olvastuk már folytatását.

Igy történt velünk is.

Vagy egy hete lehetett, hogy a grófnő Nadeschdinán volt.

Már többször legyőztem volt türelmetlen nyugtalanságomat, mely már az első napokban vonzott Krasnói-Seló felé.

Önmagamot kecsgetttem ígérekkel, úgy, mint azt egy várakozásteljes gyermekkel szoktuk tenni, midőn óráról-óra biztatjuk kívánsága teljesülésével.

Végre mégis elhatároztam magamat az átmenetelre - remélve, hogy barátsági buzgalmam most már nem lesz nagyon feltűnő.

Szivem remegett, mintegy előre sejtve a döntő percet; - hogy fog sikerülni - ki mondhatná előre?!

Képtelen erőtetésre készítetém lovamat - könnyű ügetése kiállhatatlan lassúnak látszott nekem.

Az erdő suhogása - a kábitó, üditő illat, máskor oly megnyugtatólag hatott reám - ma nyomtalanul, észrevétlenül vonult el fölöttem.

Csak tovább, tovább igyekeztem, ama magányos, csendes ház felé, melynek fénye és pompája még érezhetőbbé tévé a benne uralgó puszta árvaságot.

Még korán volt délután, korábban érkeztem mint rendesen.

Az égető augusztusi nap mindenfelé elperzselte a földet, csak a Krasnó-Seló-i park volt még hives és árnyas, és a tó partján enyhe szellő ringatta a nádat.

Valamint első látogatásomkor, ablakok és redőnyök be voltak téve.

De most már a ház ismert barátaihoz tartoztam; átadtam lovamat egy inasnak, és be nem vártam az öreg Alexei formaszerű bejelentését.

»A grófnő lement a tóhoz« - szólt ő nyájas hangnyomatékkal.

A fehér hajú öreg szeret engemet; érzi, hogy imádott úrnőjét, kin születése óta feltétlen odaadással csügg, - ő a Suboffok örökös hűbéreseihez tartozik - szeretem és tisztetem. És ő annak örül; elgondolja magában: »ráfér a szegény kis Vérára!« így nevezi őt még ma is, ha hűséges ragaszkodásával magában van.

A kertben tikkasztó meleg volt: - sehol sem volt árnyék: - még a szökőkut is csak meleg vizsugárt lövelt fel a szép Najádhhoz.

A narancsfák saját hazájukban hiheték magukat, oly égető, oly mozdulatlan volt a lég.

Ember sehol sem volt látható.

A méhek döngicsélve zurranták körül az illatos virágokat; itt-ott egy fürge gyíkocska, egy zöldesfényű kigyó suhant az úton keresztül, örülve a kényelmes melegnek.

A grófnő nem volt a kertben; nem szereti ezen egyenes fasorokat, rendszeres ültetvényeket, külföldi virágokat, melyek a kertész büszkeségét képezik.

A melegházakat sem szereti, mert börtönökre emlékeztetik őt, hol olyanokat tartanak fogva, kik szépségük egész eredeti kifejtésére, mindenekelőtt napot és szabadságot igénylenek.

A park ajtaja nyitva volt, - tehát ott kelle lennie a grófnőnek.

Keresve pillanték a vadonba, melynek virágzó tömkelegében nehéz valakit felfedezni.

Ekkor elémbé lépett. Mint mindig, fehér öltözetben, a széles karimájú szalma kalappal, mely oly gyermekded kinézést kölcsönöz neki.

»Már néhány nap óta várjuk Önt Stepanovitsch Maxim« - szólt, és az elégedettség szelid kifejezése tükröződött szemeiben. »Ön nem tart hűséges jó, szomszédságot.«

Feleltem, a hogy ilyen alkalommal szoktunk - hogy nem bátorkodtam, féltem hogy terhére leszek, stb.

Ő vidáman mosolygott és azt mondá, hogy legjobban kiment jelenlétem.

Azután kérdést tett, át akarom-e csolnakáztatni a tavon; ő is ért az evezéshez, úgy nem csak enyém lesz a fáradság.

Mily ruganyos, könnyű léptekkel járt előttem!

Nyoma sem volt többé lassú, fáradt mozdulatainak, hangja is életteli, rezgő volt - nem oly közönyös többé mint azelőtt!

Midőn elbeszélém neki a furcsa gondolatokat, melyek az együtt szemlélt nászszertartás alatt agyamban felmerültek - egyszer még hangos kaczajra is fakadt.

Még soha sem hallottam őt nevetni..... oly elfogulatlan, gyermekies nevetése van!

Aztán hátraforditá fejét felém, hogy velem beszélhessen, és fényes, eleven szemeivel nézett rám... én összeharaptam ajkaimat, hogy a gerjedő meggondolatlan beszédet visszafojthassam.

A nélkül hogy kezet adhattam volna neki, bele ugrott a kis ladikba és megfogta az evezőt, mit erővel és ügyességgel kezelt.

Hiába! mindenhez ért.

Én folytonosan a kristály-tiszta vízbe néztem, melynek rezgő, ingatag tükre, a szép nő alakját hajlongva ábrázolá.

A tó közepére érve, letette az evezőt; - fehér keze az enyhe árban tévedezett, és elmerengve, ábrándosan követte szép szeme a futó habok illanó, játszi mozdulatát. A régi bánatos vonás ismét láthatólag felmerült - elüzve a vitor, boldog kifejezést, mely ma úgy elbájolt és egyszermind meg is döbbsentett.

Nem beszélt többet.

»Által-oda!« - szólt röviden, a túlsó partra mutatva és gyorsan evezni kezdett ismét.

A tó mintegy ölében nyugszik az erdőnek; körülvéve minden oldalról magas fák- és zöld bokrokkal.

A grófné gyakran időzik itten, egymaga átevez a túlsó partra, mert a kis ladik nem igényel sok erőt és könnyen kormányozható.

Néhány nap barnította hosszú, sárga haju gyerekekkel találkozáink. Gombát és bogyókat kerestek, és ha e foglalkozásnál nagyon felmelegszenek, oda szaladnak a tóhoz és a kínálkozó enyhe vízben hamarjában megfürdenek. Nyájasan feleltek a Bârinának, látszott, hogy megjelenését megszokták s nem félnek szép urnőjüktől.

»Innen nyílik a legszebb kilátás, a Krasnó-Seló-i házra és falura. Nézze csak, mily szelid, tiszta körvonalokkal vonúl el a messze távolságban a kéklő erdőség« szólt a grófné egy nagy köre ülve és intve hogy példáját kövessem.

»Mindig azt hiszik« tevő hozzá kis szünet után, »hogya hazánkat mostohán és szegényesen látta el a természet - és kérdelem önt, nem látott-e Oroszországban ezer meg ezer környéket, mely jóval meghaladja e tájék szépségét? Nem is említem a Feketetenger csodaszép partjait, melyek szingazdagabbak, festőiebbek és regényesebbek a Középtenger híres szépségű tájainál. E hullámos halom-lánczolatok, melyek tengerszerű zöld pusztáinkat szegélyezve a végtelenbe kísérik, nem oly magasak mint a német hegyek - de nem is nehezülnek oly nyomasztólag a kedélyre. - Oh mily varázsszal bír e határtalan, mérhetetlen síkság, mely végtelen birodalmán keresztül szabad szárnyalást enged a gondolatnak!«

Egyetértettem vele - elmondtam neki, hogy reám is, - ki jóformán a legszebbet láttam, mivel a külföld dicsekedhetik, - a tág, zöld Oroszhon, sajátyszerű, lebilincselő befolyást gyakorol, melyet soha nem érzek tisztábban, mint épen oly helyeken, melyek az egész világ elragadtatását - csodálatát idézik elő.

»Nemzetünknek egyik legszebb vonása ez,« válaszolt a grófnő elgondolkozva, »hogya hazánkat, úgy a mint van, nagyságai- és pompáival, de nyomorával és gyengeségeivel együtt is csak még jobban szeretjük, ha távol vagyunk tőle. Reám nézve a külföld, akár Németország, Páris vagy Olaszhon legyen az, egy és ugyanaz a száműzetéssel.«

»És mégis csak a távolság emeli a felfogást, mert látkörünket szélesbíti,« válaszoltam én, »míg közről csak a részletet szemlélhetjük. - Mi nem tudunk szabadúlni Nagy- vagy Kis-Oroszország sajátosságaitól, nézeteink vagy Pétervártt vagy Moszkvában, északon vagy délen gyökereznek, a volgai elhagyatott kerületekben, vagy a nyugati részen, hol az orosz elem már a lengyellel és másokkal elvegyült.

Valamint országunknak a magas hegyek hiányzanak, melyekről letekintve átfoghatjuk tekintetünkkel a messze láthatárt - úgy szellemi törekvésünknek is hiányzik a központ, melyből kiindulva összefoglalhatnók és megismerhetnók az egész egyetemes nemzeti életet. Ezt bizonyítják legjobb költőink is. A legkitünőbb mint Turgenieff és Gogol irtak, miben jellemünket, szokásainkat, a kerületi fővárosi életet és a magányos pusztai falu sajátosságait legelevenebb színekkel, legmeghatóbban festették - azt Oroszországtól távol, külföldön irták, midőn csak álmaikban merültek fel a honi dallamok és folyóink zúgó hullámozása ábrándjaikban zengzetes susogássá változott. Csak a visszaemlékezésben jutottak öntudatára ama végtelennek, melyet az orosz haza képvisel.«

A grófné reám szegzé ragyogó szemeit.

»S nem volt-e önnek épen úgy? a távollét éveit nem legjobb művét érlelék-e meg?«

Kérdőleg tekinték fel.

A könyvre mutatott, mit eddig hanyagul tartott kezében.

»Nem Párisban irta-e Russalkáját?«

Igenlőleg intek. »Csak, hogy nem szabad nevemet emlitenie most, midőn épen a másik kettőről volt szó« kértem mosolyogva.

Tudod, hogy Russalkám¹⁸ iránt különös előszeretettel viseltetem, és azt feltétlenül minden egyéb művem fölé helyezem.

Az orosz rege csak burok - oly élményemnek palástja, mely hosszas időn át mélyen megindított - sőt, sok szenvedésembe is került - míg azt is leküzdttem, mint a hogy utoljára is mindent leküzdtünk.

¹⁸ Hableány.

Rajtad kívül még csak egy lény létezik, mely tudja, ki azon Russalka, ki mindazon legfőbb kecscesel bir, mely az emberi szívet elbódíthatja s kinek csak egy hiányzott - a lélek!

Ez volt egyetlen boszuállásom azon, ki mint Venus asszony a német regében, varázsaival úgy lebilincselte, hogy kezei között csaknem gyáva játékszerré süllyedtem. - Midőn azután mosolyogva elhagyott - csak egyben csalódott: - ő azt hitte, hogy én nélküle, fájdalmasan fogom átsanyarogni éltetemet - és éppen hűtlensége volt az, mi ismét felemelt és új teremtésre, új erőre és tetterre buzdított!

A grófnő lapozgatva egy helyet keresett fel, és oda nyújtá nekem a könyvet, hogy olvassam el én is. »Véleményem szerint ez a legszebb az egész műben,« szólt.

Szívem mélyében köszöném meg neki a rokonszenves felfogást, melylyel lelkemet átértette.

Finom, igaz érzés és a gondolkodás iskolázott ítélete kelle hozzá, hogy felismertessék a hely mély jelentősége, melyben az egész költői mű tetőpontjára ért.

A grófnő egy kérdést tett - én a magyarázatot elmondtam - s alig tudva hogyan, rövid szavakkal körvonaloztam az események sajátságos láncolatát, melyek akkorában a Russalka eszményképével érintkezésbe hoztak.

Emlékeimben elmélyedve, egy perczre beleélve magamat ismét a szenvedélyes, vadhullámzású időbe, felindulással, élénken beszéltem.

Közbe-közbe, néhány oda illő helyet olvastam fel a műből, melyek jobban magyarázhaták meg e nő egész talányos lényét - mint e perczben én magam képes lettem volna.

A grófné szemlesütve hallgatott.

Késő délután volt - a nap már nem égetett oly forrón; a tikkasztó, nehéz levegőt könnyű, hűvös szellő kezdé enyhíteni.

A tó nádja mellett lassu evezéssel vonultak el a hattyúk - fehérek, büszkék, tiszták - mint a szép nő - ki szemben ült velem.

A tulsó partról elhatott hozzánk a csikósok kiáltása a mint összehajszolták elszéledt lovaikat, hogy az itatóhoz vezethessék.

Messze távolból ének-szó hallatszott - vig, csengő gyermek hang - s a mélyesti csenden keresztül minden egyes hang tisztán eljutott hozzánk.

A grófné gépiesen keresztül huzogatta hosszudad ujjain, szalma-kalapja lebegő szalagjait - tekintete megmagyarázhatlan volt - mintha lelke legbensőbb rejtekébe pillantana.

Felindulásommal küzdve éppen azon szavakat olvasám, midőn az ifju Knäs¹⁹ a Russalkának elmondja: hogy szereti - szereti mint a reg a napot, mint a folyam a tengert, mint az arany a koronát, a vész a pusztát, az éj a csillagokat..... elhallgattam egy perczre - és tekintetünk találkozott.

Ekkor - ó Francesca és Paolo! - szemében felragyogott egy sugár, mely lelkemet, szívemet keresztül járta mint a villám.

Elémbe nyújtá mindkét kezét és hangja lágy és halk volt, mint a víz varázsos susogása.

»Maxim, miért nem mondja meg nekem, hogy szeret? Hisz régen tudom már!«

Lábaihoz borultam, és könnyedén, dédelgetve, mint az anya tehet gyermekével, simitá el hajamat homlokomról és komolyan s mégis ah oly édes-szívélyesen tekintett szemembe.

¹⁹ Fejedelem.

»Oh Maxim! mennyivel jobban szeretem önt e hallgatóság miatt! Megismertem belőle, hogy igazán szeret, annyira szeret, hogy minden könnyen megbocsájtható gerjedelmet leküzdött, csak azért, mert félt, hogy már is homályos életemet még borultabbá tehetné. Ajkai hallgattak, de egész lénye szerelmet lehelte, - igaz, szent, meleg szerelmet! - Maga sem tudja, hogy tekintete más fényben ragyogott, hangja édesebb lett, ha felém fordult. »Maxim!« kiáltá szenvedélyesen és szorosabban simult karjaimba - »Maxim, én szerettem önt - szerettem - oh már - mily régen! Első találkozásunk óta az erdőben!«

Kétkedve mosolyogtam le a szép beszélőre és napsugáros édes szemeit csókolám.

»Mivel bizonyítsam be önnek« kérdé hevesen, »elpirultam, midőn ön köszöntött - és ez nálam, csak két esetben történhetik - haragból vagy szerelemből - ha büszkeségem sértve, - vagy szívem találva van! És midőn ama szép reggelen, ott a Najádnál elbeszélte, hogy már régen is látott egyszer - akkor vett erőt rajtam azon tudat, hogy ön iránti szerelmem már régiesen élt bennem - s évek óta csak megbűvölve szunnyadt keblemben öntudatlanul.«

Most szólj barátom, mit érhet minden előrelátás, minden jó feltétel ily bódítóan édes beszéddel szemben?

Semmi egyébre nem gondolhattam, csak arra, - hogy újból, meg újból örületesen karjaimba zárjam, keblemre szorítsam a bájos lényt, mintha soha többé nem akarnám elbocsájtani.

Csak egy érzés élt bennem - egyetlen egy - hogy e nő szerelme a legdrágább kincs, melylyel férfi megáldatott - és hogy azt ki kell, ki fogom küzdeni magamnak, ha mindjárt az egész világgal kellene szembe szállnom!

Nem akarok róla lemondani - nem akarom, hogy ez édes teremtség áldozatja legyen egy üres, hiábavaló becsületi eszmének; - nem léteznek feloldhatlan kötelékek, melyeket meg ne semmisíthetne a szerelem!

Miért kelle megköttetnie e természetellenes szövetségnek? Visszaadták-e becsületét a sértettnek, ha nevét örökre egy oly nyomorultéhoz lánczolák, ki csak megvetést és gyűlöletet ébreszthetett benne?

Nem-e inkább az egész ezred és a gróf iránti haragját akarta bebizonyítani a császár ezen feltűnő, világra szóló tette által?

Senki sem fogta pártját érzéssel, részvétteljes szívvel - még fivére sem, ki csak a veszélyeztetett hirnevet és a sértett családi becsületet tartá szem előtt.

Véra mondá nekem, hogy hála is vegyül szerelmébe, mert én voltam az első, ki beteg lelke szenvedését felismerém.

Boldogan, elragadtatva szemléltem őt!

Át volt változva!

Vidám, nyájas, bájos kis leány állt előttem, egy gyermek, boldogságtól sugárzó szemeivel.

Az elzárkózott, szófukar Véra, a fáradt, lehangolt vonásokkal félig sirva, félig nevetve csacsogott és gyönyörű arcza pirult és ragyogott és elevenen tükrözé minden szavát, minden érzelmét.

Nem beszéltünk sem multról, sem jövőről.

Könnyedén karomra támaszkodva, lassan andalogtunk a parton fel és alá s e mesés erdőmagány egész varázsa körül font, átkarolt, ezer leirhatatlan bűbájával.

A nap már lemenőben volt.

A tó vize úgy fénylett, mint a folyékony vörösded szinarany.

Véra hazatérésre intett.

Marasztaltam őt; - nem tűrhettem a gondolatot, hogy most, ily hamar térjen vissza azon emberek közé, kiknek ügyetlen modora őt folyvást sértegette.

De ő fejét rázta.

»Legyünk hálásak irántuk Maxim,« szólt ő mosolyogva, - »más élesebben látó szemek észrevették volna a mágikus köteléket, mely egymáshoz vonzott bennünket és mind szűkebb, szűkebb körbe szorította lelkeinket. Elég nehezemre fog esni ezuttal is, régi lényemnek látszatját számukra fentartani.«

Fejét vállamra hajtá - a pompás haj felbomlott, és gazdag, sötét tömegekben végig hullámozott karjaimon és kezemen.

»Ugy tűnök fel magamnak mint egy koldus, ki drága kincset talált« - beszélt tovább, »nyomorult rongyai alatt igyekszik elrejteni hirtelen szerzett gazdagságát, hogy senki a világon, még távolról se sejtse azt nála, nehogy megfosztassék tőle - hiába! Bármennyire igyekszik - a kincs fénye oly hatalmas, hogy mindenben keresztül ragyog, és az emberek csodálva nézik a változást - és azt hiszik - hogy a koldus egyszerre csak fejedelemmé vált!«

A ladikba szálltunk.

Véra félt, hogy hosszas elmaradásunk feltűnést okozhat.

Míg én eveztem és képtelen voltam bájos alakjáról eltekinteni - ő haját rendbe hozta és egész véle született gráciajával - feltűzte ismét.

Ajkaimon egy kérdés lebegett, melyet nem bírtam visszafojtani.

»Véra, meddig maradjon titkunk - titok? - Ne ámitsa magát - nincs férfi, ki hosszasan eltűrhesse a megpróbáltatást, hogy azt a nőt, kit szeret, csak futólag, rejtve, az erdő őrző árnyában, a puszta elhagyatott magányában szoríthassa szívére! - A mit szeretünk, a fölött örködni, azt óltalmazni is akarjuk - és én csak úgy oltalmazhatom - ha a világ előtt jogot adott reá.«

»Csak ma, csak most nem, Maxim,« szólt ő kezeivel elutasítólag intve - »hadd húnyjam be még szemeimet - ne láthassak messzibbre, mint a meddig e boldog óra tart!«

»Nem akarok a jövőre gondolni! Várnunk kell! Csak azt az egyet már most is megigérhetem« tevén hozzá sötét eltökéléssel - »hogy én öntől meg nem válok - jöjjön a minnek jönnie kell, - én soha el nem hagyom! A mig saját maga nem mondja ki a válás szavát, addig önhöz tartozom. Mi szabad s mi nem? mi a jó és rossz? - Igazságtalanságot követtek el, hogy nekem igazságot szerezzenek - - - milyen ok tarthat engem kötve - miért ne követhessem szabadon szívem sugallatát?«

Sötét fenyegető pillantással tekintett a vízbe, aztán hevesen az evezőhöz nyult, hogy a ladikot gyorsabban megindítsa.

Wasziliwna Juliát, az orvost és nejét a tornáczon ülve találtuk, nyugtalanul várva bennünket.

»Véra« kiálta a néni feddőleg, »hol maradtál oly soká? Valóban, ha én nem volnék itt, a házi asszonyt képviselve, senki sem jönne többé hozzánk.« A grófné azt felelte, hogy a tavat és a túlsó partot mutatta meg nekem.

»No, Stepanovitsch Maxim, az nem megy; - nem szabad niéce-em minden szeszélyének engednie. Vendégeit úgy magával czipelni. Csak kérdezd meg Stepanovitsch Maximot, hány tavat látott már életében? és ha Olaszországban és Schweizban volt az ember, valóban szűkségtelen még Krasznói-Selón is tó-bámulásra kényszeríteni az embert.«

»Hogy a grófné szívesen időz a szabadban - azt természetesnek találom -« felelt Karlowna Anna élesen, »nem mindenkinek izlése az, a nyarat kanapén, egy legyet-űző komorna társaságában tölteni. - De hányszor mondtam már kegyednek Michailowna Véra, hogy illőbb volna, ha e kirándulásokat valami hasznosra fordítaná. - Miért nem kezd herbáriumot? - Ez rendkívüli érdeket nyújt. - Férjem és én segédkezet nyujtanánk annak elrendezésére és a botanikus neveket megírnók számára. - Vagy ha azt épen nem akarja, gyűjtsön legalább hasznos gyógyfüveket. - Most van legjobb ideje a Belladonnának, mely a pusztákat elárasztja virágaival. - Mellesleg mondva kertjében, a mint elmentem mellette, a bokrokon töméntelen kőris bogarat vettem észre. Parancsolja meg már sebészének, ki egy határozott lusta semmiházi, hogy gyűjtse azokat, és készítse el használatra.«

»Már csak nem kívánhatod Anna, hogy a grófné is annyi érdeklődéssel viseltessék ezen dolgok iránt, mint te, egy orvos neje,« jegyzé meg félénken Jegorovitsch Feodor, ki észrevette Véra vonásain az ideges türelmetlenség kifejezését.

»Szívesen bocsátok rendelkezésére néhány nőt, kik gyógyszerházába való füveket gyűjtsenek számára« válaszolt a grófné egykedvűen, »csak ne követelje, hogy én is segítsek a műtétben. Mi pedig a sebészt illeti, férje tán lesz oly jó neki megmondani, mit tegyen és mit készítsen.«

Jegorovitsch Feodor mindjárt késznek nyilatkozott s rögtön útnak indult.

Karlowna Anna azonban visszatartá őt.

A fekete csipkekendőt, mit rendesen fején hord, erősebben megköté és határozottan válaszolt:

»Te itt maradsz. - Én magam megyek a sebészhez, és egyúttal jól lehordom a kópét haszontalan restsége miatt. Nem tesz egyebet, csak hibákat és ha ez tovább így tart, még a fél falut a temetőbe küldi. - Téged csak ismét felültetne.«

Hosszú, gyors léptekkel távozott, mint egy tábornok, ki győzedelmes hadjáratra készül.

Szerencsére a néni visszavonult az orvossal a salonba, felhasználva neje távollétét, apró bajai elpanaszolására.

Máskor Karlowna Anna mindig jelen szokott lenni a konsultációknál és mindenféle kellemtelen beleszólásokkal tanúsítja jelenlétét.

Ha p. o. a tiszteletreméltó öreg hölgy gyomorgyöngöseségről panaszodik, az orvosné meg szokta jegyezni, hogy ő abban nem lát semmi csodálatra méltót, miután nem is lehet másként, ha az ember egész nap nyalánkságokat eszik és közbe-közbe aludt tejet és kwast iszik.

Wasziliwna Julia sehogy sem sziveli, ha étvágyát figyelemmel kísérik.

Mit is tehetne az ember falun egyebet - mint enni?

»Hogy türheti oly nyugodtan e gyerekes szemrehányásokat és pedáns intéseket - Véra!« kiálték indulatosan, midőn magunkra maradtunk; »ezen emberek egészen el látszanak felejteni, hogy kegyed úrnője e háznak!«

»Kérdezze inkább, hogyan türhettem hat éven keresztül« - válaszolt Véra szeliden; »most már nem esik nehezemre, a megadás és megnyugvás. - Én külön - tőlök egészen független életet teremtettem magamnak, és vélők való érintkezésem egyedül külsőségekre szorítkozik. - Azonkívül, nem szabad igazságtalannak lennie sem néném, sem az orvosné iránt mindkettőnek fényes tulajdonai vannak és az előbbi mindenestre pártomat fogná, ha bárki ellenem merészkednék fellépni. De előtte még mindig ama gyermek vagyok, melyen ezerféle gáncsot talált valahányszor szünidőre hazajöttem a kolostorból.«

Azon este oly véghetetlen szórakozott voltam whist alatt, hogy Wasziliwna Julia haragját legnagyobb mértékben magamra zúdítottam.

»De Stepanovitsch Maxim! az Istenért! hisz saját asszunkat üti! - Vagy: Stepanovitsch Maxim - ön ma egy csöppet sem ügyel jeleimre!« - stb.

Én persze, ki sem fogytam a bocsánat-kérésből - és lopva pillantottam ilyenkor Vérára, ki, mint mindig, a míg játszunk, alacsony székén ült könyvével, melyre még mélyebben alá-hajlott, hogy nevetését elrejtse.

Nem maradtam akkor éjjelre.

Lehetetlen lett volna nekem, Vérával ily nyugodtan, idegenül, érintkeznem.

A mint feljött a nyájas hold - fontos teendőim és levelezésem ürügye alatt haza lovagoltam.

Alig találtam alkalmat, hogy Vérának megsughassam, hogy holnap az erdőben fogom várni, - ott, hol első ízben találkozáink.

Ezután boldog, aranyos napok következtek!

Most sem megyek gyakrabban Krasnói-Selőra mint azelőtt, de azért mégis csak nem naponta látom Vérát.

Megszokták már nála, hogy hosszú, magányos sétalovaglásokat teszen, melyeken csak kivételesen kísérteti magát lovászmestere vagy igazgatója által.

De nincs is szüksége egyéb védelemre és oltalomra, ha gyors paripája és nagy neufundlandi kuttyája véle vannak. - Mitől félhetne?

A meddig a szem lát és azontul is még a messze távolban csak saját földje terjed; az országút és városok sokkal távolabb vannak ide, hogysem utonállók és egyéb csöcselék nép idáig tévedhetne. Legfőljebb, ha egy házaló zsidóval találkozhatik, ki taligájával végig vándorolja az uradalmi falvakat; az is, alázatosan kitér és földig hajlik, ha az előkelő urihölgy elvágtat mellette.

Oh, hogy áldom én most orosz erdeink és pusztáink titokteljes, hallgatag csendjét!

Rendesen fél uton találkozunk.

Én a folyón kelek át - ő az erdőn keresztül jön elémbé.

Azután tovább lovagolunk együtt, vagy lovainkat egy fához kötjük és lassan andalogva sétálunk a puha, ruganyos fűvön, olykor-olykor leheveredve egy fa tövében, hol jó pihenő ajánlkozik.

Véra elevenen és melegen beszél, ha felhevül. A legtalálóbb képek egész fényes sorozata áll rendelkezésére és természetességgel mondja el olykor a legmeglepőbb eszméket.

Sokat és komolyan olvasott, de még többet gondolkozott; tisztán csak benső szellemi életének következtében, erélyesen fel is dolgozta azt, mit lelke felfogott.

Csodálva tapasztalom a kitűnő ismereteket, a mély gondolatokat, miket lassanként benne felfedezek.

S mégis azon ritka nőkhöz tartozik, kik értenek a hallgatáshoz is, és kiket hallgatóul birhatni oly nagy élvezet a beszélőnek.

Nagy szemeiből ilyenkor oly rokonszenves, mély értelem sugárzik, hogy senki a világon nem kívánhat magának jobb hallgatóságot.

Rendkívül bájosan hangzik, ha azt mondja:

»Maxim, adjon nekem még egy szót, még egy eszmét, mely elfoglalhasson a mig viszont látom. Szivem kizárólag önnel van elfoglalva - uralkodjék lelkem fölött is!«

Sokat kell elmondanom multamból; - tartózkodás nélkül, őszintén elbeszélék mindent - mert ő tiszta igazságot követel.

»Hiheti-e hogy elég bohó lehetnék azt vélni, hogy ön gazdag életét szerelem nélkül élhette volna át? Hogy találta volna el az érzelem ama ellentállhatatlan hangját, mely műveiből oly elragadólag szól a szívhez, ha saját szíve nem dobogott volna szenvedélyesen, sóvár vágyódással?« - -

Csak önmagáról, saját sorsáról mélyen hallgat, s nekem sem szabad kérdéseimmel érinteni életének sötét képeit.

Midőn a társalgást egyszer Pétervárra az elhunyt császárra és azon viszonyra tereltem, melyben ő a csárhoz állt, Véra komolyan szólt:

»Ha szeret Maxim, ne kérdezze tőlem e dolgokat soha! Nem áttallanék önnek nyílt s őszinte vallomást tenni, ha már egyszer szerettem volna. Az nem alázza meg a nőt, ha szíve gazdag melegével szeretett. Az érzelem mindig s mindenkor valami isteni marad, mit kegyeletteljesen kell tisztelnünk még akkor is, ha az érzés tévedett. De kell hogy kinzó legyen a férfinak a gondolat, hogy a nő, kit ő szeret, az élet szennyével és alávalóságával érintkezésbe jutott. S lássa Maxim, ez azon seb, mely még forróbban éget, mióta szerelméről meggyőződtem - és azért fogadom el ez érzést oly alázatos szerénységgel, mert úgy érzem, mintha önnek volna mit megbocsájtani nekem. - Akár saját hibámból, akár másokéból történt a folt a fehér ruhán, azért mégis csak folt marad. Azért ne érintse soha azt, mit el kell felednem, - ha boldog akarok lenni! - Gondolja, hogy életem azon perczben kezdődött, melyben önt először láttam. - És úgy is van! - Ön újjá alkotó életet, és bennem saját művét, saját teremtményét szeretheti!«

Ha erre azt felelem, hogy az angyalok is kénytelenek szárnyaikat a föld salakos porával érintkezésbe hozni - és mégis mint angyalok térnek vissza a mennyei magasságokba - ő csak szomorúan mosolyog felém.

Hosszasan fog tartani, és végtelen gyöngéd szeretetet fog igényelni, míg talán sikerülni fog e beteges eszmét lelkéből eltávolítani.

A napok most augusztusban, valóban rövidebbek lettek.

Együtt maradunk míg csak be nem esteledik.

Akkor aztán lovainkat gondosan kell vezetnünk a keskeny erdei utakon, nehogy megbotlanak a szabadon fekvő fagyókerekben, kövekben és egyéb akadályokban.

Véra gyermekies pajzánsággal gúnyolódik, ha leszálok és lovát a kantárszárnál fogva vezetem.

Tiszta egüinkön ugyan fényesen ragyognak a csillagok és a hold - de mi abból alig láthatunk valamit, oly szorosan ölelkezik a magas fák sűrű lombozata.

Ellenben, ha künn vagyunk a szabad, beláthatlan pusztán - neki eresztjük lovainkat - és tova száguldunk mint a szélvész!

Véra örvend az örületes lovaglásnak és a füven tánczoló holdrajzolta árnyképeknek.

Ha a juhász megpillantja a távolban a szállongó fehér alakot mely tüneményes gyorsasággal nyargal végig a holdsütötte tájon - keresztet vet magára s nem gondol arra, hogy az saját úrnője lehet, de szentül hiszi, hogy a pusztai híres kísértetek egyikét látta! -

Boldogságos magány!

Szerelmünk összeforrt az erdővel, folyóval, pusztával - csak ők ismerik e varázsos titkot, melyről soha nem törölte el a durva kíváncsiság az illatos, szingazdag első zománczot.

Tervezgetünk és Véra avval kecsegtet, hogy itt fogunk telelni.

»És Wassiliewna Julia?« kérdem én aggódva.

Véra nevet.

»Utóljára mégis csak azt teszi, a mit én határozok; ő tudja, hogy ritkán nyilvánítom saját akaratomat, de ha egyszer megtörtént - megmásíthatatlan marad. Sirni fog, pár napig nem fog mutatkozni, folytonosan Pétervár előnyeit fogja felsorolni és azokat a legélénkebb világításban részesíteni; - de arra soha nem fog még gondolni sem, hogy engem itt hagyjon, s magába térjen oda vissza.«

Oh boldog magány, erdeink áldott árnyában!

Nehány nappal később.

Petrovitsch Nikolai volt nálam és valóban nem kis feladat volt barátságos meghívásai elől kibújni.

Épen irtam, midőn lármás kiabálását hallám az udvaron.

»Hejh! héh! Dimitrowna Lisa! Bazil, Kostia! Rendes háztartás az, hol a vendégnek össze kell hajszolnia a népet? Hol az ifiúr, beteg volt?«

Dimitrowna Lisa a kamrából, Bazil és Kostia a konyhából rohantak elő és nagy örömmel üdvözlék az érkezőt.

Nehézkesen czammogott fel a lépcsőn és szobám ajtaját indulatosan kitárva, kiálta:

»Barátság ez Stepanovitsch Maxim? Ivanowna Varvarám már aggódik ön miatt! - Bizonyosan láza van, szólt hozzám, elszokott a mi éghajlatunktól s nem vigyázott eléggé magára. Menj el s nézzél utána, hisz a világon senkije sincs, ki gondját viselné az isten adtának!«

Nem mondhatnám hogy valami különös örömet szerzett volna e látogatás.

Azonban Petrovitsch Nikolai oly szívjósággal ragaszkodik hozzám, hogy nem lehettem iránta más mint szívélyes.

Mentségemül az aratást hoztam elő, mely egész időmet igénybe vevé.

Nikolai fejcsóválva hallgatta mondókámat és nevetve szólt:

»No, a mi azt illeti, Stepanovitsch Maxim - ne vegye rossz néven,..... hisz édes atyjának régi, öreg barátja vagyok - és távolléte alatt hozzá szoktam, időről, időre Nadeschdinát is szemügyre venni egy kicsit - azonban mondhatom, hogy bérlett munkásai valóságos naplopók, gazemberek, semmiháziak! - A mint végig kocsiztam most a pusztán - ott hevertek s aludtak; asszonyaik pedig sütöttek, főztek, hogy a zamatos illat már tiz werstnyire csiklandozta az ember orrát. - - A skirták oly rosszúl vannak felállítva, hogy az első őszi szélroham feldönti - és az eső, a helyett hogy lecsurogna róluk, földig áztatja őket. - - Még nem ismeri embereink mesterségét - teszik magukat, mintha a vér föcscsenne ki újjaikból a sok munkában - s a mellett henyélnek és semmit nem tesznek úgy a hogy kell.«

Már néhány nap óta nem voltam künn, s miután a délutánt és estét rendesen távol töltém, az Ataman tudósítását sem vehettem volt át.

»Ebből is láthatja ön, Petrovitsch Nikolai« válaszoltam némi keserőséggel, »mily szükségessé vált a nép jobb nevelése; csak így nyerhet fogalmat róla, hogy mi a kötelesség!«

»Szó sincs róla, nem úgy van, kedves Stepanowitsch Maxim,« nevetett Kachanowszky, míg kényelmesen elhelyezkedett a diványon és pipáját újból megtöltve sűrű füstfellegetek kezdte

eregetni: - »szó sincs róla! - Azt hiszi-e, hogy ott külföldön, hol mindenki irni meg olvasni tud, az ilyen emberek dolgoznának ha nem kellene? Ez mindenütt úgy van mint itt. Ön ezen munkásokat az aratás idejére vette bérbe - s ha a Bârin olykor le nem csap közibéjük mint a mennydörgős ménykő - van eszük hogy legalább is télig fogják a munkát huzni vonni. - Naponta kapnak kását, húst, kenyeret, az éjjelek nem hidegek, jó dolguk van, minek erőltetnék magukat? - - Ha az orosz a szigorú urat háta mögött tudja - jobban és gyorsabban dolgozik mint bárki a világon; - - - de felvigyázat kell neki - a nélkül nem megy.«

Igaza lehetett.

Utolsó időben keveset foglalkoztam a gazdasággal és azt egészen az Atamanra bízom - kinek tekintélye azonban most, hol én magam is jelen vagyok - talán nem mindig elegendő arra, hogy szigorú rendet tarthasson fenn.

Ezalatt Dimitrowna Lisa mindenféle liqueur üvegekkel jelent meg és különösen egy Nalisskát ajánlott figyelmünkbe, mely aszalt szilvára töltetik fel és Lisa büszkeségét képezi, miután annak készítésében régen bebizonyította már mesteri ügyességét; - a nemes édes nedv biborosan ragyogott a nyulánk, vékony pohárkákban.

»Sajátságos dolog az az oroszszal,« szólt Petrovitsch Nikolai egy liqueurt a másik után kóstolgatva - »érteni kell a véle való bánásmódot. Néhány nappal ezelőtt megjártam vele. A kerületi városból hazafelé hajtattván - Andruschkám, ki jól leitta volt magát, a legpompásabb mocsárba vitt belé, melyet csak képzelhet magának, Stepanovitsch Maxim; - bele is sülyedt ám a tarantasz, úgy hogy nő - tengelyig benne voltunk. Ez ugyan szép dolog volt; a lovak minden erőködés, nógatás és ostorcsapás daczára sem birták kivonszolni a kis járműt. - - A közel eső faluból össze szaladtak a parasztok.... egy egész társaság..... Vikita, Grawril - Popoff s ördög tudja hogy hitták őket mind! - Körülálltak bennünket - az egyik itt kiabált, a másik ott lármázott. - Az egyik rá ült a lóra hogy jobban serkenthesse - a másik neki támaszkodott a kerekéknek, s azon ürügy alatt hogy ki akarja emelni, még mélyebben bele nyomta a süppedékes földbe. Egy része a gyülekezetnek azt tanácsolta, hogy ökröket kell hozni, s azokat a kocsi elé fogni, mert egyenlőbben húznak mint a lovak - a másik rész emeltyűket akart használni. - A különböző pártok szidni kezdték egymást - összevesztek, szitkozódtak - s ez alkalommal több csomag mely az ülőhelyen feküdt, nyomtalanul eltűnt..... valóságos ünnepe volt a népnek! - Egyszersmind beláttam, hogy ily módon még este is a dágvány fenekén leszek, - s éjjelre ott rekedek, ha nem segíték a dolgon. Néhány erélyes ostorcsapással és káromkodással - szélylyel vertem őket - csak kettőt fogtam ott - - Andruschka, ki ezalatt végkép kijózanodott, a kantárszárat fogta, én s a két paraszt, bele markoltunk hatalmasan a kerekékbe, és egy erélyes zökkenéssel ki volt rántva a szerencsétlen kis kocsi. - Ugy van, ugy - érteni kell e népet - különben nem megy.«

Természetesen még néhány hasonló históriát kelle hallgatnom.

»Öreg Dimitrowna Lisája azt beszélte nekem, hogy multkor nő látogatása volt. - No - legközelebb Ivanowna Varvarám is meg fogja önt látogatni Sonjával.«

Ördögbe kívántam az öreg Lisa csacskaságát. Nem mintha szívesen nem látnám Ivanowna Varvarát - - de előre is boszantott már a mendemonda, mely e látogatás természetes következménye leend.

Petrovitsch Nikolai sokkal ártatlanabb kedélyű ember, semhogy észre vette volna, hogy igen mérsékelt örömmel fogadtam az ígért megtiszteltetés nyilatkozatát; - lehangoltságomat is, melyen uralkodni képtelen valék, csak előbbi gáncsának előnyös eredményének tartá, s belőle, bizonyára a hanyag aratási viszonyok közeli orvoslását olvasta ki.

»Mindennek meg van a módja - s azt meg kell tanulni, Stepanovitsch Maxim! - Egy orosz Bârinnak nyitott szemmel kellene aludnia, ha arra a haszontalan rest népre éjjel nappal akarna felvigyázni.

Ne ijjesztesse el magát a gazdaságtól, ezen első kis kellemetlenségek által. - Saját emberei előtt idegenné vált ön - s azok természetesen próbát tesznek most - rá lehet-e szedni a Bârint vagy sem..... ha egyszer észreveszik - hogy ön mindent lát, mindent tud - akkor abbahagyják és becsülettel szolgálják.«

Ki mentünk együtt a pusztákra, és csakugyan meggyőződtem róla, hogy a munka igen keveset haladt.

Mindjárt nyomoztattam a hiány okát és ezen alkalommal kimerithetetlen hazugságok és csalások egész végtelen sorozata derült ki.

A munkások azt mondák, hogy nem kapnak annyi ételmi szert, mint a mennyit követelni jogukban áll, - s ennél fogva nem is dolgozhatnak úgy ahogy kell.

Az Ataman és a Kluschnik istentagadó gazembereknek czimezték őket, kik előtt a zöldséges kertet és a tyukudvart nem lehet eléggé őriztetni.

Az asszonyok is elegyedtek a dologba és oly zenebona, oly lárma és kiabálás támadt, melyből lehetetlen volt egy értelmes szót kimagyarázni.

Petrovitsch Nikolai mosolyogva hallgatta és nézte az egészet, mintha a legmulattatóbb előadáson venne részt; nem is tudta érteni, miért jöhettem ily haragba, az ilyen dolog miatt.

»A hazugság, az alatomosság, mely vérükben gyökerezik - gyűlöletes nekem« - feleltem én.

»Épen azt kell könnyen venni,« válaszolt Kachanowszky. »Ha egyenesen kikérdezi az embereket, soha sem tudja meg az igazat. - Ez már így van s nem másképp, és tán a paraszt természet egyik sajátsága. - Mindjárt biráskodnia kell és az illetők felett rendre ítéletet tartani. Még az igazságtalan büntetést is zugolódás nélkül fogják tűrni, de soha sem fognak megnyugodni, ha átaljában, csak meg is hallgatta egyszer panaszkodásaikat. Akkor örökké ujjabbakkal lépnek elő, s ennek aztán se vége, se hossza!«

Mielőtt elhagyott, még egy csomó jó tanácsot adott Petrovitsch Nikolai, és azon meggyőződésre jutottam - hogy az ő felfogása szerint, soha sem lesz belőlem jó Bârin.

Nem marad egyéb hátra, mint egy ügyes igazgató után nézni, s magamnak csak a gazdaság főfelügyeletét és a számadások vitelét tartani fenn.

Ne gondold, hogy a mióta Véra elfoglalta gondolataimat, elvesztettem az érdeket a külvilág iránt..... korántsem! - Ragaszkodom birtokomhoz, és mindent megtennék, hogy azt számomra meg is őrizzem.

Csak arra vagyok képtelen, hogy folytonosan azon anyagi gondokkal foglalkozzam, melyek az évszakok kíséretében, szakadatlanul váltják fel egymást.

Ne nevezdél szeszélyesnek vagy állhatatlannak - magad sem hitted soha komolyan, hogy napjaimat ezentul skirták felállításával és gyapju-eladással fogom tölteni. - - Csak tulfeszített idegeim és egyoldalú foglalatosságom következménye volt ama megalégedés, melylyel első időben ezen új életmód megnyugtató befolyásának engedtem.

Az emlékirat után kérdezősködöl.

Halad, de lassan.

Utolsó időben egy nagyobb szabásu regény tervét vettem foganatba, s míg az teljesen ki nincs dolgozva, meg nincs érelve, - nem tudok kellő kedvvel munkálkodni semmi másan.

Azután ne feledd, hogy a jövő évig még sok idő van előttem.

A miniszter nem is kívánja a munka beküldését előbb.

Épen most érkezett meg az öreg Alexei.

Egy francia hirlap átadásának ürügye alatt, Vérától levelet hozott nekem.

Először látom most Véra keze-írását - a határozott, folyékony vonásokat..... - - csak odavetett pár sort ír - de mily tartalom dúsak azok!

Fivérem, írja ő, váratlanul megérkezett. Jöjjön mint rendesen, szokott napján, elmaradása feltűnést okozna és néném bőbeszédű csodálkozását idézné fel.

De a míg Michailowitsch Sándor itt van, összejöveteleinket be kell szüntetnünk. - Lehetetlen lesz nekem, órákra, észrevétlenül távozhatnom. - Legyen óvatos - vigyázzon! -

Fivére!

Mi hozhatja őt ide?

Még e napokban említette Véra, hogy kivételképen, e nyáron n e m fog Krasnói-Selóra jöhetni, miután hivatalos teendői őt Moskvában lefoglalják.

Tehát különös fontos oka van ez előre nem látott, be nem jelentett utazásnak, - - - első árnya a mi ifju, napsugaras boldogságunknak!

NYOLCZADIK LEVÉL.

U g y a n a z, u g y a n a h h o z.

Nadeschdina, september eleje 185...

El van határozva - elmegyek!

Légy oly szives s add át személyesen a mellékelt levelet, W. grófnak, a miniszternek.

Azért kérlek fel e barátságra, mert ezáltal a kérvények lassu, h o s s z a d a l m a s utját ki-kerülhetem, és inkább remélhetem az ügy gyors elintézését.

A chinai expedícióhoz, mely jövő hónapban indul, akarok csatlakozni mint önkénytes, mint attaché - mint bármi a világon. -

Az nem fog nehézségekkel járni, de siettetni kell a dolgot, mert különben a személyzet teljes számmal ki lesz nevezve, s akkor aztán lehetetlenné vált.

Azonban, igaz - meg vagy lepetve - kérdezed - honnan jön-e váratlan eltökélés?

Tehát nem irtam neked? - - - nem - nem!

Csak most jut eszembe, hogy utolsó levelem, egész röviden tudatá veled Suboff ezredes megérkezését.

Azóta ugyan nem sok idő mult el - és mégis úgy rémlik előttem - mintha egy ólomsúlyú - sivár pusztaságot jelölne éltemen!

Kérlek - ne mulaszt egy perczet sem - becsületszavamat adtam az ezredesnek, hogy a jövő hónap már nem talál többé Nadeschdinában. -

Ily gyorsan, ily rögtön szakadjon vége az édes álomnak, melyet egész éltemen át reméltem álmodhatni!

Mindennek vége! - de nem! - nem mindennek!

A legnehezebb hátra van még - a bucsuvétel Vérától! -

De nem csak az - az én tisztem lesz őt a válásra előkészíteni, őt vigasztalni - bátorítani, megnyugtani - - - megmagyarázni neki e válás elháríthatatlan kényszerűségét!

Mert fivére jól mondá: »Tőlem nem hinne el semmit, mi szerelme ellen volna; öné, a férfié itt a feladat, határozottan tenni és akarni: nyíltan, becsületesen, úgy a mint köteles azon nővel szemben, ki bizalommal adta át önnek szívét és életét.«

Megigértem - s beváltom szavamat.

Még eddig nem mertem őt viszontlátni; félek szenvedélyes fájdalmától, rettegek kétségbeesése elől.

Tudom - ő mindent oda adna, mindenén túl tenné magát, mindent feláldozna - csak hogy tőlem ne kelljen el szakadnia - de ez nem l e h e t!

Nem a nem s z a b a d előtt vonulok félve vissza, de a nem l e h e t - az, mi legyőzött!

Lehetetlen!

Kötelékei feloldhatlanok és szorosabban, - fenyegetőbben fognak összehúzódni feje fölött, mint valaha! - - - -

Három nappal ezelőtt volt nálam az ezredes.

Láthatod, hogy nem mulasztok el időt, hogy rögtöni elmenetelemnek, Véra szemeiben, és a szomszédság előtt, az illedelem külszínét kölcsönözsem.

Lázás tevékenység vett erőt rajtam.

Valószínűleg évek fognak múlni, mielőtt visszatérek; e szerint szükséges, hogy úgy rendezem dolgaimat a mint ily hosszas távollét igényli.

Fejem ég a sok teendőtől -valóban nem volt egy szabad pillanatom, melyben Véra után nézhettem volna! -

Véra!!!

Ezerszer kifestém magamnak mi lesz az, ha majd elmondom neki - hogy válnunk kell! -

Hogy rám fog bámulni, a nagy, talányos szemekkel - kétkedőn - mintha nem értene; - miként fog lassanként felderengeni előtte e lépés lehetősége - - miként fog kérni és esdekelní - hogy ne tegyem - miként fogja felsorolni mindazon okokat, melyeket szerető szíve sugallt, hogy maradásra bírjon - hogy el fog árasztani szenvedélye egész, hihetetlen hevével hogy - végre - s látod, ez, ez fog fájni legisszonyúbban - hogy végre régi, fáradt apathiájába essék vissza, melynek súlya ezentúl a csalódás, a gyötrő kín által, még nehezebben fogja nyomni!

Mindezt ezerszer elképzelém magamban - hogy megszokjam, hogy vértézve, páncélozva legyek - hogy e gyenge, gyáva szív össze ne törjön, véle szemben!

Tartson keménynek, szívtelennek - higgye, hogy szerelmem nem volt egyéb mulékony, könnyelmű szeszélynél - oh bár hinné! csaknem óhajtom hogy higgye azt!

Akkor tán büszkeségében találná ama támaszt, melyre szüksége lesz - - harag és megvetés tán könnyebben átvinnék őt a nehéz percekben.

Oh hidd el, - mégis Véra az én egyetlen, igazi szerelmem - mert ily aggodalmas, gondteli fájdalommal még soha nem váltam el asszonytól!

Csak őt szeretném óvni minden gondtól, csak ő ne szenvedne, csak ő ne esnék ismét áldozatul.

Saját kinom - a gondolat hogy őt soha nem fogom bírhatni - elvész, megsemmisül azon türehtetlen eszme előtt, mely folyvást lelki szemem elébe hozza árva, sötét jövőjét - - s oh gúnyja, keserű iróniája a sorsnak! - e jövő, fény és pompa közt fogja elsinleni legszebb éveit!

S hogy én itt tehetetlen vagyok - hogy én neki nem lehetek semmije - hogy egymásra nézve halva kell lennünk - a míg szeretjük egymást - tehát mindörökké! - hogy egy szava, egy hangja sem fog többé elhatni hozzám - hogy meg is halhat a nélkül hogy csak sejtelmem legyen róla - oh az oly iszonyú - iszonyú! -

Meg fogom magyarázni neked, miként szakadt reám oly hirtelen e borzasztó válság.

Semmi erőszakoskodás nem történt, egy heves szót sem váltottunk; - nyugodtan, megfontolva, a mint az rangunkbeli férfiakhoz illik, tárgyaltuk jó szívar mellett két ember-szívnek sorsát; - latba vetettük a kötelességeket és kívánságokat - megmérlegeltük a lehetőt és lehetetlent!

Michailowitsch Suboff Sándor ezredes már néhány nap óta tartózkodott Krasnói-Selón, midőn szokott látogatásomat teendő megjelentem ott.

Véra bemutatta fivérét, mi kezét fogtunk, az ezredes nyugodtan és előzékenyen fejezte ki örömét jelenlétem felett, mely a hölgyeknek a falusi élet egyhangú magányát némiképp felvidítja.

Utazásaim után tudakozódott - közös ismerőink voltak Pétervártt - a legújabb politikai eseményeket vitattuk, melyekben ő jártasabb volt nálamnál, szóval: - nem hiányzottak a társalgási tárgyak.

Az ezredes a negyvenen túl van; - hasonlít nővéréhez s e szerint szép férfinak nevezhető; - ugyanazon tiszta, nemes metszésű vonások - ugyanazon nagy sötét szemek, csak hogy ezek nála bádgyadtak, homályosak, s csak valami lappangó tűz emlékeztet még az egykori fényre.

A szigor, sőt mondhatnám: a t ú l-szigor tükröződik nyugodt vonásain s azoknak valami kemény, visszataszító kifejezést kölcsönöz.

A spanyol iskola mátyrképeire emlékeztetett.

Fölötte csak egy érzés uralkodik: a kötelesség és becsület!

Ez is a fanatizmus egy neme és ugyanabból a forrásból ered, mint ama szentek fanatizmusa, kik hitökért a hitvány testet megölve, kitárt karokkal, himnust énekelve a lángokba rohantak.

Modora könnyed és kellemes; meglátszik rajta, hogy mindig a legjobb társaságban forgott.

Wassiliowna Julia, komoly öcsce jelenléte által, láthatólag megfélemllett; annyira legyőzte magát, hogy még nem is whistezett az este, miután az ezredes minden kártyajátékot gyűlöl; nem is igyekezett a társalgást kormányozni és e tartózkodás következtében, kevesebb ügyetlenséget mondott mint rendesen.

Az orvost és nejét tartózkodó szeretetreméltósággal és udvariassággal üdvözlé.

Az orvosné kiméletlen egyenessége és határozott tett ereje az ezredes lényével rokonszenvez - sőt - sok tekintetben e két egyéniség nagyon emlékeztet egymásra.

Az est valóban igen kellemessé válhatott volna, mert Michailowitsch Sándor jól és érdekesen beszél és végre valahára köztünk, férfiak közt létre jött egy oly társalgás, mely félbe nem szakítottatott örökké az öregebb hölgyek éles rendreutasításai és megjegyzései által; azonban ösztönszerűleg éreztem, hogy az ezredes gyanakodva néz reám és hogy Vérát s engemet észrevétlenül, de szakadatlanul kísér éber figyelemmel.

És Véra?

Soha sem tűnt fel nekem oly megindító szépnek, gyermekded, szende modorával és alakjával.

Fivére iránt félénk és tartózkodó, miután egész életén át annak szigorú tekintélyét meghajolva szokta tűrni.

Nagy szeretettel ragaszkodik hozzá, de ez érzésbe aggodalmas félelem is vegyül, mert a szegény asszony sejti, hogy a férfi, ki egykor oly kérlelhetlen szigorral szerzett neki elégtételt, ép oly keményen követelné tőle szíve és életboldogsága áldozatát - a becsület nevében!

Olykor oly remegő bátortalansággal tekintett át fivérére, mint egy szegény, árva, fogoly madár, s nekem úgy látszott, mintha a lelki fájdalom egy szelídítő kifejezése vonulna el az ezredes vonásain, midőn szeme egy ily félénk tekintettel találkozott.

Michailowitsch Sándor, gyakran szólítá Vérát, kit szándékosan igyekezett a társalgásba belevonni, midőn észrevette, hogy nővére, mint rendesen szokott, nem veszen benne részt.

Kissé feszesen és feltűnően tanusítá irányában azon kiváló figyelmet, melylyel a ház asszonya iránt, kinek vendége volt, tartozott.

Az én szegény Vérám, már nem rendelkezett többé annyi önuralom felett mint azelőtt.

Mélyen elpirúlt, midőn a salonba léptem - s a finom kis kéz, melyet elémbe nyújtott, észrevehetőleg reszketett.

Később elmondá nekem, hogy már egész nap készült jöttöm perczére, nehogy színváltoztatás vagy egyéb felindulás által fivére gyanuját felébreszsze - és mégis - midőn az ismert lódobogás füléhez ért, - egy perczig önkívületlen zavar martaléka lett.

Az ezredes felemlíté, hogy jelenleg csak igen röviden időzhet Krasnói-Selón - miután nem sikerült neki hosszabb szabadságot nyerni; s habár e pár nap alig érdemes az ily utazásra, még sem tudott ellentállni a vágynak, hogy személyesen meg ne győződjék róla mikép rendezkedett a grófné e nyáron Krasnói-Selón.

Tehát nem sok időre jött?

Megkönnyebbülten lélekzettem.

E szerint hamar vége leend ezen elviselhetetlen feszélynek, melynek magunkat alárendelni kénytelenek valánk.

Véra nekem sok gondot okozott.

Olyan levert, oly komoly és hallgatag volt, mintha búcsút mondott volna már minden reménynek!

Egészben véve kínos est volt.

Az órák Krasnói-Selón még soha nem folytak le oly ólom-nehézséggel.

Nem ülhattunk a tornáczon, mert az erős délutáni zivatar után a levegő nedves és hűvös lett. - A szél üvöltve zúgott a lomboszatban - az egen vérszótét fellegek száguldtak el - őszi benyomást tett az egész!

Először vettük észre, hogy vége a nyárnak! -

Még a kandalló pattogó tüze is alig tudott megóvni bennünket a kényelmetlen, ideges didergéstől.

Véra ijjesztően halavány volt; az orvos is észre vette és kérdést tett, roszul érzi-e magát.

Nyugodt, szelid modorával megnyugtatta az orvost: - nincs semmi baja.

Tekintetem aggodalmasan csüggött rajta és az ezredesével találkozott, ki kutató, gondterhelt szemekkel nézte őt.

Mindjárt estebéd után felnyergeltettem paripámat.

Az ezredes kijelenti, hogy Nadeschdinában legközelebb fel fog keresni - én valamit feleltem rá, nagy megtiszteltetésről és szíves látásról, mire elég feszesen bucsuztunk el egymástól.

Amint a rostélyos kapun kilovagoltam, a két felől elvonuló sötét bokrok árnyából egy fehér alak bontakozott ki és közelebb lebegett.

»Véra!«

»Maxim! nem ereszthettem el i g y!«

Leugrottam volt lovamról és egyik karommal a kantárszárt fogva, a másikkal erősen magamhoz szorítám.

Még soha nem láttam őt sirni, s a nesztelen könnyek, a mint elboriták halvány arcát - szívem mélyéig megindítottak.

Oly szenvedéllyel és indulattal, melyre képtelennek hittem volna - hevesen szólt:

»Csak az egyet, Maxim - én annyira szeretem, hogy mindenkit gyűlölnék - ki kettőnk közé merészelne lépni - még ha mindjárt.....«

Az ezredes hatalmas, érczes hangja szólamlott meg az előcsarnokban, a mint parancsot adott a még mindig nyitva álló kapu bezárására. -

Még egy csók - és Véra ép oly könnyedén és nesztelenül osont ismét vissza az árnyas bokrok közé.

Az ezredes mindenesetre észrevette volt távollétét. - - - - -

Épen a pusztáról érkeztem, midőn az ezredes házam felé tartott.

Még mielőtt bejelentette volna az inas, már a lépcsőn álltam őt szívélyesen üdvözölve.

Nappalimba mentünk, Michailowitsch Sándor visszautasítván minden frissítőt, miután csak igen rövid látogatásra jöhetett, szivarra gyújtott. Íróasztalomra tekintve lekötelezőleg szólt:

»Nagy érdeklődéssel követtem az ön irodalmi pályafutását, Stepanovitsch Maxim. Hazánkban nincsen annyi kiváló költője, hogy minden újabban felmerülő s kitűnő tehetséget figyelemmel ne kísérhetnénk.«

Meghajtottam magamat, megköszönve a nyájas szavakat.

»Határozott haladás nyilvánul műveiben« folytatá, míg lassu szippantásokkal eregette a kék füstfellegeket. - »külföldön való tartózkodása látkörét tágitotta, és szabadabb szárnyalást adott eszméinek, anélkül, hogy ezért jellemző nemzeti jellegét eltörülte volna. -

Azon képzelem szerint, melyet magamnak önről alkottam, mielőtt személyesen megismerém, - azt hittem volna, hogy a nagy szellemek áradó mozgalmát keresi, és nem érezheti magát jól és otthonosan, csak állami és társas életünk zajos, életpezsgő központjában - t. i. fővárosainkban. - Nem fárasztó és nyomasztó-e önre nézve e magány -? Hisz nem találhatott itt semmi buzdító, vidító tárgyat!«

Feleletemet be sem várva, tovább beszélt:

»Ismerem az életet Oroszország belsejében, falun és a kis városokban. Szolgálatidőm legnagyobb részét a legfélreesebb kerületekben töltém.

Még én is, ki mint katona leginkább társaim társaságára vagyok utalva, utóvégre elviselhetetlennek találtam a szellemi élet tökéletes hiányát. Utoljára a társas élet legközönségebb külformáit is elhanyagoljuk, mert nem találjuk többé érdemesnek magunkat ily kereskedő és elparlagosodott földesúr közönség miatt, bármily kellemetlen feszélynek alá rendelni. Ön is nemsokára, ugyanazon tapasztaláson fog keresztül menni. Meg vagyok győződve, hogy nem fog soká Nadeschdinában időzni.«

Oly sajátságosan hangsúlyozá az utóbbi szavakat, hogy némi hidegséggel adám tudtára, hogy e tekintetben, semmi határozott választ nem adhatok. - - Azért tértem ide vissza, hogy vagyonom igazgatását sajátkezüleg vezessem és akár kellemes, akár kellemetlen reám nézve e foglalkozás, saját érdekeim követelik, hogy legalább addig tartsam ki ez állapotot, míg ügyeim annyira rendezve lesznek ismét, hogy nyugalommal távozhassam huzamosbb időre. - Hogy ez mikor lesz - azt még nem is sejthetem.

Az ezredes szürkülő bajuszát hevesen pödörgeté - azután gondosan félretette még égő szivarát - párszor fel s alá járt a szobában és egyszerre megállva előttem, szólt:

»Tudja-e Stepanovitsch Maxim, miért jöttem Krasnói-Selóra?«

Arczom megdöbbenése volt a válasz kérdésére.

»Nem sejti és nem fogja akarni hinni. Nálam is sokáig tartott, míg bele tudtam magamat találni - míg azon elhatározásra birtam jutni, hogy nővéremet e tényre előkészítsem - - ...Urussoff gróf visszatérte áll előttünk. - - Érti már most, miért mondom, hogy ön el fogja hagyni Nadeschdinát?«

Igyekeztem magamon uralkodni.

»Hallgasson meg. - Ön ismeri a körülményeket, melyek nővérem férjhezmeneteléhez csatlakoznak.

»Ki ne ismerné azokat!

»Hisz az egész orosz társaság meséjét, regényét képezték, egy télen át! -

»Mit azonban még nem tud, - az - hogy Urussoff gróf családja a rajta elkövetett sértést - ők így fogták fel az esetet - soha meg nem bocsátotta! - - A császár akkoriban igazságérzetét követé, mely őt soha cserbe nem hagyta - ha lehetséges volt nagy szívéhez hozzá férni. - Miután ő ily módon ítéletet és igazságot osztott volna - megkívánta mégis - hogy az egész történet feledve és bevégezett legyen -hisz túl szennyessé vált az egész nemességnek! - Nővéremnek meg kelle elégednie. - Urussoff grófné és gazdag lett, mit kívánhatott még egyebet? Sok hölgy, ily áron még rosszabb kalandot is eltűrt volna: - - Eleinte azt hívták, hogy a császár nem sokára meg fog kegyelmezni a grófnak; de miután ez meg nem történt, rokonai gyűlölete és haragja nővéremre és reám nehezedett. - Ön látja, hogy még mindig csak ezredes vagyok, dacára annak, hogy már hat év óta rajtam a sor a tábornoksághoz; de valahányszor előléptetésre nyílik alkalom - valami ellenséges befolyás nyilvánul, melynek következtében mellőztetem. Vért a gyanakodások és kémkedések egész hálózatával fonták körül. A legcsekélyebb dolog, mely okot szolgáltatott volna arra, hogy hírnevét megtámadhassák, rögtön ürügyül használtatott volna fel, hogy a császár elébe lépve kijelenthessék: mikép az Urussoff név jobb, semhogy idegen gyalázatnak palástul szolgáljon. - - Azért örököttem oly aggodalmas szigorral Véra felett; - azért igyekeztem őt zárkózottságában, közönyében megerősíteni - mert ez volt egyedüli paizsa a rágalom ellen.

»Soha nem ámitám magamat - tudtam, hogy be fog még következni a viszály, mely Vért még jobban meg fogja törni és életét még sivárabbá, árvábbá fogja alakítani. - Csak ő maga húnyt szemet makacsul e tárgy fölött. - Ő nem a k a r t hinni a lehetőségben, hogy a gróf vissza is térhet, s el nem vitázható jogait nála érvényesíthetné. Ezen egy pontban makacs határozottsággal bír, melyen a rábeszélés és értelem minden érve megtörik.

»Pár héttel ezelőtt a gróf nagybátyja meglátogatott és tudtomra adá, hogy öcsöcske a Kaukázusban oly fényesen tüntette ki magát, hogy a császár külön dicsérettel tisztelte meg és azonfelül még magas renddel is jutalmazá. Egyúttal a gróf hosszabb szabadságot illető kérvényét is tekintetbe vette, és ennek folytán már néhány hónap múlva várható a gróf megérkezése. A császár, valamint az Urussoff család határozott kívánsága, hogy a fiatal grófné a telet Pétervárott töltsé férjével és a társaságban, valamint az udvarnál is, illő helyüket elfoglalják. Megkísérlettem azon ellenvetést, hogy az elhunyt császár nővéremnek szentül megígérte, miszerint soha sem fogják őt kényszeríteni, hogy a gróffal együtt éljen. - Az öreg gróf gúnyosan félrehúzta száját és azt felelte: hogy még a császár sem adhat oly ígéretet, mely az állam és egyház ígéivel oly merőn ellenkezik. - Mindkettejüknek meg kell nyugodni a megmásíthatlan sorsban. - A gróf is sajnálatra méltó, mert ő ép úgy szenved a feloldhatlan kötelek súlya alatt mint maga a grófné. Azonban még az is lehetséges és mindenesetre kívánatos, hogy a sajátságos viszonyból még igen boldog házasság válhatik. »A grófné oly szép« végzé szavait kellemetlen mosolylyal - »hogy a gróf az ily nő birtokát szenvedhetőnek fogja találni, s ha egyszer gyermekek is lesznek már, örökösei a névnek - végre a grófnő is meg fogja tanulni a férje iránti szeretetet.«

»Még csak azt jegyzé meg, hogy reméli, miszerint nincs szükség még világosabb célzásokra, melyek megértessék velem, miről van szó; ő nem is kételkedik benne, hogy a hallottak valóságáról és helyességéről én is meg ne lennék győződve.

»Meg kelle magamat adnom - így kelle lennie - nem volt mód, nem volt lehetőség, mely szegény nővéremet felmenthető azon sorstól, hogy férje neje legyen. - -

»Az egyetlen mi még hátra maradt az volt, hogy megkísérlem Vérát férje s általjában ez ügy iránt engesztelőbbé hangolni, miután ez az egyedüli út, melyen végzete megkönnyebbülését remélheti.

»Ne szeresse a grófot, de legalább tűrje el jelenlétét undor nélkül, - tanuljon a világ előtt boldognak látszani - uralkodjék magán!«...

»Azt nem teszi, nem teheti Véra soha« - kiálték szenvedélyesen, »ő nem szíhatja azt a levegőt a mit ez ember - ő nem élhet véle egy földél alatt!« -

Az ezredes merően rám nézett és lassan kérdé:

»Stepanovitsch Maxim, ön nővéremet szereti és általa szerettetik - mit szándékszik tenni?« -

»Tenni?!« - nem tudtam mit válaszoljak.

»Igen. Azt hitte-e, hogy Urussoff grófnéval azon viszonyok egyikét fogja folytatni, melyek az olasz opera kulisszái mögött divatosak?«

»Michailowitsch Sándor?« - kiálték indulatosan.

»Ne heveskedjék ok nélkül. - Én tudom, hogy Véra oly nő, ki képes egy férfiban mély, tartós érzelmeket ébreszteni, - de szükséges-e hogy elmondjam önnek, ki az életet ismeri, - miként a férfi nem áldozza fel a szerelemért becsületét, társadalmi állását, jövőjét? - És mindezt fel k e l l e n e áldoznia.«

»Országunk és egyházunk törvényei szerint, nem létezik más válás - csak az, melyet a halál okoz. - A nő ki kötelességeiről megfeledez és elhagyja férjét, meg van bélyegezve, ki van zárva a társadalomból - nincs más menedéke csak a kolostor falai között. - A férfi, ki e lépésre csábítja a nőt, elveszti nemességét, vagyonát, és a törvény áldozatja lesz, bárhol éri őt utól annak hosszú karja. - Mit szándékszik tenni?« - -

Hallgattam - mert minden szó kérlelhetlen hatalommal és erélylyel csapott le reám. - Igazat mondott. -

Hogy a törvény, mely más alkalommal szelidebb kezelést is tűr, ezen esetben irgalmatlan szigorral fogna végrehajtatni - arról az Urussoff család gondoskodnék. -

»Még ha sikerülne is önnek, Vérával külföldre menekülni, még akkor sem nézne boldog életnek elébe. - Önöket nem egyesitheti házassági frigy -Véra tehát a világ szemében csak szeretője volna - egyéb semmi! - Oh Stepanovitsch Maxim! szivem megszakadna, ha nővéremet, g y e r m e k e t gyalázatban kellene látnom! És mi volna a vége?« - folytatá, növekedő szenvedélylyel - »Véra kimondhatlanul szereti önt - mióta ön kizárólag bírja e nemes szívet, még bátyja számára sem maradt többé benne hely - ő mindenről lemondana, nem rettenne vissza semmi áldozattól - és mégis - mégis életét emésztené!

»Ő kit egész életén keresztül tisztelet és kegyelet környeztek - ő el nem viselhetné a gondolatot, hogy meg kell hajolnia. - Lassan elvérzene e mély seben. - Bármilyen nehezett viselt már el, bármilyen nehezebbet tartogat is számára a jövő - de tisztán, szeplőtlenül áll önmaga előtt - ő boldogtalan - de ő nem bűnös! - A szerencsétlenség meg nem ölte őt, - a bűn alatt összeroskadna és önmaga is Stepanovitsch Maxim, önmaga sem állhat jól magáról - ön sem tudhatja,

hogy szerelme folyvást, mindenkor, egyenlő erélylyel vigasztalólag és mentőleg fog-e örködni Véra felett - - itt a férfi a férfiához szól! -

»Még a legszenvedélyesebb érzés sem töltheti be életünket egészen. - Mi lényünknek egy részét adjuk, míg a nők egészen és feltétlenül engedik át magukat. - Mi nagyravágyók vagyunk, mi külső siker után törekszünk s az évek haladtával mind nagyobb tért és fölényt engedünk a komoly munkának életünk felett - -minek már ekkor nekünk egy szerelem, mely mindezekről visszatartana?!

»Véra teherré válnék önnek; - legyőzhetetlen, beteges, szenvedélyes honvágy venne erőt lelkén - s a viszony, mely a társadalmi szabályokon k i v ü l esik - elviselhetetlen súlylyal nehezülne vállaira.« -

Fejemet kezemre hajtva, némán hallgattam e szavakat.

A kép, melyet előttem feltárt, oly élethű volt hogy megsemmisítő erélylyel hatott reám.

Nem marad hátra más - csak bucsút venni egymástól - mindörökre.

»Ittlétem első napjaiban keserű neheztelést tápláltam ön iránt - míg Véra véghetetlen szerelme, melylyel önhöz ragaszkodik, enyhébb érzelmekre nem indított..... - igaz, későn jövök - de a jövőre nézve jó, hogy mindezt elmondtam önnek. - Idősebb, sokkal idősebb vagyok önnél és mindig igen komolyan szemléltem az életet. Legfőképp mióta nővéremet kelle nevelnem és oltalmaznom, másképp tanultam gondolkozni sok dolog felett. - Fiatal koromban én is felkerestem e könnyű frigyeket, melyek a szenvedély csalfa leplét veszik fel, hogy gyorsabban jussanak célhoz, és ép oly gyorsan fel is oldódnak ismét. Én is ép oly kevésbé találtam benne bünt, mint ön. - -

»De lassanként felderengett annak elvitázhatatlan tudata, hogy vannak nőtermészetek és jellemek, melyeken megbocsáthatatlan vétkeket követünk el ezáltal. - - Azokat értem, kikhez Véra is tartozik - a legnemesebbeket, legjobbakat - azokat, kiknek a szerelem végzetté és ezáltal kimondhatatlan nyomorusággá válik! -

»Én nem kételkedem Véra iránti szerelmében..... azonban - míg az önre való emlékezés, nővérem életén örökké fájdalmasan fog keresztül vonulni - addig ön - ha kivételes ember, évek múlva, ha olyan mint mi mindnyájan vagyunk, - hónapok múlva már, csak mint egy nyájas, varázsos tüneményről fog róla megemlékezni - hogy azután a többivel együtt elfeledje! - S ez a különbség a nő és a férfi szerelme közt; - nem tagadhatjuk annak létezését - mert így van, úgy volt és lesz az mindörökké!« - -

Az ezredes leült ismét, és uj szivarra gyújtott.

»Azok után, miket most megbeszéltünk« - kérdém látszólagos nyugodtsággal - »ön azt kívánja, hogy Nadeschdinát még a gróf megérkezése előtt hagyjam el?«

Igenlőleg hajtá meg magát.

»S mikorra várja azt?«

»Vagy egy hónap múlva. Be kell látnia, hogy ez szükségtelen kínzás és kegyetlenség volna, ha Véra önt még közelében tudná, ha a gróf megérkezik. - Becsületétől és szerelmétől követelem, hogy e szenvedéstől megkímélje szegényt. - Ha a gróf csak távolról is sejthetné, hogy ön közelebb állt nevéhez, - ő egy perczig sem habozna e szívesen látott fegyver kellő felhasználásában. - Vérára nézve a legszomorubb következményeket vonhatná maga után - s nekem már nem volna jogom őt oltalmazni és védeni« - - - az ezredes még sokáig folytatá e beszédet. -

Én becsületszavamat adám neki, hogy Vérát még csak azért fogom felkeresni, hogy meg-
értessem vele - bucsúvételünk, válásunk elodázhatatlan kényszerűségét.

Az ezredes belenyugodott.

»Stepanovitsch Maxim,« szólt felállva és éles tekintetét szigorun reám szegezve »én önt
lovagias, nemes embernek tartom és szavába bízom. - Gondolja meg, hogy ezennel nővérem
további életéről önt teszem felelőssé!« -

Kezet fogtunk - és ő elhajtatott.

Már néhány nap múlva Moskvában kelle lennie, s miután tőlem azon határozott ígéretet
nyerte, hogy csak addig fogok még Nadeschdinában időzni, a mig elkerülhetetlenül szükséges
lesz ügyeim elrendezésére - nővére s a gróf közötti felületes kiegyezkedés főakadályát el-
hárítva látta. - Missiója főcélját elértnek hitte s e szerint sürgetni akarta elutazását is, mely
annyira szívéen feküdt.

A mig a lovak által felvert porfellegek láthatók valának - keresztbe font karokkal a lépcsőn
állva, néztem végig az ismert kocsí-uton, mely a folyó felé vezet.

Mégis csak szép az én Nadeschdinám! -

Ugy látszott nekem, mintha a fák lombja zöldebb - a folyó gyémántos ragyogása fényesebb -
a levegő lágyabb s fűszerebb volna, mint valaha azelőtt! -

Idővel bele éltem volna magamat e nyájas környezetbe és a boldogságot is feltalálhattam
volna itt. -

Elmenni ismét! -

Nem tudhatám, mikor térhetek vissza?!

Oh mily nehezemre esett most gondolatimat rendbeszedni - nem tudtam határozni még leg-
közelebbi jövőm felett sem - hová, merre irányozhatnám egyelőre lépteimet?!

Egyszerre sokkal idősebbnek tűntem fel magamnak - már nem volt sok veszteni való időm, ha
azt nem akartam, hogy életem végkép, nyomtalanul, használatlan tűnjék le a haza láthatárán. -

Azonban, még az nap nem jutottam semmi határozatra.

Nyugtalanul vándoroltam udvaron és kerten keresztül, szórakozottan osztva parancsokat,
melyekről eszem alig birt tudomással.

Midőn a házba léptem az öreg Dimitrowna Lisa kutatólag nézett arczomba.

»A Bârin nincsen jól, - oly halovány« - szólt aggódva.

Fejemet tagadólag rázva, magamra zártam az ajtót, hogy meg ne zavartassam.

Valamint gyerekkoromban, gyermekes fájdalmaimmal mindig anyám szobájába menekültem,
hogy ott szenvedélyes panaszaimra, szelid, mosolygó vigasztalást találjak, - így ma is, a régi s
oly soká elhanyagolt szokást követem, s ide siettem gond és kingyőtörte szívemmel. - - Ott ült
Véra - és akkor pillantottam először halálisan sebzett szívébe.

Mily isszonyu, gyűlöletteljes keserűséggel beszélt a r r ó l kinek nevét csak a legnagyobb
önuralom mellett volt képes kimondani!

Azután elvonultak lelkem előtt mind ama ragyogó képek, melyek fényes színpompájuk teljes
varázsában, a pusztaság és erdő bájainak eleven keretében, két boldogságos, szerető embert
tüntettek elém!

És kegyetlen kézzel, én saját magam tegyem tönkre e tavaszos, illatos, ártatlan tündérregét?!

Én magam raboljam meg Vérát mindattól, mi egy rövid kis ideig szabad, örömteli létre ébresztette; mi eltöltötte lelkét ama legdrágább, legdicsőbb két érzés sejtelmével, melyekből a föld legtisztább boldogsága származik reánk - az ifjúság és szerelem elragadó képét tárva ki előtte.

És e helyett most a rideg kötelességre utaljam, mely törhetetlen, vas lánczokkal füzte őt azon emberhez, ki élete legkinzóbb emlékével elválhatatlan kapcsolatban állt; - kit nem ismert és kit megismerni rettegett, mert sejté, hogy e közelebbi szemléletben gyűlölete és megvetése csak újabb, kimerithetetlen tápra fog találni.

O, nem volt nehéz elképzelni, mi lett a grófból az utolsó évek alatt!

A fékezetlen életélvben felnőtt ifju, - kiragadva a frivol, szilaj körből, mely legalább a külsőleg sima modorú társadalom iránti tekintetből, bizonyos felületes illemnek rendelte alá magát - egyszerre egy oly világ központjába sodortatott, mely folytonos veszedelmek között, csak két ellentétet ismert: - halálos elszántságot - vagy eszeveszett, örült kéjeket.

Az élet, mit ma csak csoda mentett meg - holnap egy szilaj fogadásért könnyelmű nonchalance-al kockáztatott.

Nem egyforma, vadélvezetű játék volt-e az, ha reggel a meredt, éles sziklafalakra felkapaszkodtak, melyeknek teteiről a hegyilakók hosszú csövé, soha célzott nem tévesztő puskáikkal célloztak a gyűlölt ostromló oroszokra; - - vagy ha este, néhány csapongó kedvű bajtárssal az Aoulba vágattak, szép fekete szemű leányt ragadva fel lovukra - s azzal száguldva hajtottak odább a tábornokok közelébe, üldözve, hajszolva, az utánuk rohanó elkeseredett bosszuállók által?!

A mindennapos, folytonos harcok a Kaukaszban, hamar lemoszák vérrel a finom életmodor és elegáns mozdulatok vékony fénymázát.

Hol minden lépésen a halál fenyeget - nem érdemes a szenvedélyeket fékezni és azoknak kitörését bizonyos határokba szorítani.

Igen, merész, daczos embereket nevel a Kaukasz, de e szilaj iskolában elfajul a szív és elvadul az ész.

Mig eleven képzelmem a gróf alakját ily rikító színekben tünteté elém, elképzeltem magamnak ez ember oldalánál Vérát, előkelő szellemi szépségével, tartózkodó, mérsékelt modorával és égető fájdalom vett rajtam erőt!

E vad lényhez lánczolva, védtelenül átengedve annak elvadult szeszélyeinek - legbensőbb érzéseiben sértve még akkor is - ha a multnak árnya el nem borította volna lelkét nehéz ködével.

Legyőzhetetlen, örült gyűlölet fogott el a gróf iránt!

Létezése Véréra nézve soha nem enyhülő, halálos gyötrellem! -

(Néhány nappal később.)

Ne ródd fel bűnömül és gyengeségemül, hogy még mindig itt vagyok, daczára annak, hogy Véra fivérének szavamat adtam volt, hogy Nadeschdinát még Urussoff gróf megérkezése előtt fogom elhagyni. - A végzet hamarabb csapott le reám, mintsem előrelátásom csak sejtette volna is.

Rendkívüli lázas felindulásban vagyok.

Itt akarok, itt kell maradnom addig, mig Véra jövője fölött határozva lett.

Nincs senkije, rajtam kívül - ki e perczben megvédhetné őt szükség esetében!

Nem lehetek oly kegyetlen, hogy még ez utolsó menedéktől is megfosszam!

Minden áldozat követelésére fel van jogositva - s készen talál rá - bár mikor fog felszólamlani.

A legkisebb neszre felijjedek.... tán tőle jön hír - tán szegény, kinzott lelke egy jajkiáltását küldi felém!

Lényem legmélyén érzek egy bizonytalan valamit, mi engemet is emlékeztet reá - hogy ereimben a pusztai fiak szilaj vére forr; - kegyetlen, boszuvágyó örömet érzének, ha a gróf szemben állana velem, és én egy golyó által gyűlölt létét Véra életéből kitörölhetném!....

Gondolataim örülten gomolyganak agyamban..... mi a jó, mi a rossz? - - Egész reggel e két fogalom mérlegelésével foglalkoztam - - - - hogy lehet e két eszmét egymástól elválasztani - általjában, lehet-e? -

Egyszerre, mint egy felsőbb sugallatra, érteni kezdém az önsegély minden erőszakos tettét - legyen annak neve forradalom vagy gyilkosság! - mert először szenvedék én magam is az emberi ige és felfogás korlátolt törvényei alatt!

És most elmondjam neked - de mit? -

Azt a mi történt?

Miképp szegtem meg szavamat? -

Becsületszavamat! -

Nemde - mióta ezt tevém - életem nem sokat ér már?

Azért adtam szavamat, hogy a nőt kit szeretek, végkép boldogtalanná ne tegyem - s megszegtem - hogy az örvény szélén egészen támasz nélkül ne maradjon..... már most hol cselekedtem becsstelenül? - -

Átmentem - hogy Vérától búcsúzzam. -

Az ég borult volt, őszi szürke - borongós elhagyatottság nehezedett Krasznói-Selóra - - sötét sejtelmek vonultak át lelkemen - nem hihetém - nem képzelhetém - hogy utoljára fogom látni őt! -

Jöttemet meghallotta - - várt reám! -

Várt - egy hét óta - minden órában, - minden perczben!

Elmondta nekem, midőn szenvedélyesen karjaim közé rohant - és oly szorosan hozzám simult, mintha soha sem akarna elereszteni többé!

Vészesen fellobbanó tűz lángolt szemeiben, s minden szavában, a rejtett kin egy egész világa árulta el magát!

Oh, hogy megváltozott!

Lelkem megszakadt, hogy így kelle őt látnom!

Csaknem félelmetesnek tűnt fel nekem, midőn ily örületes oda engedéssel tárta fel előttem érzelmeit!

Igyekeztem őt megnyugtatni - úgy mint gyermekkel szoktunk tenni - szelid szavakkal, enyelgő dédelgetéssel!

De ő csak remegő félelemmel tekintett reám.

»Ön valamit titkol előttem, Maxim! - mi az? - Nem olyan ma mint rendesen szokott lenni!« - s minthogy nem feleltem, felsikoltott:

»Maxim ön el akar hagyni!!« s a hang oly kétségbeesett, oly metsző fájdalmas vala, mintha egész életének kinja, ezen egy hangban pontosult volna össze.

»Tehát nem tudja - hogy ezt önnek nem szabad tennie -« szólt tovább lihegve, »mi együvé tartozunk - életünk egy - feloldhatatlanul! Fivérem csikarta ki öntől az ígéretet, hogy tőlem válni fog. - És mi okból? - Mert meg kell adnom magamat - tünnöm kell a gróf jelenlétét!« - Felegyenesedett, teljes királynői méltóságában, szemeiben szikrázott a dacz.

»Nem! - én nem adom meg magamat! nem engedem többé, hogy az önkény vezérelje sorso-mat - a név, a becsület mentsége nevében! - A lefolyt hosszú, irtóztató évekkel megváltottam a jogot, melylyel ezentul szabadon rendelkezem önmagam felett! - Csak azé vagyok a kit szeretek! - öné vagyok - Maxim! Nem fogok megbánni, nem fogok nélkülözni semmit! Mit bánom a világot, az embereket?! - Ha nélkülözhetém, midőn árva, magányos és nyomorult valék - mennyivel kevésbé fogok vágyini utánok - ha boldog leszek! És boldog leszek a míg ön szeret! - Oh Maxim! - ismétlje most is, a mint ezerszer tevő - hogy örökké szeretni fog!« - - -

Átkarolt fehér karjaival és könyei elboríták arcját.

Leirhatatlanul szenvedtem!

Szerelmének egész égi hatalmáról és gazdagságáról csak azon perczben győződtem meg - midőn magamnak kelle feloldanom az édes-fájós köteléket.

Képtelen valék reá!

Feledve ígéret s határozat!

Csak őt láttam - őt - kinek szenvedélyén elkábultam, megittasodtam!

Előttem állt - nagy szemeivel mereven nézve rám, mintha lelkem mélyén olvasni akarna; - apró kezei remegve kulcsolták át ujjaimat.

Megigértem, hogy addig még itt maradok - míg a gróf érkezteről és terveiről biztosabb, határozottabb hireket fog birni.

»Itt úrnő vagyok!« szólt büszkén, »nem merészelhet idejönni akaratom ellenére!« - És könyörgő hangon tevő hozzá: - »Maxim, ön nem ismer még! - Ön nem tudja, mily erősen ragaszkodom ahhoz, mit egyszer megragadtam, akár szeretetben, akár gyűlöletben! - Ha ön meg akarna csálni - ha titokban akarna távozni, hogy önmagát s engemet a válás fájdalmától megkíméljen - mit nyerne vele? - én követném önt - bárhová menne - bárhol volna! - Engem nem tartóztathatna vissza semmi - mert én mindentől megváltam - minden köteléket leráztam magamról; - most önző lettem, - azelőtt soha nem voltam az - mert lényem minden idege - szívem minden dobbanása - senki másé - csak az öné!«

Összeroskadva a kimerültségtől, egy székre hanyatlott.

Lassanként lecsendesült és feszült figyelemmel hallgatá a fivérével folytatott párbeszéd lényeges részeit, melyeket előadtam neki.

»Sok részben igaza van fivéremnek, szólt azután, csakhogy nem méltányolja eléggé akaraterőmet és energiámat, midőn azt gondolja, hogy a gróf világi állása miatt, - mert kitűnik, hogy ezen egész cselszövényben csak is az a fődolog - nyugodtan fogom tünni, hogy a világ előtt neje szerepét játszassák velem. - - Ki kényszerithetne reá! - A gróf élhet, a hol neki tetszik - én Krasnói-Selón maradok és azt soha többé el nem hagyom. Minden boldogság mit még kívánok és reméllek a sorstól - azon rövid órák, melyek önt folyón s erdön át, hozzám fogják vezérelni!«

Könyes tekintetét arcomra emelte. - Oh mily varázsosan szép volt ő így!

Igen, - e vész, mely úgy látszott veszélytelenül száguldott tovább fejeink felett - még szorosabban, melegebben fűzött egymáshoz!

Bizalmasabban és biztosabban beszéltünk e l ő s z ő r egy közös jövőről.

Valószínűleg kikerülte figyelmünket, midőn egy troika megállt a ház előtt, vagy pedig, azt hittük, hogy az orvos és neje az, mert nem is gondoltunk arra hogy az érkezők elébe nézzünk.

Ekkor megnyílt a középjátó és az öreg Alexei hevesen, szokatlan sietséggel lépett be rajta.

»Mi baj - Alexei -?« kérde a grófnő meglepetve.

De még mielőtt felelhetett volna az öreg, egyszerre borzasztó változást vettem észre Vérán. Szeme meredt és fénytelen lett, halottias halaványság borítá arcát, s a kérlelhetlen, halálos gyűlölség és büszke megvetés kifejezése márványszerű vonásain ijjesztő jelleggel tűnt elő.

Gépiesen felegyenesedett, és mozdulatlanul állva maradt, mintha minden tagja valami megbénító hatalom által lenyügözve tartatnék.

Tekintete irányát követém.

Az ajtóban két úr állott.

Az egyik egyenruhában, magas, erős alakú, göndör fekete hajjal, napsütötte, csinos arczczal, szája körül kemény, nyers vonással, melyet a hetyke, döllyfős mosoly sem rejtett el elegendőn; a másik polgári öltözetben, élégánsabb, simább modorral és magatartással.

Az egyenruhás gyorsan közeledett Vérához.

»Bocsánatot kell kérnem e váratlan megérkezés miatt, Michailowna Véra,« szólt könnyedén igen erőltetett hangon, »utazásom rövidebb időt igényelt mint eleinte hittem s vártam és azért fog látogatásomat bejelentő levelem később érkezni, mint én magam.«

Urussoff gróf - mert hogy ő volt ez, nem szenvedett többé kétséget - e szavaknál oly mozdulatot tőn, mintha a grófné kezét meg akarná csókolni - - de az egy lépéssel hátrált, még mindig ugyanazon jéghideg, meredt tekintettel szemlélve a belépetteket.

Gonosz, démoni pillantás villámlott fel a gróf szemében, Vérát és engemet mintegy összefoglalva és elborítva lángjával.

Azonban, mintha a terrain biztos elfoglalásában nem akarna időt mulasztani, feltűnő sietéssel folytatá beszédét:

»Engedje, hogy unokabátyámat is bemutatthassam önnek. Már régen kívánt megismerkedni szép cousine-jával és ezuttal szemtanuja is óhajtott lenni, a sok évi távollét utáni viszontlátásnak.«

A végső szavak éles gunyként hangzottak.

Azt észrehevém - hogy jogait ismerte s azokat teljes mértékben fogja érvényesíteni.

Midőn az ily módon bemutatott egyén, mély meghajtás után közeledett a még mindig hallgatag Vérához, az meredségéből magához látszott térni.

Alig észrevehető fejhajtással köszönté a közeledőt és kimért hangon, mely csaknem metszően rideg volt, szólt:

»Csakugyan nem sejthetém, hogy alkalmam leend látogatását Krasnói-Selón fogadhatni, miután itt teljes visszavonultságban élek és legközelebbi ismerőim is tartózkodnak magányomat, különös felhívásom nélkül, megzavarni.«

»Nem szabad felednie, grófnő, hogy férje a Kaukázusból jő, hol divat a megrohanásokat gyors határozottsággal vinni végbe.«

»Szavaiból kitűnik, hogy a helyzetet igen helyesen fogja fel« - felelt Véra - a mint mondta, ellenséges megrohanása ez az i d e g e n területnek.«

Mindeddig semmiféle mozdulattal sem szólította fel az urakat a leülésre.

Ő maga is, még mindig állva beszélt, és hideg, büszke magatartása minden közeledést, minden közvetítést kizárt.

Ezen esetben - az világosan kitűnt - még a háziasszony legegyszerűbb kötelességeit sem akarta teljesíteni.

De nem volt oly könnyű a grófot sodrából kivenni.

Kényelmesen elhelyezte magát egy divány sarkában és hanyagon szólt:

»Nem lenne-e oly szives Véra, udvarmesterének parancsot adni, hogy unokabátyámnak s nekem szobákat rendeljen. Hetek óta éjjel-nappal utaztunk, s ez okból megbocsátja tán fáradságunkat.«

»Nem m a akarja folytatni utazását?« - viszonzá a grófnő.

»Elutazásunk napja egészen öntől függ,« válaszolt a gróf gúnyos mosolylyal, a de remélem, hogy vendégszeretete pihenést fog engedni nekünk.«

Én, e kinos jelenet alatt, melyben csak veszteg néző leheték, a salon egy távol eső zugában huztam meg magam, s látszólag egy hirlapokkal és Journale-okkal megrakott asztalnak szenteltem egész figyelmemet. Azonban a két pártnak egy szava, egy tekintete sem kerülte el figyelmemet.

A kétes, tehetetlen szerep, melyet Véra életében játszottam, soha sem keserített el jobban mint e nehéz perczben.

Látnom kelle, mikép veszi fel félelmetlenül a harczot ellenségeivel, kik tekintetükben gúnynyal, sziveikben gyűlölettel léptek elejébe.

S nem volt szabad védelmére kelnem - de minél közömbösebben, minél egykedvűbben kelle néznem a dolgot, nehogy kérlelhetlen ellenségei mindig éber gyanuját felriaszszam!

Midőn Véra a gróf utolsó nyilatkozatára ridegen felelt:

»Ön is találkozni fog Krasnói-Selón azon vendégszeretettel, melyhez magányos vidékünkön minden idegennek joga van,« és könnyed köszöntéssel az urak mellett elhaladva, lassan a salonon keresztül ment az ajtó felé - e perczet alkalmasnak tartottam a gyors bucsúvételre.

A gróf gyáva kegyetlensége, valamint társáé is, kit valószínűleg szövetségesül hozott magával, oly szenvedélyes haraggal töltött el, hogy féltem tovább időzni e helyen, nehogy valami heves, súlyos következményü tette ragadtassam.

Midőn hangomat hallá, Véra megijjedt! - A gyöngé, sugár alak csaknem összeroskadott.

Oh, mily kétségbeesett, segítségért esedező tekintetet emelt reám!

Teljes erőmet s önuralmamot összeszedtem, hogy az üres, feszes phrasisokat megtaláljam, melyek a főnnálló viszonyok alatt leghelyesebbek voltak.

»Már bucsút vettem volna öntől grófné, ha nem haboztam volna méltóságodat rokonai üdvözlésében megzavarni. De most kérem, kegyeskedjék engemet elbocsájtani.«

Némán meghajtá magát és ajkai még határozottabban összeszorúltak, mintha erőszakkal akarna elfojtani minden hangot.

A gróf felugrott.

Oly lekötelező modorral, mely sokkal szándékosabb volt, semhogy tettetett ne legyen - utamba lépett.

»Szerencsétlen volnék, ha érkezésünk miatt hamarabb hagyná el Krasnói-Selót mint tán rendszeren szokta. Grófnő, ön elmulasztotta bennünket ez úrnak bemutatni - kérem sziveskedjék ezt jóvá tenni.«

A szavak tiszteletteljesek voltak; de a hang, a tekintet, a mosoly, melylyel előadattak, csaknem a sértés jellegét kölcsönzik nekik - s Vérát ép úgy találta, mint engemet.

Véra gyorsan hátrafordult, mintha oldalomnál akarna menedéket keresni - azonban hatalmas erélylyel ismét nyugalomra kényszerítve felhevülését, mert a gróf kémlelő tekintete alatt érzé magát, fojtott hangon, mintha csak nehezen bírná kiejteni a szavakat - szólt:

»Gróf Urussoff Constantinovitsch Léonide«

»A grófné férje« - tévé az hozzá mosolyogva.

»Saburoff Stepanovitsch Maxim.«

Véra elhagyta a termet.

Példáját követni akarám, de e szándékom kivitelét meggátolta a gróf, ki feltűnő szeretetreméltósággal kényszerített még pár perczig vele maradni.

A másik is hozzánk lépett és az is mint Urussoff gróf mutattatott be.

Rejtett szóharcz kezdett köztünk folyni.

Mindkettő igyekezett diplomacise kisütni mily viszonyban s összeköttetésben állok a házzal.

Én közönyösen, hidegen válaszoltam és a társalgást megrövidítém, mentségemül hozva fel, - hogy magam is vendéget várok Nadeschdinán.

Az urak kikisértek.

Lovam előállott.

»Szép állat,« szólt Léonide gróf műértő tekintettel, »igen tüzes! Jó lovast igényel.«

»Nem is tűrne mást mint urát« - feleltem és lábammal a kengyelbe léptem.

»Ön vadász is?« kérdé a gróf és a lovagló ostorral játszva suhintott a levegőbe. »E környéken, a sűrű erdőségekben pompás vadálladék lehet.«

»Nem szeretem a vadászatot.«

»Úgy« felelt ő gúnyosan, »igaz, elfeledtem - az urak, kik a tollat oly ügyesen forgatják, kevésbbé tudnak a fegyverhez. - Nálunk katonáknál épen ellenkezőleg áll a dolog.«

»Nem úgy értettem« feleltem hanyagon a nyeregben helyreigazitva magamat, »akár pisztoly, akár kard, az nekem mindegy, mindkettővel soh'sem tévesztek czélt. De nem érdekel, ha egy ártatlan őzet vagy szarvast kell lőnem. Czélozni csak akkor érdemes, ha a legnemesebb vad helyt áll nekem.«

»Milyen?« - kérdé a gróf feszülten s nem suhintott többé az ostorral, mit kivettem kezéből.

»Halálos ellenségem tiz lépésnyi távolságra!« Kalapot emeltem és megsarkantyúztam lovamat.

Midőn a kapun kiugrattam, az öreg Alexei, félig elrejtve a bokrok árnyától, ugyanazon a helyen állt, melyen még nem rég, Véra várt reám.

Megállítám lovamat.

»Valami megbízást adott neked a grófné?«

»Nem az,« válaszolt az öreg habozva, »csak azt mondta, hogy várjak itten a mig nagyságos ur eltávozott.«

»Jól van! - Menj vissza a házba. Igaz - ha valami történni találna - tudod az utat Nadeschdinára.«

Gondterhelte ősz fejével intett.

»Isten és Szentjei oltalmazza a mi urnónket - A gróf kényszeríteni fogja őt, hogy véle Pétervárra menjen. Inasa azt mondta, hogy a császár parancsolta.«

»A grófnő gyakran ki szeret lovagolni - legyen gondod rá, hogy egyik lóva mindig felszer-számozva készen álljon, hogy ne kelljen várnia.«

»Már én is gondoltam reá,« és imát mormogva keresztet vetett, mintha a szerencsétlenségre akarna ráolvasni. - - - - -

Már most tudod, miért vagyok ily vészes felindulásban.

Három nap múlt el a gróf megérkezése óta.

Hogy utolsó szavaim értelmét helyesen fogta fel, tanusíták gyűlöletteljes tekintete és az ajkak haragos összevonulása. Tudja már most, hogy nem ellenzenék egy véle való találkozást.

Vérától még semmi hír. Az öreg Alexeit sem küldte.

A lehető eshetőségek egész lajstromát kimeritem - mi történt? -

Engedett-e Véra - vagy még ki nem tört a tulajdonképeni harcz, melyre két hős férfiú, egy gyöngye nővel sikra szállt? -

Tegnap a park széléig lovagoltam. Leszálltam és a sötétség védelme alatt, mely most már őszi gyorsasággal ereszkedik le, egész a kert-ajtóig osontam.

Senkit sem láttam; csak Véra szobáiban derengő világosság - különben minden csendes - el-hagyott, mintha a ház ki volna halva.

A mint mozdulatlanul oda támaszkodtam a falhoz, a néma ház felé nézve, mely sötéten, mintegy fenyegetőleg állt előttem, s a vékony eső a levelekről permetezett, a nedves, átható hideg tagjaimat át meg átjárta és mintegy fájós, nyöszörgő sohajtozás és nyögés vonult végig a susogó fasudarakon - úgy érzém, mintha magam is csak árnyék volnék, mely megnyugvás nélkül örök vágygyal lebeg a kedves hely körül, hol egykor boldogsága honolt.

Halál-sejtelmes, méla előérzet ereszkedett le lelkemre.

Tudtam - hogy ama aranyos napok, midőn a tó habjain ringatóztunk, midőn elmerültünk az illatos vadonban - zöldelő, lengő ágak és füvek között - oh, hogy ama napok soha sem térnek vissza már!

Nem hihettem többé a tavaszban, e hideg, sötét őszi éjjelen.

KILENCZEDIK LEVÉL.

U g y a n a z, u g y a n a h h o z.

(Ez a levél csak később küldetett el az orvos által.)

Nadeschdina, september 185...

Ő itt van - hozzám menekült, az én szegény, szeretett Vérám!! - Oda, a mellékszobába, a n y á m szobájába vittük.

Lábujjhegyen osontam ki, hogy megírjam e sorokat, talán az utolsók, miket ez életben hozzád intézek. -

Nem bírom el e kint! Most az orvos virraszt nála..... Megszerettem őt e két nap alatt, mert megindító, miként viseli gondját Vérának.

Szeme könybe lábadt, midőn i g y meglátta őt, s midőn ki kelle mondania, hogy csoda nélkül meg nem menthető!

Meg fog halni! - Hallod ezt? - Meghalni!

Az én szép virágom, mit szivemen akartam ápolgatni, melengetni, oltalmazni - ők megtörték - összetapodták - midőn alig hogy kivirult.

Égető, emésztő gyűlölet fog el e megsemmisített ragyogó élet látásánál, mely hiába esedezett kegyelmet, irgalmat!

Enyém a boszú - szól Isten!

De én nem akarok várni míg e lassu boszúállás közelgeni fog - én magam fogom hirdetni, én magam leszek az Ige eszköze, hogy szemem még láthassa, szivem még örülhessen neki - mert más öröme nem vágyik már többé.

Senkinek sem szabad a házba lépni, azokat kivéve, kik a haldokló ápolására szükségeltetnek, a kapu be van zárva és a szolgáltnak meg van parancsolva, hogy mindenkire lőjjenek, ki be akar tolazkodni - - még ha saját testvére lenne is.

Haljon meg nyugodtan. -

Az utolsó órában csak az legyen mellette, kinek életét maga után vonja a sirba le.

Haja előttem fekszik - hosszú, sötét, selymlágy haja, mit annyiszor szerelmesen kezeimre fontam, melybe gyakran, incselkedve, negédesen bele burkolt, mintha gazdag, sűrű, illatos fátyol volna.

Leválták fejéről - és helyébe jégborogatásokat raknak.

És most itt van kezemben - e kincs - e drága ék - holt, hideg tömeggé válva! -

Borzadok - ha kezem hozzá ér - halálzaggyá vált kábitó, vonzó, határozatlan illata!

Megszakad a szivem, ha édes, zengzetes hangját vad kiáltássá hallom elfajulni - ha kétségbeesett, szenvedélyes erélylyel kiragadja magát az őt körülállók karjaiból, lázas, iszonyatos képleteitől igyekeztén menekülni.

Ha halálos félelmében nevemet kiáltja s én oda sietek, ő rám tekint örületesen forgó nagy szemeivel - és rám nem ismer!

És aztán - ó az még százszorta kinosabb! - ha sikerül őt megnyugtatnom, ha forró kezeit csillapítva tartom - fejét keblemre fektetem, halkan, halkan beszélek hozzá, és eszmélete

ismét derengve visszatér akkor..... akkor sötét, örvényes mélységű szemeivel oly kimondhatatlan szomorún tekint reám - és susogva szól: »Maxim - nemde - itt hagysz meghalni - magadnál, minthogy élnem nálad nem szabad!« - - - - -

Minden megtörtént mire ember képes - hogy meg mentessék!

Az orvos harminczhat órán át egy perczre sem távozott el ágyától.

Lisa is odaadó szeretettel ápolja. - Eleinte, igaz ellenszegült; azt mondva, hogy egy férjétől elszaladt asszonyt felvenni bűn és szerencsétlenséget hoz a házra.

Azonban, midőn az orvostól meghallá hogy a halál elkerülhetetlen - s fájdalomnak szemtanuja lett - akkor megszelidült. - És most, olykor-olykor halkan hozzám lép, ha komor fájdalomban elmerülve érzéketlen szobor gyanánt ülök egy sötét szobasarokban - és reszkető hangon szól:

»Bârin! Az öreg Lisa előtt, ki karjain hordozta, midőn világra jött, nem kell szégyelnie könyeit! Hisz még a vadállat is megkönyörülne, ha az ifju, szép grófnét így szenvedni látná.«
- - - - -

A kevés higgadt ész, mire még szert tehettem, végrendeletem megírására használtam fel.

Néked fog átadni - - ha - Te nem fogod megtagadni kérésemet és ügyelni fogsz benne foglalt végső kívánságaim pontos kivitele fölött.

Bár mi történik - lemondok Nadeschdina birtokáról.

Egy órát nem élhetnék többé itten, miután Véra megszűnt lenni.

Közel álló rokonaim nincsenek; tehát szabadon rendelkezem vagyonom felett, a nélkül hogy valakit megkárosítanék.

Az illető okmányt, az orvos és pópa aláírásaival ellátva az Ataman kezébe tettem le, s tőle kell majd elkérned, ha az idő itt leend.

Nadeschdinát Olga második fiának adományozom, kit utánnam Maximnak keresztelt. Ugy szólván, lelkem is megkönnyebül e tett által, mintha jóvá tennék így egy hajdani hibát.

Nem hiszem, hogy a jószág átengedésének jogérvényét meg lehessen támadni; - különben is remélem, hogy lesznek annyi tekintettel azon ember végakarata iránt, kinek neve a hazában jó hangzásu kezdett lenni.

Azonban, ha mégis megtörténnék, kérlek, fogd a fiu jogainak pártját, még akkor is, ha Olga beleegyezése e l l e n történnék.

S ezennel az üzleti dolgok el volnának intézve!

Embereim a jószággal együtt átmennek az uj földesur birtokába, s remélem, hogy emlékem iránti kegyeletből jó bánásmódban fognak részesülni.

Dimitrowna Lisa számára kis évi járadékot biztosítottam - szegényke, öregszik, - ereje már nem soká fog tartani, hadd töltse végnapjait nyugalomban Sophron apó házában.

Több mondani valóm nincs - ezek voltak a legfontosabbak.

.....

Tegnapelőtt éjjel házamnál mindenki aludt már, az idő éjfélre járt.

A két borult, esős nap után hideg, tiszta időjárás állt be - s őszi, száraz szélvész tombolt a ház körül.

A nyitott ablakban álltam és kitekinték a tiszta hangtalan éjbe. A csillagok ragyogva néztek le az égről - a szél a sárgult lombot egyes rohamokban rázta le a fákról.

Rajtam kívül már senki nem virrasztott; még a kutyák sem ugattak, ha az ablaktáblák recsegve becsukódtak és a légvonat egy-egy ajtót lármásan becsapott.

- A Véra fölötti gond és nyugtalanság nem engedett aludnom.

Megmagyarázhatatlan volt, mély hallgatása.

Mily könnyen küldhette volna hozzám az öreg Alexeit néhány sorral vagy csak szóbeli izenettel is. -

Nem is hihettem, hogy a hosszú hét vagy nyolcz nap alatt még mindig nem történt semmi döntő lépés..... Ekkor..... nem volt ez lódobogás?....

- Kihajoltam az ablakon és feszült figyelemmel hallgatóztam.

Hallásom nem csalt a folyó felől közelebb s közelebb jött a hang - vad - szilaj vágatás - egy.... két lóé -!

Mit jelenthet ez?

Az öreg Alexei lehet-e ez? - De mikép kelhetett át a folyón, mely az esőtől megáradva a legnagyobb veszélylyel fenyegetett. Ő bizonyosan a messzibb utat választotta volna, a hidon át.

A lovasokat a falu utcájába hallám bekanyarodni..... tehát a kastélyba szándékoztak. -

Vérem jéggé fagyott a gondolatra, hogy ez Véra lehetne! Véra! - ki örült merészséggel az iszonyu lehetőségnek tette volna ki magát, menthetlenül elsodortatni az ár által!

És - Oh Istenem! tán csak a ló volt maga, mely a hullámokon keresztül átküzdte magát a partig, míg a lovárnő - az ellentállhatatlan ártól tova sodortatott - veszve van!

Lerohantam a lépcsőn, és épen el akartam tolni a nehéz gerendát, mely éjjelre elrekeszeli az udvar kapuját - midőn már az első ló merész ugratással átszökelt a kerítés egy alacsonyabb részén. -

A nyeregben egy fehér alak lengett, - felbomlott hosszú haját a szél ziláltan lengeté körülte..... kitártam karjaimat - ő le siklott..... Véra volt! -

»Jövök, hogy nálad haljak meg!« szólt tört hangon és lecsukódó szemmel.

Hideg és dermedt volt, és elalélni érzém, midőn a házba bevitem.

Könnyü fehér ruhája nehéz nedves redőkben tapadt nyulánk alakjához.

Midőn haját elsimitám halott halvány arcából, észrehevém, hogy az is egészen által volt ázva; jeges cseppek permeteztek lassan alá a hosszú zilált fonadékokról.

Szobámban a diványra fektetém, és egy meleg takarót teríték reája, mig legalább Lisát felkölthetém, hogy a grófnő felelevenítésére szükséges dolgokat előteremtse.

Az egész ház lábra kelt.

Basil a leggyorsabb lóra veté magát, hogy az orvost előkeritse. -

Lisa és a lányok, anyám szobájában tüzet raktak, ágyneműt és takarókat melengettek és Vérát, ki még folyvást életjel nélkül volt, oda bevivék.

A csodálkozó tekinteteket, félhangon susogott kérdéseket, keményen elcsendesítém.

»Egy hangot, egy szót sem addig, míg azt nem jelenthetik, hogy a grófné ismét életre jött;« szoltam, fenyegető pillantást vetve a lovaglóstorra - - e perczen még asszonyt is megvertem volna!

Az öreg Alexei - mert ő volt a grófné kísérője - hidegtől dideregve állt az ajtó mellett.

»Megmondtam a grófnőnek, hogy életével fogja megfizetni, ha a jeges, fagyásnak indult folyón keresztül lovagol. S ha lova nem lenne oly merész és erős, soha, soha nem érte volna el a tulsó partot. -

A szegény pára már alig birt az ár ellen küzdeni! -«

»Beszélj« - vágtam szavába röviden.

Nem sajnáltam a szegény öreg embert - a víz csak úgy csurgott róla s időt sem hagytam neki, hideg ruháját mással felváltani.....

Hogy tulajdonképen mi történt, azt később Véra szakadozott, egyes szavai egészíték ki - mert hagymázos, örült képzelgéseiben örökké visszatért azokra.....

Midőn azon nap Krasnói-Selót elhagyám, a grófnő visszavonult szobáiba, s nem is jelent meg többé, hanem kimentetvé magát és felkérte nénjét, hogy az estebédnél a háziasszony tisztjét magára vállalja.

Midőn az előcsarnokon áthaladt, az öreg Alexeinak, odavetőleg azt mondá: - Már ide s tova hideg lesz szobádban, ez éjjel közelemben, az én előszobámban hálhatsz.

Az öreg hálásan megcsókolta ruháját, elismerve a bizalmat, melyet a hű szolga iránt tanusított.

Wasziliwna Julia kellemetlen aggodalommal hallotta a gróf megérkezésének hírét.

Urussoff gróf egészen idegen volt előtte, s az mit felőle tudott, természetesen nem volt alkalmas arra, hogy valami különösen jó véleménynyel legyen felőle. Feltette volt magában, hogy tekintélye által fog imponálni neki - s ezen ünnepélyes hangulatban lépett a terembe.

Azonban, a két ur oly sima s előzékeny nyájassággal és udvariassággal fogadá az öreg hölgyet, hogy szigoru feltételei lassan enyészni kezdenek.

S midőn Léonide gróf hálájáról tett említést, melylyel irányában tartozik azon feláldozó hűségért és szivességért, melylyel e hat éven át neje oltalmazója, támasza volt, s felkérte őt, hogy e szeretetreméltó érzelmeket ő reá is kiterjeszteni kegyeskedjék: az öreg dáma csaknem elérzékenyült és később komornájának kinyilatkoztatá, hogy a gróf igen szeretetreméltó férfi, s hogy utóvégre is, mindent kellőleg szemügyre véve, Véra meg lehet sorsával elégedve.

Meg kell bocsátani, és feledni a multat - ő utoljára is férje - s legokosabb volna Vérától, ha igyekeznék férjét megszeretni. - -

Természetesen, nagyon felháborodott, midőn a grófnő másnap ismét nem jelent meg, hanem kimentetve magát szobáiban maradt.

Gróf Constantinovitsch Léonidenak, könnyen sikerült a hiu öreg dámát megszédíteni és szövetségesül megnyerni tervei számára.

Este whistezett a két úrral; Léonide gróf unokabátyja pompásan értett a mesterséghez, a csacska öreg hölgyet pétervári salonpletykával mulattatni; - valóban, el kelle ismernie, hogy a napok még soha sem multak oly kellemesen mióta Krasnói-Selón időzik.

De annyival inkább restelte és gáncsolta Véra magaviseletét, ki ridegen elutasított minden közelségi kísérletet és kijelenté: hogy csak akkor fog egyezkedésre lépni a gróffal, ha az Krasnói-Selóról eltávozott.

Este, ha az öreg hölgy megvált az uraktól - azok inni s játszani kezdtek.

A gróf nyers szilajsága ilyenkor féktelen vadsággal tört ki.

A szolgák csak remegve jelentek meg előtte, mert a tele boros pohár, mely jól czélozva az illető fejének repült, még a legcsekélyebb büntetés volt, melylyel valami kis hibáért meg-lakoltatta őket.

Ugy látszott, mintha a tábori élet szokásait felesége házában is meg akarná honosítani.

A grófnőről többé szó sem volt. - Nem kérdezősködtek többé utánna és ha a néni Véra makacsságáról panaszkodott és azt kimenteni igyekezett, az urak gúnyos mosolylyal hall-gatták szavait és végre azt válaszolák: - hogy ezen ellentállást még meg fogják törni.

Wasziliwna Julia is osztá e véleményt - hisz már az unalom is győzni fog felette.

Négy vagy öt nap mult el ily módon.

A gróf mind sötétebb és vadabb lett és a másiknak vonásai sem mutatak többé azon biztos önérzetet mint azelőtt.

A grófnő mindkettőt nem látta volt többé az első találkozás óta.

Még szokott sétái kedvéért sem hagyta el a grófné szobáit - határozottan akart kerülni minden találkozási lehetőséget.

Csalódott, midőn azt hitte, hogy csak erélyesen kimondott akaratára lesz szükség, hogy a grófot további zaklatásoktól visszatartóztassa.

Mindeddig, igaz, még nem merészkedett jelenlétét újból ráerőszakolni; nem jelenteté be magát nála, nem is irt neki.

Véra maga sem tudta már, miképen értelmezze e fegyverszünetet.

Sokáig már nem tarthatott ezen állapot - azt beismeré.

Ugy tűnt fel magának, mintha saját házában fogoly volna és megvetésteli keserőséggel tapasztalá, hogy nénje segélyére és támogatására nem számíthat.

Wasziliwna Julia bizonyára szerette unokahugát és minden jót, a legjobbat kívánta neki - azonban, ebben az esetben nem adhatott neki jobb tanácsot, mint azt, hogy férjével béküljön ki.

Hisz az évek hosszú sora mult el azóta - valahára ideje volna már a házasságot megelőzőtt kellemetlen eseményeket feledésbe ejteni.

A gróf szép ember, szeretetreméltó is tud lenni, ha akar; hogy olykor szilaj és nyers, azt meg kell neki bocsájtani, tekintetbe véve hosszas tartózkodását a Kaukázusban, távol minden művelt társaságtól - de egy okos, ügyes asszony idővel könnyen fogja elsimitani e kis hibákat, melyek jellemét nem érintik.

Midőn egy nap a másik után telt anélkül, hogy a gróf elutazásáról intézkedett volna; midőn Véra ellenkezőleg az igazgató által, ki minden reggel parancsait átveendő, megjelent nála, arról értesült, hogy a gróf még a jószágok igazgatásába is elegyedik, és önhatalmulag még új intézkedéseket is engedett magának; - hogy említést tett róla, miszerint néhány szomszédot szándékszik meghíni egy nagyszerű vadászatra, mihelyt néhány rokona megérkezik, kiket e

napokban várt: Véra belátta, hogy már nem halaszthatja továbbra a magyarázatot, s hogy égető szükségé lett kölcsönös viszonyuk tisztába hozatala.

Az öreg Alexei elmondá, mily lázas nyugtalanság zaklatta a grófnét ezen sulyos napok alatt.

Mikép megparancsolta neki, - a mit ő különben is megtett volna, még Véra tudtán kívül is, - hogy az előcsarnokban háljon - vagy is inkább - virraszson. Mert szegény, hogy gondolhatott volna álmra, ha hallá, miként jár fel s alá a grófné, az egész hosszú éjen át; azután irt, - - azután papirosokat égetett el - - nyugtalan, lázas tevékenység, mely különben nem volt sajátja, egyik foglalatosságtól a másikhoz hajszolá.

És minden reggel halaványabb s halaványabb lett - és mégis az öreg szolga alázatos kérdésére változatlanul csak azt felelte: hogy semmi baja, csak a szokott mozgást a szabadban nélkülözi - s azért nem tud aludni sem.

De különben nem látszott meg rajta semmi.

Hangja mindig a régi szelid és dallamos volt - szives és elnéző volt a cselédség iránt - - csak hogy olykor, ha az öreg udvarmesterrel beszélt, kinek hűségére feltétlenül számíthatott - egyszerre elhallgatott - mintha eszméi messze távolban csaponganának - és akkor homlokára kulcsolá két kezét, mintha valami fájna ott - mintha valamiről meg akarna emlékezni.

S így maradt hosszasan, mozdulatlanul - míg végre, mély lélekzetvétellel, mely csaknem úgy hangzott mint a sóhaj - leereszté ismét kezeit, és fáradt hangon ott folytatá beszédét, hol az imént elhagyta volt.

Ha mind e részleteket és eseményeket, miket Alexei részint a maga jószántából, részint faggatásaimra mondott el - s miket kiegészítőleg szegény Vérára, azon ritka percekben panaszolt el, midőn eszmélete visszatért és ijedten emlékezett meg a borzasztó közel multról - ha, a mint mondom, mindezt oly kimerítően, s látszólagos nyugodtsággal írom meg - ez azért történik, mert óhajtom, hogy Véra tiszta, nemes képe, úgy a mint eddig lefestettem előtted, még a legcsekélyebb folt által se homályosítsák el.

A világ, mely nem sejtí mennyit szenvedett; napról-napra mennyire hanyatlott keblében az életöröm; mily kevésbé értették azok, kik őt szerették, lelke szabadság utáni vágyát s azon sovár szomját, melylyel az élet nemesebb tartalmára áhitozott, s melyet a külső fény s pompa, mely őt környezé, nem nyújthatott neki; miképen vérzett büszkeségének ama tátongó sebje, melynek szennyére örökké visszaemlékezteté őt a név, melyet viselt, - azon világ, mely mindezt nem sejtí, ép oly könyörtelenül fogja elítélni őt, a miért felszabadítá magát a feloldhatlan kötelek alól, valamint akkor is irgalom nélkül pálczáat tört felette, midőn e kötelek által sorsához lánczoltatott.

Te másképen gondolkozzál felette! - S a mint Vérát ismerem, vigasztalására fog szolgálni, ha oly ember, ki az általánosságon fölül emelkedett - képét szívélyes emlékébe fogja zárni; - - a tömeggel Véra úgy sem gondolt soha!

Képzeld el helyzete egész reménytelenségét!

Nem volt-e a sorstól irónia, metsző, pokoli gúny, hogy a gróf sötét, gyűlölt alakja éppen akkor tűnt fel ismét élete egén, midőn szeretni kezdé a létet és annak legfőbb értékével találkozott? -

S a férjével való találkozás, az egész modor, melylyel a viszontlátás inscénioztatott, egyéb volt-e, mint tekintélyének folytonos megsértése és a legdurvább bántalmak felhalmozása?

Nem volt-e természetes, hogy a jövő előtt, mely őt karjaiba várta, ösztönszerű ijjelelemmel rettegett?

Reszketett a gróf gyűlölete előtt - de mennyivel inkább irtózott szerelmétől..... és hogy mondta fivére? A b o l d o g házasság látszatját kellesz fenntartania!

Oh szólj! mondd magad! Lehet-e asszonyt nehezebb sorsra kárhozatni?

Nem volt-e természetes, hogy kétségbeesésében menhelyet, oltalmat keresett a n n á l, kit szeretett s ki által határtalanul szerettetik?!

Oh! mily megindítólag mondja:

»Mert önkezüleg oldoztam fel az örök kötelékeket, életemet kell adnom cserébe a szabadságért!«

Nemde Boris! megígéred - nem fogsz méltatlanul vélekedni Véra felett, a miért oly végtelenül szeretett?

Ha ismerted volna őt, és érezted volna az ellentállhatatlan édes varázst, mely egész lényén elvonul - nem kellene elnézésedet koldulnom. - -

Két napig tartott, még Véra azon elszántságra birta felküzdeni magát, hogy a grófot lássa és tőle szándékai határozott kijelentését követelje - egyuttal ismételten értésére adva megmásíthatlan eltökélését, miszerint soha sem fog oldalánál élni mint neje. -

Alexei bizatott meg a küldetéssel és a grófnak bejelenté, hogy a grófné értekezni óhajt vele.

A gróf egyetértő, diadalmas pillantást vetett unokabátyjára, midőn a rég várt hirt vevé - s a hűséges öreg szolga nehéz szívvvel látta az egyetértés e vészt jósló tekintetét.

A gróf azt izente vissza, hogy a grófné csak saját kívánságát előzte meg, mert éppen ma akarta ő is e kérést intézni a grófnőhez.

Véra az időt, mely alatt a többiek asztalnál voltak, felhasználta egy sétára, azon reményben, hogy a park hideg, de még mindig zamatos levegője, izgatott idegeire kissé megnyugtatólag és edzőleg fog hatni; tán így több erőt és önuralmat fog kifejthetni a mai, valószínűleg viharos értekezés alatt, melynél oly nagy szüksége volt szokott felsőbbségére és nyugodt magatartására.

A szeptemberi napok igen rövidek, s ennél fogva már esteledett midőn visszatért.

Alexei az előszobában rendezkedett, s midőn a grófnő elment mellette, oly aggodalmas esdeklő pillantást vetett reá az öreg, hogy az ifju nő megállt.

»Michailowna Véra« - szólt halkán, - nem nevezte őt méltóságos grófnénak, vagy urnőnek, de úgy czimezte mint gyermek- s lány-korában szokta volt - »szabad-e itt várnom, míg a gróf ur ismét eltávozott? Csöngethetne és éppen most a cselédségből senki sincs közelében.«

A grófné komolyan s helybenhagyólag intett, és a nehéz függönyöket szétválasztva boudoirjába lépett.

A komorna már meggyújtotta a lámpást, de világa mérsékeltebb volt, semhogy a sötét színekkel felszerelt szobát teljesen megvilágította volna.

Véra nem is vette tehát észre, hogy a gróf már jelen volt.

Kényelmes karos széket tolva a kandalló közelébe, egy mozdulattal sem árulá el jelenlétét. Csak szemei követék a fehér alakot, amint az végig lebegett a puha szőnyegen.

A gróf szükségesnek látta volt, bátorságát, a tüzes borok által emelni, melyeket asztalnál egymásután s bőségesen megízlelt, - valószínűleg azért - mert mindedig, akarata ellenére is, bizonyos kellemetlen tartózkodás szállta meg, ha a grófné erélyes önérzetével és szellemi fölényével szemben állt.

Szemeiben fel-felvillámlott a lappangó tűz - és arcának sötét pírja a nehezen elfojtott indulatosságról tanuskodott. Rövid idő multával nehézkes mozdulattal felemelkedett és hanyagon, odavetőleg szólt.

»Véra - kegyed értekezni óhajt velem s elhivatott. Nem kezdhethnők meg?«

Bármennyire tudott Véra magán uralkodni, a gróf váratlan megjelenése - midőn még egyedül hitte magát és gondolatai messze távol ragadták el e helytől - megijjeszté őt. Reszketeg kézzel támaszkodott az asztalra és merev, bámuló szemekkel tekintett reá.

A gróf sötéten nézte őt.

»Valóságos komédia az, mit mi ketten végig játszunk - csak azt találom, hogy már kissé túlságosan soká tart. Férje váratlan megjelenése oly rémületbe ejti önt, mit már nem lehet a meglepetés rovására tenni - mert inkább hasonlít a rossz lelkiismeret akaratlan nyilvánulásához.«

Ez utolsó szavak visszaadák Vérának szokott nyugodtságát.

»A köztünk fennálló viszony következtében, csakugyan azt vártam, hogy lesz annyi tekintettel reám, magát nálam előbb bejelentetni. Azonban úgy látszik, hogy a Kaukaszban még a legközönségesebb udvariasságot is elfelejtik.«

»Igaza lehet, sok mindenfélét felejt ott az ember, helyében azonban megtanul.....«

Véra szavába vágott.

»Semmiképen sem érdekel,« szólt hidegen »tudomást szereznem arról, mily iskolán ment ön ott keresztül; csak azt óhajtom tudni - vajjon meghatározta-e már elutazása napját?«

»Már megérkezésemtől is tudatám önrel - hogy ez csak öntől függ.«

»Akkor ugyanazon órában folytathatta volna utazását.«

A gróf homlokán sötét fellegek tornyosultak.

»Engedelmen egy perczig sem kételkedem - azonban önnek időt kelle engednem, hogy elkészülhessen az útra.«

»Én, az útra?«

»Minden esetre; csak nem hiszi, hogy én ön n é l k ü l fogok Pétervárra menni?

»Pedig abba bele kell nyugodnia. Én Krasnói-Selón szándéksom telelni.«

»Sajátságos szeszély! A ház ugyan télire is elég lakályos, azonban, ha nem csalódom, ez volna az első eset, hogy nyári idényét ily túlságosan meghosszabbítja. Nénje legalább azt mondta nekem, hogy eddigelé minden ősszel Pétervárra tértek vissza.«

»Ebből még nem következik, hogy most is így kell lennie.«

»Engedékeny leszek e tekintetben. Krasnói-Seló hosszabb tartózkodásra is kellemes lehet. Ön a szomszédsággal is érintkezik? Saburoff Stepanovitsch Maxim, a mint nénje beszéli, kiválóan szeretetre méltó ember, örülni fogok őt gyakrabban láthatni itt.«

»Nem értem önt.«

»Pedig oly egyszerű az a mit mondok. Miután hat évi házasságunk után először lépünk egymáshoz közelebb, késznek nyilatkozom, saját izlésemet, az ön hajlamainak, kívánságainak feláldozni. Bevallom őszintén, hogy szívesebben töltöttem volna az idényt Pétervárott, miután oly sokáig nélkülöztem a társaságot - de, a mit mondám - megadom magamat és igyekezni fogok, a telet itt is ha nem kellemesnek, de elviselhetőnek találni.«

Véra görcsösen kulcsolá össze kezeit.

»Tehát érthetőbben kell szólanom, ha végre eredményre akarok jutni. Ön úgy látszik, nem emlékszik már, hogy oly viszonyok között lánczoltattunk egymáshoz, melyek az együttélést nem csak lehetetlenné tették, de már előlegesen kizárták. Az egyetlen mód, melynek segítségével a gyűlölt köteléket kevésbé nyomasztólag érezendjük az, ha oly távolságokat létesítünk köztünk, melyek biztosítékot nyújtanak arra, hogy az egyiknek jelenléte nem kizárhatja a másikat. Tehát nem fogom önt követni.

»Ha azonban ennek dacára itt szándékozik maradni - akkor ön elfelejti, hogy Krasnói-Seló az e n y é m, s hogy ennél fogva nincs joga itt lakást foglalni.«

A gróf felnevetett. Gúnyos, gonosz nevetés volt.

»Semmit nem felejtettem, Véra, semmit! És épen, m e r t oly hű maradt emlékezetem, épen azért fogom kényszeríteni, hogy a z l e g y e n, a minek n e v é t hordja - n ő m. Ön nem akarja hallani, hogy milyen iskolán mentem keresztül a Kaukaszban, de azért mégis elmondom. - Ott megtanultam, mikép szelidítik az ellenszegülő makranczos asszonyokat - és becsületekre - ha ama jelenet, mely önt Urusoff grófnővé emelte, ma játszathatnék le - istenemre, töre és büszke magatartása hatástalan maradna. - Ön nem várhatja, hogy én, ki egy rosszul sikerült kaland miatt oly büntetést türtem, melyet nincs férfi ki nem történtté varázsolhatná - « e szavaknál a gróf vonásai eltorzultak; még sokan éltek azok közül, kik szemtanúi valának, midőn Urusoff gróf válláról az arany rojtok letéptek és kardja ketté törtetett - - »valami különös gyöngédséggel gondoskodjam az ön boldogságáról és nyugalmaról. Én épen csak azon érzelmeket táplálom ön iránt, miket minden férfi érez egy szép nővel szemben, ki az övé. - Ön az eszköz, mely által a társaságban régi helyemet visszahódíthatom. - Nem a tett volt az mi a világ előtt megbecstelenített - csak a b ü n t e t é s - gondolja meg ezt! - Milyen szerepet játszhatnék, ha ön n é l k ü l jelennék meg? - Mindenki tudja, nagyon tudja, hogy nős vagyok, és nőm nincs mellettem; és nem fogadja házam vendégeit - nem ül asztalom fejénél? - Nem mondta-e meg önnek fivére, hogy ő Felsőségének legfőbb akarata, bennünket egyesítve látni? - - Milyen jogra akar ön támaszkodni? - Ön az enyém..... ha úgy akarom, birtokában osztozhatom valakivel - nem leszek féltékeny férj - de nem fogok lemondani önről, nem fogom átengedni birtok-jogomat. - Bennünket nem választhat el senki - következésképp együtt kell élnünk. - Ne ingereljen hasztalan ellentállással..... Még meggyőződhetnék arról, hogy, eddigi sorsa irigylésre méltó volt.

»Remélem, hogy most már tisztán belátja és átérti helyzetét és az állást, melyet irányomban elfoglalni kénytelen - és ennél fogva képes lesz higgadtan válaszolni kérdéseimre; mely napra határozta elutazását.«

»Mindent hallottam és mindent megértettem,« válaszolt Véra elfojtott hangon - »tudom, hogy védelem nélkül, tehetetlen vagyok - és mégis - soha, soha nem leszek az ön neje! - S ha mindjárt még egyszer a császárhoz kellene folyamodnom oltalomért - ő jó, ő nagylelkű, ő nem fogja tőlem követelni azt, mi ellen lényem minden idege borzadva lázad fel!«

»Ön nem akar?« kiálta a gróf dühösen durván megrázva a grófnő karját. »Azt hiszi-e hogy megengedem önnek, hogy felszólalhasson? Ön az én hatalmamba van adva. Még a császár sem merészelheti az elválasztást ha én ellenszegülök.«

Vas marka még mindig kérlelhetlenül szorítá gyöngye karját. Véra kétségbeesett erélylyel ragadá ki magát a fájós szorításból, kis tör csillogott ujjai közt -de a gróf gyors és ügyes mozdulattal kicsavarta azt kezéből és nevetve kihajlítá az ablakon.

»Ne kísértse meg ugyanazon bohózat második előadását.«

»Eresszen el« nyögött Véra, »vagy segélyért kiáltok. - Jól sejtém az értekezlet folyamát - és gondoskodtam róla, hogy hű szolgám közelemben legyen.«

»Kevés félelmet kelt bennem az ön öreg Alexeija; - épen azon hangulatban vagyok, melyben kedvem telnék benne őt a tör után küldeni.«

Az ablakra mutatott, sokat mondó, durva mozdulattal.

Véra borzadva rejté arcát reszkető kezeibe.

Ez a férfi, itt előtte, ki magát f é r j é n e k nevezé, a gyűlölet, düh és szenvedély torzította arczzal, úgy tűnt fel neki, mint valami vadállat.

Ereje meg volt törve - végtére is, még sem volt egyéb egy gyöngé, gyámoltalan asszonynál, ki hiába igyekezett magát megvédeni. -

»Hagyjon magamra« - kért halk, megtört hangon - »nyugalomra van szükségem - az ily jelenetnek nem szabad többé ismétlődnie.«

»És ha n e m m e n n é k?« kérde a gróf, villogó, szikrázó szemeit végig jártatva a grófnő arcán, haján, alakján - »ha én.... - Ön multkor - rokonom jelenlétében megszégyenített - most - visszatörölhatnám a kölcsönt. -

»De mára meg akarom elégegni a kivivott diadalt - minthogy be kelle látnia, mily hasztalan minden ellentállás.

»Nincs hatalom, mely feloldhatná a köteleket, mely önt hozzám csatolja - kivéve, ha azon tettek egyikét követné el, mely feljogosítja a sértett férjet, nejét házából kitiltani -hogy ön szabadságát ily módon n e m fogja visszaszerezni, azt Suboff ezredes nővéréről feltételezem. Holnap utánig időt engedek önnek, a közös elutazásra szükséges előkészületek elintézésére.«

Véra a grófon, a szobán, minden butoron, öntudatlan, üres tekintettel végig nézett. Ugy látszott, hallotta a szavakat, de nem fogta föl azoknak értelmét.

»Holnap utánig? - Ez a leghosszabb határidő?« kérde gépiesen.

»Három nap mulva elhagyjuk Krasnoí-Selót,« ismétlé a gróf. - Ön látja, hogy bizonyos figyelmet tanusítok ön iránt, s nem feledtem el a Kaukaszban a bon ton minden törvényeit. Ennyi időt engedek önnek, hogy beletalálhassa magát az új viszonyokba. - Ne feledje, Véra, hogy a világ, a társaság kíváncsi szemei előtt, b o l d o g házas párnak kell látszanunk.« -

A hang fenyegető volt.

Véra némán hajtá le fejét.

A gróf sarkán fordult és indult. -

Alexei félre vonta a nehéz redőket és kezében tartá már a nehéz karos gyertyatartót, hogy a szobákon keresztül világítson.

A gróf még egyszer visszatért és Véra előtt megállt.

A grófnő erélyesen összeszedve magát magasan felegyenesedve állt.

Lázás pír égett arcán és szemei csillogtak mint a lidércz reszketeg, illanó világa.

»Ön szép lett Véra, csodálatosan szép,« szólt a gróf sajátságos mosolylyal; »én büszke leszek az én Urussoff grófnőmre!«

Még mindig habozva állt - és ama sajátságos mosoly, mely Vérát reszketeg félelembe ejt - ismét megvilágítja arcát.

Legyőzhetetlen, irtózatoss rettegés vett erőt rajta - csak ne kelljen őt még tovább látni - ama borzasztó mosolylyal. - -

Felfohászkodott - erőért esedezett - és sikerült neki a közönyös nyugodtság látszatját színlelni és könnyed, hanyag meghajtással szólt a grófhhoz:

»Holnap reggel meg fogja kapni válaszomat. Alexei, kísérd ő méltóságát a könyvtáron keresztül - így rövidebb az út mint a tornáczon át.«

Rövid köszöntéssel vált el tőle a gróf.

Midőn Alexei visszajött, a grófnőt a nyitott ablaknál találta, teljes erejéből magába szíva a hideg esti levegőt. Összerezcent, midőn a léptekeket hallá.

»Te vagy! - Hol hagytad el a grófot?«

»A salonban. Wasziliowna Julia és a másik gróf már a játszóasztalnál várták őt.«

Véra jelt adott neki, hogy lépjen közelebb.

»Elvihetsz-e észrevétlenül két fenkantározott, jó lovat, a külső kertkerítéshez - a park közelébe?«

»Meglesz.«

»És el akarsz kísérni? Nadeschdinának megyünk, Stepanovitsch Maximmal kell szólanom.«

Az öreg leborult előtte és megcsókolá a kezét mit Véra kérőleg nyújtott feléje.

»Kegyed urnóm - én a kegyedé vagyok - úgy mint apám és nagyapám is már kegyedéi voltak. Ha az imént azt mondta volna nekem: üsd agyon a grófot - - megtettem volna, s bizonyos vagyok benne, hogy a Szentek el nem kárhoztattak volna érte.«

Az előkelő hölgy, a büszke grófné, zokogva támaszkodott a hűséges ősz szolga vállára, ki fáradatlan, kimeríthetlen türelemmel tűrte az elkényesztetett gyermek minden szeszélyét, és most, e válságos órában is kész volt, csak neki engedelmeskedve életét kockáztatni.

Véra kérte, hogy siessen és gondosan kerüljön mindent mi gyanut ébreszthetne.

Midőn félig meddig biztos lehetett benne, hogy Alexei lovaival elérte a parkot, Véra elhagyá szobáit, melyek egyenesen a tornácra nyíltak.

A kivilágított ablakok egyikénél megállt.

A tiszta üvegtáblákon keresztül az egész salont áttekinthető.

Ez volt az utolsó benyomás mit Krasnói-Selóból magával vitt.

Nénje, a gróf, annak bátyja, nevetgélve, elevenen társalogva, kártyáztak; a szolgák hűsítőkkal telt poharakkal ide s tova siettek.

Őt nem vehette észre senki, mert egy oszlop mögé rejtőzve elfedezett az ősziesen tarka lombózattól, mely az oszlopot gazdagon befutotta, és Véra világos alakját beárnyalá.

Soká, soká állt ott mozdulatlanul.

Nem értheté a szavakat, csak az eleven zajos hangok értek füléhez.

A két ur feltűnően elbizakodottan vognak látszott.

Véra jól sejtethé - miért.

De nem volt szabad még tovább haboznia. Alexei bizonyára már várta őt.

Gyorsan és nesztelenül osont végig a kert legsötétebb utain.

Az öreg már attól félt, hogy valami akadályllyal találkozott, mely őt szándéka kivételében meggátolá. Megijjedt, midőn észrevéve, hogy könnyű ruhájára csak egy kis nyári shawlt vetett.

Felháborodásában meg nem gondolta a hosszas lovaglást a hideg éjben; különben sem mert volna lovagló-ruhát öltetni magára, félve, hogy a komornák egyike a ruhaváltozásnál érheti.

Alexei hiába kérte, hiába könyörgött neki; hisz ez őszi éjjeli hidegben okvetlenül halálosan meg kell hűlnie a könnyű öltözetben; vissza akart sietni a házba, hogy valami köpenyt vagy takarót hozzon - Véra nem hajtott szavára - csak el - el innen! Nem akart semmiről se tudni, semmit sem hallani! -

Lóra veté magát és szabadon eresztve a zabolát mint a szélvész száguldott odább. Csoda volt, hogy a ló az egyenetlen erdei uton el nem bukott - mert ő nem is gondolt arra, hogy azt vezetni is kellene.

Igy értek a folyamhoz, melynek megáradt vize zúgó morajjal hullámozott.

Az izzadt, tajtékozó ló megbokrosodva állt meg a fenyegető, sötét ár előtt.

Alexei könyörögve, esdekelve kérte Vérát, hogy ne kockáztassa életét.

Eltekintve attól, hogy jelenleg még férfira nézve is életveszélylyel járt az átkelés, könnyű ruhája nem óvhatja őt egy perczig sem, és a fagyos víz rögtön át meg által fogja járni.

Unszolta, kérte, mennének fel a hidig - de Véra merev tekintettel nézte a tulsó partot.

»Amott fekszik Nadeschdina, csak ott vagyok bizton - itt még mindig üldözhetnek és utól is érhetnek!« susogott magában.

Lova nemes, bátor állat volt!

Véra kérlelhetlenül végig csapott rajta lovaglóostora nehéz arany gombjával, míg végre belé merészkedett az árba. -

A többit elmondtam már neked; miképen menekült meg a fenyegető veszély elől - miképen érkezett ide, megdermedve a hidegtől, haja, ruházata átázva.

Az asszonyok hosszas fáradozásainak sikerült végre őt életre ébreszteni ismét, de öntudata nem tért vissza.

A borzasztó rázkódtatás, a vad lovaglás, oly lázat vont maga után, melynek kórjeleit, még én, tudatlan létemre is igen aggasztóknak voltam kénytelen beismerni.

Miként a bűnös, az ítéletre - úgy vártam az orvos megérkezését, ki itten már csak egyedül segíthetett.

Midőn ágyához közeledék nem ismert rám. Meg akartam ragadni kezét, - de ő irtózáttal taszítá vissza - »el - el!«

A grófot vélte maga előtt látni. - »A tört, - a tört -« susogott félelmetes tekintettel - »most meg fogom őt ölni - nem csak vérrel megbélyegezni!« -

Aztán felsikoltott - halálos kinban, örült félelemben - a gróf átkarolva tartá - nem birta kiszabadítani magát: Maxim! Maxim! - - Most meg a hullámokkal küzdött - közel volt az elsüllyedéshez, s ismét sikoltott: Maxim - Maxim - ments meg!

Hajmeresztő scénák - irtózatok órák voltak ezek, miket át kelle élnem - órák - melyek végkép megtörték lelkemet. - - Ily végzettel szemben tehetetlennek lenni - nem oltalmazhatni azt a kit szeretünk - nem segíthetni rajta ha kedvesünk így szenved!! -

Reggel felé végre, megérkezett az orvos.

Ijjedten vissza tántorodott, midőn sebtiben tudtára adám, hogy a grófnő az, ki halálos betegen fekszik házamnál.

Basilnak megparancsoltam volt, hogy az én számomra hozza el az orvost, mintha nékem volna szükségem reá, mert attól féltem, hogy különben még a neje találja elkísérni. -

Rám bámult, mintha örültnék hinne.

»Urussoff grófné -itt - önnél? Hisz megérkezett a férje.«

»Tehát nem érti, hogy épen azért menekült ide? Ahhoz jött, kinek szerelme oltalmazni fogja őt.«

»Ön a grófnőt szereti?«

Nem feleltem, csak kinyitám a betegszoba ajtaját.

Midőn kijött ismét, jóságos piros arcza halavány volt. - Tiszteletreméltó, méla komolyság rejlett tekintetében - melyet eddig nem ismertem rajta.

»Stepanovitsch Maxim, nem tehet magának szemrehányást? - Emberi belátás és felfogás szerint - a szép ifju nőnek meg kell halnia! -A legveszélyesebb hagymázok egyike..... ily erejű s ennyire fokozott lázzal még eddig nem találkoztam - itt a lélek betegebb a testnél. - Nincsen önnek is része e szomorú eseményben?« -

»Szerettem őt« - feleltem hangtalanul - »ha ön ezt nevezi részesnek lenni - -akkor persze....«

Az orvos sajnálkozva nézett rám.

»Sajnálom önt, mert ön iszonyúan bűnhődik, a miért ily meggondolatlan könnyelműséggel ereszkedett e viszonyba. - Hisz tudta, hogy nem lehet szerencsés következménye! - A grófné soha nem lehetett volna az öné. - Még ha egész életén át távol is élt volna férjétől - mégis neje volt és maradt és soha másé nem lehetett!«

Elfordultam! -

Igazat szolt - - de ő nem szerette Vérát!.... Ő nem tudta, mi volt az - Vérától szerettetni!

Az orvos felvilágosítást kért, mikép bonyolodhattak az események annyira néhány nap alatt.

Sem ő, sem neje, nem voltak Krasnoi-Selón az ezredes elutazta óta, miután minden órában várhatták a kerület orvosi tanács-felügyelőjét, ki szokott körutján volt, és kit Jegerovitsch Feodor kénytelen volt az ő területén végig kísérni.

Épen haza érkezett volt, midőn Basil átadá neki sürgős izenetemet. Rövid szavakkal elmondtam neki mindent mit szükséges volt tudnia, hogy a viszonyokat helyesen felfoghassa.

Félbe nem szakított, csak olykor halkan szolt: Szegény, szegény asszony!

»Már most kezdem önt érteni« szolt kis szünet után, midőn mély felindulással elhallgattam. »Mi ketten, feleségem és én, hidegnek, részvét nélkülinek tartottuk a grófnőt. Azt hittük, hogy állásának külső fénye által teljesen ki van elégitve - hogy nem is kíván egyebet. Sajátságos! - Hogy oly hosszasan és annyit érintkezhetik az ember valakivel, anélkül hogy csak távolról is sejtené, mi heviti annak lelkét, mi szunyad szive mélyén!

Most meg van magyarázva a betegség e meglepő, rettenetes kitörése is - - nem csak az utolsó napok eseményeinek következménye ez, de évek alatt felhalmozódott lelki küzdelem és kinszenvedés!«

Szegény Jegorovitsch Feodor folytonosan Véra körül van elfoglalva és aggodalmas figyelemmel kíséri állapota minden legkiseb változását.

Miután már a jövő huszonnégy óra alatt várja a válságot, nem is volt szükség kéréseimre, hogy itt marasztaljam.

Egy óra előtt érkezett egy levél Krasnói-Selóról.

Wasziliowna Julia írta, de a gróf mondta tollba és felelete azon rövid értesítésnek, melyet tegnap küldtem el oda.

Csak néhány szóval jelentém Wasziliowna Juliának, hogy a grófné a hideg éjben tett lovaglás következtében veszélyesen megbetegedett és ennek folytán nem vihető át Krasnói-Selóra; hogy az orvos is jelen van és minden megtörtént mi ápolására szükséges.

Wasziliowna Julia mindennek előtt, kimerítőleg írja le halálos aggodalmát, melyeken a grófnő megmagyarázhatatlan eltűnése óta keresztül ment. - E felindulás beteggé tette; ő maga is igen szenvedő állapotban van és hallatlannak találja, hogy az orvos vonakodik Nadeschdinát rövid időre is elhagyni, hogy utánna nézhessen.

Véra, meggondolatlan lépése által nem csak a grófot, de őt is mélyen megsértette. Csak kéréseinek sikerült a grófot további maradásra bírhatni, ne hogy rögtöni elutazása által nyilvánosságra hozza a szakadást. - Még az is lehetséges, hogy Vérának meg fog bocsájtani.

Keresztül láttam e nagylelkűség rejtett értelmét.

A gróf meg akarta várni, vajjon megszabadítja-e tán a halál a rá erőszakolt feleségtől; azonban, ha mégis életben talál maradni, a kétségbeesés tettét egész terjedelmében akarta kizsákmányolni saját előnyére.

A végzet nem nyújthatott volna neki kellemesebb és szerencsésebb véletlent.

De nem! - Ő ne diadalmaskodjék Véra halála fölött - ő ne mehessen el gúnyos mosolylyal szegény virágom sirja mellett, hogy újra kezdje élvezet, fényes, dorbézoló életét! - ő ne...

Az orvos épen beszólitott a beteghez.

Véra eszmélve felébredt.

Elémbe nyújtá fehér kezeit és félelmesen simult karjaimba.

»Ne ereszsz hozzám senkit« - susogá reszketeg hangon - »senkit sem akarok látni csak téged, ha meghalok. - Egyedül csak a te képedet akarom átvinni magammal - oda - s akkor azt fogom hinni - hogy életem mégis boldog élet volt!«

Oh hogy megváltozott az én szép Vérám!!

Vonásai meredtek, - szemei mélyen beesvék - a halál érintette már e bájos arcot - felismerem rettentő jellegét!

A házban - a faluban, mély csend uralkodik. - Az emberek csak halkán, sugdosva beszélnek egymással; szerencsétlenséget sejtnek - a levegő oly nehéz - oly nyomasztó.

Az orvos estére várja a döntő válságot.

Sophron apó itt van s a haldoklók imáit rebegi - Véra akarta úgy.

Egész nyugodtan feküdt; általam támasztva kissé felemelte fejét és szomorú, bádgyadt tekintettel nézte a szent képet, mit Sophron apó elejébe tartott.

»Ebben a szobában halt meg anyád« kérdé Véra tőlem.

És midőn helyben hagyám, gyöngé karját nyakamba igyekezett fűzni.

»Nem hiszed te is, hogy áldást fog hozni rám ha lelkem e helyen fog elszállni a földről?«

»Lelked oly ártatlanul, oly tisztán tér vissza urához, a mint egykor a földre jött« - válaszoltam megindulással - nem szabad a felépülés lehetőségét ígérnem neki - »ki remélhetne mennyei irgalmat, ha te nem?«

Nagy nehezen felveté hosszú szempilláit - a szemek között, egy sötét, fenyegető ráncz ijesztő ridegséggel tűnt fel.

»Nem, nincs jogom az isteni irgalomra - mert - nem t u d o k megbocsájtani.«

A pópa az ágyhoz lépett, hogy az urvacsorát nyujtsa a haldoklónak.

Előbb a keresztet tartá oda neki, hogy halovány ajkaival érintse, és előimádkozá az imát, melyben írva áll:

»S bocsásd meg vétkeinket miképen mi is megbocsájtunk az ellenünk vétkezteknek.«

Véra elutasítólag emelé föl kezét és eltaszítá a feszületet.

»Nem birom« - nyögé, »az átok rám ragadt - - magammal viszem a gyűlöletet, le a sirba.«

»Michailowna Véra,« szolt ünnepélyesen a pap, - nem nyujthatom addig az urvacsorát, mig büszke szívét meg nem alázza és minden földiről meg nem feledkezik a mennyeknek dicsőosségeért.«

A beteg bádgyadt szeme fellángolt, mintha az életerő utolsó szikrája pontosult volna benne össze.

Szenvedélyesen átkarolt.

»Szeretlek, Maxim! szeretlek! - Azért kell gyűlölnöm azt, ki tőled elválaszt!«

A pópa ismét elmondá az imát és elébe tartá a feszületet - - Véra elforditá tekintetét.

Ajkai már nem rebegheték a n e m-et, - - de a halál-fehér arczon a kemény, sötét kifejezés megmaradt.

Az öreg Lisa a szentkép szekrény előtt térdelve imádkozott a szegény bűnös lélekért.

Sophron apó sóhajtvá monda, hogy így nem adhat abszolutiót a haldoklónak, de a szent Szüz irgalmas kegyébe fogja ajánlani, imáival.

Véra már nem érté mi történik körülötte.

Hátra hanyatlott - karja mely átkarolva tartott - lesiklott - rángások szaladtak végig a szép testen - s nehéz halál-hörgés emelé kebelét.

»Az ifju életerő tusája a halállal,« szolt az orvos és intett hogy hagyjam el a szobát, miután a nők segítségére volt szüksége hogy megkísérelje az illanó életet még visszatartani. - - -

Meghalt! -

Mereven, hidegen fekszik előttem - magam vagyok vele! -

Kikergettem őket mind, mert a holtnak néma szavára akarok figyelni.

Arcza nem mutat nyugalmat, csendes átszellemült békét! Nem lebeg ajkain a kibékültek üdvezült mosolya -a sötét árny - a fenyegető, pokoli gyűlölet, nem hagyta el -a mint maga monda kétségbeesetten: Az átok a sirba is követte! -

Ez a végrendelet mit reám hagyott! - eltorzult vonásaiból olvasom - nyugtot nem lelő szelleme súgja szívembe.

»Vedd elejét az Úr boszujának - - türelme hosszasan habozhatna..... ne várj - légy magad a sújtó kar - az Úr akaratának eszköze!«

Értesz? -! E n y é m a boszú - e n y é m - - Nem bizom senkire! -

S u b o f f ezredes S i b i r i a k o f f J v a n o v i t s c h B o r i s h o z.

(Két hónappal később.)

Moskva, november 22. 185...

Szándékosan halasztottam kérésének teljesítését, midőn részletes tudósítást kívánt a lefolyt eseményekről, melyeknek színhelye Krasnói-Seló és Nadeschdina volt.

Igyekezniem kelle, előbb elegendő nyugalomra tenni szert, nehogy önre nézve sértő keserűséggel szóljak barátjáról, - kinek sorsa minden esetre sajnálatra méltó, habár önvétkének tulajdonítható.

Az utolsó levél, mit Stepanovitsch Maxim önhöz irt, az orvos közvetítése által jutott kezeihez.

Hogy annak elküldése annyira elhalasztatott, annak egyszerű oka az előtalált irományok törvényes lefoglalásában kereshető, - mely a motozás és vizsgálat természetes következménye.

Mit szenvedtem az által, hogy e levél - mely a nővérem és barátja közt fennálló szoros viszonyt oly tisztán kimutatá - idegen, részvétlen szemek által olvastatott - annak leírásától mentsen fel.

Ama levél végéhez csatolom tudósításomat, hogy mindenek előtt igaz és egyszerű leírását adjam annak, mi, a kósza hír által a lehetetlenig nagyítva, régen elhatott már önhöz.

Miután boldogtalan nővérem véglehelletével kiadta lelkét, Stepanovitsch Maxim a temetkezési intézkedéseket kezdé szorgalmazni s azt oly nyugodtsággal, mely annyival inkább meglepte az orvost, mivel hihetetlen módon ellenkezett előbbi, emberfölötti felindulásával.

Elhivatá a falu asztalosát, s a koporsó minősége felett értekezett vele, és különösen meghatározá a temetkezési helyet.

Véra este halt meg - már huszonnégy óra mulva kelle földbe tétetnie örök nyugalomra.

Éjen át Stepanovitsch Maxim a holtnál virrasztott. Véra levágott haját melléje tette a koporsóba és önkezüleg diszíté a holtat virággal mit maga szedett; azután papirjait rendezgeté és irt.

Az orvos kérte, pihenne kevéssé; lázas fényben ragyogó szeme az orvos aggodalmát felébreszté; félt, hogy ugyanazon betegség lappang itt, melynek a grófné lett martaléka.

De Stepanovitsch nem akart hallani semmiről, és parancsot adott lova felnyergelésére.

A tiszta reggeli levegő jól fog neki tenni - s ellovagolt.

A komornyik észrevette, hogy két pisztolyt dugott a nyeregkapába, miután gondosan megvizsgálta őket.

Midőn ezen észrevételeit később tudatá az orvossal is, az a legnagyobb nyugtalanságba esett - legroszabb sejtelmeinek csakhamar be kelle teljesülniök.

Stepanovitsch Maxim a hosszabb uton, a hidon ment át, Krasnói-Selóra.

Szándékosan cselekedett így, hogy tettének a megfontoltság, szándékosság jellegét kölcsönözze.

Ritka tisztaságu, gyönyörű őszi rég volt, midőn a Krasno-Seló-i rácsajtó elibe érkezett.

Constantinovitsch Léonide gróf a lovászmesterrel és több lovászsal épen a nagy lépcsőn állt és egy lovat nézett, mely épen elévezettetett.

Unokabátyja a salon egy ablakában ült ujságot olvasva.

Néném szobáiban tartózkodott. - A kapu nyitva állt.

Stepanovitsch Maxim lassan belovagolt és a gróf felismerve őt, meglepetésében egy lépéssel hátrált. Azonban rögtön összeszedve magát elébe ment és szólt:

»Valóban, nem reméltem önt személyesen láthatni, de valamely barátját - kihívó levelével.«

»Akkor hiába remélt,« volt a nyugodt válasz, »én nem fogok önnel megverekedni.«

»Akkor tán inkább - m e g v e r e t n i magát« - kaczagott fel a gróf gúnyosan és a levegőbe vágott lovaglóostorával.

Stepanovitsch Maxim nem látszott észrevenni a sértést és ugyanazon egykedvű hangon folytatá:

»Csak azért jövök, hogy bejelentsem önnek a grófné, tegnap este bekövetkezett halálát.«

E szavaknál a nyeregkapába nyult.

A gróf felkiáltott, félig ijedtében, félig meglepetésében.

»És minthogy ő meghalt, ön se örüljön többé az életnek,« folytatá Stepanovitsch Maxim - és villám-sebességgel emelve fel a pisztolyt, lőtt - csaknem célzás nélkül; oly biztos volt benne, hogy gyűlölete nem fog célt téveszteni.

A gróf hang nélkül rogyott össze - a golyó jól talált - a szemen át az agyba furódott.

Az embereket e borzasztó tett látványa úgy megbénítá - hogy senki sem gondolt a gyilkos le-tartóztatására.

Stepanovitsch Maxim még előre hajolt, meggyőződve róla, valóban halva van-e áldozata - azután megfordítá lovát és vad sietséggel tova száguldott.

A pópa és az orvos aggódva várták visszatértét.

Midőn megérkezett - elment mellettük, a nélkül hogy rájuk nézett volna, vagy szokása szerint üdvözölte volna őket - egyenesen a szobába ment, hol a holttest feküdt.

Hosszu ideig maradt benn, s midőn ki jött, úgy ki volt kelve képéből s oly halott-halavány volt, hogy az orvos azt kérde tőle, Krasnói-Selón volt-e - s látta-e a grófot?

»Igen, láttam,« felelt Stepanovitsch Maxim, de egy szót sem szólt többet.

A temetésen, melyhez az egész falu lakossága csatlakozott, látszólagos nyugalommal vett részt.

Az öreg Lisát, ki hangosan zokogott s nem birt vigasztalódni, visszakíséré a házba mondvá:

»Isten áldjon a sok szeretetért, melyet a holt iránt tanusítál.«

Már későre járt.

Az orvos másnap korán akart elutazni, minthogy úgy sem vehették többé hasznát.

Az urak nyugodtan ültek együtt, csakhogy Stepanovitsch Maxim olykor felugrott s az ablak-hoz lépett, mintha várna valamit.

Ekkor egyszerre kocsi-robogás hallatszott és lovas katonaság zöreje.

Az ajtó megnyílt és az Ispravnik²⁰ teljes diszruhában lépett be, két kozák kíséretében.

Elálmélkodva megállt, midőn a háziurat nyugodt társalgás közt a théa asztalnál találta.

²⁰ A falusi rendőrség főnöke.

»Ön engem letartóztatni jött?« kérde Stepanovitsch Maxim, felemelkedve.

»Igen, önt Urussoff gróf meggyilkolásával vádolják,« felelt az Ispravnik, ki a borzasztó büntettet nem birta megegyeztetni, a vádlott ifju nemes szépségü arczával, előkelő magatartásával s jó nevével.

»Rögtön követni fogom önt - el voltam készülve e látogatásra.«

A cselédség kiabálás, jajgatás közt rohant be; az öreg Lisa, térdein csuszott az Ispravnikhoz; ez lehetetlen - ez tévedés, az ő szép ifju nagyságos ura nem lehet gyilkos!

Stepanovitsch Maxim hamar véget vetett a jelenetnek, mert kiment és a kocsira ült, mely őt s az Ispravnikot sietve elvivé, az utána nézők könyes tekintete elől.

Az első vizsgálat a kerületi fővárosban történt.

Azután vádlott Moskvába vitetett.

Az Urussoff család mindent megkísérlett, hogy a legsúlyosabb ítéletet eszközölje ki.

Saburoff ur barátjai sem voltak tétlenek - ön tudja azt legjobban.

De minden fáradalmuk tönkre ment azon elvitázhatatlan bizonyítékon, hogy feltett szándéku gyilkosság forog fenn.

Azon kísérlet is, a tettet mint pillanatnyi örültség következményét feltüntetni, sikertelen maradt, miután Stepanovitsch Maxim a leghidegebben állítá: hogy azon határozott szándékkal lovagolt Krasnoi-Selóra, hogy a grófot lelövi; mert nem akart párbajt vívni, miután annak ki-menetele mégis csak kétséges maradt volna.

Önhöz intézett utolsó levele, e kijelentését támogatja.

A tényezők további magyarázatába nem ereszkedik.

A közvélemény jóformán mellette szól - ön ismeri ama sajátos, ellentállhatlan varázst, mely személyiségének tulajdona, s mely a legtöbbeket elvakítja azon nagy hibák iránt, melyek fényes tulajdonai mellett léteznek.

Azonban kétséget sem szenved már, hogy a Nertschinszky bányamunkákra ítéltetik.

Nem tudom, irt-e már önnek a börtönből - nem hiszem hogy ettől eltiltanák; de ő oly közöm-bös, oly apathikus minden iránt mi a külvilággal összeköttetésben áll - hogy meg vagyok róla győződve, miszerint még az önneli találkozás sem tenne most reá benyomást.

Szerencsétlen végzet volt az, mely barátját nővéremmel összehozá.

Egész személyisége, mely férfi korában is megóvta még az ifjukor kecses szépségét és költői báját, lelkének elragadó érzelem-gazdag melege, beszédjének, modorának képzelemdús ékes-szólása - - - mindez, egy uj világot nyitott meg Véra előtt - s minél árvábbnak, elhagyatot-tabbnak érzé magát környezetében, annál teljesebben engedé át lelkét az uj benyomásoknak. -

Véra végtelenül szerette Maximot - és azért, mert szerencsétlen nővérem általa ismerte meg a boldogságot - bár ha csak rövid órákra - azért akarok kevésbé szigorún itélni felette.

Mi haszna lenne már most, ha ujra még ujra ismételném, hogy egy másik életkerekeibe való könnyelmü benyulása, s azon mindent legázoló figyelmetlenség, melylyel szenvedélyes hevü-lésének engedett, a szerencsétlenség és nyomoruság egész hosszú sorozatát vont maga után? -

A halál nővéremet nem csak egy kinos élettől menté meg, nem csak gyüöltségek kötelékeit oldott fel - de azon e g y, n a g y kiábrándulás elől is biztosítá - melyből soha nem birt volna fel-épülni.

Erős, szívós jelleme, nem tehetett másként, minthogy az egyszer megragadottat örökre meg is tartsa.

Valamint gyűlöletéből nem tudott engedni, úgy szerelmét is mindörökre szívébe zárta.

Az ön barátja ellenben, sokkal több tüzzel és elevenséggel engedte át magát a benyomásoknak, semhogy egyik a másikat fel ne váltotta volna idővel.

Minden új szerelem, nála úgy szólván ismét elsővé vált, mert ruganyos lelke és kedélye ugyanazon, - másoknál elmosódó - vágyakat és ábrándokat élte át.

Tán meg nem unta volna Véra szerelmét, de csakhamar, az megszűnt volna életének egyedüli célja lenni, és lelke magas röptű világát teljesen betölteni.

Stepanovitsch Maxim jellemében az állhatatosság hiányzott.

A milyen meggondolatlan, jogosulatlan volt utolsó tette, nem bizonyítja-e e jellem gyöngeségét, mely örületes sietséggel hajtja végre határozatát, félve - hogy már a jövő óra is megingathatná feltételét.

Mi volt ez egyéb, minthogy szenvedélyes fájdalma első rohamában oly tette serkenté magát, melynek súlyos következményei által kényszerítve, Véra elvesztéséről örökké fájdalmasan fog megemlékezni mert jól sejté - - hogy életének még e legszomorubb fejezete is feledésbe ment volna nála - feledésbe - mint annyi más!!

Elérte azt a mit akart.

A mig a büntetés tart, addig fog tartani Véra emléke is.

Azt kérde tőlem: megbocsájtottam-e neki?

Most - igennel válaszolhatok, ámbár nehéz küzdelmembe került.

Férfiak mint én, nem bírják méltányolni az olyan természeteket, melyeknek egyedüli élet-célja az élvezet, melyeknek leggazdagabb adományai sem kárpótolhatják a komoly akarat-erő és férfias kitartás hiányát.

Ha ismét levelével kívánna megtisztelni, kérem azt Kasanba intézni az ide mellékelt czim alatt.

Már néhány nap múlva hagyom el Moskvát.

Azok után, a mik történtek, a nyilvánosság e z e n módja után, melyen nővérem sorsa keresztül ment, a további szolgálat nem egyezik meg többé az én becsület-érzésemmel.

Lemondásomat már benyújtottam és Kasanban fekvő kis jószágomra vonulok vissza.

Azonban, komolyan kérem - ne érintse soha többé a közelmúlt eseményeket.

Azt mondtam önnek, hogy megbocsájtottam barátjának - de ezentul el is szeretném őt feledni; - további sorsa, mely csak tetteinek természetes következménye, nem bir már érdekléssel számomra.

Sibiriakoff Ivanovitsch Boris T.....

Olga Ő nagyságához.

(Két évvel később.)

Nadeschdina, october 185...

Ne köszönje meg, hogy ezen utazásra szántam magamat; kötelességem volt, miután szerencsétlen, közös barátunk végrendelete, Nagyságod fiának nagykorúságáig engemet nevezett ki jószága igazgatójává.

Legszívesebben személyesen vittem volna meg halála hírét kegyednek, hogy arra minél gyöngédebben előkészítsem - mert tudom, hogy nemes, magas érzelmű szíve, rég megbocsájtotta és elfeledte ama keserű fájdalokat, miket egykor okozott.

Nagyságod levele megrendített és bámulattal töltött el.

Kegyedre nézve, nem létezett e közel mult; emlékében Maxim úgy él, a mint mindnyájan ismertük őt, midőn a legszebb reményekre jogosítva, az életbe lépett.

Kegyed szeretetteljes hűséggel ragaszkodik ifju szépségü bájának emlékéhez, mely annyira lebilincsel bennünket, hogy ártatlan önzéséről megfélelkezünk, mely mindent megengedhetőnek hitt, mi neki tetszett és perczre képes volt őt elfoglalni.

Élete tragikus befejezésének kellő felfogása csak lassanként fejlődött lelkemben.

Ő nem tartozott azon egyéniségekhez, kik erőszakos, rendkívüli eseményeket el tudnak viselni; - jóllehet idegrendszeré túl érzékeny volt erre. Kedvesének halála, egész lényét oly borzasztóan feldúlta, hogy mintegy forradalmat idézett elő minden lelki és szellemi tényezőkben.

Ő, ki soha nem ismerte a gyors tetteket, még a gyilkosságtól sem rettent vissza, mely itt, ezen esetben egészen céltalan és ész-ellenes volt, s melynek következtében Urussoff grófot az ártatlan áldozat dicsőre környezi, míg Véra, mint e szomorú viszályok okozója, mint kötelességéről megfélelkezett nő, a világtól kárhoztatott, megvettetett.

Csaknem vigasztalásomul szolgált a Nertschinszkből érkező halál hír.

Maxim, az ott folyvást uralgó járványok egyikének áldozata lett.

Megkegyelmeztetése kilátásba helyeztetett - mi nem voltunk tétlenek ez idő alatt - azonban - mire való volt neki már az élet? -

Mit kezdett volna -?

Szerencse volt reá nézve, hogy meghalt.

A sajátos apathia nem hagyta el többé, minden szellemi tehetsége megbénult, mintha egy titokteljes benső tusában emésztődött volna fel.

Bármiben, bármennyire vétkezett legyen - őt már a földön is utolérte végzete és bűnhődése, s ismét bebizonyítá, hogy vannak dolgok, melyekhez nyúlani nem szabad.

Maxim és Véra sorsa, kérlelhetlen következetességgel kimutatta, hogy az erkölcsi rendszer megvetése az életviszonyok feldulását vonja maga után.

Az oly házasságok, mint Léonide grófé és Véra grófnőé az egyes, ritka esetek közé tartoznak; azonban azok, kik alatta szenvednek, ne szabadítsák fel magukat önerejükben, hanem nyugodjanak meg a megmásíthatatlan sorsban. Igaz ugyan, hogy ily esetben azt kérdi az ember: nincs-e oly erkölcsiség, mely az erkölcs fölött áll? -

De a törvény nem az egyes, kivételes lények, - hanem a többség, a mindennapiság számára alkottatik - és mindnyájunknak meg kell hajolnunk előtte.

Bármily magasra helyezem Vérát, bármennyire sajnálom végzetét - mégis azt hiszem: - nemesebb megoldást is találhatott volna! -

Nem is mondhatom kegyednek, mennyire elszorult szívem, midőn Nadeschdinába behajtat-
tam.

Mily elhanyagolt állapotban van minden!

Csak két éve mult, hogy gondos szem nem ügyelt a jobbágyokra - és hogy tönkre ment minden!

A borult őszi nap is megtette a magáét, hogy a félelmetes, kellemetlen benyomást növelje.

A falu utcáján feneketlen sár - néhány nyomorult, éhen-haló tehén, bögve állt hasig a pocsékban; de senki sem ügyelt reájok, hogy az istállóba hajtsa.

A házak omladékosak, piszkosak voltak - a kerítések rongyosak, - sehol sem látszott egy szorgos kéz nyoma, mely a hibák javításával foglalkozott volna.

Már a falu előtt is észrevevém, hogy a földekkel sem gondol jóformán senki.

Az emberek mogorván, resten mászkáltak ide s tova.

Meglátszik rajtok, hogy elveszték bizalmokat; ki vannak ragadva szokott kerék-vágásukból; hogy saját nagyságos uruk ily hallatlan tette volt képes - az feldúlta észjárásukat.

Soha sem láttam be tisztábban mily visszahatása van saját tetteink és viseletünknek azon alárendelt osztályokra, melyeknek példányképül szolgálni kötelességünk volna.

Mindent megbocsájtok Maximnak, iránta való barátságomat meg nem ingathatta semmi - de e pusztulás láttára, keserű szemrehányás ébredt fel lelkemben.

Ezen emberek sorsáért ő volt felelős; - szülei halálával ő kezeskedett azoknak jövőjéről - mennyi üdvös, boldogító jót tehetett volna érdekükben!

Most - tán husz évre lesz szükség, hogy azt ismét felépítsük és megjavítsuk - mit e szomorú két év lerombolt!

Reméljük, hogy Nagyságod fia erélyes férfivá fog fejlődni, ki nemesebben fogja megoldani feladatát mint az kinek nevét viseli.

A pópa háza előtt szálltam le.

Sophon apó meggörnyedt, megvénült. - Nem ismert rám, míg meg nem nevezém magamat.

Gyanakodva nézett rám, és elpanaszolá, mily rossz szellem uralkodik a faluban - a parasztok restek, hanyagok és a kurta kórcsma legkedvesebb tanyájuk; minden igazgatónak rossz dolga lesz, de mindenesetre meg kell kísérleni mindent.

Tudtára adám Maxim halálát. Még semmiről nem tudott.

Alig végeztem szavaimat, midőn jajgatás, keserves rivás hallatszott. - Az öreg Lisa volt, ki csaknem mumiává aszott.

Elhagyta volt szokott helyét a sutban - s bár rendesen nem figyel semmiféle társalgásra, szeretett urának nevére felocsudott méla elmerültségéből.

Egész hozzám vánszorgott; sárga, ránczos arczán végig omlott a könny zápora. Reszketve kapkodott kezeim után: »Tehát igaz - szép ifiuram megholt - megholt előttem - Istenem! Istenem! -« karosszékhé roskadt, csaknem eszméletlenül.

Igyekeztem őt megvigasztalni, de ő nem értette mit beszéltem. Fogatlan, hervatag ajkai, halk, egyhangú jajgatással mormogák: Ifiuram megholt, megholt előttem!

E látványt nem bírtam el tovább.

Az öregnek baljóslatu kúvik szava, a pópa lehangolt, gondterhelt arcza, a zárt, nehéz levegő - mind ez megakasztá lélekzetemet.

Átadattam magamnak az úrilak kulcsait és Basil, kinek orra gyanús pírban égett, s kinek szájából csak úgy dőlt a pálinkabüz - elkísért.

A ház ép oly elhagyatottan rendeletlenül nézett ki, mint a többi.

A vad szőlő szél tépázott, lankadt, száradt indái rendetlenül függtek alá a falról - a tornác omladékos lett, a nagy lépcső karzata eltörött.

Nehéz, nedves levegő uralgott a szobákban, melyeknek ablakai folyvást csukva voltak.

Leírhatatlan szomorúság fogott el, midőn azon szobákba léptem, melyekben gyermekkoromban oly gyakran játszottam Maximmal.

Íróasztalán heverték még a könyvek, miket Pétervárról még akkoriban küldtem volt neki, midőn oly reménytelten és jó szándékokkal felfegyverkezve érkezett Nadeschdinára.

Sűrű por lepte el őket - s midőn egymásután felvevém az ismert könyveket egy nehéz, finom fekete hajfűrt esett ki egyikéből.

Összerezcentem - midőn ujjaim közt tartám - - - szegény Véra! - susogám önkénytelenül, és tekintetem a mellék szobán tévedezett - ott halt meg!

Basil, ki elkísért, félelmetesen tekintett körül - és sürgette távozásunkat.

Az emberek babonás hite mindenféle baljóslatu dolgokkal ruházta fel e házat.

Azt beszélik, hogy a grófné kóbor lelke - nyugtot nem lelve sirjában - visszajár a földre és ama szobákat keresi fel.

Még ezt is! - Mintha nem volna már elég a sötétségből és szellemi szegénységből!

Ma nem írok Nagyságodnak többet - azonban remélem, hogy rövid idő múlva, kellemesebb tudósításokkal fogom felkereshetni.

Életre való, derék igazgatót, ki egészen arra való ember, hogy itt rendet teremtsen - már találtam!

Petrovitsch Kachanovszky Nikolai, kinek becsületes szíve hiven őrzi Maxim emlékét, szívesen vállalkozik a főfőfelügyelő szerepére.

Czéломul tüzöm ki, hogy fiának husz év multával virágzó birtokot, munkás, becsületes parasztokkal adhassak által, s úgy hiszem, ez lesz a legjobb mód melylyel szerencsétlen, szeretett Maximunk iránti hűséges barátságomat bebizonyíthatom.

Kegyednek pedig szívére kötöm: - nevelje fiát komoly, edzett férfivá, igazi derék orosz Bârinná, ki átérti azon feladatot, mely nekijutott, és ki tudja: hogy kötelezettsége van azon föld iránt, mely őt táplálja, és azon emberek iránt, kik azt mivelik.

(Vége.)